

P É K A N D R Á S :

A 14 - 18 ÉVES KORÚ TANULÓIFJUSÁG KÖZÉLETI-

POLITIKAI AKTIVITÁSÁNAK ALAKULÁSA

Aspiránsvezető: Ágoston György

a neveléstudományok doktora

Kandidátusi értekezés

1977.

T A R T A L O M J E G Y Z É K :

1.FEJEZET: A közéleti-politikai aktivitásra
nevelés általános és speciális
kérdései

- 1.1 A közéleti-politikai aktivitásra nevelés ku-
tatásának társadalmi szükségessége és tudo-
mányos jelentősége 2. oldal
- 1.2 A tanulóifjúság közéleti-politikai aktivitás-
ra nevelésének néhány elméleti problémája 11. oldal
- 1.3 Az ifjúsági szervezet munkája, tagságának és
az egész magyar ifjúságnak közéleti-politikai
aktivizálására 31. oldal
- 1.4 A burzsoá oktatáspolitikai ideológiai nyomása
a lojális állampolgári magatartás kialakítása
érdekében 41. oldal
- 1.5 Általános igények és követelmények tanulóifju-
ságunk mai közéleti-politikai aktivitásra ne-
velésében 55. oldal

2.FEJEZET: A közéleti-politikai aktivitásra neve-
lés vizsgálatának módszerei 68. oldal

- 2.1 A kutatásmetodika elméleti kérdései 69. oldal

2.2 A felmérés előkészítése, lefolytatása	88. oldal
2.3 Vizsgált mintánk fontosabb jellemzői	101. oldal
<u>3.FEJEZET:</u> Tanulóifjúságunk politikai fogalmi ismeretszintje	126. oldal
3.1 Az akciók alkalmazása a közéleti-politikai tevékenységben, az ifjúsági szervezet országos és helyi munkájában	127. oldal
3.2 A közéleti-politikai aktivitás értelmezésének tapasztalatai a tanulóifjúság körében	133. oldal
3.3 Kit tartanak közéleti embernek a tanulófiatalok?	142. oldal
3.4 A "Vádoljuk az imperializmust!" akció	152. oldal
3.5 A neokolonializmus ismerete és alkalmazási készsége	161. oldal
3.6 Az agitáció és propaganda értelmezése tanulóifjúságunk körében	168. oldal
3.7 A békés egymás mellett élés politikájának tudati tükröződése ifjúságunkban	172. oldal
3.8 Az ideológia fogalmi ismeretének és az élet céljáról, értelméről vallott nézeteknek az összefüggése a tanulók gondolkodásában	175. oldal

3.9 A tanulói ifjúság ismeretei a szolidaritásról	181. oldal
3.10 A mai forradalmár képe a fiatalok tudatában	184. oldal
3.11 A 14-18 éves tanulói fiatalok nézetei a munkásosztály vezető szerepéről	194. oldal
3.12 A tanulói fiatalok véleménye a szakszervezetekről	206. oldal
3.13 A tanulói ifjúság politikai ismereteinek színvonala és alkalmazási készségének fejlettsége	215. oldal
<u>4. FEJEZET:</u> A tanulói ifjúság viszonya a közéleti-politikai tevékenységhez	250. oldal
4.1 A tanulói fiataloknak a KISZ-hez és a KISZ-akciókhoz fűződő viszonya	251. oldal
4.2 A tanulók társadalmi munkái és értékelésük a tanulók által	265. oldal
4.3 A marxista-leninista ideológia terjesztésének formái és a tanulók véleménye e tevékenységről	274. oldal
<u>5. FEJEZET:</u> Az iskolai ifjúsági szervezetek néhány aktuális pedagógiai problémája	297. oldal
5.1 A pedagógiai irányítás kérdései	298. oldal
5.2 A közéleti-politikai aktivitásra nevelés fejlesztése a középfokú iskolákban és az ifjúsági szervezetekben	315. oldal

Jegyzetek

323. oldal

Saját publikációk az adott tárgykörben

359. oldal

Felhasznált irodalom jegyzéke

363. oldal

1. FEJEZET

A KÖZÉLETI-POLITIKAI AKTIVITÁSRA NEVELÉS ÁLTALÁNOS ÉS SPECIÁLIS KÉRDÉSEI

1. A közéleti-politikai aktivitásra nevelés kutatásának társadalmi szükségessége és tudományos jelentősége

A fiatalok helye és szerepe a közéletben társadalmi kérdés, s napjainkban, a szocializmus fejlődésének egyik olyan feltétele, amely a szocialista demokratizmus általános kiteljesedésének részeként alakul, formálódik. Közéleti vizsgálata, a ma érvényesülő tendenciák feltárása, elemzése, a fejlődést leginkább előrevivő mozzanatok segítése meggyorsíthatja a folyamatot. A 14-18 éves korosztály közéleti-politikai aktivitásának kutatása, ezen belül az iskolatípusokra vonatkozó adatok elkülönítése, elemzése abban a korosztályban tárja fel a közéleti-politikai aktivitás színvonalát, amelyben a felnőtté válás közvetlen küszöbén még mód van a későbbi életre kiható diszpozíciók kialakítására. Ez a korosztály potenciálisan magában hordja a jövő felnőtt társadalmának a közélettel szembeni magatartását, tagjaiból lehetnek és lesznek a fejlett szocialista társadalom aktív közéleti személyiségei. Azok a feltételek, amelyek a legkedvezőbben hatnak a fiatalok közéletiségének alakulására, csirájában már az iskolai, az ifjúságmozgalmi, az össztársadalmi gyakorlattal összekötött fiatal években találhatók.

A közéleti aktivitás kialakulása a tanulóifjúság politikai nevelésének folyamatában megy végbe. Vizsgálata tehát szükségyszerűen beágyazódik a szociológiába, speciális jellege miatt - mert fiatalokról van szó - a pedagógiai szociológia oldaláról történő megközelítést igényli.

Ha ezt a folyamatot a szocializáció marxista értelmezésével vetjük össze, a problémát lényegében az alábbi alapelvek szerint fejthetjük ki:

- a/ az ember szocializációs folyamatának két síken folyó tanulmányozása tárhatja fel a törvényszerűségeket; a filogenetikai - az ember nembeli specifikumainak kialakulása - és az ontogenetikai - a konkrét személyiségtípus kifejlődése - egyaránt tárgyát képezi a kutatásnak;
- b/ a szocializáció a teljes, totális személyiség kialakulásának folyamata, melynek eredménye az individualitás, és nem előfeltétele, ahogyan a szocializáció polgári koncepciója tartja; a szocializáció szimplifikált felfogása lenne, ha azt a külső hatások összességének tekintenénk, amelyek az egyén számára immanens biopszichikai impulzusok és hajlamok megjelenését szabályozzák;
- c/ a szocializáció tartalmát, tipikus szakaszait, lefolyásának konkrét mechanizmusát történetiség jellemzi, azaz társadalmanként lényeges különbséget mutat, a társadalmak társadalmi-gazdasági strukturája határozza meg azokat;
- d/ a szocializáció, mint folyamat szükségszerűen meghaladja az individuumok közvetlen kölcsönhatását /interakcióit/, és felöleli a társadalmi viszonyok egész komplexumát;
- e/ a szocializáció nem jelenti a kész változatlanul tartott társadalmi forma passzív befogadását, mechanikus átvételét. Az individuum, miközben a szocializáció objektuma, egyszersmind az új társadalmi formák megteremtője, a társadalmi aktivitás szubjektuma is.

Figyelemre méltó gondolatot tartalmaz Gáspár László tanulmánya /1/ a nevelés és az össztársadalmi gyakorlat összefüggéséről:

"A kommunista nevelés marxi-lenini programja /amely mindenekelőtt nyitott program/ - a tudományos kommunizmus normáinak megfelelően - nem kialakítandó tulajdonságok, hanem a mindenki által elvégzendő tevékenységek megjelölésével ragadja meg a "jövő nevelésének" tartalmát. E program napjainkban aktuális formája a következő: nevelés = tanítás és tanulás + termelőmunka és a termelt értékekkel való gazdálkodás + közéleti-politikai tevékenység + szabadidő tevékenység. Ezeknek a tevékenységeknek nem valamely szakmára, foglalkozásra közvetlen felkészítés az alapvető funkciójuk, hanem az össztársadalmi gyakorlatra való általános előkészítés." /Saját kiemelésem./

Ebben az össztársadalmi gyakorlatban "mint ahogy maga a társadalom az embert mint embert termeli, úgy a társadalmat az ember termeli." /2/ S ilyen értelemben nincs különbség nő és férfi, leány és fiu között, a különbség a személyiség fejlődésére jellemző, s ezek ismerete segítséget nyújt nevelési céljaink megvalósításához.

Miért merül fel éles társadalmi problémaként a politikai-közéleti aktivitás fejlesztése, s ezen belül a tanulóifjúság helyzetének vizsgálata? Az analógia kedvéért érdemes végiggondolni a következő idézetet:

"Korunk egyik paradoxonja, hogy míg mondjuk a gépkocsivezetéshez elég szigorú vizsgákat kell letenni, addig a gyermekek nevelése, a párválasztás vagy az életmód lényegében az emberek millióinak szabad tetszésére és tudatlanságára van bízva, s ezek az emberek igen gyakran a legkülönbözőbb téves szokásokban és eljárásokban keresnek hasztalanul tanácsot és segítséget...

... Az emberek közötti kölcsönös kapcsolatok sokkal sokrétűbb következményekkel járnak, sokkal többféle szükségletet elégítenek ki, mint azt a szocialista társadalom elméletében eredetileg feltételezték. Itt van elsősorban a gazdaság, az erkölcs és a politika bonyolult összefüggése, a tág értelemben vett egyenlőségnek és egyenlőtlenségnek, a fölé- és alárendelésnek a problémája, a rivalizálásnak, a versenyzésnek, az önbecsülésnek és a mások becsülésének a problémája, az erkölcsi, politikai és gazdasági értékitételek összes fajtájának a problémája. Ha a közgazdasági elmélet most felismeri, hogy képtelenség tovább is érvényben tartani az eddigi árrendszert és árképzési kritériumokat, akkor ebben az összefüggésben még súlyosabban vetődik fel az a probléma, hogy hogyan kell értékelni az embereket, tulajdonságaikat és kölcsönös kapcsolataikat. Ezen a területen - amely még sokkal lényegesebb, mint a különböző áruajták értékelése, vigan üli torát a spontaneitás, az empirizmus, a szubjektivizmus és a sok különféle téves felfogás."/3/

Nyilvánvaló tehát, hogy kritikusan fel kell tárni, hol is tartunk, mi a jellemző a tanulóifjúság egyes rétegeire, s a té-

nyek alapján milyen következtetést vonhatunk le. Ehhez szorosán hozzátartozik, hogy az ifjúsági mozgalom tevékenységét, szervező és irányító munkájának pedagógiai aspektusait elemezzük, minthegy a közéleti-politikai aktivitásra nevelésben az iskolai ifjúsági szervezetek tevékenysége ebből a szempontból döntő jelentőségű.

A szocialista demokrácia fejlődése társadalmi haladásunk fontos tényezője. A fejlett szocialista társadalom viszonyai megkövetelik az állampolgárok közéleti-politikai aktivitását, részvételüket a közösségek ügyeinek intézésében. A felnövekvő nemzedék nevelésében egyre határozottabb és konkrétabb követelményként fogalmazódik meg a politikai közéletben való részvétel készségének kialakítása iránti igény.

Ahhoz, hogy ifjúságunk nevelésében rendszeresen mérhessük a társadalmi életre való felkészítés szintjét, ellenőrizhessük a fejlődés menetét, meghatározhassuk egy-egy időszak konkrét feladatait, olyan paramétereket kell kidolgozni, amelyek megbízhatóan tájékoztatnak az időről időre elvégzett mérések alapján tanulóifjúságunk politikai műveltségének színvonaláról, közéleti-politikai tevékenységének gyakorlati készségeiről, a közügyekben való részvétel indítékairól és érzelmi kísérőjelenségeiről.

A mi kutatásunk- a fenti megfontolások alapján - 1971-ben kezdődött. A kutatás elméleti-metodikai előkészítésének szakaszában arra a következtetésre jutottunk, hogy a 14-18 éves koru tanulóifjúság vizsgálatában a közéleti-politikai aktivitás mérésével olyan adatokat kaphatunk, amelyek kérdésfeltevésünk lényegére: a társadalmi életre való felkészítés

szintjére választ adnak, s ezzel olyan területre terjeszthetjük ki a neveltségi szint mérését, amelyre korábban nem voltak egzakt mérési módszereink, illetve amelyet így, a maga komplexitásában nem vizsgáltunk.

A mai magyar ifjúság politikai magatartásának vizsgálatában az életfelfogás feltárása, a tudati oldalról történő megközelítés dominál. Ez ugyan ilyenformán csak az egyik aspektus, az így nyert megállapítások mégis fontosak kutatásunk számára, ezért a szakirodalomra, különböző dokumentumokra támaszkodva összefoglaljuk e megállapítások lényegét:

- 1/ Az ifjúság egy szűkebb aktív rétegének sokoldalú politikai tevékenysége mellett a többségből hiányzik a tetterekészség, a céltudatos törekvés a társadalmi fejlődés szolgálatára.
- 2/ Az ifjúság jobban megnyerhető, mozgósítható lenne, a sokszor észrevételezett közömbösség jobbra látszat, a tevékenységi lehetőségek feltárása, szélesítése szükséges, s korszerűsítésre szorulnak a politikai nevelés módszerei az ifjúságban szunnyadó erőknek a felszításához.
- 3/ A látszólag közömbösek, érdektelenek többsége nem belső közömbösségből, a közéleti-politikai kérdések iránti nemtörődömségből, érzéketlenségből az, hanem kialakulatlansága, fejletlensége, csapongó érdeklődése miatt, és csak időszakonként.

4/ A politikai-közéleti tevékenységi formák nem elég változatosak, tartósan nem tudják lekötni az ifjúságot, differenciálatlanságuk miatt a különböző akciók más-más rétegek mozgósítására alkalmasak.

Az általánosított jellemzés önmagában is elegendő problémát tükröz, melynek konkrét pedagógiai megvizsgálása, kutatása bőséges programot ad az ifjúságkutatás számára.

Kutatásunkban a politikai magatartást az egyén és a társadalom közötti, elsősorban tettekben megnyilvánuló konkrét viszony marxista felfogása alapján értelmezzük, amellyel az egyén:

- állandósult, rendszeresen ismétlődő viselkedési móddal reagál környezetének megismerésére, információira;
- realizálja vagy kifejezi másokhoz, a közösséghez való viszonyát;
- érvényesíti tudatosságának fokát, önirányító készségének fejlettségét;
- tükrözi a politikai jelenségekhez való viszonyát.

Közéleti-politikai aktivitásként értelmezzük a 14-18 éves koru tanulóifjúságnak a közügyekben való részvételét, poli-

तिकai magatartásának azt az állandósult, ismétlődő viselkedési módját, amelyben nem csupán a szűkebben értelmezett politikai szféra, hanem tágabban, a közösség ügyei iránti érdeklődés és tettekre kész álláspont fejeződik ki. A politikai-közéleti aktivitás direktebb, a politikai struktúrán belül maradó és indirektebb, a társadalom más rendszereihez kapcsolódó megnyilvánulásiformái között nincsen éles határ, sokárnyalatu átmenetei kölcsönösen áthatják egymást, s mindkettőt a szocialista rendszerhez való pozitív viszonyként értékelhetjük.

Felfogásunktól eltérő nézetek gyakoriak. Vizsgálatokról szóló beszámolóinkban a közéleti tevékenységet tágan értelmezők a felnőtt társadalomra vonatkoztatva a munkába állás tényét is, a diákéletben az átlagos tanulóiattal mindennapos munkáját, a tanulást is közéleti tevékenységnek minősítik.

A közösségért végzett tevékenység és a közéleti tevékenység azonosítása is túl tág, ezért veszélyes lehet, mert politikai passzivitáshoz, közömbösséghez vezethet. Ennek jelei az olyan válaszokban mutatkoznak meg - a fenti vizsgálatokban, - amelyekben a "tértől és időtől független", "örök" erkölcsi kategóriaként értelmezik a tanulók a társadalmi-közéleti aktivitást.

Megjegyezzük, hogy a közösségért végzett tevékenység és a közéleti aktivitás azonosítása a tanulókra hatást gyakorló pedagógusok és más felnőtt értegek nézeteiben is fellelhetők.

A KSE-nak 1974-ben, "A nő helye a családban" témában befejezett kutatásai megállapítják: pedagógusok egy része "saját szakmai munkáját is közéletinek tekinti még akkor is, ha a közért semmi pluszt nem vállal. Kétségtelen, hogy a pedagógusoknak, magatartásuknak "kisugárzó" hatása van, de ezt önmagában nem lehet közéleti tevékenységnek minősíteni." /4/

A vezető beosztásuak egy része - a pedagógusokhoz hasonlóan - gazdasági, hivatali munkáját közéleti tevékenységnek tekinti, mert emberekkel dolgozik, azokat irányítja.

"A közéleti tevékenységet leszűkítők a párt, a társadalmi és az államigazgatási testületi tagságban kifejtett munkát tartják közéleti tevékenységnek. Voltak olyanek /17.2 %/, akik kizárólag a párt vezetőit tekintették közéleti tevékenységet folytatóknak, más mindenkit társadalmi munkát végzőknek." /5/

Igaz, hogy bizonyos munkakörök közéleti feladatokat is magukban foglalnak. Ha pontosabban akarjuk megközelíteni a tevékenység tartalmát, nem indulhatunk ki a munkakörökből. A fogalmat leszűkíteni - a tanulóifjúság nagy tömegeinek nevelése szempontjából - legalább olyan veszélyes, mint parttalanná tenni azt.

A két szélsőséges nézet - feltevésünk szerint - a tanulóifjúság szűkebb rétegére jellemző, a többség - egészséges politikai és társadalmi érzékkel közelíti meg a tevékenységnek a diákéletre vonatkoztatható tartalmát.

Valamennyi elemet - a kutatás teljes szakaszát beleszámítva, a probléma megfogalmazásától a szakirodalmi tájékozódáson át a tanulói közvélemény csomópontjainak feltárásáig a közéleti aktivitás fogalmának ma olyan, a diákifjúság számára is érthető megfogalmazását tekinthetjük elfogadhatónak, amely a tanulói ifjúság politikai képzésében és nevelésében jól értelmezhető, s a pedagógiai gyakorlatot megítélésünk szerint helyesen orientálja, s általánosságban is igaz:

közéleti tevékenységnek nevezzük azt a munkaköri követelményeken felüli, önkéntesen vagy megbízás alapján vállalt tudatos cselekvést, amely az emberek, a kisebb vagy nagyobb közösségek érdekét szolgálja, célja és tartalma összhangban áll társadalmi rendszerünk céljaival, közvetve vagy közvetlenül elősegíti fejlődését.

1.2 A tanulói ifjúság közéleti-politikai aktivitására nevelésnek néhány elméleti problémája

A közéleti-politikai aktivitás társadalmi kölcsönhatásai

A középiskolások közéleti-politikai aktivitásának kérdéseit szükséges beágyazni a társadalom egészének tevékenységrendszerébe. Ezért először is célszerű megvizsgálni azokat az új sajátosságokat, amelyek ma áthatják társadalmunkat, s amelyek meg nem értése súlyos értékkonfliktushoz vezethet.

Az napjainkra már világossá vált, hogy az iskola a személyiség nevelésében csak egyik tényező, mely a fiatal társadalmi-

minőségének kialakításához szükséges időt lerövidíti,

A közéleti tevékenységről nem lehet általában beszélni. Bonne a tartalom és a forma viszonya valóságos társadalmi viszonyokban mutatkozik meg, - s ha a tartalom változik, természetesen, hogy a forma sem marad változatlan.

A társadalmi rendszerek küzdelmének stratégiájában a szocialista társadalomnak rendkívül nagy lehetőségei vannak. E lehetőségek között kiemelkedő szerepet tölt be a közéleti-politikai aktivitásra nevelés eredményessége.

Ha nem maradunk csak a politikum síkján, az eddiginél tágabb horizontot, mélyebb perspektívát adhatunk a közéleti aktivitás fogalmának, mint a társadalom ideológikus szabályozása operatív faktorának; azaz a közéleti aktivitásban manifesztálódó döntési struktúrák működésének hatását fokozhatjuk.

A polgári ideológiák polgárait azzal a sokfajta viszonyrendszerrel, amivel éppen polgáraik társadalmi döntési lehetőségeit szórják szét, rövidítik meg társadalmi hatékonyságát.

A tőkés társadalomnak szüksége van fennmaradásához, a valódi demokráciát pótló áldöntések ideológiai elfedésére, hogy elplezhesse a gyökeréig antidemokratikus tőkés kisajátítást.

Ha ugyanilyen szempontból vetjük vizsgálat alá a szocialista társadalmat, igen csak eltérő kép fogad bennünket. Mivel felszámoltuk a magántulajdon uralmát, s azt felváltotta az állami-társadalmi tulajdon hegemoniája, s ezzel egyuttal a kihasználó osztályokat is megszüntettük - megkezdődött az elidegenedés felszámolása. Ennek témák szempontjából kettős

következménye is van.

Az első: a szocializmust ideológiai egységre törekvés, állami-társadalmi tulajdon, az egyéni- és közérdek közelkerülése, a közjog- és magánjog integrálódása, stb. jellemzi. A második: a statikus egyensúlyt a forradalmi dinamikus egyensúly váltotta föl. Ez arra mutat, hogy a szocializmus az állandó mozgásban találja meg csak stabilitását, amit a permanens forradalom fogalma fejez ki; s mivel a tartalom és forma viszonya a közéleti-politikai tevékenységben az emberi viszonyokat tükrözi, ez egyben feltételezi, hogy azok egyre mélyebb, tömegesebb átrendezése jön létre, tehát totális forradalom is. A szocializmusnak erre a folyamatjellegére Marx hívta fel a figyelmet,^{/6/} E gondolat kifejezésében figyelemre méltó Tordai Zádor munkája ^{/7/}, aki megvilágította: miként hatnak egyszerre a konzervatív és progresszív erők társadalmunkban, lefékezve és felgyorsítva a fejlődést, s a továbblépést mint a viszonyokra történő reflexív-visszahatást jellemezte, mely viszonyok rendszerében ha valahol változás történik, az továbbgyűrűzve az egészre hatással van, a társadalom szerves egészként reagál.

A szocializmus tehát potenciálban gazdag rendszer, mely felismerés további mélységeket rejt, ami a közéleti tevékenység szempontjából fontos mozzanat. Ugyanis ezek hatására erősen megnő az egyén társadalmi jelentősége. A társadalmi ember döntéseit a közéleti döntések tartalmát és érvényességét az információs merítési mélység, a döntés következményei nyomonkövethetőségének és számonkérhetőségének kedvező alakulása határozzák meg. Ez az egyén gazdagodásával jár, s végül elvezethet a minden

a mindenoldaluan kifejlődött egyénhez, az összesség egységének mindenki alá rendeléséhez, ahhoz a rendszerállapothoz, melyben annyi totális, tehát az egészszel viszonyba lépő elkötelezett ember létesik - tehát annyi szabad ember! -, ahány társadalmi egyén van. Ez a szubtársadalmi létformából a valódi társadalmi létformába való átlépést is jelenti.

A szocializmus fejlődése a társadalmi fejlődés törvényei által határozódik meg, mely törvényeket fel kell ismernünk, hogy helyes közéleti döntéseket hozhassunk. Ez az ember esetében tudatos értékválasztást tételez föl, amelyben feltárul a kölcsönhatások új lehetősége térben és időben, itt és most. Ezért természetes, hogy komolyan figyelembe kell venni a közélet fórumait a jövő közvetlen termelését végző iskolában. A társadalmasodó ember társadalmi viszonyainak élményszerű átadási lehetőségéről van szó, amelyet a fiatal az iskolai évek alatt halmozhat fel magában.

A középiskola a társadalom intézménye, mint ilyen mindig is az uralkodó osztály uralkodó ideológiájának közvetítője a jövőendő nemzedék felé, azaz a megelőző létezők rendszerének normáit ülteti át a jelenben létezők viszonyrendszerében, formálva a jövőben létezők rendszerének viszonyait -; így fonódik egybe a kulturális átöröklés a továbbhaladva létezéssel.

Az iskola sajátossága ebben a folyamatban, hogy a társadalmasodó fiatal a maga társadalmasodó közösségében viszi az általánosabb társadalmi folyamatokba, törekedve a fiatal iskolán kívüli kapcsolatainak ellenőrzésére, befolyásolására, hogy

az uralkodó ideológiát minél tejesebben, zavarmentesebben közvetítse. A társadalom valóságos mozgásától való elszigetelődés veszélye csökkenthető vagy fel is számolható, ha az iskolai közéleti nevelés megfelelő dimenzióit sikerül feltárni és tartalommal megtölteni. Ez feltételezi az iskola alkalmazkodó magatartásának feleszerélését alkotó magatartással, hogy alkalmazkodó típusú polgárok helyett alkotó típusú gondolkodókat bocsáthasson ki tömegméretekben azaz az emberi-társadalmi viszonyok formálására való készség sajátosságaival rendelkező, elkötelezett ifjakat.

Nem kisebb veszélyt jelent erről megfélekezni, mint azt, hogy a társadalom folyton változó valósága - ami a szocializmus totális és permanens forradalom voltából adódik - felkészületlenül éri a társadalomba lépő fiatalt, azaz az iskolában egyféléképp - az ideáltípusban megértett világot a valóságban idegennek, másnak találja. A társadalmi valóság és az iskola által közvetített modellje természetesen alapjaiban megfelelésben van. A tudományosság síkján nincs is probléma, a hiány a folyamatjelleg átélésében jelentkezik, azaz a politikum síkján, a közéleti ember jellemzőiben.

Ez azért veszedelemes, mert az iskola bármilyen nagy potenciállal tölti is fel a fiatalt, ő mindenképpen a társadalmi valóság közegébe kerül, ahol a relativitás átélése nélkül nem képes érzékelni a reális lehetőségeket és szükségleteket, s a felszámolódó elidegenedés maradványai még nem teszik lehetővé az optimális társadalmi tapasztalatok megszerzését. Így a leghatékonyabb emberi magatartás annak felismerésével valósítható meg, hogy a társadalomban is igaz: a társadalmi haladás szol-

. / .

gálata, az újért folyó küzdelem erőfeszítéseket kíván, s ehhez kell az emberi plusz: a kiállás az ügyért, s ennek a magatartásnak az optimuma: a harcra való kiállás. Kimunkálódik-e valami ilyesmi a középfele iskolaiban?

Tömegméretekben ma még nem. Az iskolarendszer lemaradása a társadalmi valóság követelményei mögött csak fokozatosan szüntethető meg. A társadalmi gyakorlat dialektikája az iskolában még megvalósítandó feladataink közé tartozik.

Ennek a kérdésnek a megragadásához egy pillantást kell szentelni az ideológikus szabályozás sajátosságára a pedagógiai munkafolyamat egészében. Azok a normák, amelyek a társadalomban léteznek, s az iskolát is áthatják, orientáló jellegűek, mindenekelőtt az értékekre orientálnak. Ezek a normák úgy hatnak az emberi cselekvésszabályozás pszichikus vezérlésére, /8/ mint előrevételezett ideális célképzetek, melyekhez a cselekvés eredménye hozzámérhető, elbírálható sikeres, illetve sikertelen volta, stb. Az ideológikus szabályozás lényege így véleményünk szerint abban is megragadható, hogy a társadalom egyetemes célkitűző tevékenységeként funkcionál, s a rövid, közép- és hosszútávú célkitűzésekre irányuló döntéseknek az ideális célképzeteken át történő befolyásolásával tudatszabályozó szerepet tölt be. A tudományos szocializmus a kommunizmus célképzetén át egyetemes értékorientációs tevékenységet végez a társadalom mozgásának szabályozásában. A szocialista pedagógia legfőbb feladata e társadalmilag megfogalmazott célok elfogadtatása, de nem manipulatív módszerekkel, hanem az emberi öntudat kialakításával egybekötve. De még ezen is túl kell lépni, hiszen az aktivitást motorizáló önmegvalósítási szándék feltételezi az társadalmilag megfogalmazott válaszok kimondását is a fejlődő

fiatal által. Ha az öntudatraébredést a válaszok kimondásával és konkrét tettek végrehajtásával egybekötjük - előttünk áll a szocialista közéleti-politikai aktivitás mozzanata, azaz a közéletre való felkészülést az iskolában ható pedagógiai munkafolyamatba ágyasztuk be, s ezzel a társadalmi gyakorlatnak megfelelő iskolai nevelési folyamatot valósítottunk meg.

A fiatal, aki a társadalmasodás-érés kettős dialektikájában mozog, megvalósulását annak mértékében tudja, minél szélesebb alapon határozódik meg. Amilyen mértékben megnő érzékelőképessége és tevékenységének hatósugara, olyan mértékben éli ki nem-beliségét, azaz annál határozottabban karakterizálódik. A közéleti-politikai aktivitás és karakterizálódás a legszorosabban összefüggő két oldal. A közéletbe mindig a személyiség egésze lép, s a közeg viszontválasza, amelyben cselekszik, szintén az egész személyiségre hat - tehát jellemformáló kölcsönhatás áll fenn. Így fonódik össze a pedagógia és közéleti-politikai aktivitás a fiatal jellemének alakításában, mint a szocialista ember kialakításának egyetlen járható útja.

Itt egy kicsit el kell időznünk. Amennyiben a fiatal egyénisége az érettségre többé-kevésbé kialakult, értékrendje megfelelően van a valóságban egzisztáló értékrenddel, a társadalom szélesebb környezetében való meggyökeresedése adaptációs kérdés. Ennek azonban nincsenek egyértelmű biztosítékai. A pedagógia e bonyolult folyamatában nem hagyhatja figyelmen kívül a leendő munkahelyek realitásait. Mégpedig két szempontból sem. Az egyik, hogy az iskola nem önmagáért van, hanem a társadalomért, s így a fiatalon keresztül hatékony, társadalmunk célkitűzéseit köz-

vetítő, azokért tenni kész embereket akar nevelni a társadalomnak. A növendék pályája ebben az esetben a jó értelemben vett teljesítmény karriert jelenti, mint a szocialista ember megvalósulási lehetőségét a konkrét társadalmi szövetben. A másik, hogy az a lehetőség, adottság, amit a fiatal képvisel, hamar elfecsérlődhet, ha az egyén közéleti-politikai aktivitása nem a valóságos, hanem az ál-aktivitás, látszat-aktivitás iskoláját járta ki. Az így legyengült pedagógiai folyamatból kilépő fiatal hamarosan a státusz-karrierre orientálódók között találjuk, aki akár a köztulajdon magántulajdonosi megközelítésére is berendezkedhet. Az iskolai közéleti tevékenység tartalmassága illetve tartalmatlansága így a progresszív és a konzervatív erők utánpótlási forrásait egyaránt táplálhatja.

Az eddigiekből az is következik, hogy a társadalomban keletkező ellentmondások érvényesítik hatásukat a pedagógia intézményezett formáira - de attól függetlenül is. Így a közéleti-politikai aktivitásnak az iskolában ebben az összefüggésben értelmező, visszajelentő szerepe is van. Számításba kell vennünk azonban az időtényezőt is, Napjaink gyorsuló élettempója már közhely. Ennek azonban igen mély értelme van egy olyan tényező vizsgálatánál, mely direkt és indirekt formákban, rövidebb és távlatokat érintő áttételekkel hat a társadalom szabályozására, s veltaképp a pedagógiai munkafolyamat új dimenzióit tárja fel /a szinkron informatív pályakorrekció, a követés általi megvalósítás - végső soron egy általános-társadalmiasult pedagógiai munkafolyamat kibontakozása/. A történelmi mozgás felgyorsulá-

sával az emberi novum mindenki számára átélhetővé vált, tehát az emberi döntés valóban emberinek tűnik, s egyre kevésbé a szubjektum fölé kerekedett objektum hatalma megnyilvánulásának. Ebben rejlik az ember történelemformáló szerepének felismerése. A közéleti-politikai aktivitás e történelemformáló szerep felvételét jelenti. Milyen sivár olykor ehhez a távlatához képest az iskolai közélet valósága! Pedig ez nem szükségszerű.

A megoldásra csupán az iskola belső erejéből nem telik. A társadalomnak kell megfogalmaznia azt az igényt, hogy az iskola a benne uralkodó-formálódó viszonyrendszerket nyersanyagként kezelje, s ez legyen a pedagógia objektív valóságának lényegi tartalma.

Mi most fordítsuk figyelmünket mégis arra, hogy a pedagógiának milyen elvi lehetőségei vannak a fiatalok közéleti nevelésében, közéleti aktivitásának fokozásában.

Az iskolai közéleti nevelésnek nem lehet más célja, mint a későbbi munkahelyi, az azon is túlmutató szélesebb társadalmi kérdéseket is célbavevő közéleti-politikai aktivitásra való felkészítés. Arról van tehát szó, hogy a fiatal társadalmi hatékonyságát kell megalapozni. Mivel az ember hatása a társadalmi viszonyok formálására csak saját viszonyainak formálásán keresztül valósulhat meg, elsőrendű fontosságra tesz szert a motiválás.

A motiváció csakakkor lenne egyértelmű, ha a világnak már nem lennének problémái. Mivel a világ kiméletlenül kihordja konfliktusait - helyesebb a motivumok küzdelméről beszélni. Itt adhat a pedagógiai pozitív impulzust, hiszen a reális körülményekhez való pusztán igazodás - az aminek nevezzük: igazodás! - nem

biztosíték a társadalmi célok pozitív, alkotó átélésére. Sőt, a jelenben ható, különböző mélységig átélt ideológiákhoz való igazodás a primitív tanácstalanság magasabb szinten való visszacsempészése is lehet a szubjektumba, s annyiiben akár "vallásos" viselkedésmódokat is indukálhat. A szocialista társadalom céljának elfogadása nem automatikusan érvényesül: mindig tudatos értékválasztást tételéz fel.

Ha a fiatal nem érintkezik ezzel a szüntelen formálódó valósággal, bekövetkezhet tudatában az értékek összekuszálódása. Ez a közéleti-politikai aktivizásra nevelésben azt jelenti: éppen n azon döntési alternatívák felismerése vagy fel nem ismerése forog kockán, melyek révén a társadalmi viszonyok fejlődését segítheti tevékenységével, csökken a szubjektum társadalmi hatékonysága. Mivel a közéleti döntések is a célkitűzés mezőjében értelmeződnek, metszőpontba kerülnek a közéleti önmagvalósítással. Ez újra felveti a teljesítmény karrier kérdését, mely ezuttal a közélet döntési fontosságú pontjait veszi célba. A motiváció célja itt egyértelmű: az egyén legyen hajlandó mozgósítani képességeit a szocialista társadalom céljaiért, legyen gyakorlata az alternatív lehetőségek elbírálásában, s rendelkezzen kész viselkedéskészletekkel hasznos cselekedetekre, legyen szervezőképes. Még pontosabban: társadalmi potenciálját, szubjektív társadalmi minőségét használja a közösség szolgálatában. A közéleti-aktivitás jutalma az egyén szabadság-érzetének fokozódása. Hogyan juthat el a fiatal ezekhez a képességekhez?

A társadalmasodó embert egy objektíve létező társadalmi környezet veszi körül, mely személyiségét szervezi, determinációt átnöveszti belé. A kölcsönhatásban a fiatal sem passzív, mintegy előrejelzi, hogy önmaga egy később megszerveződő bonyolultabb társadalmi háttér alkotórésze lesz, mely az emberi átörökitést veszi át és továbbadja.

Ez pedig nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a szocializmus, mint a társadalom permanens ujrafogalmazása, pedagógiai tételezés nélkül is ujrafogalmazza a tanuló személyiségét társadalmi háttérén keresztül. S ha az iskola itt lemaradna mögötte - a közös nyelvet vesztené el vele. Mivel a döntésképes ember kialakításában, aki kritikailag elsajátítva magáénak tudja a társadalmi háttérét, maga az egész társadalmi háttér részt vesz dialektikus kölcsönhatásában, természetes, hogy fel kell számolni az iskola és az élet még meglévő átkettőződését. Ez csak úgy érhető el, ha a pedagógiát nem elméleti normákkal szembesítjük, hanem magával a korrealitásával.

Közéleti-politikai aktivitás és közösség

Ezek után vizsgáljuk meg a társadalom kérdésére adott pedagógiai választ: a közösségformálást. Ez a közösség az a kontinuum, melyben a tanulók iskolai közéleti-politikai aktivitása kibontakozik, s amely maga is e tevékenységtől lesz olyan amilyen. Arról van tehát szó, hogy a pedagógusnak segítenie kell megszervezni az osztályban esetlegesen összekerült tanulókból azt a közösséget, amelyben gyakorlatilag kifejlődik a fiatal közéleti-

politikai aktivitása. Látható tehát, hogy itt a közéleti-politikai aktivitáson közvetlen emberi magatartást értünk, mely záloga lehet a későbbiekben a kommunista karakternek.

A fiatal fel kell világosítani "helyi-értékéről", azaz a közösségben elfoglalt helyéről és szerepéről.

Kapcsolatainak gazdagsága minősíti személyiségét a közösségben, amely kapcsolatokon át beleéli magát mások hozzá való viszonyába, annak a közös speciális tevékenységnek a szövetébe, amely bekapcsolja őt a vérkeringésbe - s ezen az elsajátításon keresztül lesz képességévé a kollektivitás.

Tehát a közös tevékenység közvetítette viszonyok alkotják azt a pedagógiai és politikai mezőt, amelyben lehetőség nyílik a tanuló önmeghatározására. A pedagógus szerepe abban áll, hogy kezdeményezi a tevékenységi formákat, figyelemmel követi, milyen mértékben teszi magáévá a tanuló a bentakozó közösség tevékenységi formáit, azaz milyen kapcsolatot létesít társaival, s kezdi az ebben megvalósuló viszonyokat saját eszelekvése mércéjével elfogadni. A fiatal tehát az osztályfőnök-pedagógus csendes felügyelete alatt a formálódó közösség viszonyai között sajátítja el a közösségért végzett tevékenységet is. Így sajátíthatók el leghatékonyabban a fegyelem, az alkalmazkodás - és a normák. Am ezzel még csak a szociálisan érett személyiség alapjait raktuk le.

Ezen a bázison azonban már megkezdődhet azon érzékelhető felületek kimunkálása, melyeken át a fiatal felfogja a megválaszolatlan kérdéseket, megoldandó problémákat, melyek a közéleti

döntések nyersanyagát alkotják. A megismert és mozgásba lendült személyiségek játékterének megszervezése az osztály-iskola-mozgalmi fórumokon történik, mert az eredmények csak a gyakorlatban stabilizálhatók. A személyi felelősség emberi etikája is csak így munkálódhat ki, ami az egészséges közéleti-politikai aktivitás fundamentuma.

A pedagógiai folyamat irányítása szempontjából annak a dialektikus kölcsönhatásnak az érvényesüléséről van szó, amelyben a tanuló személyisége megismerkedik a világgal, alakítja, formálja azt, hatást gyakorol rá, miközben maga is alakul, változik, fejlődik. Ennek tudatos alkalmazásával kerülhető el a képzelgés, és valóságos társadalmi hatások dezorientáló megkettőződése. Itt nincs másról szó, mint a már elért eredményekre való reflexív-visszahatásról, mint a pedagógiai folyamat önértékeléséről. A megelőző lépcsőfokok már biztosítékot nyújtanak a tágabb horizontu igazodásra.

Ennek tárgya már túl is mutathat a közvetlen osztálykollektíván, a szűkebb környezet egyéb szférájára, s az érettség mértékében általánosabb, elvontabb szociális formációkra, intézményekre, eszmékre is kisugározhat. A folyamat tartalma tehát nem más, mint a pedagógus által háttérből megszervezett közösségből a tanuló mintegy átnöveszti kötelességeit az osztálytársadalmi szférába. A legfontosabb most az, hogy ennek mértékében a szervezés terhére is átadjuk a fiatalnak, hiszen a valóság csak ezzel együtt valóság; s a tanuló ekkorra már olyan közösségi viszonyokat sajátított el, amelyek egyre nagyobb mértékben általánosak, tehát döntései is érvényesebbek. Erre garancia: az önmagáról kialakított képe stabilizálódik, következetesebbé válik a súlyosabb kérdések meg-

ítélésében is, karaktere mind szilárdabb, s függése egyre korlátozottabb a közvetlen hatások, pillanatnyi hangulatok esetlegességeitől.

Az így dolgozó osztály-közösség, KISZ-alapszervezet direkt áttekintése - ha felszámoljuk a kényelmes sablonizálást! - már csak minőségi gazdagsága és terjedelmi bősége következtében is lehetetlenné válik a pedagógus számára, akkora is úgy találja: épp ideje, hogy magát az áttekintést is fokozott mértékben átadja a megszerveződött, önmozgásba lendült, tehát felelős közéleti-politikai tevékenységre alkalmassá formálódott közösségnek. Ebben a szisztémában a fiatal és az ideológia viszonya - amely viszony a közéleti-politikai aktivitásának minőségét jelzi - manipuláció mentes viszony lesz; nem ő lesz a stratégia szubjektuma, hanem az ideológia lesz a szubjektum stratégiájává, azaz az objektummal szemben kihangsúlyozódik a szubjektum elsőlegessége.

E szempontból is figyelemre méltó, bár a kérdést más metaszinten magadja meg, Garai László vizsgálódása, aki a személyiségdynamika és társadalmi lét kapcsolatának pszichikus aspektusát tárgyalja fel. /10/ Azaz amikor az érett közösség közéleti-politikai önmozgását tartjuk elsőlegesnek, ezzel a pedagógia mélyebb értelmében hatunk rá. A társadalmi háttér és történelmiség együttesen hat a formálódó közösségre. Az iskolai közélet valóban közéleti tevékenység lesz, s nem a pedagógia szócsöve. S ami talán a legfontosabb: szilárdabb lesz a közéleti mozgás ellenőrzése.

Nes, ennek belátásával még semmi ujhoz nem jutottunk. Az evodában és az általános iskola alsó osztályaiban a közösségek eleve

igy szerveződnek: a gyermek naiv közösségi magatartása elárulja, hogy az ember potenciálisan milyen messze áll a partikularitástól. A pedagógiai folyamatban a kérdést később az teszi bonyolulttá, ellentmondásossá, hogy a partikularizálódás tendenciájában társadalmasedő egyént világosítja fel nembeli önmaga felől. A módszerben ezt az ellentmondást kell áttörni, más járható út nincs. Ám a társadalom is ezzel a problémával birkózik. Az iskola itt nem igen tud elébe menni a társadalomnak - csak legalább nyomában maradjen, vagy lépést tartson vele. Ennek az igénynek szeretnénk a fenti koncepcióban és a dolgozat későbbi fejezeteiben is hangot adni. Felmerül a gondolat: bizonyos feltételek között az iskola még előre is kerülhet?

Miért volna ez lehetetlen? A fiatal alkotó energiái szinte mindig nagyobb teret követelnek, mint amit kaphatnak. Rendkívül pozitívan kell ezt értékelni, s nagyon odafigyelni rá, mint rendelkezésre álló s ki nem használt társadalmi potenciálra: előrejekést kapunk ebben a jövőről.

S ilyen értelemben tételezhetjük a pedagógia legfőbb feladatának: a fiatalot az objektíve lehetséges legnagyobb önállóságra juttatni fel! Ettől függ ugyanis a tanuló társadalmi-közéleti minősége. S e ponton jutunk vissza fentebb megkezdett gondolatmenetünkhöz: ez a társadalmi minőség, mint pedagógia cél kerülne veszélybe, ha a pedagógus tömegnek tekintené a rábizott közösséget, hiszen az logikailag követlenül azt jelentené, hogy mennyiségi-
leg bánik vele.

Pedagógiai feladatok a közéleti-politikai aktivitásra nevelésben

A társadalom azt várja el a pedagógiától, hogy az ifju az anyagi-szellemi temelés szférájába kiképzetten kerüljön, s helyt álljon olyan körülmények között, melyek előfeltételezik az ember kimunkált termelőerőit. Az ember nembeli lényegi erői adják a szubjektum termelőerőinek legtágabb foglalatát, meghatározását, melyek közt kiemelkedő helyen említjük a társadalmiságot. A társadalmiság legszélesebb felülete pedig a közéleti aktivitás. Így tehetjük azt a megállapítást, hogy a közéleti ember nevelésének feltétele az a megelőző fejlődés, amit valószínű társadalmasodásnak nevezünk.

A közéleti aktivitás tehát izoláltan nem alakítható ki, csakis a fiatal általános társadalmasodásának folyamatában, mint annak egyik motorikus tényezője. A pedagógiai munka egyik fő területe, hogy a tanulót felkészítse a társadalomban végzett munkára, melytől elválaszthatatlanul jelenik meg a közéleti ember, mint a társadalomban uralkodó viszonyok munkása, alakító tényezője. A felkészülés itt azt jelenti, hogy ki kell próbáltatni a tanulóval az e téren szükséges módszereket, együttműködési formákat, stb. Maga a pedagógia is a termelési tapasztalatok átadásának szükségletéből fejlődött ki, hogy az új nemzedéknek ne kelljen mindent előlről kezdenie. Ennél azonban mindig is többet jelentett. Végül soron, sok burkot lehántva: egymás tájékoztatásának szférája, ahol a tájékoztatás teljes emberi tartalmak átadását jelenti.

Célszerű, hogy demisztifikálódjon a közélet, s látszódjon annak ami: a társadalom viszonyait termelő gyakorlatnak, ami mindenki ügye. A fiatal közéleti öntudatraébredésében az a pedagógus szerepe, hogy a legkoncentráltabban értelmezi, láttatja a humanizált világot, amelybe a korábbi nemzedékek már belevitték történelmiségük tárgyiasított lényegi erőit - s belevitték ideológiáikat. A tanuló társadalmasodása közben a történelem tehát mintegy ráarakodik; normák, tilalmak, szokások, törvények, stb. alakját öltve, amelyekben csak tudatossággal, valódi helyzetének felismerésével tud eligazodni.

Ennek érelmében nem kevesebbet kell tudatosítani a fiatalban, hogy motiválva legyen az alkotó szocialista közéleti tevékenységre mint azt, hogy az ő emberi kifejlődésének, lehetséges megvalósulásának mértékét a társadalmi-történelmi környezet - a pedagógiai feltételek - objektív természete, kifejllettsége szabja meg, s ebben is érvényesül az ellentétek egységének és harcának dialektikája: mindentkiküzdeni kell! E küzdelemben: a konkrét- és kollektív önteremtésben érdekeltté pedig csak akkor lehet tenni a tanulót - s mi, ha nem ez az aktivitás a közéletben! - ha megérti: ez kétoldalu folyamat. A szocialista társadalom dinamizsa az ő dinamizsa, és fordítva: az ő potenciálja fokozza a társadalom potenciálját. Tehát: ő nagyon is fontos személyiség! Helyzeténél és állampolgárságánál fogva: közéleti méltóság - Ember! A szocializmus igenlése ennek átélése nélkül cinikus főhajtás az osztályfőnöki katedra, a KISZ-tagsági könyv,

vagy kiterjesztve - a pedagógia előtt. Nyilvánvaló, hogy a pedagógus előtt csak az eleven emberi átélés nyithat alkotóteret.

Vizsgálódásunkban innen már csak akkor juthatunk tovább, ha azt vesszük bonckés alá: hogyan lehet a szerveződő közösség gyenge kölcsönhatásait forró kölcsönhatásokká transzformálni. Mivel a társadalom, s benne a pedagógiai-folyamatok hevesen mozognak, nem kell megállni ahhoz, hogy valaki lemaradjon, elég csak lassítani.

A történelem felfokozott ritmusa valóban beleszól az egyén sorsába is, s ha valaki lemond a világ racionalista értelmezéséről, elveszti tájékozódó képességét. A torzulás ott a leg-erősebb, ahol a legnagyobb a turbulencia: a perifériákon; a szubkulturák szubjektív szűrői lefojtják a potenciált. Illelő volna azt képzelni, hogy a fiatal az iskolaköpeny felvételekor személyiséget is cserél. Mit jelent hát ezek figyelembevételével a szocialista iskola közéleti tevékenységének kohéziós ereje?

A fiatal társadalmi létében lelheti csak meg az ideológia igazolását. E társadalmi lét érzékelése azt, amit a közéleti-politikai aktivitás nyújt, a valóság és lehetőség viszonyában segít eligazodni. A fiatal kimondva-kimondatlan azt kérdezi a pedagógustól: "Hol az én utam?", "Merre vezet?". A pedagógus felelőssége a válasz megadásakor - voltaképpen közéleti válasz! - nem szakmai mélységekben nyílik meg, hiszen karakterre ható folyamat vezetője.

A közéleti-politikai aktivitás a fiatalban úgy alakítható ki, ha az emberi megismerés és szocializáció ontogenezisének folya-

matába ágyazódva formálódik. Így érkezhetünk el ahhoz a fokhoz, ahol előtérbe kerülhet a közéleti tevékenység tárgyi tartalmának bővítése, annak elmélyültebb értelmezése, tudatosítása - fokozottan személyre szabott keretekben, az egyéni képesség és áldozatvállalás mértékének megfelelően. Tehát annak a megvilágításnak ideje ez, hogy a fiatal kimunkálódott társadalmi érintkezési felületei egy már kialakult társadalmi kulturához adaptálódjanak. A pedagógiai tevékenység most mint értelmező elv van jelen az egyénnek a társadalomhoz, mint generalizált egészhez való viszonyában, amely irányítottan, vagy spontánul közvetítődik.

Ennek az újfajta kapcsolatnak konkrét formái abban jelentkeznek, hogy a fiatalban szintetizálódnak a közösségi normák, különféle csoportok, intézmények kölcsönhatásai, s már nem esetlegesen, hanem folyamatosan és rendszeresen s így a generalizált egész változásaira adekvát viszontválaszt képes adni. Kezd tehát szorosabb értelemben vett közéleti lénné válni, akinek megjelenik a közösség sorsába - a tágabb társadaloméba is! - való operatív beavatkozási igénye, maga keresi a fórumokat, ahol megnyilatkozhat, hatását érvényesítheti - elvárja, hogy potenciáljával számoljon a világ.

Közben általánosabb szociális folyamatok sodrába is bekerülhet, mint az osztályöntudat, internacionalizmus, stb. Elérkezett az ideje, hogy a pedagógiai folyamat irányításában is elismerjük: a tanuló saját szerepének társszerzőjévé vált! Hiszen ennek a kimunkálódott önvezérlőképességnek a mértékében képes érzékelni a társadalmi valóságot, ahhoz szelektíven viszonyulni,

értelmezni személyét a különböző szituációkban, s ennek arányában mélyül el, telik meg tartalommal öntudata, mint önmagának elgondolása. Csak annyiban képes az egyensúlyra személye és a világ közt-, amely viszonyban nem szabad sem fölül, sem alulbecsülnie önmagát! - amennyiben cselekszik.

S ez a cselekvés vetaképpen maga a közéleti tevékenység.

Mielőtt a pedagógus hatásköréből az idő mulásával a felügyeletére bízott közösség kiáramlik a még nagyobb közösségbe, nem mulaszthatja el a szélesebb társadalmi közegbe való praktikus átkötések kimunkálását, azt a finemítést, ami pszichikailag is nagyon szükséges, s tartalmában az iskolántuli világ konkrét terepébe való bevezetést jelenti. Ez annyit ér, amennyi a gyakorlatilag hasznosítható tartalma. Most már a mérték, azaz a minőség mennyisége válik főszereplővé, hiszen következik az eddigi felkészülés le mérésének ideje, próbatételének korszaka. A fiatalot pontosan fel kell világosítani közösségi tartalmáról, a társadalomban egzisztáló ismeretrendszerekről, amelyekről függ, de legfőképp: a közösségi viselkedés vezérlésében elfoglalt szerepéről. Így válhat a közéleti lelkiismeretesség életvitellé.

A közéleti aktivitásra nevelés az iskolákban a közösségi viszonyok tudatos tanulói önvezérlésen, azok átélésén mulik. A pedagógus helyzete az intézményesülés szférájából a közvetlenebb, karakterizáló tartalmi szférába kezd mozogni, közelítve a szocialista tanár-diák viszony helyes gyakorlatához.

1.3 Az ifjúsági szervezet munkája, tagságának és az egész magyar ifjúságnak közéleti-politikai aktivizálására

A Béke és Szocializmus c. folyóirat 1974. május 6-8 között Prágában tudományos elméleti konferenciát rendezett "A kommunista mozgalom és az ifjúság társadalmi aktivitása" címmel, amelynek munkájában 41 ország kommunista-és munkáspártjainak képviselői vettek részt. Megvitatták az ifjúság helyét a mai világban, szerepét a társadalmi folyamatban és az új társadalom építésében: elemezték az ifjúság társadalmi aktivitásának forrásait, jellegét és törvényszerűségeit; ennek a kommunista mozgalomhoz való kapcsolását, a kommunisták fiatalok közötti munkájának formáit és módszereit; az ifjúsági szervezetek szerepét a fiatalok nevelésében.

A konferencia dokumentumainak tanulmányozása lehetővé tette, hogy munkánkban a 14-18 éves koru magyar tanulófiatalok közéleti-politikai aktivitásának alakulását vizsgálva, azokhoz a legáltalánosabb folyamatokhoz viszonyítsuk elméleti megállapításainkat, tapasztalati adatainkat, amelyeket a kommunista világmozgalom ifjúságpolitikai gyakorlata igazolt.

Kutatásaink eredményeinek összegezésekor az a kedvező időben rendelkezésre álló lehetőség még jobban aláhuzza a téma hazai és nemzetközi időszerűségét, a pedagógiai aspektusnak az ifjúságkutatásban megnövekedett szerepét és jelentőségét; a kutatónak biztosságot és bátorságot adott mind elméleti, mind kutatómódszertani dilemmáiban; növelte azt a meggyőződésünket, hogy a 14-18 éves koru tanulóifjúságról szerzett pontosabb ismereteinkkel a pedagógiai, - mégpedig az iskolai és az ifjúság-

mozgalmi pedagógiai - gyakorlat számára szükséges és hasznos, alkalmazható eredményeket nyújtunk át.

Az aktuális problémák elméleti kidolgozásának fontosságáról írta Lenin: "Mi a teendő"? c. munkájában, hogy a kommunisták akkor állanak a helyzet magaslatán, ha "a kellő pillanatban pozitív akcióprogramot tudnak diktálni"/11/, s programjukat indokolni is tudják.

Ilyen "pozitív akcióprogram"akart lenni a kutatás időszaka alatt a KISZ Központi Bizottságának 1974. április 11-i határozata, amely fontos mérföldkő volt a KISZ IX. Kongresszusán 1976-ban felmerült problémák megoldásában. Mindaz az új elem, amely a határozatban tükröződik, támaszkodik a párt KB 1970-es ifjúságpolitikai határozatára, s azt követő, az ifjúság ügyeivel foglalkozó társadalmi fellendülésre.

"Tekintsük feladatunknak, hogy ifjúságunk társadalmi helyzetéről, eszméi-politikai állapotáról valósághű, tudományos igényű információkat szerezzünk. Hasznosítsuk a társadalomtudományi kutatásoknak az ifjúságra vonatkozó tapasztalatait. A most szervezés alatt álló ifjúságkutatási csoportunk pedig mérje, értékelje nevelőmunkánk hatásait. Segítsük az ifjúsági rétegeket abban, hogy kialakuljanak bennük az osztályukra, rétegükre, csoportjukra jellemző pozitív tulajdonságok, s egyben erősítsük bennük azt az érzést, hogy közös céljuk: a szocialista Magyarország megteremtése, az értelmes, emberi életmód, a szocialista életforma elérése." /12/ határozta el a KISZ vezetők 1972. januári országos agitációs és propaganda tanácskozása.

A munkában a magyar pedagógia tudománya jelentős feladatokat vállalt. Ebben az időszakban születtek olyan munkák, mint

Bábosik István, Biréné Gáspár Katalin, Daróczy Sándor, Gaálné Nagy Olga, Hunyady Györgyné, Kozma Tamás, Salamon Zoltán, Vajó Péter, Vastagh Zoltán tanulmányai, és a sort még bővíthetnénk. /Részletesen a mellékelt szakbibliográfia ad áttekintést./

A mai magyar ifjúság egyik fontos, jelentős létszámánál és potenciáljánál fogva döntőnek tekinthető keresztályára, a 14-18 éves középiskolás- és szakmunkástanulókra kiterjedő vizsgálatunkkal mi is szeretnénk ennek az igénynek egy szempontból megfelelni:

A KISZ politikai akciói nevelőhatékonyságának mérésével és értékelésével pontosabb információt nyújtani az ifjúság valóságban eszmei-politikai állapotáról, a közügyek iránti érdeklődéséről és tevékenységéről, azaz közéleti-politikai aktivitásáról.

A pontosabb információon kívül megkíséreljük azoknak az okoknak és jelenségcsoportoknak a feltárását, amelyek az ifjúság e keresztályának politikai kulturája kialakulásában meghatározó szerepet játszanak. Feltevésünk szerint a vizsgálat adatait felhasználhatjuk egy országosan érvényesnek tekinthető állapotrajz elkészítéséhez, a tendenciák, a típusok, a determináns tényezők feltárásához. A vizsgált jelenségek köre: a politikai ismeretek szintje, a fogalmak megértésének színvonala, azok alkalmazási készsége, visszaemlékező élmények ereje és a konkrét tevékenységi formák gyakorisága.

1971-ben a KISZ VIII. Kongresszusa a fiatalok politikai-közéleti tevékenységének fejlesztésével kapcsolatban lényegében véve hármas feladatot jelölt meg.

"Egyrészt azt, hogy növeljük a fiatalokban - mindenekelőtt a KISZ-tagokban a politikai-közéleti kérdések iránti érdeklődést, s alakítsuk ki az ahhoz szükséges képességeiket."

"Másrészt a dolgozó és a tanuló fiatalok hatékonyan vegyenek részt a munkahelyi és az iskolai demokrácia fejlesztésében, önkormányzatuk eredményesebbé tételében."

"Harmadrészt arra kell törekednünk, hogy a párt, az állami, a társadalmi és a tömegszervezetek a fiatalokat minél nagyobb számban vonják be a választott vezető testületek munkájába, s a KISZ minden segítséget adjon meg a fiatal tisztségviselőknek, hogy eredményesen el tudják látni feladataikat." /13/

Nem világos, hogy milyen képességekről van szó. Az érdeklődés iránti képességekről, vagy a politikai-közéleti tevékenységhez szükséges képességekről?

A második feladatcsoport már közelebb áll a közéleti-politikai aktivitás gyakorlásához, kár, hogy ilyen formában leszűkíti a fiatalok feladatait a KISZ-szervezeten kívüli, általános és aktuális demokratizmus és önkormányzat színterére, s nem hozza összefüggésbe a KISZ alapvető politikai feladatrendszerével, a szervezeti szabályzatban rögzített követelményekkel.

Megjegyezzük, hogy a KISZ a politikai-közüéleti aktívítás fejlesztésében gyakorlati munkájának fő területét a harmadik feladatcsoportban látja, a tisztségviselők, illetve a funkcionáriusok szemléletének sajátos szubjektivizmusaként úgy érzik a KISZ választott vezetői, és alkalmazottai, hogy a saját "vezetői gyengeségeiket, tapasztalatlanságukat" kellene az ifjúság más választott tisztségviselőiben is oldani, enyhíteni. E meglévő és nem is jelentéktelen probléma mellett azonban általánosabb, az ifjúság lényegesen szélesebb rétegére vonatkoztatott követelményrendszerrel van szó, az egész felnövekedő nemzedék közéleti-politikai aktivitásának kialakításáról, a sokoldalú személyiség nevelésében egy társadalmi irányultságú és érdekelttségű felismerés és készség tervszerű kifejlesztéséről, a szocialista életmód és életforma általánossá tételéhez egy szükséges és determináns tényező érvényesítéséről.

Ezt a követelményt, a társadalomnak a mai fiatalokkal szembeni ilyen igényét, a fejlődő szocialista állam és társadalom előrevivő, a nevelés társadalmi funkcióját helyesen értelmező szemléletet azonban csak nagy általánosságokban tartalmazzák a dokumentumok, a KISZ-nek az ifjúság egyes rétegeivel szembeni elvárásai. A követelmények réteg-specifikus meghatározása, illetve részletes kidolgozása még várat magára. A neveléstudomány az alapező feladatok elvégzéséhez az utóbbi években kezdett hozzá. Így a KISZ szervei és szervezetei nem tudják ifjúságközelbe hozni a követelményeiket, a politikai-közüéleti aktívításra nevelés feladatait úgy közvetíteni, hogy ezzel optimális hatást lehessen elérni.

Ennek hiányérzeteként jelentkezett a KISZ VIII. kongresszusának

előkészítése során a KISZ megbízási rendszer pedagógiai eljárásainak árnyaltabb kidolgozása, a megbízás vezető módszerként történt elismerése, s a IX. kongresszuson az egyéni vállalási munkaformák megerősítése.

A KISZ VIII. kongresszusán a különböző ifjúsági fórumokon egyik legfontosabb kérdésként foglalkoztak a fiatalok és a KISZ-szervezetek politikai-közéleti szerepével, tevékenységével. A kongresszus megállapította, hogy a szocialista demokrácia mind szélesebb kibontakozásának részeként ifjúsági szövetségünk VII. kongresszusa óta aktívabbá vált a fiatalok részvétele a közéletben. A KISZ arra törekedett, hogy fejlessze a fiatalok közéleti-politikai jártasságát. Mindezekkel együtt a kongresszus azonban azt is megállapította, hogy a politikai-közéleti aktivitás korántsem általános jellemzője még a fiataloknak és a KISZ-szervezeteknek. Tanulságos idéznünk ezzel kapcsolatban egy szociológiai felmérés tapasztalatait.

"A Népművelési Intézet kutatócsoportja 28 ifjúsági klubban végzett felmérést a fiatalok politikai aktivitásával kapcsolatban. A felmérést különböző ifjúsági körökben végezték, s megállapították, hogy a megkérdezett fiataloknak 13 százaléka politikailag aktív, 77 %-a közönyös és 10 %-a apolitikus, cinikus a politikai kérdésekkel szemben. Érdekes az a megállapítás, hogy az aktívan politizáló fiatalok döntő többsége kritikai magatartást tanúsít, mindezt a szocializmus iránti eszmei elkötelezettségből, a szocializmus erkölcsi-politikai alapelveitől indítatva teszi, Ugyanakkor az is figyelemre méltó megállapítása a fel-

mérésnek, hogy a politizálással ellenszenvező, cinizmusra hajló fiatalok jelentős része az aktív fiatalok köréből került ki. Ezek az arányok bizonyára nem reprezentálják ifjúságunk politikai aktivitását, mégis tanulságosak, mert sok olyan követelményre hívják fel a figyelmünket, amelyeket eddig nem vagy alig vettünk észre.

A felmérés során a politikai érdeklődésnek négy fázisát figyelték meg a kutatók. Az egyikben a politikai érdeklődés a cselekvő részvétel igényére épül. A másikban az érdeklődés kimerül a politikai eseményekről való informálódásban vagy a politikáról való vitatkozás "cselekvő" formájában. A harmadikban tapasztalható az aktivitás passzivitásba hajlása, amit az a válasz érzékeltet, hogy "annyira nem merülök bele." A negyedik fázisban tetten érhető a teljes érdektelenség, a politizálással szembeni közöny, sőt ellenszenv. Ezek után a kutatók azt a következtetést vonják le, hogy "ahogyan csökken a politikai aktivitás és csökken a cselekvő részvétel érzése, úgy csökken a politikai és a politizálás iránti érdeklődés is. Ha az információ és a nevelés nem foglalja magában az aktivitásra való felkészítést, és nem kapcsolódik ahhoz egyben az aktivitás, a részvétel lehetőségének tudata és a cselekvés élményének érzete is, akkor az információ nem válik tényleges információvá, ugyanis a nevelés is hatástalan marad, vagy éppen ellenérzést, "Bumeráng-hatást" vált ki." /14/

Anélkül, hogy most a politikai-közéleti érdeklődés fázisait részletesebben elemeznénk -, az aktivitással összefüggő következtetés pontatlanságát valószínűsítik vizsgálati adataink -, csupán erre térünk ki.

A politikai érdeklődés megelőzi az aktív politizálást és a cselekvő részvételt. Éppen ez az a kérdés, amelynek nevelőmunkánkban, az iskolai ifjúsági szervezetek tevékenységrendszerének megszervezésében alapvető jelentőség van. A kutatócsoport következtetésére az adhatott okot, hogy a vizsgált ifjúsági klubok tagságát adottnak, statikusnak tekintették, a klubban talált fiatal érdeklődését logikailag minden fiatalra kiterjesztették, pedig a fiatalok egy meghatározott korcsoportját érinti csupán, s annak is a klub tevékenysége iránti érdeklődés a motiváló tényezője.

Azt hisszük, hogy a közölt adatok alapján jellemzett politikai érdeklődés nem a tipikusnak tartott tevékenységkörben vizsgálta a közéleti-politikai aktivitást, s ennyiben metodikailag érdekesnek tartjuk a kutatást, azt azonban, hogy mit is tartanak politikai-közéleti tevékenységnek maguk a fiatalok, s ezirányú ismereteik mennyiben helyesek - saját kutatásunkban külön is vizsgálat tárgyává kellett tennünk. Előfeltevésünk szerint ugyanis magáról a közéleti-politikai tevékenységről a 14-18 éves fiatalok jelentős részének pontatlanok a fogalmai, saját cselekedeteik megítélésében túlzók, gyakran összekeverik a kötelességteljesítést az önként vállalt társadalmi munkával, még gyakrabban kötelezőnek tekintik az önkéntes munkafeladatokat; többségük nem ismeri fel lehetőségeit közéleti-politikai tevékenységével, saját személyiségének formálásában és környezetének átalakításában. Így azután kívülről, rendszerint felülről várják azoknak a problémáknak a megoldását, amelyek pedig éppen saját közéleti-politikai aktivitásuk színtere lenne, s

amelyek nélkülük soha semmilyen formában nem változtathatók meg. /15/

Vizsgálódásunk egyik területe: a KISZ különböző módon közvetített elvárásainak fogadása, a fiatalok reagálása azokra. Azt tapasztaltuk, hogy a Szervezeti Szabályzat ismerete még a vezetőségi tagok körében is igen alacsony. A középiskolás korosztály alapszervezeti vezetőségei a folyamatos KISZ-munkában nem tudják rendszeresen átgondolni a tevékenység összefüggéseit a KISZ alapvető dokumentumaiban, határozataiban, terveiben, akcióinak célkitűzéseiben megfogalmazottakkal. A személytelen, általánosított, normatív elvárások társadalmi aktivitásra készítő hatása nagyon alacsony.

Ez a felismerés nem új. A differenciált, konkrét személyekre méretezett követelményrendszer kidolgozásának szükségességét hangsúlyozta Vajó Péter:

"Gondosabban kell vizsgálnunk a funkciók jelenlegi és jövőbeni rendszerét és módját a funkciók differenciálása, az újabb és újabb lehetőségek a tanulók mind szélesebb rétegének aktivizálása és szervezővé nevelése irányában indokolt sürgősen haladnunk." /16/

Egyetértve megállapításaival, tovább fűzhetjük gondolatait. A középiskolás korú fiatalok közéleti-politikai tevékenységrendszerének kialakításában végig kell gondolnunk az érzelmi motiváltság kialakításának lehetőségeit is. Társadalmi célja-

ink megvalósításához nem csupán "ekos" beállítódottságra van szükség, ami e keresztálynál a fejlődés e fokán érthető okokból gyakran nem több üres alkalmazkodásnál, esetleg pózoló szerepjátszásnál, hanem a szocialista értékrendnek az egyén magatartásában tükröződő, átélt és érzelmileg is elfogadott tényleges realizálódására. Nincs szándékunkban csökkenteni a racionális elemek jelentőségét, hiszen feltevésünk szerint az aktivitás egyik nélkülözhetetlen motivációs eleme az értelmi elfogadás, a cél ismerete. E keresztálynál azonban legalább ennyire fontos, hogy az egyes fiatalok érzelmileg is azonosuljanak a társadalmilag helyes és értelmileg elfogadott, megértett tevékenység céljával.

Ezt a tételünket úgy is megfogalmazhatjuk, hogy annál biztonságosabb és hatékonyabb egy közéleti-politikai tevékenységsorozatban a fiatal közéleti-politikai aktivitása, minél jobban meg van győződve annak szükségességéről, minél fontosabbnak tartja azt, minél jobban hisz annak értékében és szépségében.

Felvetődik a kérdés, hogy tevékenység vagy tevékenykedtetés folyik-e a 14-18 éves korúak ifjúsági mozgalmi szervezeteiben? Milyen a tényleges aktivitás és a látszat-aktivitás aránya, viszonya? Mennyiben nevel a mozgalom valódi társadalmi-közéleti-politikai aktivitásra?

Az igények a társadalom követelményei sokféle formában megfogalmazódnak. A követelésnek való megfelelésről, annak mértékéről az ifjúság megítélésében az empirikus adatok elemzésekor számolunk be.

1.4 A burzsoá oktatáspolitikai ideológiai nyomása a lojális állampolgári magatartás kialakítása érdekében

A szocialista köznevelési rendszer személyiségfejlesztő programjában megkülönböztetett figyelmet fordítunk az egyén lehető legnagyobb önállóságának elérésére, képességei sokoldalú kifejlesztésére. A szocializációs folyamatban a társadalmi viszonyok elsajátítása egybe esik az egyén és a társadalom érdekeivel. A manipulálástól mentes, hatékony, magasfoku közéleti-politikai aktivitás kialakításának problémáit eredményesebben oldhatjuk meg, ha röviden kritikailag áttekintjük a mai burzsoá nézeteket és gyakorlatot.

Az amerikai szociológiában elterjedt a politikai szocializálásnak az egyén általános szocializálása válfajaként értelmezett felfogása, amit úgy határoznak meg, mint "az oktatás folyamatát, amelynek segítségével az adott politikai rendszerre elfogadott magatartási és politikai részvételi formák nemzedékről nemzedékre szállnak át."/17/

Más szerzők az oktatási folyamat általános meghatározásánál pontosabb és konkrétabb megjelölést használnak. Így például N.Gross amerikai pszichológus erős fenntartással fogadja az amerikai szakirodalomban kialakult azon véleményt, hogy a család alkotja a szocializálás egyetlen és alapvető szervét, így a politikai szocializációt is, s egyértelműen állást foglal: "A szocializálás rendszerében az iskola a legnagyobb jelentőségű."/18/

D. Clowsen írja a "Szocializálás az iskolában" című cikkében:
"... főképpen a képzési rendszertől függ, hogy a lakosság
alapvető tömegei megszerezzék a felelősségteljes állampolgár-
ság készségét." /19/

A hazai kutatásokban Konlóssy Sándor vizsgálatai érdemelnek
figyelmet a család értékközvetítő szerepéről, aki az iskolához
viszonyítva a szocialista társadalom értékeinek közvetítésé-
ben a családok körében elmaradást állapított meg. /20/

Coleman amerikai szociológus serdülőkori közösségek szerep-
struktúrájára kidolgozott rendszerét az alábbiakban tekinthet-
jük át:

1. A vezető csoport tagjai.
2. Szerep modellek, akikhez jó lenne hasonlítani, akikkel jó
lenne barátkozni.
3. Akiknek sok barátjuk van.
4. Lányok, akikkel a fiúk szeretnének szorosabb kapcsolatot
kiépíteni.
5. Fiúk, akikkel a lányok szeretnének szorosabb kapcsolatot
kiépíteni.
6. Legjobb diákok.
7. Legjobb sportolók /fiuk/
8. Akik a legjobban öltözködnek. /lányok/
9. Aziket a másik nemhez tartozók a legjobban kedvelnek
/a kedvelttel egy nemhez tartozók szerint/.

Tanulmányából nem tűnik ki, hogy a szerep-struktúra elfogadásá-
nak milyenek az arányai. A felsorolási sorrendből feltehetően
az következik, hogy a fenti sorrend egyben Coleman vizsgálatának

eredménye. Ezért vonja le az alábbi következtetést:

"... Ugy gondolom, hogy a jövő társadalmainak /a szerző az iskolai közösséget is társadalomnak nevezi. P.A./ legkomolyabb problémája a szociális politikai pluralizmus fenntartása és forradalom nélküli politikai és szociális megújulás biztosítása lesz." /21/

Minden olyan közösséget, amelynek értékrendszere egységes, valamely domináns elv köré rendeződik, monopolitikusnak bélyegez, minden intézményt, "elnyomott rendszernek" /mint a börtönök, elmegyógyintézetek, táborek, gyárak/. Felteszi a kérdést a további kutatás irányába:

"Milyen feltételek mellett válhat ez az elnyomott rendszer önkormányzattá? és ha már önkormányzattá vált, mik a szükséges feltételek, hogy tagjait nem nyomja el, hanem elismerje egyéniségüket?

Ezzel visszaérkeztünk a szocializáció általános problémájához. Valószínű, hogy annak a szocializációs folyamatnak, amelyben a kezdők a rendszer felelős tagjaivá válnak, a legbonyolultabb része a kezdők önállósága és felelősségük kezdetének megállapítása. Ugy érzem, hogy ez a legnagyobb probléma, amelyet az ipari társadalmak oktatási intézményeinek meg kell oldaniuk." /22/

A burzsoá szociológiának ez az iskolai programja azért jött létre, hogy a fiatal állampolgárokra szilárdabb és rendszeresebb tömeghatást biztosítsanak. A burzsoá szociológusok egyre nagyobb figyelmet fordítanak az olyan társadalmi intézményekre,

amelyeket tervszerűen és célszerűen fel lehet használni a szocializálás céljaira, elsősorban is a tanintézetekre, amelyek az egyén tudatára való "beprogramozott" ráhatásra és az állami ellenőrzés megvalósítására adnak lehetőséget. A társadalmi intézmények politikai-ideológiai vezetése jelentőségének növekedésével az ifjú nemzedék tömegmértetű politikai szocializálásának folyamatában az iskola szerepe is megnövekszik. Az utóbbi években a politikai szocializálással kapcsolatban folyó amerikai kutatások többsége a képzést és vele együtt az egész képzési rendszert kulcsfontosságú szocializáló faktornak tartja. Sok pedagógus és szociológus /G.Almond, D. Isten, S. Verba, R. Herst, I.Torney, F.Greenstein, G.Hayman és mások/ a politikai nevelés hatékonyságát a képzés színvonalától teszi függővé. Így G.Almond és S.Verba öt nyugati ország anyagának általuk végzett elemzése alapján azt a következtetést vonták le, "hogy az azonos módon szervezett, képzés magas színvonala pozitívan korrelál a "politikai érdek és politikai hatékonyság" ugyanolyan magas szintjével és fordítva."/23/ Értelmezésük szerint a képzett egyén hajlamosabb a hivatalos, az iskola által képviselt politikai követésre, nagyobb figyelmet fordít a választási kampányokra, mint a kevésbé képzett egyén. A képzettebb egyén politikailag jobban informált, szabadabbnak érzi magát az emberek szélesebb körével folytatott politikai vitában; úgy hiszi, hogy képes hatást gyakorolni a kormányra; hajlamosabb aktív tagja lenni bizonyos szervezeteknek.

A nyugat-európai ifjúság problémáinak feltárásában az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején született jelentősebb munkák,

Schekky, Fischer, Kluth, Anders, Lohmar, és mások a kiutatlanság, a szkepticizmus, a lázadás, a kétségbeesés, a magányosság vízióit rajzolják meg az érettebb ifjúságról.

Stendhal két jelentős könyvet szentelt a maga korában az "ifjúság problémájának": a "Vörös és feketé"-t és a "Vörös és fehér"-et. Pszichológiai precizitással megvilágította azt, hogy az általa ábrázolt romantikus nemzedék számára az erotikus nem más, mint a hereikus pótléka, hogy az ifjú nemzedék egy megfoghatatlan álomképet szeretett, nem pedig a valóságot. A XX. század harmadik harmadának ifjúságát a kapitalista országokban előtűtötte a sex-hullám, egy "ujfajta" pótlék.

Politikai értelemben a "... modern embert képesűségekkal, filmekkel, televíziós adásokkal világképek megbámulására, tehát az egész világban /illetve abban, ami "egésznek" számíthat/ való részvételre hívják fel, mégpedig annál nagyvonalúbban, mennél kevésbé engednek neki betekintést a világ összefüggéseibe, mennél kevésbé engedik meg nekik, hogy a világ feletti legfontosabb döntésekben szava legyen; ahogy azt egy molekai mese mondja, betűnik a szemét; azaz minél több látnivalót tárnak elébe, annál kevesebb szava lehet." /24/

Az okok részletes elemzése helyett a diagnózis Helmut Sholsky szavaival A szkeptikus nemzedék /Die skeptische Generation/ c. könyvéből: "Ez a nemzedék társadalmi tudatában és öntudatában kritikusabb, szkeptikusabb, gyanakvóbb, hitben vagy legalábbis illúzióban szegényebb, mint előtte bármely fiatal generáció volt... pátesz, programok, és jelszavak nélküli ..." /25/

Természetes tehát, hogy a problémák "megelőzése" érdekében az USA-ban speciális kutatásokat folytattak annak feltárására, hogy az iskolának milyen lehetőségei vannak a gyermekek és az ifjúság szocializálásában. E. Mc. Neil "Az oktatás természete" c. cikkében az amerikai szociológusok kísérletei alapján állapítja meg, hogy a gyermekek magatartásában a változások /az önellenőrzés, a türelem, a felelősségtudat, az engedelmesség, az öntudat és a függetlenség tudatának megjelenése/ az iskolába lépés után néhány hónap múlva megjelenik. Ebből a szerző azt a következtetést vonja le, hogy "az iskola önmagában igen nagy szocializáló hatást gyakorol." /26/ Sok amerikai pedagógus a magatartás bizonyos aspektusainak fejlődésében elsőbbséget ad ugyan a családnak, mint fontos szocializáló tényezőnek, abban azonban megegyezik, hogy a politikai tárgyak szempontjából fontos speciális beállítottság fejlődésében, valamint a fiatalok politikai tevékenységében az aktivitás növekedésében "az iskola jelenti a politikai szocializálás legfontosabb és leghatékonyabb eszközét." /27/

Az amerikai pedagógusok és szociológusok - miután elvetették a burzsoá iskola politikai és ideológiai funkcióinak - "a politikamentes iskola" jelszavával történt maszkírozását, erőfeszítéseiket az utóbbi években az iskola szocializáló lehetőségeinek feltárására és maximális felhasználására fordították.

Jellemző és bizonyos mértékben meghatározó ebben a kérdésben T. Parsonsnek, az ismert szociológusnak a nézete "Az iskolai osztály mint szociális rendszer; néhány funkciója az amerikai társadalomban" c. munkájában a szerző egyebek között a politikai

szocializációban az iskola feladatának tartja a gyermekekben a szükséges orientációk kifejlesztését mind a "nagy társadalom" politikai értékeire, mind pedig a társadalmi struktúrán belül speciális politikai szerepekre és tevékenységekre. Az iskolai osztály, mint szocializáló tényezőről Parsons egyik legfontosabb következtetése az, hogy az iskolai osztályban elfoglalt helyzet a gyermek számára egy elért, megszerzett helyzet, a családi helyzettel ellentétben, ahol státusza és szerepe már magával a születésével és biológiai pozíciójával meghatározott. A státuszok és szerepek iskolai rendszere jobban megközelíti a felnőtt társadalom státuszainak és szerepeinek rendszerét.^{/28/} G. Almond és S. Verba szintén arról beszél, hogy "az iskola jobban megközelíti a politikai rendszert, mint az otthon", és hogy "az iskolában sokkal szorosabb kapcsolat létezik a politikai hozzáértés és hatékonyság között, mint a családban."^{/29/}

A 6-10 éves korban folyó politikai nevelés lehetőségeinek legismertebb amerikai kutatásai: D. Isten és R. Hess "A gyermek politikai világa" 1962, F. Greenstein "Gyermek és a politika" /1965/, R. Hess és I. Torney "A gyermekek politikai beállítottságának fejlődése" /1968./ K. Longton "Politikai szocializáció" és G. Hayman "Politikai szocializáció" /1969/, R. Conell "A gyermek politikai fogalmainak létrehozása" /1971/ c. munkái. Mindezekben a munkákban arra törekszenek, hogy feltárják a gyermek belső politikai énje kialakításának szociál-pszichológiai mechanizmusát. A kutatásoknak a kisiskolás életkorra történő korlátozása minden bizonnyal kapcsolatos Freud eszméinek szívfósságával, amely szerint a személyiség következő strukturájának ki-

alakítása szempontjából igen fontos a korai élettapasztalat. Az amerikai tudósok érdeklődését a korai szocializálás iránt a pszichológiában szintén meglévő behaviourista eszmék, különösen pedig a társadalmi oktatás elmélete támogatja. Képviselői széleskörű kísérleti anyagot gyűjtöttek össze, kidolgozták a kutatások folytatásának technikáját, amelyeket alkalmaznak is az elsődleges, kezdeti szocializálás tanulmányozásában. A mai behaviouristák és pszichoanalitikusok úgy vélik, hogy a korai politikai szocializáció tartósabb és megalapozottabb, mint a későbbi oktatás, mivel a politikai világról a gyermekkorban kialakított képzetek kitörölhetetlenek és megváltoztathatatlanok és "csupán rendkívüli körülmények között tűnhetnek csak el." /30/

A fenti szerzők munkáiban igen sok közös gondolat található. Ilyen például az a hipotézis, hogy az alsófoku iskolában eltöltött évek kritikus periódust jelentenek a tanulók alapvető politikai orientációinak fejlődésében. A gyermekek az iskolába a politikai képzetek legkezdetlegesebb formáival kerülnek, s a politikai világ, politikai események, politikusok stb. iránt kialakult viszonyulással hagyják azt el. M. Cennings és P. Neimi "A politikai megismerés példái" c. cikkükben azt a következtetést vonják le, hogy "a politikai orientáció korán kezdődik, gyorsan fejlődik /bár különböző tempóban/ és a maga tartós, a felnőttéhez közelálló színvonalát, már az alsófoku iskola befejezésekor eléri." /31/

Az iskolarendszer alsóbb és felsőbb tagozatában a tanulók életkorának és képzettségének megfelelően differenciált formában

folyik a politikai tárgyakra orientáló és motiváló beállított-ságok kialakítása, a kapitalista társadalmi rendszer politikai ismereteinek, normáinak és értékeinek átadása. Alsó tagozatban a hangsúlyt a politikai érzéki-érzelmi megismerésére helyezik és főként a politikai hatalom, a politikai események, a vezetők a tradíciók iránti érzéki-értékelési hajlamok kidolgozására tö-rekszenek, mint amelyeknek meg kell előzniök a politikai tárgyak gyakorlati ismereteit. E korosztály vizsgálatában F.Greenstein azt állapította meg, hogy "a hétéves gyermekek, akik gyakorlatilag mentesek azoktól az ismeretektől, hogy a politikai vezetők mit csinálnak, mégis teljes pontossággal értékelni tudják a személyi-ségek politikai pozícióinak és kötelezettségeinek jelentőségét."/32/

Az amerikai iskolákban a politikai pártokról, az irányítási for-mákról, a társadalmi szervezetekről a középiskolákban nyújtanak ismereteket a tanulóknak, az alsó foku iskolákban mégis elkezdik e bonyolult, soktényezők információ közlését azzal a céllal, hogy szilárd készséget alakítsanak ki bennük a későbbi, középis-kolai társadalemtudományi tantárgyak politikai információinak be-fogadására és kifejesszék "életük felnőtt szakaszában tanusítandó politikai és állampolgári magatartás automatikus motivációit."/33/

Hasonlóképpen vélekedik Parsons is: "... A gyermekekben azon mo-tivációk internalizálása, amelyek speciális szerepek teljesítésé-hez szükségesek a társadalmon belül"/34/ az oktatás kezdeti szakaszában fontosak, majd kiemeli, hogy "A középiskolában a hangsúlyt a teljesítés minősége szerinti differenciálásra kell helyezni."/35/

A politikai szocializáció mechanizmusának R. Le Vine által megrajzolt sémája: imitáció oktatás, motiváció, a behaviourizmus fogalmainak, terminusainak alkalmazása társadalmi területre. R. Hess és J. Torney "A gyermekek politikai irányultságának fejlődése" c. tanulmányukban a politikai beállítottságok kialakításának folyamatában négy modellt állítanak fel:

- 1/ a felhalmozás modellje /accumulative model/
- 2/ a személyek közötti átvitel modellje /interpersonal transfer model/
- 3/ az azonosítás modellje /identification model/
- 4/ az értelmi-fejlesztő modell /cognitive-developmental model/

E konstrukcióban a politikai oktatás pszichológiai előremeghatározottságát a szerzők tudatosan emelik ki.

"A politikamentes iskola" elvetése és a polgári módon gondolkodó ifjúság tömeges felnevelésére irányuló program aktualizálódása következtében megnőtt az amerikai iskolában oktatott társadalomtudományok jelentősége, fokozódott az iskola keretében folyó politikai képzés szerepe. Ezekkel együtt bővítették a társadalmi-politikai élet széles körére vonatkozó alapvető ismereteket nyújtó tantárgyak tartalmát és terjedelmét, különösen a történelem, a társadalmi ismeretek, a politikai földrajz, az antropológia, a gazdaságtan anyagát. A hagyományos "állampolgári oktatás" bevált módszereit fentartják, megrendezik a tanulók számára a választási tanfolyamokat, amelyek arra irányulnak, hogy a tanulókban megerősítsék "az amerikai életforma iránti ragaszkodást." Az "aktualizálódás" új módszereket is szült. Előadás-sorozatok, tanfolyamokat tartanak a nemzetközi élet, a külföldi események problémáinak értelmezéséről, az

amerikai demokrácia kérdéseiről, a középiskolák felsőbb évfolyamaiban "összehasonlító politika"; "amerikanizmus, kommunizmus és demokrácia", "mai világtörténelem", a "világpolgárság" és más témákban. Az elnevezések gazdag választéka, sokfélesége ellenére két alapvető kategóriába sorolhatók a formák: az egyikben az amerikai életmód, társadalmi struktúra, hagyomány-rendszer kifejtésére és elfogadtatására törekszenek: a másokban nemzetközi problémákat vetnek fel sajátosan amerikai szempontok és értékek köré szervezve. A mai amerikai középiskola tanulóinak zöme a felső osztályokban ezek közül egyet vagy többet is tanulmányoz, általában fakultatív formában.

A régi burzsoá iskola politikamentességének karitatív jótékonykodását félretéve, igen nagy figyelmet fordítanak a tanulók osztályon és iskolán kívüli társadalmi tevékenységének fokozására, egy meghatározott politikai magatartás készségeinek és szokásainak kialakítására. A "jó állampolgár" fogalmába nemcsak a "társadalmi jogok és kötelességek" ismerete és megértése tartozik, hanem "a magas színvonalú képzéssel pozitívan korreláló" aktív részvétel is az "államnak" politikai és társadalmi életében. Az iskolai önkormányzatot a társadalmi nevelés fontos eszközeként hagyományosan felkarielják és ösztönzik, úgy ítélik meg, hogy általa a tanulóknak a társadalmi berendezkedés normáinak és követelményeinek megfelelő politikai aktivitása, fegyelme és lejalitása fejlődik ki.

Az amerikai iskolában sokféle tanulói szervezet működik, a fakultatív tárgyak szakkörei, érdeklődési körök, szabadidős klubok vezetését is önzagaztatói szervek látják el. Legnagyobb a

jelentősége, s egyben a legnépszerűbb az iskolákban a tanulói tanácsoknak, amelyeket az amerikai pedagógusok többsége "a demokrácia oktatásának és megismerésének iskolájaként" igen nagyra értékel.

A burzsoá társadalmi tudat kialakítása a gyermekekben és a fiatalokban ilyen módon összetett, soktényezős hatásrendszer működtetésével folyik. "Ebben az értelemben - írja R.Hess - az iskolában folyó politikai szocializálás - a politikai indoktrinálás formája, melynek az a rendeltetése, hogy megőrizze a meglévő rendszer domináns értékeit." /36/ Az indoktrinálás mint módszer, széles körben elterjedt az oktatási-nevelési folyamat és a tanulók iskolai és iskolán kívüli társadalmi tevékenységének minden fázisában. Lényege a tanulók nevelésében az, hogy a tantárgyak tartalmában kifejtett politikai nézetek, eszmék és értékek a tanulók tudatában a megismerő tevékenység törvényszerűségeinek figyelembevételével, speciálisan megválogatott indukciós anyag sokszoros érzékelése eredményeként fixálódjanak, anélkül, hogy a tanulóknak az általuk érzékelt nézetek, eszmék, értékek kritikai átgondolására lehetőségük volna. Az indoktrinálás folyamatában a tanulók az eszméket, értékeket, gondolatokat nem dolgozzák fel önállóan, nem gondolják végig és úgy sajátítják el, hanem speciális pedagógiai eljárás segítségével rájuk erőszakolják. Az amerikai iskola ezt a feladatot a sugallmazás, a rábeszélés, az ideológiai nyomás módszerével oldja meg, amely eljárásokat a burzsoá tudományban a behaviourizmus álláspontjáról kiindulva dolgoztak ki azzal a szándékkal, hogy az oktatás folyamatában a tanulmányozott anyag megismerésében tudatalatti emocionális motivumokat hozzanak létre.

A politikai szocializáció iskolai programja, a politikai nevelés egész rendszere mindenekelőtt az individuális politikai gondolkodásmód és magatartás sztenderdizálásának programja a monopolkapitalista állam által folytatott politikai keretek között tartása érdekében. E program megvalósításának nehézségei - a kapitalista társadalom hanyatlásának történelmi szükségszerűsége következtében fellépő problémák - arra kényszerítik az amerikai pedagógia irányítóit, hogy keressék és kutassák azokat az új utakat és eszközöket, amelyekkel a tanulóifjúsággal elfogadtathatják az uralkodó politikai ideológiát. E munka mind nagyobb nehézségeit az iskolai munka irányításában jelzi D. Elasar elemzése.

"A vezetés terén egyre növekvő bonyolultság azt jelenti, hogy szükség van az országban lezajló politikai folyamatok figyelmes megismerésére. Az iskoláknak minden szinten ki kell dolgozniuk azokat a módszereket és utakat, amelyek segítségével a tanulók megismerkedhetnek az amerikai rendszer funkcionálisával nem a múlt szándékával, nem is a reformista célok érdekében, hanem hogy kidolgozzuk bennük az igen bonyolult irányítási rendszer megértését, azért, hogy úgy tudjanak viselkedni mint kompetens és öntudatos állampolgárok." /37/

Ezzel az amerikai iskola a tanulóifjúság politikai szocializálásának funkcióját teljesítve, a jelenlegi viszonyok között a monopóliumok politikája megvalósításának, a felnövekvő amerikai nemzedék ideológiai megdolgozásának legfontosabb eszközévé vált.

Az idektrinálás következményének tekinthető Ernst Fischer szavaival az, hogy "... fiatal mexikóiak vagy egyiptomiak sokkal inkább szívügyüknek tekintik nemzetük felemelkedését, mint az amerikaiak. Ha az egyén alkalmazkodása a cél, nem pedig a társadalom megváltoztatása, akkor a társadalom is, az egyén is bele fog süllyedni a jómód kátyujában."/38/

A Harvard Egyetem és a Colly College pszichológusai azt fejtik ki, hogy a legtöbb amerikai hallgató - a hónap vezető férfiai - elsősorban azon fáradozik, hogy jómédu és felelőtlen életet biztosítson magának.

"Az ilyen kapituláció eredménye: a csekélyebb értékűek, a totálisan alkalmazkodók, a jellem és a lelkiismeret nélküli stréberek szelekciója."/39/

Ez az "eredmény", s a monopolkapitalizmus érdekeinek szolgálata sokoldalú bírálatot vált ki.

0. Kanitz osztrák pedagógusnak a gyermekek "minőségi kizsákmányeltságáról" szóló elmélete szerint "a felnőttek agressziópotenciálja a gyerekekkel mint kisebbséggel szemben akadálytalanul nyilvánul meg". "... Az egoista harc világában hogyan nevelhetjük a gyermekben a szolidaritás érzését úgy, hogy az életének alapvető érzésévé váljon? Nem előadásokkal, nem is egyszerűen gyerekközösséggel, hanem a felnőttek szolidáris magatartásával a gyerekekkel szemben."/40/

A nyugatnémet parlamenten kívüli ellenzék, a középiskolások saját szervezésű munkaközösségei az oktatás előkészítésén

kivül a magánélet és a politikai élet közötti szakadék megszüntetésére törekszik. A politikai szocializáció haladó felfogása mind szélesebb körben terjed.

1.5 Általános igények és követelmények tanulói ifjúságunk mai közéleti-politikai aktivitására nevelésében

Tanulmányunknak ebben a részében azt vizsgáljuk, hogyan fogalmazódik meg a mai fiatalokkal szemben támasztott követelményként a közéleti-politikai aktivitás:

különböző dokumentumokban;

a társadalomban általában;

a KISZ-ben;

az iskolai életben;

egyes személyek munkáiban, írásaiban.

Ez a követelmény a különböző megközelítési módok szerint más-más kifejtést kap. Tartalmilag sem mindig fedik egymást, s ez az előidézője annak, hogy a tanulói ifjúság egyes rétegeinek a tudatában is jelentős diszkrepancia található.

Az MSZMP KB 1970. február 18-19-i ülésén "a párt ifjúság-politikájának néhány kérdése" e. határozata az általános társadalmi igény megfogalmazását adja, s az embereszmény oldaláról közelíti meg a kérdést: "A közéleti, közösségi emberekre van szükség, olyanekre, akik az élet értelmét nem az önző szerzésben látják, akik vállalják osztályuk, nemzetük,

hazájuk sorsát és gondját, mert tudják, hogy a szocialista haza, sőt a hazán túli nagyobb közösség: a szocialista világ sorsától függ az egyéni életük és boldogságuk, ezért minden erejükkel gazdagítják, védelmezik hazánkat és a szocialista közösséget."/41/

A megvalósítás szintjét elemezve 1972. június 15-én a közoktatás helyzetének elemzésében olvasható: "A tanulók és hallgatók társadalmi, közéleti tapasztalatai viszonylag szűk körre korlátozódnak. A mai iskolai szervezeti forma, az iskolai oktatás rendje nem ad kellő keretet a tanulók aktivitásának kibontakoztatására..." "Iskoláinkban még mindig gyenge a közösségi élet és a diákok sokoldalú érdeklődésére épülő aktív ütevékenység."/42/

Az állami oktatás helyzetét és feladatait feltáró, az MSZMP KB 1972. június 15-i ülését megelőző vizsgálatokban közreműködött szakértői kollektívák problémafeltáró tanulmányai-ban a nevelési cél oldaláról történt megközelítéssel találko-zunk:

"Az iskolának következetesen marxista-leninista szellemű fi-atalokat kell nevelnie, olyanokat, akik életük céljának a tet-tet, az alkotást választják, akik a fejlődést tartják egyedül elfogadható életformának, akik a társadalmat jobba, gazdagabbá akarják tenni, akik önálló döntéssel vállalják a küzdelmet és optimistán ítélik meg a siker kilátásait."/43/

A közéleti-politkai aktivitás szocialista pedagógiai felfogá-sának alapjai tükröződnek a következő meghatározásban:

"... a korszerű műveltség nemcsak korszerű ismeretekkel való felvértezettséget jelent, hanem a cselekvést, a társadalmi magatartást meghatározó tudományos világnézetet, szocialista erkölcsöt is." /44/ E gondolat konkretizálását és részletes kifejtését tartjuk feladatunknak.

A közéletben való részvételt az ifjúság jogaként rögzíti az ifjúsági törvény, s azokat a feladatokat határozza meg, amelyeket az állami szervek és a szervezetek vezetői a jogok gyakorlásának feltételeihez kötelesek biztosítani. /45/

Az V. Nevelésügyi Kongresszus a KISZ feladatai közé ágyazva fogalmazza meg állásfoglalását:

"Az ifjúsági szervezetnek a maiál sokkal jobban át kell fognia a fiatalok életének egészét, mindenekelőtt politikai aktivitásuk, közéleti tevékenységük kialakítását kell jobban szolgálnia." /46/

Az ifjúsági szervezet a maga követelményrendszerében igyekszik az ifjúság sajátjává tenni a társadalmi igényeket, segíteni az interiorizációs folyamatot.

A KISZ VIII. kongresszusán, 1971-ben elfogadott szervezeti szabályzatban rögzítették:

"Az ifjúság körében hirdesse a párt politikáját, tevékenyen közreműködjék határozatainak végrehajtásában, közvetítse a párthoz a fiatalok véleményét, képviselje és védje az ifjúság érdekeit, törvényekben és rendeletekben biztosított jogait.

Feladata, hogy a párt vezetésével a marxizmus-leninizmus szellemében kommunistává nevelje tagjait, biztosítsa a KISZ tagok közéleti, politikai aktivitásának kibontakoztatását saját szervezeteiben és minden más helyen, ahol fiatalok élnek, dolgoznak, tanulnak. /saját kiemelésem PA./ Az állami és társadalmi szervekkel együttműködve vállaljon kezdeményező szerepet az ifjúság munkájának, művelődésének, kulturális és sportéletének szervezésében, anyagi, szociális feltételeinek javításában."/47/

A korábbi szervezeti szabályzat/ok/ban így expressis verbis nem szerepelt a közéleti-politikai aktivitás. A szocialista demokratizmus fejlesztése, mint társadalmunk további előrehaladásának fontos feltétele tette szükségessé és aktuálissá az elkötelezett, tudatosan vállalt aktív, politikai-közéleti tevékenység tömeges kibontakoztatását.

Igy természetesen a felnövő nemzedék nevelésében érzékelhető az a hangsúlyeltolódás, ami e kérdésekben a korábbi szervezeti szabályzatokhoz viszonyítva kialakult.

A KISZ VII. kongresszusának jelszava: "Ne törd a közömbösséget, szóval és tettel küzdj a szocializmus teljes felépítéséért!" -

- pontosabb tartalmat kapott. Kirajzolódtak azok a kontúrok, amelyek a fiatalok, elsősorban a KISZ-tagok többsége számára aktivitásuk irányát mutatják, tendenciáját jelzik.

Elemézve a KISZ-tag kötelességeit és jogait, azt találjuk, hogy lényegében magatartást szabályozó erkölcsi normák köré rendezi az ifjukommunista tennivalóit, amelyeket konkrét

tettekben kell realizálnia.

A jogokban tulságosan előtérbe kerül a tett helyett a tettek-ről szóló vita, a szóban, írásban előadható vélemény, javaslat, kérelem, panasz. A mai magyar ifjúság mai forradalmiságához való jog - itt és most - véleményünk szerint nem merülhet ki a forradalmiságról hangeztatott tirádákban.

A forradalmi cselekvéshez való jog verifikálása nem csökken-tené a KISZ-tag kötelességeinek körét, hanem éppen azzal, hogy a kötelesség mellett jogként határozza azt meg, világossá és nyilvánvalóvá tenné a fiatalok számára a jogok és kötelességek egységét, dialektikus összetartozását, egymás kölcsönös feltételezettségét a mai forradalmiságban.

"A forradalmi cselekvésben a magunk megváltoztatása egybeesik a körülmények megváltoztatásával." /49/

Ennek a marxi gondolatnak a mainál következetesebb érvényesítése, az adekvát módszerek megtalálása rendkívül összetett probléma. A tartós értékek és a közvetítésükre alkalmas, rugalmasan változtatható módszerek, a célok megfogalmazásának, az általános irányvonal kitűzésének és a konkrét helyi alkalmazás dialektikájának kérdése ez.

A KISZ szervezeti szabályzatának 1976-os megközelítése a jogok és kötelességek kodifikálásában mintha jelezné a mai forradalmiság értelmezésének tisztázatlanságát, közvetítésének bizonytalanságát, lehetséges megnyilvánulási formáinak feltáratlanságát, az ifjúság széles rétegeiben meglévő ezirányú problémákat. /50/ Többek között ezért is tartjuk időszerűnek és a pedagógiai folyamatok törvényszerűségei feltárására irányuló kutatások részének

munkánkat.

Az alábbi megközelítés nevelésközpontu szemléletet tükröz:

"Az aktivitás nem a tevékenységre irányuló általános hajlamot jelenti, hanem a tényleges, határozott célok megvalósítása érdekében kifejtett és minőségileg is körülírt valóságos tevékenységet."/51/

Ez a felfogás különbséget tesz a tevékenység és az aktivitás között. Az azonosság és különbség dialektikája nyilvánvaló. Az igazi aktivitás a nevelésben az öntevékenység szintjén válsul meg, amelyben a személyiség belső indítékai dominálnak. Az álaktivitás, a tevékenykedés, "nyűzség", a látszatakritivitás megelégszik az aktivitás külső benyomásával.

A közéleti-politikai aktivitás követelményeinek kidelgozása-
kor fontos szempont, hogy "... az erkölcs a valóságból fakad,
s egyidejűleg tulmutat a valóságon. Az erkölcs ily módon sajátos feszültséget rejt magában: követelménnyé transzfermálja a társadalomban kialakult szükségleteket, általánosítja a társadalomban még csak tendenciaként jelentkező nem általános jelenségeket. Az erkölcs ebben az értelemben "nem valóság", hanem követelés, "legyen", amelynek funkcionális értelme abban van, hogy az emberi kapcsolatok egyik mozzanataként realizálódik."/52/

Ha ezt a kétségtelenül igaz gondolatsort összevetjük I.Sz. Kon felvetésével: "Az érett kommunista társadalomra vonatkozó - elméletileg egyébként helyes - tételek tulzottakká és irreálisakká válnak, miélt a mi időnkre alkalmazzuk őket."/53/ érzékelhet-

jük nevelési rendszerünk egy sajátos, az előrehaladás érdekében jó szándékkal tett hallatlan erőfeszítést tartalmazó, mégis alacsony hatásfokot elért problémáját: az óhajtott, a deklarált, a kell, a legyen és a valóságból fakadó reális pedagógiai követelmény ellentmondását, a helyes arányok kialakulatlan-
ságát.

A középiskolai tanulók tervezett nevelésének programja a tanulókkal szemben támasztott követelményként fogalmazza meg a társadalmi aktivitást:

"Belső igénye a küszöbök iránti érdeklődés és a közéletben való aktív részvétel", továbbá "Értse meg az aktív társadalmi munka jelentőségét ... korának, fejlettségének, lehetőségeinek megfelelően mindig fejtsen ki aktív társadalmi tevékenységet." /54/

I-II. osztályosok számára a következő tevékenységi formákat jelöli meg a Nevelési Program:

"Aktív részvétel a KISZ-foglalkozások, az osztályfőnöki órák, a szakkörök társadalmi, politikai kérdésekkel foglalkozó vitáiban. Felkészülés a nevelők segítségével rövid politikai beszámolók megtartására. Feliújítás cikkek írása politikai eseményekről, kérdésekről..." /55/

A szóval és szóval végzett aktivitás, mint sajátos, iskolán belüli politikai-közéleti szereplés eléggé elterjedt.

Ezen túlmutat a fejlesztés következő fázisa, amelyben a tevé-

kenység, az aktivitás más minősége kap hangsúlyt mind a nevelési követelmények, mind azok realizálására szolgáló tevékenységi formák felsorolásakor, különösen a világnézeti-politikai fejlődés gyakorlati-társadalmi alkalmainak megszerezésében:

"Aktív részvétel a különböző politikai jellegű események előkészítésében ... Vállaljanak feladatokat az iskolai közösség életében, vegyenek aktívan részt a közösség életének és tevékenységének megszervezésében. Készüljenek fel az aktív társadalmi tevékenységre." /56/

"A valóságos nevelési folyamat leglényegesebb csomópontjai az aktivitás - önállóság, öntevékenység kialakítására esnek."
- állapítja meg Petrikás Árpád: Az osztályközösség szervezése és vezetése c. munkájában. /57/

A marxista pszichológia megközelítése teljesen egybe esik társadalmi törekvéseinkkel:

"... az emberi aktivitás arra irányul, hogy a környezettel alkalmazza saját szükségleteihez." /58/

A Gimnáziumi Rendtartás 8. §-a A tanulói jogok és kötelességek között szerepelteti ezt az igényt:

"2. bek. d/ aktív és kezdeményező legyen az iskola és a tanulói közösség feladatainak teljesítésében." /59/

Hasonló szemléletet tükröz az Egységes Rendtartás a szakmunkás-képző iskolák és az önálló szakmunkástanuló kollégiumok számára:

"28. §. 1/o. Aktivan és kezdeményezően működjön közre az iskola és a tanulói közösség feladatainak teljesítésében, harcoljon a közömbösség ellen." /60/

Az elérendő cél az eszmei-politikai neveléssel az, hogy "biztosítsa a tanulók részére az idősebb nemzedékek társadalmi-politikai tapasztalatainak az elsajátítását, elősegítse bennük az osztályöntudat és osztálybeállítottság kialakulását, amely a társadalmi fejlődés törvényeinek, a párt és a kormány politikájának a megértésében, az iskola és az ország társadalmi-politikai életében való aktív részvételben nyilvánul meg." -
emeli ki I. Sz. Marjenko szovjet pedagógus. /61/

A politikai magatartás vizsgálata összetettebb, bonyolultabb feladat, mint a közéleti-politikai aktivitásra szorító kutató, mivel a politikai magatartás leírásához a beállítódást is részletesen vizsgálni kell.

A tanulóifjúság közéleti-politikai aktivitásának feltárásakor sem tekinthettünk el azonban a legfontosabb beállítódások vizsgálatától. Azt a feltevésünket, hogy a politikai ismeretek magasabb szintje, a fejlettebb tudateesség, nagyobb aktivitásra ösztönöz, reálisan csak akkor elemezhetjük, ha a motívumok belső strukturáltságáról is adatokat szerzünk és legalábbis főbb tendenciáit számításba vesszük.

A marxista személyiségelmélettel egyezően, a gyakorlati pedagógia régi igazságára támaszkodva a közéleti-politikai aktivitás megítélésében meghatározónak a tettet tartjuk.

L.Sève személyiségelméleti koncepciójában központi gondolatként ragadható meg a személyiség konkrét tette.

"... minthogy a személyiségpszichológia egy olyan lényről szóló tudomány, akinek lényege a társadalmi viszonyok összessége, tárgyát nem képezhetik a pszichikus magatartások - ez a neurofiziológia hatásköre - hanem csak azek a viszonyok, amelyek ezek mögött meghúzódnak, a személyiség konkrét életében.

E viszonyok végső fokon társadalmiak, de mindig magatartásokhoz vannak kötve és magatartások gyanánt jelennek meg." /62/

A magatartásmódok sokféleségében kiemelkedő szerepe van a közéleti-politikai aktivitásnak. Ha a személyiség lényege a társadalmi viszonyok összessége, a konkrét személyiség életében a kis és nagy közösségek tevékenységében való részvétel, a részvétel minősége az, amelynek megismerése, fejlesztése a fiatal személyiség nevelésében a pedagógia egyik legfontosabb feladata. A követelmény általános szintjén megfogalmazott célkitűzésnél pontosabb, konkrétabb, az adott közösség és egyes tagjainak a tényleges lehetőséget számításba vevő eljárás kidolgozásához segít, ha ezt az aktivitást egy-egy időszak országos átlagához viszonyítjuk.

Gramsci: miközben végigviszi Marx gondolatát: "... az ember léte ... az ő tényleges életfolyamatuk", /63/ az ember tulajdonságait

jellemezve az "emberi természet"-et a "társadalmi viszonyok komplexusá"-nak tekinti és megállapítja "... az ember folyamat, pontosabban tetteinek folyamata." /64/

A kialakuló, fejlődő, szocializálódó fiatal személyiség társadalmi életre nevelésének és felkészülésének vizsgálatában lényegében, a közéleti-politikai tett-ek folyamatának a megragadása nyújt olyan támpontot, amellyel leírhatóvá, jellemezhetővé válik a tanuló fiatal közéleti-politikai aktivitása.

"... egy viselkedéstől vagy egy magatartástól eltérően egy tettnek az a sajátossága, hogy előidéz valamit, aminek megismerése lényegileg a megértését jelenti; minden tett egyfelől egy egyénnek a tette, életrajzának egy aspektusa, egy önkifejezés; másfelől azonban egy meghatározott társadalmi világnak a tette, a társadalmi viszonyok egy aspektusa, az objektív történeti feltételek kifejezése. És itt, ebben a kettőségben, számtalan ellentmondás formális lehetősége rejlik, mégpedig nemcsak a tisztán biológiai, mindennemű humanizációt megelőző értelemben vett egyén és fejlődésének társadalmi feltételei között. Ezek az ellentmondások pszichológiai síken a társadalmnak önmagával való ellentmondásait tükrözik." /65/ /Marx: konkrét munka - elvont munka./

A társadalmi követelmények közvetítésében sajátos szerepet töltenek be a tömegkommunikációs eszközök, amelyeknek hatása kétféleképpen is érvényesül: egyrészt a hiranyag, az információ megválogatásánál, azáltal, hogy elmondanak valamit, vagy feleslegesnek tartva mellőznek híreket, körvenalaznak egy meghatá-

rezett világot; másrészt magatartásmintákat mutatnak be állásfoglalásaikkal, illetve interjú alanyaikon keresztül. A fiatalok azokból a mintákból választanak, amiket a hírközlő eszközök nyújtanak, de a mintákat saját maguk értékelik és átértékelik. Az, hogy választásuk milyen lesz, hogy igényeiket hogyan fogalmazzák meg magukban, alapvetően szűkebb és tágabb környezetük hatásának függvénye. A fiatalok politikai szocializációjának vizsgálata a fiatalok életében szerepet játszó minden releváns nevelési tényező együttes hatásának számbavételével történhet.

Már az általános iskolai osztályfőnöki kézikönyvben a kidolgozott témák között szerepel a 8. osztályban: "A szocialista ember néhány jellemvonása", "A szocialista haza polgárai leszünk"/66/ címmel a politikai-közéleti tevékenység szükségességének megértetése. Természetes tehát, hogy ez a követelmény a középfokú iskolákban növekszik és konkretizálódik.

Egyértelműen és világosan fogalmazódik meg a követelmény a Világnézetünk alapjai tanterv és utasításában:

"A tantárgy tanításának fő feladata, hogy az általános és középiskolában folyó nevelőmunka eredményeire támaszkodva és azokat továbbfejlesztve képessé tegye a tanulókat a tájékozódásra korunk fő világnézeti, politikai, gazdasági kérdéseiben, tegye világossá számukra, mi az értelme a tudatos társadalmi tevékenységnek: segítse elő annak megértését, hogy a szocializmus, majd a kommunizmus győzelme az egész világon törvényszerűen végbemenő folyamat..." /67/

Az osztályfőnöki kézikönyv a középiskolai osztályfőnöki órák Tanterv és Utasításához 1965-ös kiadásában a harmadik osztály 4. "kötött" témájának címe: Ki az aktív ember? amelyben az aktivitás fokáról van szó, s nem határozták meg ezeket a fokokat. Olyan ellentmondás ez, amely a nevelési eszményünk /célkategória/ és a konkrét valóság között feszül.

E feszültség feloldásának segítségét kívánja dolgozatunk szolgálni. A következő fejezetben részletesen ismertetjük kutatási módszerünket, amellyel tanulóifjúságunkról pontosabb képet igyekeztünk szerezni.

2. FEJEZET

A KÖZÉLETI-POLITIKAI AKTIVITÁS VIZSGÁLATI MÓDSZEREI

2.1 A kutatásmethodika elméleti kérdései

A nevelés elméletének és gyakorlatának egyik legfontosabb módszertani kérdése, hogyan alakíthatók ki a személyiség lényegét érintő olyan tartós jellemzők, amelyek megbízhatóan determinálják az egyén magatartását. A kérdésre adandó válaszhoz a jellem fogalmából kell kiindulnunk, mert a marxista pszichológia szerint a jellemet tekinthetjük a személyiség etikai lényegének, s ennek következtében a magatartás determinánsának is. /Kovaljev, 1963/68/

A jellemnek a magatartást szabályozó mechanizmusában a döntő szerepet a beállítódások játszik, amelyeket lényegében "a cselekvési készenlét magasabb szinten általánosított állapota"-inak tarthatunk, és így végső soron meghatározzák "az aktivitás kifejeződésének orientációját."69/ /Prangisvili, 1967/

Minthogy feladatunknak az aktivitás társadalmi orientációju kifejeződésének feltárását tekintjük, szükségesnek tartjuk tanulóifjúságunk közéleti-politikai aktivitása mélyebb, elemző kutatásának elvégzését. Szerettük volna elkerülni a tanulóifjúságunk megítélésében is tapasztalható meg nem engedhető általánosításokat.

Ennek egyik példája a Szociológia 1973. I. számában "A fiatalok bekapcsolódása a társadalmi munkamegosztásba" c. a KSH Társadalom-statisztikai Közlemények sorozatában 1971-ben

megjelent kötete recenziójának summázata, amely szerint a kötet harmadik kérdése azt bizonyítja: "A fiatalok értékrendszerében szembetűnő az, hogy a magánélet harmonikus volta igen jelentős helyet foglal el, és emellett a közéleti igény egyidejűleg háttérbe szorul." /70/

A kötet bizonyító anyaga a vizsgált minta esetében és a vizsgálat kérdésfeltevetésében a politikai kultúra színvonalától távolabb eső területeken, elsősorban társadalmi talajától leszakadt erkölcsi szférában kereste az értékrendezést, a fiatalokra jellemző sajátosságokat, s nem vizsgálta politikai tudatuk és tetteik, értékítéleteik által stimulált rendszerét. A közélethez való viszony bizonyos elemeinek empirikus adatokra is támaszkodó elemzése kétségtelül fontos és hasznos eredménye volt a kötet szerzőinek, akik maguk sem mentek el következtetéseikben a nekik tulajdonított általánosításig.

A közéleti-politikai aktivitás erkölcsi megítélését vizsgálatunk egy részében mi is külön elemezzük. Ebben arra keressünk választ, hogy a tanulóifjúság erkölcsi értékítéleteinek hierarchiájában hol helyezkedik el e fontos jellemző. A moralitás általános vizsgálatában, az erkölcsi személyiség kifejtésében helyet kap a közéleti-politikai aktivitás. I.G.Kon. Huszár Tiber, Szébenyi Péterné, Farkas Endre munkái, /L. irodalomjegyzékben/ külön is kiemelik szerepüket, empirikus vizsgálatokkal azonban nem foglalkozhattak.

Munkánk egészét tekintve pedagógiai szociológiai, amelynek feladatairól Gurova, N.G. szovjet pedagógus megállapítja:

"A ... kutatómunka elsősorban azért nehéz, mert az embernek száz meg száz különböző tulajdonsága van, s ha mindegyiket külön-külön vizsgáljuk, akkor évekig eltart a munka, ez alatt pedig megváltozhat az élet követelménye, s megváltozik maga az ifjúság is. Ezért a személyiségnek valamilyen alapvető paramétereit kell kiválasztanunk és elemeznünk..." majd álláspontját konkretizálva megállapítja: "ifjúságunknak az életre való felkészültségét legáltalánosabban az jellemzi, hogy mennyiben készült fel a munkára, a társadalmi tevékenységre, a családi életre és szabadidejének kulturált eltöltésére. /saját kiemelésem PA./ ez a négy feladatkör ... alkotja az ember életének tartalmát." /71/

A közéleti politikai aktivitást ilyen fontos, alapvető paraméternek tartjuk, amellyel a "társadalmi tevékenységre" való felkészülés szintjét jól leírhatjuk, s az általánosság szintjéről a konkrét elemzés irányába haladhatunk.

A közéleti-politikai aktivitás vizsgálatának kritériumrendszere, a kutatás főbb kérdései:

A probléma megközelítésében és a kutatási feladat megoldásában az alábbi elképzelést alakítottuk ki:

- elméletileg feltárandók a közéleti-politikai aktivitás komponensei,
- a közéleti-politikai aktivitás magatartásbeli és tevékenységbeli mozzanatai,
- kialakítandók a közéleti-politikai aktivitás mérésére alkalmas kérdőívek és kötetlenebb feladatsorok;

- feldolgozandók az empirikus adatok;
- kísérletileg ellenőrzendők a fejlesztés módszereire vonatkozó tapasztalatok;
- megrajzolandók a közéletileg-politikailag aktív tanulói személyiségek típusai. /72/

Továbbá, mert a jelenségesopert bonyolult hatásmechanizmussal függ össze, hipotézisszerűen felmerült: az állandó, vagy állandósult politikai élmények, illetve ezek hiánya döntő módon befolyásolja a közéleti-politikai aktivitás kialakulását.

Vizsgálandó részletkérdésnek tekintjük a vezetői és vezetettek viszonyát, s felmerült az elidegenedett vezetői típus/ok/ jobb megismerésének szükségessége, a 14-18 éves korú fiatalok belső rétegződésének iskolatípusonként elemzése, a KISZ-hez való viszonyuk megvizsgálásának feladata is.

Az aktivitási kritérium-rendszer vizsgálatának fontos elemei közé tartozik továbbá:

- a közéleti-politikai aktivitás vizsgálata szubjektív válaszok alapján: attitűd skálákkal, reláció-analízissel,
- aktivitási tipológiába sorolás:
 - patronáló tanárok,
 - KISZ-titkárok, KISZ-vezetőségi tagok által,
 - s ezek összehasonlítása a szubjektív válaszokkal;
- szociometriai felvétel, s ennek összehasonlítása:
 - a szubjektív válaszokkal,
 - a patronáló tanárok és KISZ-titkárok besorolásával,
 - az aktivitási tipológiában kapott értékeléssel. /73/

Ez a vizsgálati rendszer megítélésünk szerint a komplex-kutatás teljes programjával nagy populációjú minta esetén elegendő alapot ad az általánosításra, a 14-18 éves korosztály iskolatípusenként rétegezett, s a besoroló adatok szerint csoportosított közéleti-politikai aktivitásnak jellemzésére.

Egyetértve Zdravomiszlovval: "A szociológiai kutatást úgy határozhatjuk meg, mint bizonyos társadalmi probléma mindenoldalú és egységes /mindenoldalú és egységes = komplex, P.A./ tanulmányozását, amely a kiindulási anyagok összegyűjtésének és feldolgozásának külön, e problémára alkalmazottan kidolgozott metodikájára és technikájára támaszkodik." /74/

Bár kutatásunk elsősorban nem szociológiai, alkalmaztuk a szociológiai kutatás módszereit is, minthogy "az ifjúság tudományos jellemzése, korunk társadalmi életében játszott szerepének és növekvő társadalmi aktivitása tényezőinek feltárása csak abban az esetben lehetséges, ha a fiatal korral járó vonások és tulajdonságok egész komplexumát összevetjük az ifjú nemzedék társadalmi-gazdasági és politikai objektivitásával. Ez pedig azt jelenti, hogy az ifjúság társadalomban elfoglalt helyének és szerepének elemzésében számunkra meghatározó megközelítés csak egy van, ez pedig a marxizmus-leninizmus osztályalapon történő kérdés felvetése." /75/

A kutatási metodika kidolgozása során a fenti elvet tartottuk szem előtt. A szociológiai kutatók és a szociológiai metodoló-

giai problémáival foglalkozók között viszonylag széles körben elterjedtek azok a nézetek, amelyek szerint az objektivitás kritériumai nehezen biztosíthatók, sőt lényegében a kutató világnézete határozza meg a kutatás olyan determinánsait, mint a kapott tények, adatok, a valóság objektív tényeinek értelmezése.

Azaz implicite azt a nézetet vallják, hogy teljesen azonos tényeket és törvényszerűségeket, a társadalmi jelenségek azonos módon feltárt valóságát más világnézetű kutatók másként értelmezik, homlokegyenest ellenkező magyarázatot adnak.

Ismert nehézség ez. Ennek ellenére arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a marxista kutató a tudományos tudás feltárására törekszik, az általa feltárt tények magyarázata megfelel az igazság kritériumainak, adekvát a tárgyával, a verifikált tételei igazak és a valóságot helyesen magyarázzák, igazságértéküket a pedagógiai gyakorlat igazolja és visszaigazolja. /76/

Tudva azt, hogy minden tudásban rengeteg a nemtudás, abban a meggyőződésben állítottuk össze tanulmányunkat, hogy a mai ismereteink a tegnapi nem tudásból a helnapai bizonyított törvényszerűségekhez vezető uton csupán apró lépést jelentenek, amelyek hasznosak és szükségesek, és mások munkáival együtt segíthetik neveléstudományunk előbbrejutását; ugyanakkor magukban hordják ennek tagadását is: az ifjúságról szerzett ismereteinket csak részben és csak ma előgithetik ki, a jövőben ismét szükség lesz a tanulóifjúság közéleti-politikai aktivitásának tanulmányozására.

A politikai fogalomkészlet kumulativitásnak kérdései a
14-18 éves tanulóifjúság ismeretrendszerében

A közéleti-politikai aktivitás az ifjúság egyes rétegeiben összefügg a politikáról kialakult nézetekkel, a szokásokkal, s azzal az ismeretrendszerrel, amellyel a fiatalok iskolai tanulmányaikban találkoznak, a mindennapi gyakorlatban hatnak rájuk, az ifjúsági szervezet ismertetői, s amelyekkel kapcsolatosak a KISZ politikai akciói.

A kutatás első fázisa a "közéletiség" fogalma köré rendezett vizsgálati módszer kialakítása volt. A módszer lényegében abból a megfontolásból indult ki, hogy a KISZ vezető szerveinek azok a dokumentumai, amelyek minden KISZ-taghoz - s közvetve minden magyar fiatalhoz - szólnak, a mai KISZ-tag számára érthető információt kell hogy tartalmazzanak. Az a politikai fogalomkészlet, amelyet a dokumentumok tartalmaznak - ezzel a céllal készülnek a határozatok, - formálja a KISZ tagság politikai kultúráját, politikai tudatát; alakítja a dokumentumokból tükröződő politikai jelenségekhez érzelmi viszonyát és tetteiben megnyilvánuló reagálását.

A politikai fogalomkészletnek ezért az elérendő politikai célkitűzés szempontjából adekvátnak, a KISZ-tagság szempontjából érthetőnek, világosnak, meglévő politikai ismereteihez, tapasztalataihoz illeszkedőnek kell lennie. Az általános, valamennyi KISZ-taghoz szóló felhívások, állásfoglalások, határozatok,

levelek mozgósító jellegű, akciót meghirdető dokumentumok megszövegezésében, az alkalmazott fogalmak körében az ifjúságnak azt a rétegét kell elsősorban figyelembe venni, amelyiknek politikai ismeretszintje a KISZ-tagságra a legjellemezőbb, s tömegeinél fogva a legdöntőbb.

Az ifjúsági mozgalom politikai fogalomkészlete nem annyira gazdag és árnyalt, hogy nem juthatott volna el minden fiatalhoz. Az érdeklődés nyilvánvalóan szerepet játszik abban, hogy valaki felfigyel-e valamire, megjegyaz-e valamilyen eseményt vagy elsiklik felette.

A KISZ országos politikai akcióinak fogadtatása, a megvalósításukért kifejtett energia, azok hatása a fiatalok személyiségre, politikai tudatosságára, közéleti-politikai aktivitására ilyen formán rendkívül bonyolult metodikával tárható csak fel, ezért a vizsgálati módszerek egymást kiegészítő és ellenőrző rendszerét kellett kialakítanunk.

A fentiekből következik, hogy elvileg érthetőnek kellene lennie a dokumentumok szövegeinek a középiskolás tanulóiifjúság részére. Ez azonban nem annyira egyszerű. A dokumentumok megszövegezésében az elméleti és politikai igényességre való törekvés gyakran jár nehézséggel, éppen a közérthetőség rovására alkalmaznak mindennapiessnak vélt fogalmakat, s nem gondoskodnak a propaganda-munkában azok megértéséről.

Szükségessnek látszott a KISZ dokumentumainak és a középiskolák tankönyveknek a megvizsgálása, s egy politikai szótár kigyűjtése, azzal a céllal, hogy áttekinthessük azeknek a fogalmaknak a körét, amelyekkel több-kevesebb rendszerességgel találkozunk a

tanulmányosság. A mintegy 350 politikai fogalom gyakorisági sorrendjének összeállítását követően vizsgálatra 12 fogalmat választottunk ki.

A fogalmak kiemelésében az vezetett bennünket, hogy melyek azok a politikai fogalmak, amelyek köré a KISZ politikai akcióit rendezhetjük, hogyan találjuk meg azokat a kulcsfogalmakat, amelyeknek ismerete - az ismeretek kumulativitásának a politikai kultúrában is érvényesülő tendenciái következtében - megértése, elfogadása a legnagyobb esélyt mutathat arra, hogy a meghirdetett politikai akcióban részt is vesznek a fiatalok.

A Kossuth Könyvkiadó 1973-ban tanulmánykötetet jelentetett meg "Az információtól a közéletig" címmel. A kötetben Terestyáni Tanács: A politika fogalma a párt központi lapjának három évfolyamában c. tanulmányában lényegében hasonló módszer alkalmazásáról számol be. Kutatásaink metodikájának kidolgozásakor módszerét még nem ismertük, a fogalmak kigyűjtését a KISZ dokumentumaiból 1971-ben elvégeztük, s a próbafelvételeket 1972 nyarán készítettük első alkalommal. Ezt követte a kérdéses vizsgálat előkészítése és lefolytatása.

A KISZ alapszervezetek dokumentumainak - a KISZ szervezeti szabályzata, a KISZ VIII. és IX. kongresszusainak határozatai, az Intéző Bizottságnak a tanulóifjúsághoz szóló levelei, határozatai, a Középiskolai és Szakmunkástanuló Tanács állásfoglalásai, határozatai - szövegelemzése során megállapítottuk, hogy a leggyakrabban használt politikai fogalmak egy csoportja - az általunk vizsgált fogalomkészlet -, a KISZ minden lényeges, az alapszervezeteknek szánt információjában szerepel, s a

politikai akciók azt a célt tűzték az ifjúság elé, hogy a fogalmak tartalmát megértsék, átéljék, s tettekkel válaszoljanak azokra.

A 12 vizsgált fogalom kiemelésének és rendszerezésének szempontja számunkra az volt, hogy a tanult, hallott, ismert, mindennap használt, - vagy legalábbis a közéletben és közhasználatban elfogadott fogalmak megértésének szintje, az általános tájékozottság összefügg az aktivitással. Első megközelítésben ez az összefüggés természetesnek tűnt. A vizsgálat során azonban kitűnt, hogy korántsem egyenes összefüggésről van szó. Benyelult eredők következménye az aktivitás, s ezekben csupán egyik tényező a politikai műveltség szintje. Kétségtelen, hogy a tudatos, és öntudatos, az elkötelezett szocialista társadalmi-közéleti aktivitás elképzelhetetlen az általános tájékozottság, a politikai kultúra egy bizonyos szintje nélkül. Szerepet játszik azonban az érzelmi azonosulás, sőt gyakran jelentősebb mértékben meghatározza az aktivitást, illetve más minőségű, más természetű aktivitást vált ki. Ez a más minőség a konkrét tettek jellegében mutatkozik meg. A szakmunkástanuló fiatalok jelentős része, akik szavakban nem tudják kifejezni a fontosabb politikai akciók célját és értelmét, - bár értik lényegüket - a szolidaritási akciókban például öntudatosabbaknak és főleg áldozatkészebbeknek mutatkoznak, mint hasonló koru gimnazista társaik. Számukra a szolidaritás; konkrét tett, anyagi segítség, szabadidőben végzett termelő munka és értékének a megsegítettek részére való felajánlása.

Adott esetben a gimnazisták élet- és munkakörülményeik miatt sem tudnak mást, mint pl. szimpátia-tüntetést szervezni és végrehajtani. Ugy feltenni a kérdést; melyik az értékeesebb, melyik jelenti a nagyobb segítséget, talán helytelen lenne. A politikai és gazdasági segítség minden szabadságért és függetlenségért harcoló népnek egeránt nélkülözhetetlen. A mi ifjúságunk egyes rétegeiben azonban a politikai akciók lefolyásának módjában különbségek vannak.

Ezért a vizsgálatot a középfoku iskolák mindhárom típusára - a gimnáziumok, a szakközépiskolák és a szakmunkásképző iskolák tanulóira, valamennyi évfolyamra - kiterjesztettük.

A kiemelt politikai fogalmak

közéleti ember

neokolonializmus

agitáció és propaganda

ideológia

békés egymás mellett élés

imperializmus

szolidaritás

forradalmár

munkáosztály vezető szerepe

KISZ-akció

társadalmi munka

szakszervezetek

177/

A fogalmak kiemelését indokolja továbbá, hogy ezek az alapszervezetekben és a tanulók életében a leggyakrabban hallott olyan fogalmak közé tartoznak, amelyekre hivatkozva magyarázták az akciók célját és értelmét, mozgósították tettekre a fiatalokat.

A politikai akciók céljának megértését és annak a tanulóifjúság részéről történő elfogadását az biztosítja leginkább, ha az alkalmazott módszerek figyelembe veszik azt az ismeretrendszert, amellyel a tanulóifjúság rendelkezik. Áttekintettük hogy kumulatív-e a fiatalok általunk vizsgált politikai fogalmenkészlete? "Az egy témára vonatkozó ismeretstrukturát akkor nevezhetjük kumulatívnak, ha nagy valószínűséggel az igaz, hogy aki egy bizonyos információval rendelkezik, az birtokában van a témához tartozó minden ennél elterjedtebb információnak is, aki viszont egy bizonyos információt nem ismer, az nem ismeri az ennél kevésbé elterjedt információkat sem." / 78./

A kérdés lényegében elvezet bennünket a KISZ információs rendszerének vizsgálatához, amelynek részleteiről a KISZ Ifjúságkutató Csoportjának középtávú kutatási programja kutatási eredményei alapján szerezheto áttekintés.

Kutatásunk során abból a feltevésből indultunk ki, hogy a jelenlegi információs rendszerben a felsőbb szervek információval való ellátását tartják feladatnak, a kevésbé fontosnak tartják meg azt, hogy milyen információ, mikor, milyen módon jut el az ifjúság különböző rétegeihez, egészen az egyes fiatalokig.

Az ifjúsági mozgalomban az információs rendszer kialakításának alapelveire és rendszerére vonatkozóan még nem történt komoly előmunkálat. A helyes és a gyakorlat számára legjobb kidakítása csak kipróbálás, kísérlet alapján várható.

Véleményünk szerint a tettekre serkentő tájékoztatás hatékonysága érdekében igen fontos, hogy az információk a politikai akciókra szóló felhívások olyan megfogalmazásban, olyan segédanyagok felhasználásával kerüljenek a fiatalokhoz, hogy számukra - életkoruknak, képzettségüknek, műveltségi színvonaluknak, érdeklődésüknek megfelelően - érthetők és elfogadhatók legyenek.

"A köznap politikai ismeretek jellegzetessége az, hogy az emberek általában nem szervezett tanulás keretében jutnak ezek birtokába." /79/ - állapítja meg Békés Ferenc. Fel kell tennünk a kérdést: vajon a 14-18 éves fiatalokra is érvényes-e ez a megállapítás? Véleményünk szerint semmiképpen sem.

Ugyanis 18 éves korig, pontosabban a középfoku iskola befejezéséig a kiemelt fogalmakkal tanulmányaik során többször is találkoznak a fiatalok.

A következő táblázat iskolatípusok szerinti bontásban tünteti fel, mikor, milyen tantárgyban tantervi anyag az adott politikai fogalom:

Kimutatás a vizsgált politikai fogalmak tantervi előfordulásáról

A fogalom megnevezése	Általános iskola	Gimnázium	Szakközépiskola	Szaktaniskola
Közéleti ember		I.o. of. 4. II.o. of. 1. III.o. of. 2. IV.o. of. 4. Vn. 1.	mint gimn.	I.o. of. 1. II.o. of. 2.
Neokolonializmus	VIII.o. Tö. 2. VIII.o. Fö. 1.	IV.o. Tö. 1. Vn. 2.	I.o. Fö. 2. IV.o. Tö. 2.	II.o. Tö. 3. III.o. Tö. 3.
Agitáció és propaganda		III.o. of. 1. IV. o.	III.o. of. 1. IV.o. of. 1.	of: minden évfolyamon
Ideológia	VIII.o. Tö. 1.	III.o. of. 1. IV. o. Vn. 1.	IV.o. of. 1.	
Békés egymás mellett élés	VIII. o. Tö. 2. VIII. o. of. 2.	IV.o. Vn. 5. Tö. 1.	I.o. Fö. 1. IV. o. Tö. 3.	III. Tö. 3.
Imperializmus	VIII. o. Tö. 6.	IV.o. Vn. 2. Tö. 1.	I.o. Fö. 1. III.o. Tö. 3. IV. o. Tö. 2.	II.o. Tö. 7.
Szolidaritás	VIII.o. Tö. 1. Of. 1.	II.o. of. 1.	II.o. of. 1.	I.o. of. 1. II.o. of. 1.
Forradalmár	VII. o. I. 2. Tö. 8. VIII.o. I. 3. Tö. 8.	I.o. of. 1. I: Gyakran IV. Vn. 21.	II.o. Tö. 3. I: Gyakran III. o. Tö. 1. IV. o. Tö. 1.	I.o. Tö. 3. II.o. Tö. 2.
Munkások vezető szerepe	VIII.o. Tö. 3.	II. o. of. 1. IV. o. Vn. 2. Tö. 1.	III. o. Tö. 4.	II. o. Tö. 8. III.o. Tö. 2.

A fogalom megnevezése Általános iskola Gimnázium Szakközépiskola Szakkunaképző

KISZ-akció

minden évfolya- minden évfolya- minden évfolya-
mon of. gyakran mon gy of. mon of. gyakran
gyakran

Társadalmi munka

VIII.o. Tö. 3. of.: minden év- minden évfolya- of. minden év-
of. folyamatosan gyakran mon of. gyakran folyamon gyak-
gyakran ran

Szakszervezetek

VII. Tö. 1. IV.o. Tö. 2. III.o. Tö. 1. I.o. Of. 1.
VIII. Tö. 3. IV. Tö. 2. II. o. Tö. 6.
III.o. Tö. 1.

Megjegyzés: Tö. = történelem, of = osztályfőnöki óra
Fö. = földrajz I = irodalom
Vn. = Világnezetünk alapjai

Ebből következik, hogy a vizsgált fogalmak közül az ideológia, a szolidaritás és a neokolonializmus fogalmait tekinthetjük olyanoknak, amelyeknek elterjedtsége korlátozott, de amelyeknek ismerete feltételezi a többi fogalom megértését és alkalmazásának készségét. Gyakori viszont használatuk a gyermek- és ifjúsági szervezetekben, különösen a szolidaritási akció, szolidaritási gyűlés összetétel formájában.

A vizsgálati adatok látszólag ellentmondanak annak a feltevésünknek, hogy a tanult fogalmak megértettekké válnak, a megértett fogalmak beépülnek a meggyőződés-rendszerbe, s világnézeti töltést kapva a személyiség részévé válnak, a magatartás determinánsai lesznek. "Az informáltság bizonyos fokát a közvetlen társadalmi környezet évárja, s ezek a külső igények szükségképpen interiorizálódnak is." /80/

A politikai hírfogyasztást nem tekintjük ugyanis magasan értékelt közéleti-politikai aktivitásnak.

A felnőttekre vonatkozóan két közvéleménykutatás adataira támaszkodva azt állapították meg, hogy "minden egybevetve: a közéleti politikai és gazdasági ismeretek strukturája sokkal spontánabb módon alakulhat ki, mint az ismeretek számos más szektoráé, s az egyes ismeretek közötti kapcsolatok, ha ilyeneket sikerül kimutatni - igen kis mértékben tekinthetők logikainak, szinte teljes mértékben a másik, általunk társadalminak nevezett összefüggéstípust reprezentálják." /81/

Nézetünk szerint, mivel a 14-18 éves keresztály erősebben kötődik az iskolai tanuláshoz, mint a felnőttek, nem az ismeretek szintjére vonatkozik a "társadalmi összefüggéstípus"

elsajátítás, hanem az olyan politikai akciókhoz fűződő viszonyulás kialakulásában tulajdoníthatunk neki jelentőséget, amelyeknek célját, jelentőségét az ismeretek adják.

Az ismeretek kumulativitásának vizsgálata szükségessé tesz még egy szempontú kitekintést: mihez viszonyítjuk az ismeretek strukturáját, mi a kiindulási alapunk, mit tekintünk a 14-18 éves keresztály számára az ismeretek rendszerében a politikai ismeret-struktúra sztenderdjének?

Vajon a tényleges sztenderd, a mai országos átlag alacsony-nak, közepesnek vagy magasnak mondható-e? A tájékozottságról, a politikai kérdések iránti érdeklődésről mondhatjuk-e - kereszterületen, alacsony szintű? "Szubjektive lehet ilyen vélekedésünk, de objektive nehéz meghatározni, hogy például az eltelt negyedszázadban mit kellett volna ezen a téren elsajátítani, vagy mondjuk - egy érettségizettnek milyen politikai, gazdasági ismeretekkel kellene rendelkeznie, s objektive milyen elterjedtséget biztosít valamilyen ismeretnek az, ha tömegkommunikációs eszközök állandóan napirenden tartják." /82/

Az valóban nem tudjuk objektive megmondani, hogy milyen elterjedtséget biztosít valamilyen ismeretnek a tömegkommunikációs eszközök ismételt, vagy akár rendszeres napirenden tartása, használata, de arról ma már viszonylag pontosan körülhatárolt ismereteink vannak, hogy mit kellene elsajátítania egy érettségiző diáknak a politikai és gazdasági ismeretek köréből. Az előkészület alatt álló tantervi reform munkálatai ebből a szempontból biztatók.

Vizsgálatunk fogalmi ismeretekre vonatkozó adatait mi is szeretnénk a tantervkészítők figyelmébe ajánlani abban a reményben, hogy hasznos információkat nyújthatunk munkájukhoz.

A kutatás menetének főbb csomópontjai

A kutatás céljaként tűztük ki, hogy a 14-18 éves korú tanulók közéleti-politikai aktivitásának alakulását feltárjuk, s ebben a KISZ politikai akcióinak hatását lemérjük. E bonyolult probléma vizsgálatára rendkívül sokrétű, komplex metodika kidolgozása vált szükségessé. A közéleti-politikai aktivitás - azon a szinten, amelyen a tanulóknál aktuálisan megnyilvánul - hosszú nevelési folyamat eredményeként formálódott ki. E folyamatnak egy adott időpontban meglévő állapotát úgy mérni, hogy a folyamat-jelleget rajzolhassuk meg a mérési eredményekkel, növelte nehézségeinket.

A megoldást abban láttuk, hogy a lehetséges módon szélesítsük kutató bázisunkat, és egymással összefüggő, az eredményeket ellenőrző és kiegészítő vizsgálati rendszert alakítottunk ki.

Kérdőíves felmérést készítettünk elő és végeztünk

- a tanulók politikai fogalmi ismeretének mérésére,
- a fogalmak alkalmazási készségének mérésére,
- a KISZ-akciókról meglévő emlékképek összegyűjtésére,
- a KISZ-akciókban végzett konkrét tetteik elemzésére,
- az akciókhoz, saját tevékenységükhöz fűződő viszonyulások értékelésére.

A felmérés tartalmát, terjedelmét és populációját úgy terveztük meg, hogy az empirikus adatokat más kutatók és kutatói kollektívák is hasznosíthassák, kutatásunk konkrét célját meghaladó feladatok megoldására is alkalmas legyen. Ezért a teljes empirikus adathalmazt számítógépes feldolgozásra szántuk, s az összegyűjtött adatokat egy a jövőben létrehozandó pedagógiai adatbank anyagának tekintettük.

A kérdőíves felmérést kiegészítettük az 1973-74. és az 1974-75-ös tanévekben 5 középfele iskola 12 KISZ-alapszervezetére kiterjesztett kísérlettel, azzal a céllal, hogy a közéleti-politikai aktivitás fejlesztésének módszereit gazdagítsuk.

A kérdőíves felmérésben résztvett 28 közösségben /16 osztályban és 12 vegyes életkorú KISZ-alapszervezetben/ szociometriai felvételt készítettünk. A közösségek szerkezetének részletes elemzését mellőzve azt kerestük, hogy hol helyezkednek el a közösségek mezőjében a közéleti-politikai aktivitás különböző típusaiba tartozó tanulók.

A kísérleti KISZ-alapszervezetek munkájából és a kérdőíves felvétel feldolgozása során nyert adatokból kialakítottunk egy közéleti-politikai aktivitási tipológiát, amelybe az adatfelvétel populációjának egy részét besoroltuk. Megjegyezni kívánjuk, hogy a teljes populációink minden adatának valamelyi összefüggését feldolgozni nem állt módunkban. Ezért bizonyos elemzéseket, értelmezéseket a vizsgált mintából kiemelt adatok alapján kisebb mintán végeztünk el.

2.2 A felmérés előkészítése, lefolytatása

A felméréshez kész kérdőlap, kérdőív nem állt rendelkezésünkre, ezért először is azt kellett összeállítanunk és a vizsgálat céljaira alkalmassá tennünk. A széleskörű, reprezentatív felmérés kérdőívének több feladatot is szántunk.

Fel akartuk tární azt, hogy:

- 1/ mennyire ismerik a tanulók a KISZ politikai akcióinak fontosabb fogalmait;
- 2/ hogyan tudják alkalmazni a fenti fogalmakat;
- 3/ mennyire él a fiatalok emlékeiben az akciókban való részvétel;
- 4/ hogy értékelik a meghirdetett politikai akciókban saját részvételüket és KISZ-szervezetüket;
- 5/ az egyes akciók milyen konkrét hatását rögzíthetjük?

A fenti adatoknak megfelelően a kérdőív kérdéscsoportokat tartalmazott, a kérdések sorrendjét azonban az előkészületek és a szakirodalmi ajánlás alapján speciális, a kutatás céljának megfelelő rendbe állítottuk, egyetértve Zdravomiszlovval: "... a kérdőív fő összetevője nem "a" kérdés, hanem a kérdések sorozata, vagy "ütege", az általános kutatási elgondolásnak megfelelő kompozíciós csoport" /83/

A feldolgozás során természetesen ismét átcsoportosítottuk a kérdéseket.

Tekintettel arra, hogy a kérdőívvel nemcsak az volt a célunk, hogy igazoljuk vagy cáfoljuk a tanulóifjúság közéleti-politikai aktivitásáról kialakult egyes prekoncepciókat, hanem az is,

hogy bővítsük a tömeges gyakorlat jellegére, tényeire vonatkozó ismereteinket, a kérdés megszerkesztésekor a zárt kérdések mellett nagy számban alkalmaztunk nyílt kérdéseket is.

A kérdőíveket 1972-ben két építőtáborban próbáltuk ki, - a balatonboglári leány és a kisujszállási fiú építőtábor 50-50 középiskolás részvevőjével. A kérdések megfogalmazását, csoportosítását javítottuk, majd 1973. első két hónapjában Karcag városban 130 14-16 éves fiattal ismét próbafelvételt készítettünk. A tapasztalatok alapján kisebb változást eszközöltünk, majd elkészült a végleges, 84. kérdést tartalmazó kérdőív.

/L. :L. sz. mellékletet!/
A kérdőív strukturáját, szerkezeti képét mutatja az alábbi táblázatunk:

A kérdések csoportosítása a feldolgozás menetében

A kérdéses csoport megnevezése	A kérdés sorszáma	A kérdések száma	%-os aránya
1. A tevékenységekkel kapcsolatos kérdések	7, 16, 17, 27, 31, 42, 44, 49, 50, 53, 54, 55, 80, 81	14	16,8
2. Attitűdökre utaló kérdések	4, 5, 6, 8, 9, 15, 18, 19, 25, 28, 29, 38, 39, 40, 43, 45, 46, 47, 48, 51, 52, 56,	22	26,2
3. A politikai fogalmak megértését vizsgáló kérdések	1, 10, 13, 14, 20, 21, 22, 26, 30, 33, 36, 37, 75, 76, 79, 83.	16	19,0
4. A fogalmak alkalmazását megkívánó kérdések	2, 3, 11, 12, 23, 24, 32, 34, 35, 41, 74, 77, 78, 82, 84	15	17,9
5. Besoroló adatokat rögzítő kérdések	57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73.	17	20,1

A tevékenységnél is számításba vettük a besoroló adateknál szereplő 63., 64., 65., 66. kérdéseket / - 63. Mi a tisztség a KISZ alapszervezetekben? Ird be! 64. Tisztsége a csucsvezetőségben? Ird be! 65. Egyéb tisztsége a KISZ-en kívül, amelyre megválasztottak vagy amellyel megbíztak? Ird be! 66. Milyen uttörő tisztsége volt? Ird be! -/, tekintettel, hogy a tisztségviseléssel járó nagyobb felelősség és többirányú tevékenység nyilvánvaló, továbbá a vizsgálat céljának egyik fontos eleme volt annak a szignifikáns különbségnek a megállapítása, amely a közéleti-politikai aktivitásnak a tisztségviselők, a gyermek, - és ifjúsági mozgalom aktivistáinak javára feltevésünk szerint fennáll.

Kérdőívünk konstruktív és tartalmi validitásának kérdései

Kérdőívünk összeállításának és többszöri kipróbálásának az volt a célja, hogy megtaláljuk a közéleti-politikai aktivitás vizsgálatának azokat a csomópontjait, amelyek valóban megragadják a 14-18 éves tanuló fiatalokra jellemző, értékelhető, elemezhető, összehasonlítható vonásokat, tevékenységi formákat. A KISZ politikai akcióinak hatáselemzéséhez el kellett jutnunk magukhoz az akciókhoz, azokhoz a fiatalok életében jelentkező szituációkhoz, amelyekben a gyakorlatban megnyilvánul az aktivitásuk, minthogy "... különösképpen alaposan kell vizsgálnunk a tanulóknak mindazokat a tevékenységi formáit, amelyek maradandó és elemezhető produktumot eredményeznek.

Ha ezt az elvet szem előtt tartjuk, a tulajdonképpen verbális megnyilvánulásokról a megbízhatóbb tényekre tehetjük át vizsgálódásaink súlypontját... Ha - miként az a korszerű pszichológiában közismert - tanulóink tulajdon tevékenységük során

fejlődnek, akkor személyiségük tendenciáit és érettségét is főként tevékenységük eredményeiben ragadhatjuk meg. /84/

Az aktivitási formák lehetséges változatainak áttekintése után megkerestük azokat a tesztfeladatokat, amelyek a legkisebb torzítással adhatják vissza a különböző politikai akciók céljáról, tartalmáról, konkrét tevékenységi formáiról a fiatalok tudati emlékeit, érzelmi kötődéseit, értékeléseit, tevékenységük különböző színtereit és típusait. Abból indultunk ki, hogy azok a konkrét tevékenységek, amelyeket az egyes akciókban kifejtettek, a tanulók által értékeltek, tényleges viszonyulás tükrözői, s amennyiben valóban hatást gyakoroltak személyiségük fejlődésére, közéleti-politikai aktivitásuk alakulásában "maradandó produktumok".

A KISZ politikai akcióinak egy része országosan is kimutatható konkrét és mérhető eredményeket hozott. A szolidaritási akciók egyszámláira befizetett összeg abszolút számokban viszonyításokra is alkalmas lehetne. Nem tükrözné azonban az akcióban való részvétel indítékait, hatását, nevelési eredményét. Az eltérő feltételek - mind az egyes szubjektumokra vonatkozóan, mind az objektív környezetre - eleve kizárják annak lehetőségét, hogy azonos módon reagáljanak a fiatalok egy-egy akció meghirdetésére. Egy gimnazista közösség hiába akarna versenyre kelni egy szakmunkástanuló közösséggel, egy kommunista vasárnap termelési eredményeiben és az érte kapott bér befizetésében, lemaradna. Az akcióban való részvétel személyiségfejlesztő hatása azonban elérheti, vagy meghaladhatja szakmunkástanulókkal való összehasonlításban eredményeiket.

Ennek megfelelő vizsgálatunk célja az volt, hogy kérdőívünk tartalmazza a KISZ politikai akeióiról mindazokat az információkat és a tevékenységükre való visszaemlékezést, amelyekkel ellenőrizhetjük a 14-18 éves tanulók társadalmi-politikai ismereteit, közéleti-politikai aktivitási készségét és konkrét tevékenységét. Ezeket az információkat olyan körülmények között nyújtják a tanulók, amelyek megfelelnek életkörülményeik tapasztalatainak, azaz két egymást követő tanítási órában, amikor is a szakóra helyett írásban válaszolnak kérdéseinkre.

Az információk tartalmára vonatkozóan előzetes anyaggyűjtést végeztünk, vajon a különböző életkoru és iskolatípusba járó tanulók találkozhattak-e és hogyan, milyen körülmények között az információként kért fogalommal, s ebből következően várható-e, hogy ismereteik megfelelnek, vagy meg kellene-e felelniük a kérdésekben foglaltaknak?

Olyan fogalom tartalma nem szerepelt kérdéseink között, amelyre ne tudnának tanulmányaik és a KISZ-életben, az iskolai közéletben való részvétel esetén válaszolni. Az természetesen fennáll, mint minden iskolai ismeretanyagnál is, hogy a megértésben, az elsajátítás és az alkalmazni tudás szintjében különbségek vannak tanuló és tanuló között. Éppen erre a tételre épült hipotézisünk: a megértett és összefüggéseiben is ismert társadalmi-politikai ismeretek szintje a tanulmányi eredménnyel egyenes arányban áll, a közéleti-politikai aktivitás

szintjével viszont csak laza korrelációt mutat. Szoros az összefüggés viszont a politikai akciókban való sikeres részvétel, gazdag élmény és az aktivitás között. Ilyen értelemben mondhatjuk, hogy egy mai 14-18 éves magyar tanuló fiatal közéleti-politikai aktivitásának kialakulásában és fejlődésében sokkal inkább szerepet játszik a konkrét akcióban való pozitív részvétel, a személyes feladat teljesítése és a jól végzett munka öröme, mint a politikai fogalomkészlet verbális ismerete.

Az adatfeldolgozás előkészítése, a kódutasítás kidolgozása, előzetes célkitűzések és az alkalmazott módszerek ismertetése

A zárt és nyílt kérdések magas száma, a definíció és emlékekre utaló kérdések olyan sokféle válaszlehetőséget rejtenek magukban, hogy a válaszok összehasonlíthatóságának és rendezésének elvét eleve rögzíteni kellett. A számítógépes feldolgozás szükségszerűen felvetette a kódolhatóságot is. Ki kellett dolgoznunk minden egyes kérdés lehetséges válaszainak értelmezési rendjét, válaszmodelljét, amelyeknek kialakításakor az alábbi elveket tartottuk szem előtt:

- 1/ A konkrét kérdés dönti el, hogy hány fokozatu válaszmodellt dolgozzunk ki. Minden egyes kérdés sajátos vizsgálati érdeke miatt eleve le kellett mondanunk arról, hogy minden kérdésre azonos fokozatu rangskála szerkeszthető legyen. A kérdések közötti összefüggések kimutatása ezért bonyolultabb feldolgozó program kimunkálását tette szükségessé,

mégis megérte a fáradságot, mert ezzel egy-egy kérdést és kérdéscsoportot finomabb elemzés tárgyává tehattünk, önállóan is többszemponu feldolgozást végezhattunk. A szakirodalomban gyakran ajánlják az ésszerű határokon belüli egységesítéseket a kérdések feldolgozásában, megengedhetőnek tartják azonban az indokelt eltérést is.

Mi az utóbbit alkalmaztuk. /Zdravomiszlev, 1969/

2/ A 35. kérdés válaszmodelljének kidolgozásakor találkozunk azzal a szociológiai kutatásban ismert problémával, hogy a rangskála megszerkesztésekor egyszempontusági elvet kell alkalmazni /dimenzionalitás elve/.

Felmerült a kérdés, hogy a fiatalok körében erősítendő szolidaritás érzésére adott javaslatokat milyen rendező elv alapján csoportosítsuk? A javaslatban a tevékenység tartalmára és vele összefüggő formájára, vagy a tevékenység színterére vonatkozó szempontnak biztosítsunk-e elsőbbséget?

A közéleti-politikai aktivitás kialakulását pedagógiai folyamatnak fogjuk fel, s az a meggyőződés vezetett bennünket, hogy elemzéseink a pedagógiai folyamat történéseit, törvényszerűségeit segítsenek jobban megismerni, s végső soron a fiatalok személyiségformálására gyakorolt hatást tárják fel. Arra a meggyőződésre jutottunk, hogy az ifjúságkutatásra egyébként is jellemző komplexitást részkérdésekben is alkalmaznunk kell. A fiatalok által javasolt mindenfajta választ

ilyen válaszmodellbe illesztettük, amelynek logikája a feltárni szándékozott pedagógiai folyamat logikájával megegyezik, s lehetővé teszi számukra a fiataloknak a javaslataikban tükröződő attitűdjeit is értelmezni.

Ezt a módszert azután másutt is és más formában is alkalmaztuk.

3/ A kérdések jellegének meghatározásakor figyelembe kellett vennünk a várható válaszokat és azt, hogy az adható válaszok értelmezésében milyen kutatási érdekek vezetnek bennünket. Azt tapasztaltuk, hogy bizonyos fajta kérdéseknél /pl. 34./ az előző fogalmi rangsört aktivitási értékkategóriák szerinti rangsornak kell követnie. Ugyanis az előző kérdésben a fogalom megértettségét vizsgáltuk, - nyílt kérdésünk az volt, hogy határozza meg a szolidaritás fogalmát -, most pedig arra kértük a vizsgált személyt, hogy azokat a tevékenységi formákat jelölje meg /zárt kérdést alkalmaztunk/, amelyeket KISZ szervezetük, uttörőcsapatuk szervezett a szolidaritási akciók során, s amelyekben személyesen is részt vett.

4/ A kategóriák, válaszmodellek kidolgozása előkísérletre és metodikai kísérletekre támaszkodott.

Tanulmányozva a szakirodalmat, a középiskolás KISZ-szervezetek fejlesztésére 1970-71-ben indított kísérletet, arra a következtetésre jutottunk, hogy tömeges adatfelvétel ellenére is lehetséges és szükséges az írásos interjú módszerként kevésbé ajánlott nyílt kérdések rendszerét is alkalmazni, ha a szükséges előmunkálatokat elvégezzük és biztosítani

tudjuk a feldolgozáshoz nélkülözhetetlen segédmunkaerőket.

A próbafelvétel feldolgozása során kialakult az a véleményünk, hogy a tervezett mintára kiterjesztett teljes adatfelvétel, tartalmilag akkor ad a legtöbbet, ha technikailag megteremtjük egy nyílt és zárt kérdésekkel operáló bonyolultabb, igényesebb kérdőív feldolgozását.

A kérdőív-szerkesztés befejezéseként 84 kérdésrészből 25 zárt kérdés volt, - közöttük 8 besoroló adatokat tartalmazott, - 60 pedig nyílt, - melyből 10-et sorolhatunk a besoroló kérdések közé. Az 5. kérdés két részből állt, nyílt és zárt válaszokat adhattak a tanulók.

Szervezési, anyagi és pénzügyi feltételeink kialakításában a kutatási eredményekben leginkább érdekelt KISZ Központi Bizottsága és a feldolgozásban az aspiráns vezető, dr.

Ágoston György felbecsülhetetlen segítsége lehetővé tette, hogy eredeti előkitűzéseinknek megfelelő volumenű és mélysegű adatfelvételt tervezhessünk és szervezhessünk meg.

Ennek következtében kerülhetett sor olyan problémák tisztázására, mint kérdőívünk

- kategóriái - kérdésenkénti bontásban
- rangsor típusok megoldása sajátos, a kutatásunkra alkalmazott formában, a szakirodalomban használt rangskálák felhasználásával, adaptálásával, átszerkesztésével,

- illetve ujak, eddig nem alkalmazottak kidolgozása;
- az egyenértékűségi elv kérdésenkénti és kérdéscsoportenkénti eldöntése;
 - a dimenzionalitás elvének kontrollja és következetet érvényesítése;
 - zártkérdések válaszmódelijének kidolgozása és többszöri kipróbálása;
 - nyílt kérdések feldolgozó válaszmódelijének kidolgozása és többszöri kipróbálása;
 - a kérdőív kitöltési körülményeinek optimalizálása: annak kipróbálása, hogy mennyi időt vesz igénybe a kitöltés, milyen szervezeti formában, hol és hogyan oldjuk meg a kitöltést;
 - a mintavétel statisztikailag ellenőrzött és a reprezentativitást biztosító formájának kidolgozása;
 - a kódolhatóság ellenőrzése és a kódolási munkaidő és munkaerőszükséglet megtervezése;
 - adatbankra történő átvitel feltételeinek kidolgozása és technikailag biztosítása;
 - a feldolgozó program kimunkálása;
 - az adatok értékelésének és az adatfeldolgozásnak a kidolgozása.

Az adatfelvétel megszervezése és előkészítése

A felmérés alapjául szolgáló reprezentatív mintát a JATE Neveléstudományi Tanszékén az oktatásügyi statisztikai évkönyvek és a KISZ KB statisztikai adatai alapján Hunya Péterné tudományos munkatárs számításai szerint, véletlen mintavétellel készítettük el. A minta a középfokú iskolák 1973-74-es tanév tanulóinak 1.63 %-ra terjedt ki. A minta rétegezettsége érdekében külön sorsolással emeltük ki a mintába került gim-

náziumokat, szakközépiskolákat, szakmunkásképző iskolákat és az 1971-ben indult a vegyes életkeru KISZ-szervezetek kísérleteiben résztvevő középiskolákból 9 iskola 28 KISZ alapszervezetét.

Az iskolán belül a gimnáziumokban és szakközépiskolákban az 1-4. évfolyam, a szakmunkásképző intézetekben 1-3. évfolyam 1-1 osztályának minden tanulója számára számítottunk az adatfelvételkor.

Mintánk kerete tehát 53 középfeku iskola mintegy 6000 tanulója, akiktől 5792 feldolgozható kérdőívet kaptunk. /L. II. sz. mellékletet!/
.

A minta területi megoszlása szerencsésnek mondható. Minden megye bekerült a felvételbe legalább 2 középfeku iskolával, Budapestről pedig 8 iskola szerepelt az adatszolgáltatók között. Az iskolák igazgatóival egyetértésben a pártösszekötő tanári feladatokat ellátó igazgatóhelyetteseket 1973. októberében egész napos program keretében készítettük fel az adatfelvételre.

A kérdőíveket az iskolák pártösszekötő tanárai az osztályfőnökkel osztották szét az osztályokban, illetve a KISZ-alapszervezetekben, ahol is saját maguk vállalták kitöltéskor a felügyeletet, amely 90-115 percig tartott. A kérdőív első oldalán a KISZ Központi Bizottsága nevében kértük a tanulók együttműködését, s biztosítottuk őket arról, hogy válaszaikat névtelenül használjuk fel. A névtelenül kért válasz,

valamint az, hogy olyan kérdéseket tettünk fel, amelyek érdekelték a tanulókat, általában kedvező viszonyulási keretet jelentettek.

A felvételre országosan egységes időpontban 1973. november 23-29. között 2 tanítási órán került sor. A kitöltött kérdőíveket iskolánként, az előre megadott kódszámokkal ellátva küldték meg a szerzőnek. Minden iskolának megadtuk a jogot a kérdőívek házi felhasználására.

Ezzel a joggal az iskolák többsége ált is.

A beérkezett kérdőívek kódolását a kidolgozott kódutasítás /L. III. sz. mellékletet!/ és a tanfolyamon történt megvita-
tás alapján Szegeden, a József Attila Tudomány Egyetem hallga-
tói Papp Mária tudományos segédmunkatárs irányításával és
ellenőrzése mellett végezték el. A szerző 250 kiemelt kérő-
ív kódolását maga is ellenőrizte, s mindössze 7 kérdésre adott
válasz értelmezését kellett módosítani. /51.500 bit-ből/.

A kérdőívek adatainak értékelése

Az értékelt kérdőívek száma 5792. Előfordult, hogy eltérést találunk a különböző mutatóknál. Ennek az az oka, hogy az aláhozott válaszok némelyikéről nem lehetett egyértelműen megállapítani, vajon melyik is akart lenni. Ilyen előfordult a fiú-leány, de még az iskolatipuseknál és megjelölésnél is.

Az ilyen esetekben, amennyiben a többi kérdésből nem lehetett egyértelműen megállapítani a helyes választ, pl. a kódszám alapján az iskolatípust, az adott kérdést válaszhányesnak

nincsítettk. A besoroló adatok esetében ez a szám nem haladta meg összességében sem az 1 %-ot. S ezen belül is csupán egy-egy kérdésnél találtunk válaszhányt.

A tartalmi kérdések esetén a válaszhány a kérdés jellegétől függően 0 - 100 % között is ingadozhatott volna. A politika iránti érdeklődést két kérdés is követte: "8. Mi ösztönöz a politikai kérdésekkel való foglalkozásra? Kérjük ird le!" "9. Ha nem foglalkozol politikai kérdésekkel, miért nem? Röviden fejtse ki!" Természetesen az egyikre adott válasz kizárja a másik kérdésre adható választ. Igaz, előfordult olyan eset, amelyben arról tájékoztat bennünket a megkérdezett fiatal, akit a tájékozottság iránti igénye ösztönöz a politikai kérdésekkel való foglalkozásra /8. kérdésre adott válasza/, hogy "időhiány miatt" nem foglalkozik politikai kérdésekkel /9. kérdésre adott válasza/. Az ilyen és ehhez hasonló esetek értelmezése során úgy jártunk el, hogy a válaszáé pozitívabb feleletét vettük alapul, s eltekintettünk az azt kizáró, illetve annak értékét csökkentő választól.

Az adatok kódolásakor feltűnt egyes kérdéseknél a magas válaszhány. Előzetes feltevés szerint azt vártuk, hogy az ismeret szituáció következik be: a válaszadók a nehéz, gondolkodtató kérdéseknél felületességből egyszerűen nem válaszolnak. A feldolgozás során azonban azt állapítottuk meg, hogy a válaszhányok egy részét :/1/ a politikai ismeretekre és alkalmazásukra vonatkozó kérdések esetében a téves, rossz

válaszokat adókhoz kellene inkább sorolnunk? /2/ az akciókra vonatkozó visszaemlékezéseknél pedig azt is számításba kell venni, hogy a visszajelzés készsége tanulóifjúságunk egy részében nem fejlődött ki.

2.3 Vizsgált mintánk fontosabb jellemzői

Az empirikus adatok elemzését a 3. és 4. fejezetben dolgoztuk fel. A kérdőív valamennyi táblázatát a melléklet tartalmazza. A mintára vonatkozó részletes adatokat az 57 - 73. sz. táblázatokon mutatjuk be. Az összefüggések és elemzések értelmezése szempontjából fontosabb adatokat a szövegben is közöljük. Az egyes táblázatok és az elemzett adatok közötti minimális, csak ezrelékben kifejezhető eltérést az magyarázza, hogy a fiatalok egy-egy választ esedeg pontatlanul, értelmezhetetlenül adtak meg. Így például kiváló uttorőmunkáért kitüntetést kapott 1.050 fő, de a fiú-leány bentásban csak 1041 főről tudjuk pontosan, hogy hová sorolható /774 leány - 267 fiú/. Ehhez hasonló problémát mind a besoroló adatok, mind a tartalmi kérdések körében találtunk.

A minta megoszlása életkor szerint:

Életkor	A v á l a s z o l ó k száma	%-a
14 éves	571	9.87
15 éves	1.399	24.16
16 éves	1.556	26.87
17 éves	1.421	24.56
18.éves	641	11.06
18 évesnél idősebb	204	3.48

Összesen: 5.792 100.00

=====

Az életkor szerinti megoszlás megfelel a 14-18 éves koru tanulóifjúság általános helyzetének, illetve ezen belül pontosabban azt tükrözi, hogy a középfokú iskolákban az 1 - 4 osztály kerösszetétele milyen. Minden évfolyamban találhatók olyanok, akik a felvétel időpontjában - 1973. november 23-29. között - betöltött éveikhez viszonyítva lefelé, illetve felfelé kerekítettek. A 18 évesnél idősebbek érettségi után beiratkozott szakmunkásképző intézetek tanulói.

Erre enged következtetni az a táblázat, amely a minta iskolán belüli évfolyam-megoszlását tünteti fel.

A megoszlás évfolyamenként

Évfolyam	A válaszolók száma	%-a	Ebből vegyes életkoru KISZ alapszervezeti tagok száma	%
1. évfolyam	1.417	24.46	143	14.49
2. évfolyam	1.607	27.74	286	28.98
3. évfolyam	1.534	26.48	273	27.66
4. évfolyam	1.164	20.14	273	27.66
Nem válaszolt	70	1.18	12	1.21
Összesen:	5.792	100.00	987	100.00
=====				

Az egyes évfolyamok közötti arányt jónak tarthatjuk. A negyedikig csökkenő tendencia második évfolyantól indokelt, részben a tényleges lemorzsolódások miatt, részben mert a szakmunkástanulók harmadikban fejezik be tanulmányaikat. A második osztályosok számának nagyobb aránya abból adódik, hogy a vegyes életkoru KISZ alapszervezetek fokozatos kialakulása

miatt, éppen a teljes minta további elemzésének és a egyes életkoru alapszervezetek tevékenységének és közéleti-politikai aktivitásuk mutatóinak összehasonlíthatósága érdekében az osztályközösségeken kívül 9 iskolában a vertikális alapszervezetekben vettük fel az adatokat. A 9 iskolából 7 gimnázium és szakközépiskola, 2 szakmunkásképző iskola volt.

A egyes életkoru alapszervezetekben a létszámok megoszlásában eltolódás következett be, első osztályosokat alig 14-15 %-ban találtunk, novemberben még annyit sem, második osztályban ennek éppen a dupláját.

A nemek aránya a mintában

A vizsgálat számos tényezőjén belül kerestük a hányokra és fiukra vonatkozó specifikumokat is. A mintán belüli megoszlás jó, a leányok 52.08 %-os aránya a középfoku oktatási intézmények három típusát figyelembe véve eltér az országos iskolai statisztikai értéktől /az 1974/75-ös tanévben 42.59 % volt./, mert a szakmunkástanuló intézetekben csak minden negyedik tanuló leány.

A nemekre vonatkozó adatok közül itt csupán egyet emelünk ki: a KISZ-en belül funkciót viselők között az abszolút és a relatív arány egyaránt a leányok javára billen. A tanintézeti KISZ-szervezetekben számarányukat 6.5 %-kal meghaladó, a fiuknál 5.5 %-kal alacsonyabb értéket figyelembe véve országosan 10 KISZ-en belüli tisztségviselő közül 6 a leány, és 4 a fiu.

A minta megoszlása iskolatípusonként:

Iskolatípus	a válaszolóknak száma	%-a	Az 1973-74-es tanév tanulólétszámának %-a
Gimnazisták összesen	2.387	41.21	2.33
Szakközépiskolások összesen	2.450	42.30	3.11
Szakmunkástanulók összesen	749	12.93	0.43
Egyéb, gyors és gépiróiskola	206	3.56	
Összesen:	5.792	100.00	

A szakmunkástanulók aránya lényegesen alacsonyabb a ténylegeshez viszonyítva, s alatta van a tervezettnek is. Az adatfelvételben részt vett szakmunkásképző intézetek számszerinti aránya a mintában elégnek tűnt, azonban az évfolyamonként egy-egy tanulócsoport már jelentős csökkenést hozott. Ugyanis az egyébként nagy átlag-tanulólétszámú szakmunkásképző intézetekből, a háromévfolyamos képzés következtében kevesebb tanulótól kaptunk feldolgozható kérdőívet. A 749 fős minta önmagában azonban még így is elfogadható, hiszen a 2 ezrelékes statisztikai követelménnyel szemben 5 ezrelékes.

A fiú-leány megoszlás iskolatípusonkénti bontásban eltérő arányokat mutat. Amíg a gimnáziumba jár a mintába került leányok 55.62 %-a, a fiúk 26.12 %-a, szakközépiskolába 27.03 %-a, a fiúk 66.14 %-a, szakmunkástanuló intézetbe a fiúk 7.04, a leányok 15.15 %-a. Egyéb a fiúk 0.70, a leányok 2.20 %-a.

A vegyes életkorú alapszervezetek iskolatípusonkénti bontása: gimnáziumi 27.95 %, szakközépiskolai 49.37 és szakmunkástanuló 22.68 %. A gimnáziumok lassabb áttérése az új formára itt ki-mutatható volt.

A KISZ-tagok megoszlása a KISZ-tagság kelte szerint:

A megoszlás elemzése azért is érdekes, mert összehasonlítva a korral és az évfolyammal, mutatja azt az összefüggést, amely a tanintézeti KISZ-szervezetek taglétszáma, aktív tisztségei és a tanintézetben folyó nevelőmunka között durván általánosítható. Ha feltételezzük, hogy az aktív KISZ-munka a nevelési tényezők - az iskola és az ifjúsági szervezet - közös munkájának eredménye, s minél hosszabb időt töltenek a két nevelési tényező befolyása alatt, annál nagyobb az aktívák aránya, illetve az aktivitási mutatók annál kedvezőbbek, célszerű áttekintenünk a KISZ-tagság keltének összefüggéseit is.

Táblázat a KISZ tagság keltéről /1973. nov./

KISZ tagság ideje	fő	%
1 éve KISZ-tag	1.432	34.80
2 " "	991	24.00
3 " "	1.059	25.7
4 " "	536	13.0
Nem tudja pontosan	103	2.5
<u>Összesen:</u>	<u>4.121</u>	<u>100.0</u>

A vegyes életkorú alapszervezeti kísérlet beindításának évében - 1970-71-es tanévben a tagfelvételben bizonyos megtorpanás, észrevehető lelassulás, főleg az első évekre vonatkozott. Az egy éve KISZ-tagok aránya feltűnően magasra emelkedett, a 34.8 %-os érték azt jelzi, hogy felgyorsult ismét a tagfelvétel, egy éven belül került a KISZ-be valamivel több mint egyharmada a tanintézetek KISZ-tagságának. Ez a felgyorsulás nem tart sokáig, mert lényegében hosszú ideje stabil szervezettségi arány 1-2 év

alatt helyreáll, s valószínűleg a régi szinthez közeli értéken megáll. Nem valószínű, hogy a vegyes életkorú alapszervezeti forma gyökeresen megváltoztatná a tanulói ifjúság szervezettségének arányait. Változást e téren csak tartalmi munkával, a követelmények adekvát kidolgozásával és azok következetes betartásával érhetünk el.

A szervezettségben eltérés van az egyes iskolatípusok között. Az a tény, hogy a szakmunkástanulók szervezettségi aránya országosan 50 % alatt van, a gimnáziumok és a szakközépiskolák viszont 76 % körüli arányt mutatnak, összefügg a szakmunkástanulók képzésének bizonyos problémáival, továbbá a szakmunkástanulók politikai-közéleti érdeklődésének elmaradásával, a gimnazistákéhoz és a szakközépiskolásokéhoz viszonyítva, amelyet az empirikus adatok elemzésénél részletesen értékelünk.

A kérdőíves felvétel adatszolgáltatóinak KISZ-tagságára vonatkozó legfontosabb adataink az alábbiak:

KISZ-tag összesen	4.121 fő, a teljes minta 71.20 %-a,
ebből hagyományos alapszervezet tagja	3.134 fő, a KISZ-tagok 76,04 %-a,
vegyes életkorú alapszervezet tagja a minta	987 fő, a KISZ-tagok 23,96 %-a,
KISZ-funkciót visel	1.709 fő, a KISZ-tagok 41.47 %-a

Ebből:

vegyes életkorú alapszervezet tagja	368 fő, a vertikális alapszervezeti tagság 38.27 %-a
hagyományos alapszervezet tagja	1.341 fő, a hagyományos alapszervezeti tagság 42,76 %-a.

A középfokú iskolák teljes tanulólétszámához viszonyítva a minta 71.20 %-os KISZ-tagsága az 1973/74-es tanévben 12.3 %-kal magasabb mint a tényleges. Minthogy azonban a vizsgálatba bevont 5.792 fő 83.51 %-a gimnazista és szakközépiskolai tanuló, csupán 12,93 % szakmunkástanuló, az ifjúsági mozgalmi szervezettség megfelel az országos átlagnak, reprezentatívnak elfogadható.

A KISZ-en belüli funkciók megoszlásában szembetűnő az alapszervezeti szintű tisztségek nagyfokú dominanciája: valamennyi KISZ-en belüli tisztség közül 68.9 %-ban, 1,178 esetben töltenek be választott alapszervezeti funkciót, 194 alapszervezeti megbízatást, 337 csucszvezetőségi tisztséget. A lányok lényegesen gyakrabban, közel dupla annyian kerülnek alapszervezeti kulturális, gazdasági és agitációs-propaganda felelősi tisztségbe, mint a fiúk, sportfelelőssé viszont fiukat választanak szívesebben majdnem ugyanilyen arányban.

A KISZ-csoport felelős /vezető, bizalmi, osztály KISZ-csoport felelős/ megbízatás, illetve tisztség érthetetlenül még mindig nagyon kevés. A vegyes életkorú alapszervezetek, véleményünk szerint az egy osztályba járók egy KISZ-csoportba történő szervezésével hatékonyabbá tehetnék munkájukat mind a szervezeti élet, mind a politikai tudatformálás területén.

A mintában résztvevők KISZ-en kívül betöltött tisztségek

A kérdés elemzésének egyik célja az, hogy áttekintsük, hogy

a KISZ-tagok és a KISZ-en kívüliek között hogyan oszlik meg a tisztségviselés, természetesen a KISZ-en kívüli szintereken. A teljes megoszlást az alábbi táblázat szemlélteti:

KISZ-en kívüli tisztség megnevezése	A válaszadók száma	%
Uttörőcsapatnál ifjuvezető	288	4.97
Osztálydiákbizottsági tag vagy vezető	265	4.57
Iskolai önkormányzatban töltött be tisztséget	190	3.28
Lakóterületi klubvezetőségi tag	39	0.67
Sportköri, sportegyesületi, sportszakosztályi vezetőségi tag	78	1.34
Művelődési házi, szakköri, klub, hobbyköri vezetőségi tag	53	0.91
Egyéb területen tisztségviselő	392	6.36
Baráti körben, spontán csoportosulásban, informális csoportban vez. tag	71	1.22
Nincs sehol	1083	18.85
Nem válaszolt	3332	57.83
Ö s s z e s e n :	5792	100.00

A KISZ-en kívül viselt tisztség megoszlása a leányok és fiúk között

Tisztség megnevezése	Leány	Fiu	Össz.
Uttörőcsapatnál ifjuvezető	209	76	285
Osztálydiákbizottsági tag vagy vez.	140	121	261
Egyéb iskolai önkormányzati vezetőségi tisztséget tölt be	102	86	188
Lakóterületi klubvezetőségi tag	20	19	39
Sportkör, sportegyesületi, sportszakosztály vezetőségi tag	40	38	78
Művelődési házi szakköri, klub, hobby-köri vezetőségi tag	30	22	52
Egyéb területen tisztségviselő	210	178	388
Baráti körben, spontán csoportosulásban, informális csoportban vezetőségi tag	43	27	70
Ö s s z e s e n :	794	567	1.361

További elemzésre ad lehetőséget annak megvizsgálása, hogyan aránylik az egyes tisztségfajták megoszlása a lányok, illetve a fiuk összlétszámához. /63/a. sz. eloszlástáblázatunk ezt az adatot tartalmazza./

Bár a mintában a leány-fiu arány 52.08 - 47.92 %-os, a betöltött tisztségeket illetően a leányok megelőzik a fiukat. Valamennyi tisztséget számításba véve, a leány-fiu arány a KISZ-en kívüli tisztségekben 58.8 - 41.2 %-os.

A fiuk passzívabb magatartása más területen is megfigyelhető. Ugy látszik, hogy jelenlegi aktivizálási módszereink nem kedveznek a 14-18 éves korú fiuknak a KISZ-en kívüli munkában sem.

Ha ezt az adatot a minta KISZ-tagságának számához viszonyítjuk, a kapott értékeink:

a KISZ-tagok 27.6 %-a

a nem KISZ-tagok 14.2 %-a visel a KISZ-en kívül tisztséget.

A KISZ befolyása a KISZ-en kívüli ifjusági szervezetekre, egyesületekre, az ifjúságot foglalkoztató intézményekre, szervezettel, a KISZ-tagok képviseleti szintjén biztosítottak látszik. Vizsgálatunknak ebben a részében nem tudunk választadni arra a kérdésre, vajon a KISZ politikai célkitűzéseinek érvényesítéséhez a képviseleti jelleg elég-e?

Az ifjúságpolitikában mintha túlzottan nagy szerepet tulajdonítanánk a képviseleti elvnek, s kevesebb figyelmet fordítanánk arra, hogy az adott intézményben a tartalmi munka megfelelő az ifjúságpolitikai koncepcióknak.

Ugy hisszük ezt a soktényező, problémát: a KISZ politikai befolyásának érvényesülését, az ifjúság különböző szervezeteire, egyesületeire, egy vizsgálattal nem lehet megoldani. Jelenleg csak a problémaközelítés bizonyos szintjéig juthatunk el.

A tisztségek jellegük szerint tovább csoportosíthatók aszerint, hogy mely tisztségeket töltenek be KISZ-tagok, melyeket nem KISZ-tagok, továbbá a fiú-lány és az iskolatípus szerinti megoszlás alapján.

Feltűnően magas a válaszhiány, aránya a minta 57.93 %-a.

Azt kell valószínűsíteniünk, hogy a megkérdezett fiataloknak nem volt mit válaszolniuk, tehát nincs tisztsége azoknak, akik a kérdésre nem feleltek. Ha ehhez a számhoz hozzászámítjuk azokat, akik külön feltüntették válaszaikban azt, hogy nincs tisztségük sehol, semmilyen, a válaszadók 18.85 %-a, a KISZ-en kívüli tisztséget nem viselők száma 5.792 főből 4.415 /76.68 %/.

Az 1.378 KISZ-en kívüli tisztségre 1.709 tisztség esik a KISZ-ben. Természetesen ez még tovább pontosítható. A KISZ VIII. kongresszusának határozata szerint "a KISZ-tag legfontosabb, megtisztelő és legszebb KISZ-megbízatása az ifjuvezetői munka."

A KISZ-en kívül 288 fő lát el ilyen megbízatást. Ha ezt a KISZ-szervezetben belüli munkának tekintenénk, 1.997 KISZ-en belüli tisztségre 1.090 KISZ-en kívüli tisztség jutna.

Tekintettel arra, hogy ma az ifjuvezetők jelentős része, 64 fő - 22.2 %-uk nem KISZ-tag, ezt a munkaformát és tisztséget a KISZ-en kívül - a KISZ-szervezetben kívüli tisztséggként is értelmezhetjük.

A minta 28.80 %-a, 1.669 fő nem KISZ tag. Közülük kerül ki az e kategóriában tisztséget viselők 17.1 %-a, 238 fő.

A KISZ tagság és a KISZ-en kívüli funkcióviselés azt mutatja, hogy 1.378 KISZ-en kívüli tisztség 1.140 fő, 82.9 % KISZ tag és 238 fő, 17.1 % KISZ-en kívüli között oszlik meg.

A tanulmányi eredmények áttekintését az alábbi táblázat mutatja:

Tanulmányi eredmény	Tanulók száma	%-os megoszlás	vegyes életkoru alap-szervezetekben fő %	
Jóles 4.71 - 5.00	546	9.42	51	5.16
Jó 3.71 - 4.70	2.299	39.71	387	39.20
Közepes 2.71 - 3.70	2.405	41.55	470	47.66
Előgséges 2.00 - 2.70	321	5.54	53	5.36
Elégtelen 0.00	74	1.25	6	0.60
Nem osztályozták, nem válaszolt	147	2.53	20	2.02
Összesen:	5.792	100.00	987	100.00

Tanulmányi eredményként az 1973. júniusi bizonyítvány adatait vették alapul a fiatalok.

Ez volt az utolsó alkalom, amikor még nagy mintán ilyen adatot - általános tanulmányi eredményt - felvehettünk. Az átlagosztályzatok eltörlése a tanuláshoz, illetve a tudáshoz való viszonyítás finomabb elemzését, többtényezős elemét teszi szükségessé a jövőben. A differenciáltabb elemzés kétségtelenül előnyösebb lesz a kutató számára, viszont számolni kell azzal, hogy lényegesen munkaigényesebbé válik a kutatás, minden egyes kérdésben sajátos, egyedi metodika kidolgozását igényli.

A tanulók közel fele - 49.13 %-a - tartozik a jelesek-jók kategóriájába. Ez a tény szinte automatikusan implicálja azt a hagyományos pedagógiai következtetést, hogy a vizsgált kérdésekben - a politikai ismeretek elsajátításában - amennyiben ezek az iskolák tanítási anyagai, vagy azokból értelemszerűen következtethető tételei, a tanulók többsége megfelelő választ fog adni. A későbbiekben látni fogjuk, hogy ezt az összefüggést nem így találtuk meg, nem mutathatjuk ki a politikai akciókról és az ifjúsági mozgalomról szerzett ismeretekről és a politikai kérdések megítéléséről általában.

Sokkal jelentősebb szerepe van a személyes élményeknek és az érdekeltségnek, amelyet viszont csak közvetett formájában tudunk kimutatni.

A fiúk és leányok közötti különbség a tanulmányi eredményekben általában ismert. Mintánkban jeles a lányok 12.63 %-a, a fiúk 5.96 %-a, jó a lányok 44.43 %-a, a fiúk 34.79 %-a.

A KISZ tisztségviselők közül a jelesek és jók közé tartozik 61.39 %, a vegyes életkorú alapszervezetek tagjai viszont csak 44.36 %-ban tartoznak a két csoportba. Amint látható, a belső arányokban szerzett tájékozódásunk témánktól függetlenül is érdekes, és további következtetések levonására is alkalmas.

Mutatja azt az átstrukturálódási folyamatot, amely az uttörő-csapatok vezető tisztségviselőinek tanulmányi eredmény szerinti jellemzőinek határozott karakterű megváltozásában bekövetkezik, különösen a vegyes életkorú alapszervezetek létrehozását

követően. Továbbá összefügg a továbbtanulásban az utóbbi években kialakult azon hatásokkal, amelyek a tanulókat egyre inkább a választott élethivatásuk szempontjából fontos tantárgyakban kiemelkedő eredmények elérésére ösztönzi.

A minta megoszlása uttörőkorban viselt tisztség szerint

A viselt uttörőtisztség	Az uttörőtisztség száma	a minta %-ában
Uttörő titkár, elnök	295	5.09
Uttörőtanács tag	226	3.90
Rajtitkár, rajvezetőhelyettes	311	5.37
Rajvezetőségi tag	53	0.91
Szakköri tisztségviselő	23	0.39
Órsvezető	2.140	36.95
Órsvezetőhelyettes	1.188	20.51
Egyéb uttörőtisztség	545	9.41
Nem volt uttörőtisztsége	243	4.19
Nem válaszolt	768	13.28
Ö s s z e s e n:	5.792	100.00
=====		

A kérdésre nem adott választ 768 fő. Ha számításba vesszük, hogy az uttörőmozgalelem szervezettsége 1968 óta 92 % felett van, azt kell hinnünk, a válaszhíányos adatlapok mintegy kétharmada olyanoktól származik, akik uttörők voltak, ugyan, de uttörőcsapatuk tevékenysége számukra nem jelentett álményt, illetve a betöltött tisztségük ami feltehetően órson belüli valamilyen formális, papirtisztség volt, kiesett emlékezetükből, vagy még formális tisztségük sem volt.

Ennél a táblázatnál az adatok valószínűségi értékét is megnéztük. A rendelkezésünkre álló statisztikák egy olyan országos jellegű összehasonlítást tesznek lehetővé, amellyel megtehetjük, vajon nem túlzott-e a 36,95 % őrsvezető, illetve ha ehhez még hozzáadjuk a 20,51 % őrsvezetőhelyettest, 57,46 %-os arány elképzelhető-e egyáltalában, még akkor is, ha évenként bizonyos rotációval találkozunk.

Évenként közel 100 ezer őrsvezetővel és ugyanennyi őrsvezetőhelyettes működésével számolhatunk.

A Magyar Uttörők Szövetsége adatai szerint:

Kisdobos és uttörő őrsvezetők száma:

1969-ben	89.773
1970-ben	84.456
1971-ben	82.625
1972-ben	80.377
1973-ban	79.339

A fenti 5 év kisdobos és uttörő létszáma

1969-ben	1.115.827
1970-ben	1.064.118
1971-ben	1.018.901
1972-ben	989.821
1973-ban	978.625

A fenti 5 év alatt, amikor még uttörők voltak a mintában szereplő középiskolások, az uttörők 26,5 %-a tölthetett be őrsvezetői és őrsvezetőhelyettesi tisztséget. Ebbe nem számoltuk bele azt a lehetőséget, hogy ugyanaz az uttörő több évig maradhatott az őrs élén.

Az egy évre számított átlagarányt a rotáció átlagával, 2.00-sal szorozva nem haladja meg az órsvezetői és órsvezetőhelyettesi tisztség lehetséges viselőinek aránya az 53.0 %-ot. A választásokat ebben a kérdésben tehát 97.0 %-os valószínűségi értékűnek tarthatjuk. Eddigi ismereteink és tapasztalataink szerint az órsvezetői munkának és abban az esetben, ha az órsvezető idősebb korosztálybeli, az órsvezetőhelyettesi munkának van a közösségekben a legnagyobb presztízse. Az órsvezetők, illetve az órsvezetőhelyettesek vannak abban a helyzetben, hogy közösségekben belül a legtöbb és legfontosabb információ birtokába juthatnak. Mindenképpen kulcshelyzetük van a gyermekmozgalomban, - nem véletlen, hogy külön lapjuk van, az Órsvezető. Sok általános iskolai tanuló szívesen viseli ezt a tisztséget, illetve titkos vágya, hogy órsvezető lehessen. Valószínű ez a ki nem elégitett vágy is tükröződik a válaszok magas százalékarányában. A különböző iskolatípusok tanulói között is különbség van az órsvezetői tisztség előzetes viselésében. Különösen meglepő, hogy az uttorótanácsok titkárai, elnökei és általában az uttorótanácsok tagjai közül szinte senkit sem találunk a szakmunkástanulók között.

Egy 1975 őszén Budapest legnagyobb ipari kerületében, Angyalföldön végzett vizsgálatban megerősödött ez a megállapításunk.

A szakmunkástanuló intézetekbe került fiatalok között nem találtunk volt uttorótanács titkárt /elnököt/, s általában a magasabb tisztségek képviselői a legnagyobb arányban gimnáziumba kerülnek. A képességeknek a tevékenység útján történő

fejlesztéséből következik, hogy a közéletre való felkészítésben is biztosítani kell az esélyegyenlőséget. A politikai szocializációknak ezt a feladatát ma még nem oldják meg iskoláink és gyermek- és ifjúsági szervezeteink olyan szinten, ahogyan a szocialista demokrácia fejlesztésének érdeke és szükséglete megkívánja. A gyermekvezetők és a KISZ tisztségviselőinek összetételében erre a szempontra tudatosan figyelni kell. /85/

Ezt az összefüggést tovább elemezve jutottunk el egy meglepő tapasztalathoz. Az eddigi tényanyag azt valószínűsíti, hogy az előzetes uttörőélmény és konkrét szervezési-vezetési tapasztalat nincs egyenes arányban a középfokú iskolában viselt KISZ funkcióval, vagy a KKSZ-en kívüli tisztségviseléssel. Még a rajban, vagy szakkörben betöltött szerepet sem tudják törésmentesen továbbvinni magukkal az uttörők a KISZ-be. Azt lehetne mondani, hogy egy rajtitkár, vagy rajvezetőhelyettes, illetve iskolacsapatszintű uttörőtanács tag, különösen titkár vagy elnök hamar megtalálja helyét az ifjúsági szervezetben, kitűnik rátermettségével, vezetési ismereteivel és tapasztalataival, alkalmasságával és közösségi magatartásával, s a természetes kiválasztódás során elfogadott és megválasztott KISZ-alapszervezeti vezetőségi tag lesz. A mintánkban szereplő 885 volt uttörőtanács titkár, elnök, tag, rajtitkár, rajvezetőségi tag közül a KISZ-ben tisztséget visel 329 fő, 37,1 %-uk. Ez az arány még akkor is kevés, ha az elsőéveseket és az egy éve KISZ-tagokat általában leszámítjuk a KISZ vezetőségi tagok lehetséges tagjai közül. Pedig az elemzett uttörő tisztségeknek megfelelő KISZ funkciót 1515-en töltötték be az adatfelvétel időpontjában. Ez nem jelenti egyértelműen azt, hogy a KISZ-ben

lényegesen több lehetőség volna a tisztségviselésre. Valamennyi KISZ-en belüli tisztség együttesen is alig haladja meg ezt a számot: 1709 tisztség van. A tisztségek azonban átstrukturálódnak a KISZ-ben, általában alapszervezeti szintűek. Az uttörőéletben órsi szinten elméletileg mindenkinek van tisztsége, gyakorlatilag is kb. a gyermekek fele tevékenykedik tisztségében. A csapatközösség fejlettségétől függően eltérő értékeket kapnánk.

Szakköri tisztséget mindössze 23 fő töltött be. Ugy találtuk, hogy alig számítják a tanulók uttörőtevékenységnek a szakköri munkát, mégis hiányoljuk a szakköri önkormányzat visszajelzését. Ezt az értéket nagyon alacsonynak tartjuk.

A 7-14 főt számláló kisközösségek, az órások jó közegei voltak a gyermekmozgalmak tevékenységrendszerének. Kérdés, nem lenne-e nagyobb szerepe ma is a középiskolák KISZ-szervezeteiben a 10-12 fős kisebb csoportoknak, az alapszervezeteknél kisebb közösségeknek. Az 1950-es évek végén, a 60-as évek közepéig a Kilián-próbacsoportok és az Ifjukommunista próbacsoportok lényegében ezt a szerepet töltötték be. A vegyes életkorú alapszervezetekben ezt a tevékenységrendszert és funkciót az osztály KISZ-csoportoknak szánták. Tényleges munkájuk azonban még nem fejlődött olyan mértékben, hogy már most meg lehetne ítélni, vajon sikerült-e közelebb kerülni a KISZ-funkciónak a KISZ tagságához?

885 főből - az óránál nagyobb közösségben tisztséget viselt uttörők közül 210 fő, 24.9 %-uk nem tagja a KISZ-nek. Ez ugyan valamivel kedvezőbb a KISZ-en kívüliek 28.8 %-ánál, ennek ellenére éppen e réteg esetében nem tartjuk jónak az eredményt.

Ugyanis az előzetes uttorótapasztalat és az ott végzett munka elvileg döntő a KISZ tagfelvételnél.

Ha a KISZ-en belüli eredmények nem igazolták vissza az uttoróéletnek a KISZ-életre való felkészítésben a vezetővéválást, mit találunk a KISZ-en kívül viselt funkciókkal kapcsolatban.

A vizsgált uttorófunkciót betöltött fiatalok a KISZ-en kívüli 1378 tisztség közül 289-et töltenek be. Tekintve, hogy arányuk 15.27 %, az általuk viselt KISZ-en kívüli tevékenységben is alatta vannak az elvártnak és feltételezettnek.

Minthogy ez az eredmény tudomásunk szerint első alkalommal mutatta meg ilyen formában a KISZ-életre való felkészítésnek ezt az oldalát, s ezt nem tekintjük kielégítőnek, további elemzést, esetleg kiegészítő vizsgálatot tartunk szükségesnek egyrészt az okok felderítésére, másrészt, amennyiben a kiegészítő vizsgálat is igazolja ezeket a tapasztalatokat, kísérletileg kidolgozandónak tartjuk a KISZ-életre felkészítés átgondolt rendszerében a vezetőképzés új formáját.

Elképzelhetőnek tartjuk, hogy az az elvárás, amely ma általában elfogadott uttorókörökben, az uttorótanácsok tagjaival szemben - hibás. Széles bizonyítóanyag birtokában célszerű lesz annak megváltoztatása.

A 14-18 éves korosztály fejlődésében és érésében jelentkeznek olyan újabb elemek, amelyek korábban nem voltak felismerhetők, illetve a fiatalok érdeklődésében az irányultság határozottabb és differenciáltabb volta az eddig általános közösségi érdeklő-

dést megváltoztatja, s azokat, akiket korábban előzetes magatartásuk miatt a közösségi mezőnyök középpontjaiban találtunk, most egy átalakult "ideológiai szerkezetben" /Hunyadi György 1973./ más pozícióban látjuk viszont. A közösségi pozíciónak egy kifejezettebben politikai-közéleti magatartás más presztizst ad, más értékrend alakul ki, s az életkor és műveltségi anyag növekedése, a politikai-társadalmi tapasztalatok jobb megértése a személyes kötődésben új viszonyrendszereket implicál.

A probléma lényegében a munkahelyi beilleszkedés előtörténetéhez tartozik. A képviselői elv - mint az uttoróéletből a KISZ-be, és a KISZ-en kívüli funkcióba kerülés mutatja - nem oldja meg a közéleti-politikai aktivitásra nevelést. Kétségtelen, hogy előrelépés és a fejlődés egy lépcsőfoka az is, hogy a fiatalokat minden lényeges, őket érintő kérdésben általuk választott személyek képviselik.

A megoldást az hozza majd, ha a fiatalok nagyobb tömegeiben kialakítjuk a kezdeményezőkézsétséget, a közösség előrehaladásáért érzett felelősséget.

Kitüntetések, dicsérek, jutalmak a gyermek- és ifjusági mozgalomban

A végzett munka értékelésének a gyermek- és ifjusági mozgalomban kialakult módszertani kulturája önálló tanulmányt igényel. Utalásunk két szempontból függ össze témánkkal - a közéleti-politikai aktivitásra neveléssel; egyrészt a személyiség ösztönző értékelése kedvezően hat vissza az aktivitás alakulására:

másrészt a kitüntetés birtokosai általában közéleti-politikai aktivitásukkal érdemelték ki a kitüntetést.

A kitüntetés, dícséret, jutalom megnevezése	A válaszolók megoszlása	
	íő	%
Kiváló uttörőmunkáért	1.050	18.12
Egyéb uttörő kitüntetés	507	8.73
Kiváló Ifjuvezető	89	1.34
KISZ Érdemérem	14	0.23
KISZ KB Dícsérő Oklevél	45	0.75
Aránykomorus KISZ jelvény	13	0.21
Egyéb KISZ központi kitüntetés	38	0.64
Helyi, területi kitüntetés	351	6.05
Nincs semmilyen kitüntetése	1.253	19.62
Nem válaszolt	2.432	44.31
Ö s s z e s e n :	5.792	100.00

Egyszerű áttekintés is mutatja, hogy az uttörőmozgalomban a legnagyobb gyermek kitüntetést a minta 18.12 %-a kapott, éppen háromszor annyi leány, mint fiú /774, 267/ - KISZ központi kitüntetést 110 íő, 1.83 %, 72 leány, 46 fiú. Az arányokat nem tekinthetjük jónak, közelítésük indokoltnak tűnik.

A szülők iskolai végzettségének megoszlása

Iskolatípus megnevezése	Apa iskolai végzettsége		Anya iskolai végzettsége	
	íő	%	íő	%
8 osztálynál kevesebb	1.136	19.61	1.456	25.15
ált. iskola 8 osztálya	1.649	28.47	2.225	38.43
szakmunkásképző iskola	554	9.56	289	4.99
érettségi, gimnázium, szakközépiskola, stb.	940	16.23	946	16.33

Egyetem	594	10.27	145.	2.49
Nem válaszolt	575	9.92	394	6.80
Összesen:	5.792	100.00	5.792	100.00

A válaszhány a családi élet problémáit is jelzi, Részben az egyedül maradt szülő, részben az elvált családok száma miatt sok fiatal nem tudja pontosan szülei iskolai végzettségét, s ilyenkor nem válaszolt a kérdésre.

A szakmunkásképző iskolát a 8. osztálynál magasabb végzettségnek, az érettséginnél alacsonyabbnak tekintettük.

Megállapítható, hogy ezt az iskolai végzettséget a családon belüli "nyilvántartják", mint önálló iskolatípust.

Az apák 9.56 %-a, az anyák 4.99 %-a a szakmunkástanuló iskolában szerezte legmagasabb iskolai végzettségét. Magas az általános iskolát nem végzett szülők aránya: az apák 19.61 %-a, az anyák még ennél is nagyobb aránya: 25.15 %. Fordítva van az általános iskola 8 osztályát végzett szülők esetében. Az anyák 38.43 %-a rendelkezik 8 osztállyal, az apák viszont csak 28.47 %-ban tartoznak e kategóriába.

Ha a két adatot összeadjuk, azt az eredményt kapjuk, amely a fiataloknak a szüleiknél magasabb szintű iskolai pozíciójáról tájékoztat bennünket: a mai középfoku iskolák tanulói szüleinek több mint fele alacsonyabb iskolai végzettségű: konkrétan az apák 48.08 %-a, az anyák 63.58 %-a nem rendelkezik gyermeke jelenlegi iskolájának megfelelő végzettséggel.

Amikor a mai fiatalok pályaesélyeiről van szó, s ezen belül a szocialista demokratizmus érvényesülése összefüggéseinek tudati tükröződését és érzelmi kötődését ezzel kapcsolatba hozzuk, és választ keresünk, vajon milyen indításokat kaphatnak szüleiktől, számításba kell vennünk ezt a körülményt. Ugy hisszük, a tanulófiatalok politikai ismereteinek szintjéről is fontos adalék lehet a szülők iskolai végzettsége, elsősorban azért, mert a szülők tájékozottsága foglalkozásuktól és iskolai végzettségüktől is függ.

A KISZ-tagság és a tisztségviselés szempontjából a szülők iskolai végzettsége igen gyenge korrelációt mutat, $r = 0.0638$ az apák és 0.0709 az anyák esetében/ a szülők magasabb iskolai végzettségének figyelembe vételével. A vegyes életkorú KISZ szervezetek összetételéhez viszonyítva valamivel határozottabb a korreláció.

A családban folyó beszélgetések tartalmát és irányultságát a fenti két tényező által meghatározott szülői pozíció befolyásolja s így áttételesen hat gyermekeik nézeteire is.

A szülők foglalkozás szerinti megoszlása

A kép teljességéhez hozzátartozik a szülők foglalkozás szerinti rétegződése.

Foglalkozás-csoport megnevezése	Apa foglalkozása fő	%	Anya foglalkozása fő	%
Értelmiségi vezető beosztású dolgozó	1.071	18.49	576	9.94
Középszintű szakember	649	11.20	370	6.38
Adminisztratív dolgozó	198	3.41	776	13.41
Szakmunkás	1.736	29.97	605	10.43
Mezőgazdasági szakmunkás	114	1.96	53	0.91
Betanított munkás	679	11.72	798	13.38
Segédmunkás	371	6.43	472	8.55
Mezőgazdasági fizikai dolgozó nem szakmunkás	273	4.72	194	3.35
Nyugdíjas, háztartásbeli	314	5.42	1.729	29.87
Nem válaszolt	387	6.66	218	3.66
Összesen:	5.792	100.00	5.792	100.00

A foglalkozási kategóriáknak ez a csoportosítása kevésbé használatos. A leggyakrabban használatakat két fő csoportra oszthatjuk: a szociológia és a statisztika használja a hét kategóriába sorolt: értelmiségi, középszintű szakember, adminisztratív dolgozó, szakmunkás, betanított munkás, segédmunkás, mezőgazdasági fizikai dolgozó; a művelődésszociológiában használt hét kategóriás csoportosítás a betanított munkást mellőzi és az "egyéb" kategóriával kibővíti. Számunkra használhatóbbnak bizonyult a 9 kategória felsorolása, mivel foglalkozáscsoportokon belül különösen a fizikai dolgozók, tehát a munkásosztály belső rétegződésének figyelembevétele a fiatalok személyiségfejlődésében lényeges elem, a szülők ilyen jellegű beállítódásáról többet mond a finomabb megkülönböztetés.

A munkáosztály fogalmával kapcsolatos viták és tanulmányok jelenlegi eredményei szerint a munkáosztály egységes megítélését és zárt, tömb jellegét, homogenitását nem bizonyíthatjuk. Ebből következően a munkáosztály vezetőszeropéről és történelmi hivatásáról, a munkáosztály osztályöntudatáról sem beszélhetünk úgy, hogy ez az egész munkáosztályban szilárd, következetes és egységes képként élne. A különböző rétegek körében eltérnek a nézetek fontos részletekben, s lényeges tudnunk, miben és hogyan térnek el ezek.

A szülők foglalkozásának hatása gyermekeik KISZ-taggá válásán és funkcióviselésére alig érzékelhető $r = 0.0020$ az apák, 0.0205 az anyák szerinti számításban/. A származás szerinti belső arányok tehát a középiskolák ifjusági szervezeteiben megfelelnek a társadalmi rétegződésnek, pontosabban az iskoláztatási rétegarányoknak. Nyugdíjas, illetve háztartásbeli a minta 29.87% -ának édesanyja, s a KISZ funkciót viselőknél pedig 29.89% -ának, ami az 1.729 fős csoportnál ezreléknyi pontosságú megegyezést mutat. /86/

A minta megoszlása az iskola és a lakás telephelye szerint

A foglalkozási csoportokon kívül a tanulókat érő benyomások jelentős mértékben függnék attól is, hogy hol laknak, szüleikkel együtt-e, bejárók-e, s lakásviszonyaik mennyire befolyásolják azt a társadalmi kört, amellyel mindennapos kapcsolataikban találkoznak.

Hol lakik?	Megoszlás lakhely szerint	
Szüleinél, az iskola székhelyén	2.511 fő	43.36 %
Szüleinél és bejáró	1.546 "	26.69 %
Kollégiumban, diákokthozban munkásszálláson	1.402 "	24.25 %

Albérletben	208 fő	3.54 %
Rokonoknál, stb.	124 "	2.14 %
Összesen:	5.792 fő	100.00 %

A kérdésre nem adott választ a megkérdezettek 21.14 %-a, 124 fő. Ha teljesen arányosan oszlik meg a válaszhiány - amit feltételezhetünk - az arányok lényegében tükrözik a középfokú iskolák tanulóinak országos átlagait, az eltérés elhanyagolható. Eszerint a tanulók 70 %-a naponta hazulról indul az iskolába és érkezik vissza. A bejárók hátrányos helyzetét mindenképpen ki kell emelnünk. A vizsgálat konkrét kérdésfeltevése szempontjából is hátrányos helyzetnek ítéldhetjük a bejárókat. Akár vattal, akár autóbusszal utaznak naponta a tanulók, várakozás, zsúfoltság, az idő kihasználatlansága, többletfáradtság, mindenképpen kísérőjelensége a bejárásnak.

Ennyiben tehát a bejárók hátrányos helyzetben vannak még a politikai ismeretek és vélemények kialakulásában is. Alacsonyabb arányban KISZ-tagok és válnak tisztségviselőkké a KISZ-ben /4.5 %-kal/, s az új alapszervezeti forma sem kedvez nekik: 21.17 %-os az arányuk, a tényleges 26.69 % ellenére.

A kollégiumi, diákotthoni közösségek tagjai gyorsabban tértek át a vegyes életkorú formára, megelőzték más rétegeket.

3. FEJEZET

TANULÓIFJUSÁGUNK POLITIKAI FOGALMI ISMERET-
SZINTJE

Politikai képzés nélkül tudatos közéleti-politikai magatartás nehezen képzelhető el. /Zrinszky László, 1974./ A kommunista és munkáspártok gyakorlatában a politikai képzés a tömegek meggyőződésének és mozgósításának állandó eszköze, melynek módszerei rugalmasan alkalmazkodnak a konkrét feladatokhoz. A szocialista országokban az ifjúsági mozgalomban nagy figyelmet fordítanak az ifjúsági szervezetek tagjainak és minden, az ifjúsági szervezet befolyása, hatása alatt álló fiatalnak a politikai nevelésére. Bár a szocialista iskolarendszerben a nevelőmunkát áthatja a marxista-leninista eszmeiség, az ifjúsági szervezet együttműködve az iskolával külön is kialakítja tagsága és az egész tanulóifjúság politikai képzésének rendszerét.

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség az elmúlt években átfogó rendszerrel igyekezett fejleszteni a marxista-leninista ideológia terjesztését. A közéleti-politikai aktivitás, - mint tudatos politikai magatartás - alakulásának vizsgálatában ezért szükségszerűen be kell illesztenünk a tanulóifjúság politikai képzésének a hatékonyság elemzését is. E fejezetben a politikai fogalmak ismeretét empirikus eszközökkel elemezzük.

3.1 Az akciók alkalmazása a közéleti-politikai tevékenységben, az ifjúsági szervezet országos és helyi munkájában

A KISZ programja az alapszervezetek részére felhívásokban, versenyekben, társadalmi munkákban, politikai akciókban

realizálódik. Az egyes KISZ-tagok az egész ifjúsági mozgalom közéleti-politikai tevékenység-rendszerét, az ifjúsági mozgalom életét, rendezvények, események, szervesen vagy lazán kapcsolódó sorozataként élik át.

Feltételezzük, hogy a KISZ rétegpolitikájából következő differenciált irányítás az ifjúsági rétegek számára általában kevésbé teszi lehetővé a más rétegekre vonatkozó döntések megismerését. Az egységes ifjúsági szervezet alapkoncepciója viszont szükségessé teszi a KISZ-tagság egészére, vagy az egész magyar ifjúságra kiterjedő politikai akciók meghirdetésekor az ifjúsági rétegek sajátosságait figyelembevevő információ csatarna egyidejű alkalmazása mellett azt, hogy pontos, az ifjúsági réteg számára érthető, időben eljutó információt nyujtsunk.

Csak a megértett és elfogadott, helyeselt politikai akcióktól várhatjuk az ifjúság tömegeinek tudatos, aktív támogatását, az ifjúság cselekvő részvételét az akció céljainak megvalósításában. A KISZ munkaformáinak fejlődésében jelentős helyet foglalnak el a politikai akciók. Kutató munkánk céljának megfelelően pontos, valósághű ismereteket szeretnénk nyújtani a politikai akciók nevelő hatékonyságáról, elsősorban a 14-18 éves korosztályu tanuló fiatalok közéleti-politikai aktivitásának alakulására. A politikai akciókat kutatómunkánk során a közéleti-politikai aktivitás tartalmának megfelelően értelmezzük, tehát a KISZ-szervezetnek a helyi közéletben való részvételét, a Község, a város, a városi kerület, vagy szűkebben

a munkahely, az iskola előtt álló feladatok, ezek megoldásáért^{at} indított társadalmi munkaakciókat, helyi akcióprogramokat, az értelmes közösségi élet kialakításában való részvételt is a politikai akciók fogalmába értettük, s így is elemeztük azokat.

Ahogy an ellentmondás van a közéleti tevékenységről kialakult fogalom értelmezésében - a tudományos meghatározás és a köznap használatban, vagy méginkább nevelési céljaink megfogalmazásában, ugyanígy ellentmondást találtunk a politikai akciók értelmezésében is. A tanulófiataloknak csupán 16.13 %-a foglalkozik rendszeresen politikai kérdésekkel /L. 6. sz. eloszlás táblázat/ A politikai akciókban való részvétel, annak különböző minősége szerint - viszont 18 %-ról 95 %-ig terjedt.^{/87/}

Bár az egyes akciók politikai jellegét nem mindig ismerik fel a fiatalok, mégis részt vesznek a közügyek intézésének azokban a formáiban, körében, amelyre élet- és munkakörülményeik, tanulói mivoltukból következően lehetőséget nyújtanak.

Felmerül annak a gondolata, ha a politizálásnak még a KISZ-tagok egy részénél is pejoratív jelentése, hangulata van, nem függ-e össze ezzel, hogy a politikai akciók, pontosabban a KISZ politikai akciói meghirdetések, szervezések nem fordítunk elég figyelmet a célok megmagyarázására, a felvilágosító munkára? Hiszen a KISZ funkciót viselők 24 %-a, a funkciót nem viselők 15.51 %-a foglalkozik csupán rendszeresen politikai kérdésekkel.

A KISZ minden politikai akciója implicit magában hordja célként a KISZ-tagok, s általában a fiatalok politikai nevelését

is. Az akción keresztül, éppen a politikai akcióval, akció-sorozattal kívánják a KISZ vezetők bevonni a fiatalokat a rendszeres közéleti tevékenységbe, gyakorlati társadalmi tapasztalatszerzésre alkalmat adni, biztosítani annak lehetőségét, hogy a közügyek intézésének készsége kialakuljon a fiatalokban.

Az akció, politikai akció értelemben felfogott fogalma, széles körű használata és elterjedtsége ellenére sem egyértelmű a tanulóifjúság körében. Nem sikerült egyértelműen megállapítani az okokat, amelyek miatt fiatalok ezt a közkeletű fogalmat nem értik vagy félreértik, illetve cselekvéseiket nem tudják beilleszteni a meghirdetett akcióba vagy akciókba.

Áttekintés az elmúlt évek politikai akcióiról

A 14-18 éves korosztály számára az uttörő korban és a középfokú oktatás időszakában, lényegében az elmúlt 6-8 évben szerzett politikai-mozgalmai tapasztalatok az iskolai ifjúsági szervezetek tevékenységének fő tartalmán keresztül hatottak. Hagyománnyá vált az utóbbi években az ugynevezett politikai akciók meghirdetése, az éves és időszakos akciók, akcióprogramok készítése és ezek alapján helyi kezdeményezésként helyi akciók indítása.

Az ifjúság közéleti-politikai aktivitásra nevelésének programjában, a követelmények megfogalmazásakor láttuk /. 36. oldalon/, hogy az ifjúsági mozgalomban az erkölcsi nevelés részeként, abba ágyazva jelennek meg a konkrét feladatok. A politikai nevelés stratégiája tehát a személyiségfejlesztésre irányul,

s taktikájának kidolgozásában a "politikusra" jellemző tulajdonságok, - ismeret, jártasság, készség, - kapnak hangsúlyt. Így érthető, hogy a taktikai lépések kampányokban, akciókban realizálódnak, amelyek azután akció-programmá állnak össze.

A KISZ és az Utőrőszövetség jelentősebb országos akciói voltak az elmúlt években:

- A politikai évfordulók megünneplésére indított akciók: a felszabadulás 25. Lenin születésének 100., a Szovjetunió megalakulásának 50., a Komszomol III. kongresszusa 50. évfordulója, a KMP megalakulásának, a Tanácsköztársaság kiáltásának 50. évfordulója, Petőfi születésének 150. évfordulója;
- párt, KISZ és tömegszervezetek kongresszusai alkalmából meghirdetett politikai akciók; Országos Utőrő Találkozók;
- választások: országgyűlési, tanácsai választások, KISZ-vezetőségek újjáválasztása;
- évenkénti tagmegújítások 1969 óta;
- az ifjúsági törvény tervezetének vitája; az ifjúsági törvény megismertetése, az ifjúság védelmével kapcsolatos akciók;
- ifjúsági parlamentek, diákparlamentek;
- évenként a Forradalmi Ifjúsági Napok;
- diáknapok rendezvény-sorozatai;
- a DIVSZ VIII. kongresszusa Budapesten 1973-ban;
- A Nemzetközi Diákszövetség kongresszusa Budapesten 1974-ben;
- termelési mozgalmak a dolgozó fiatalok KISZ-szervezetei számára;

- védnökségi mozgalmak;
- építőtáborok a középfele iskola tanulói és az egyetemi, - főiskolai hallgatók részvételével;
- Szét kér a KISZ-tag akció, Ifjúsági Őrjárat, Radar, az ifjúsági tv műsor-sorozata, Rólad van szó c. sorozat stb.
- Vádoljuk az imperializmust! akció;
- szolidaritási akciók: Vietnam megsegítése, Angela Davis szabadon bocsátásáért indított akció, az arab és chilei néppel való szolidaritás;
- kulturális és sportakciók;
- Országjáró Diákok Országos Találkozó;
- helyi kezdeményezések és akciók.

E keretbe épültek be a saját hagyomány és igényű akciók.

Ezt mutatják azok az adatok, amelyeket az alapszervezetek által kezdeményezett tevékenységi formák, - akciók, munkatervi feladatok, - megszervezésében a 49. sz. kérdésre adott válaszként adtak a fiatalok. A saját kezdeményezésű akciók kiegészítői voltak az adott év országosan meghirdetett programjainak, szélesítették a tevékenységi teret, végső soron a közéleti-politikai aktivitás kibontakoztatásának lehetőségeit. Maga ez a tény, hogy a visszaemlékezésben az egy főre eső, önállóan kezdeményezett akció, 1,30, arra neked következtetni, hogy az akció, mint tevékenységet kifejező fogalom a gyakorlatban ma a tanulóifjúság körében egységesnek mondható, és egybeesik az ifjúsági mozgalom vezetőinek elképzeléseivel, politikai jellegének tudatosítása azonban elmaradt a lehetőségektől.

3.2 A közéleti, - politikai aktivitás értelmezésének tapasztalatai a tanulóifjúság körében

A közéleti ember, közéletiség, közéleti ember megnevezése - e kérdés feltevése azért vált szükségessé, mert sem a szaktudományos irodalomban, sem a politikai irodalomban nem találunk olyan definíciót, amely társadalmi fejlődésünk jelenlegi szakaszában megfelelő lenne, elfogadhattuk volna, s a tanulóifjúság nevelésében orientáló lehetne.

Az MSZMP X. kongresszusa célul tűzte ki, hogy minél több állampolgár vegyen részt a közügyekben, folytasson közéleti tevékenységet. Ez a koncepció felel meg annak a marxizmus gondolatnak, hogy a társadalom fejlődésének folyamatában "minél nagyobb arányú és minél mélyrehatóbb a társadalomban végbe-
menő átalakulás, annál több lesz azoknak az embereknek a száma, akik a szó igazi értelmében annak az átalakulásnak a teremtői" - írja Marx. /88/

Pedagógiai írásokban, dokumentumokban zavaróan hat azonban az a keveredés, ami a közéleti tevékenység, a közéleti tevékenység színterei, a közéleti tevékenységet végző emberek, a diákok "közéletiség"-ének fogalma alkalmazásában tapasztalható.

"A közéleti szereplők azok, akik a közügyek intézésében részt vesznek. Ezen a körön belül meg kell különböztetni egymástól a közfunkciók két fajtáját. Az egyik a hivatásos, tehát rendszeres illetménnyel egybekötött /függetlenített/ közmegbízás, a másik pedig a közügyek intézésében társadalmi munka-

társként közreműködés." /89/ - fogalmazza meg Szamel Lajos álláspontját.

Ebben a felfogásban a funkcióhoz kötött közéleti szereplés dominál. A továbbiakban így fejti ki a szerző véleményét:

"A közélet fogalmának leszűkített felfogása lenne, ha azt az állami élettel azonosítanánk. Ha viszont - s ezt kell tennünk - tágabban értelmezzük, akkor a közügyekben való részvétel szempontjából számításba kell vennünk a politikai pártokat, a szakszervezeteket, és mindazokat a csoportérdekeket megtestesítő egyéb szervezeteket is, amelyek tevékenységének politikai jelentősége van. Nézetünk szerint ugyanis a közügyekben való részvétel, a közéleti szereplés fogalma a politikai hatalom gyakorlásához kapcsolódik. /saját kiemelésen P.A./ Bizenyes csoportérdekek megvalósításában való közreműködés az adott csoport munkájából lehet ugyan közös érdekű, de anélkül, hogy az általunk használt értelemben a közügyekben való részvétel, közéleti szereplés lenne /például sportegyesület vezetése, ünnegélyező egyesület szervezése, stb./" /90/

A pedagógiai gyakorlat számára közelebbinek tűnik, az az általánosan elfogadottnak ítélt megközelítés, amelyet Szücs Istvánné képvisel: "A szocialista országokban úgy tekintenek a szakmára, pályára készülő serdülők seregére, mint a politizáló, cselekvő, a dolgozók közösségéért munkálkodó aktív állampolgárok tartalékára, de úgy is, mint amely helyzetétől, életkori sajátosságaitól függően már tanuló évei alatt is közéleti tevékenységgel szolgálhatja a társadalom fejlődését." /91/ majd így folytatja: "... Az ifjúsági szervezetek tevékenysége

nélkül nincs iskolai demokrácia... a tanulók közéletisége egyenlő az iskolai élet formálásával, az öntevékenységgel és az iskolán kívül vállalt áldozatkész társadalmi munkával."/92/

A két felfogás közötti különbség világosan érzékelhető. Szamel Lajos a közéleti tevékenység tartalmi kifejtésében egzakt megközelítésével kétségkívül helyes kiinduló pontról indul. S bár a fogalom leszűkítésével elvileg nem ért egyet, nem viszi végig a társadalmi folyamatok egészében a közéleti szereplés lehetőségét, a hatalom gyakorlásánál vonja meg a határt. Ez azonban így nem nyújt elég támpontot. Mint ahogyan a közéleti tevékenység színterével sem határozhatjuk meg egyértelműen a közéleti-politikai aktivitást.

Bácskai Mihályné szentesi pedagógus a közéleti aktivitás mai erkölcsi megítélésében pesszimista:

"Az önzetlenségre azért utalok, mert a közéletiség egyik leg-súlyosabb akadályát ennek hiányában látom. A szerzés és önzés az egyik oldalon, a társadalmi közvélemény lenéző sajnálkozása az önzetlenül "nyüzsgőkkel" szemben a másik oldalon:

Valljuk be: sem erkölcsi, sem anyagi szempontból nem "érdemes" ma közéletinek lenni. Még örüljün az, akit blóndnak nem tar-
tanak miatta." /93/

Azzal egyetértünk, hogy a szocialista emberre jellemző: a közéleti tevékenység nem történhet önsz érdek alapján, nem húzódnak meg mögötte karriervágy, érvényesülési vagy szereplési törekvés. A közéleti tevékenység lényegében anyagi ellen-

szolgáltatások nélkül végzett munka. Azt azonban erős túlzásnak tartjuk, hogy a széles társadalmi közvélemény lenéző sajnálkozása kísérné a közéleti aktivitást.

Sajátos nézetet képvisel Hidy Péter, aki szerint: "a közéletiségre nevelés az ifjúsági klubok specifikus feladata." /94/ Az ifjúsági szervezet, a KISZ az ifjúság nevelésében kialakuló társadalmi munkamegosztásban a maga specifikus feladatait lényegében ugyanúgy a fiatalok közéleti-politikai aktivitásának kialakításában látja. Nem tartjuk valószínűnek, hogy az ifjúsági kluboknak át kellene venniük a KISZ-alapszervezetek funkcióit. Igaz, Hidy Péter hozzáteszi: "nem a klubot tartjuk a közéletiségre nevelés egyetlen formájának, csak azt állítjuk, hogy a klub ebben a tevékenységben találhatja meg létezésének igazi értelmét." /95/ Ha túlzásnak is tartjuk a klub specifikus feladatának tekinteni a közéletiségre nevelést, az utóbbi megállapítással egyetértünk. A nevelés össztársadalmi feladatként értelmezett koncepciójából az következik, hogy minden nevelési tényezőnek a maga specifikumaira kell koncentrálnia, miközben a szocialista személyiség felnevelésében a személyiség egészére és oszthatatlanságára tekintettel dolgozik.

"... a klubban jó lehetőség adódik a közéletiségre neveléssel kapcsolatos ismeretek átadására, megszilárdítására, gyakoroltatására, bizonyos jártasságok, készségek megszerzésére.

Folyamatos, állandó feladat, a klub alapkövetelménye a közéletiségre nevelés." /96/ Az a tény, hogy sok jó lehetőséget

kinál a klub a közéletre. Működésének alapkövetelménykénti értelmezése azonban más minőséget feltételez.

"Minden közéleti szereplés alapfeltétele a fogalmazási, kifejezési készség." - folytatja Hidy gondolatait.

Ennek a kijelentésnek a tulzó voltát a szerző alapkoncepciója is bizonyítja, ugyaní a közéletre vonatkozóan az értelmező szótár meghatározásának 2. pontját fogadja el: "2. a közösség politikai, társadalmi élete, tevékenysége, életviszonyai.

Az egyén részvétele ebben; a magánélettel ellentétben a nyilvános, társadalmi élet"; - idézi és hozzáteszi: "... Tárgyalásunk során elsősorban a második értelmezésben használjuk a szót."/97/

Ha a nyilvános, társadalmi élet a fogalmazási és kifejezőkészség kizárólagos függvénye lenne, eleve kirekesztenénk belőle az emberek jelentős csoportjait, az ifjúság el nem hanyagolható rétegeit, vagy legalábbis meghirdetnénk a közéleti tevékenységben az esélyegyenlőtlenséget. A politikai-közéleti aktivitás leszűkítését tollal és szóval végezhető formákra nem tartjuk szerencsés ötletnek. Ezt a hajlamot KISZ-szervezetekben és a tanulóifjúság körében egyébként is megtaláljuk. Erősítése helyett a konkrét tettekben, a hasznos és a közösség életét gazdagító munkában is meg kell láttatnunk a közéleti szereplés gyakorlásának lehetőségeit. A társadalmi munka másutt elemezett számos formája és egyéni indítékaik, a világ megismerésének és megváltoztatásának dialektikus értelmezése; a mikro- és makrokörnyezetben végzett közéleti-politikai tevékenységben a szocialista értékrendszer érvényesítése szükségessé teszi annak hangsúlyozását, hogy a "személyek igaz-

gatása helyett a dolgok igazgatását" is közéleti-politikai aktivitásnak minősítjük.

A közéleti aktivitást a személyiség strukturájában tulajdonságcsoportonként jellemezhetjük, amely beállítódások komplex rendszeréből áll, a legfontosabb összetevői: a társadalmi haladás melletti tudatos elkötelezettség; a felelős politikai magatartás; az életkornak megfelelő szintű politikai műveltség birtoklása; erkölcsi-jellembeli szilárdság; kialakult készségek a közéleti ügyek intézésében; kooperációs képesség a másokkal való együttműködésben.

A személyiség viselkedését elsősorban az a mód határozza meg, ahogyan az adott helyzetben képességeivel, tehetségével, aktivitást tud kifejtteni a közösségi célok megvalósításáért és nem csupán az, ahogyan a szabályoknak és az elvárásoknak megfelel.

"A tanulók közreműködése és együttműködése az iskola, a nevelési intézmény ügyeiben. Ez szocialista nevelésünknek talán legjellemzőbb sajátossága, mert csak a szocialista társadalom igényelheti következetesen a közéletben való részvétel képességének fejlesztését."/98/

A közéleti tevékenység kifejtését kíséri meg a Világnézetünk alapjai tankönyv.

"13. Magánélet és közélet"

"Személyes kapcsolatok és szükségletek. A polgári individualizmus szembeállítja egymással az ember "egyéni kapcsolatait" /család, barátság, szerelem/ és "személytelen kötelességeit"

/munka, hazafiság, stb./ Mintegy megkettőződik az ember: amit "magánemberként" tesz, ellentmondásba kerülhet "nyilvános" tevékenységével, más erkölcsi elvek érvényesülhetnek magánéletében és közéleti szereplésében. Az ilyesfajta kettősség nálunk sem ismeretlen, de amilyen mértékben erősödik a közösségi erkölcs, olyan mértékben nő az összhang életünk e két oldala között."/99/ Továbbá

"A szocialista és kommunista erkölcs fő követelménye a szocialista társadalom építésének szolgálata. Legjellemzőbb vonása a kollektívizmus, a közhasznú tevékenység az élet minden területén."/100/

Az ilyen fajta interpretálás - e két oldal ilyen szétválasztása - merevnek tűnik, nem nyújt elég támpontot a közösségi ember magatartásának követelésére.

A középiskolai tanulók nevelésében támasztott követelményként olvassuk a nevelési programban:

"Belső igénye a közügyek iránti érdeklődés és a közéletben való aktív részvétel."/101/

A tanulóifjúság eligazodását a közélet fogalma körében nehezítik a számukra még hozzáférhető egyéb források állásfoglalásai:

- "1/ Közélet fn.1. A politikai, kormányzati, igazgatási, stb. szervek, testületek közérdekű tevékenységének összessége, rendszere,

2. rád. irod. Mindennapi él. - i. mu. 1, A közélettel kapcs. szereplés, 2. A közéletben szereplő - nagyság" /102/

A párt Központi Bizottságának 1970-es ifjúságpolitikai határozata óta - miként adatelemzésünkben a hagyományos felépi-
ősu és a vegyeséletkoru KISZ-alapszervezetek összehasonlítása
is bizonyítja - a választott testületekben és megbízatásként
tevékenykedők statisztikai "javultak". Mivel felfogásunk sze-
rint a politikai-közéleti aktivitás nem egyszerűen "tevékeny-
kedés", "nyüzgés", "részvétel valamiben", hanem "tudatos
cselekvés", amellyel a fiatal "... az élet felmerülő problé-
máira szocialista módon válaszol" /Próbefelvétel a 13. sz.
kérdőíven/, a tartalmi változásokra, a fiatal személyiségére
gyakorolt hatásban kimutatható mozzanatokra igyekeztünk vizs-
gálatunkat irányítani. Ezzel kísérletet tettünk arra, hogy
a 14-18 éves korosztályon belül egy sajátos vonatkoztatási
keretbe helyezhessük kutatásainkat, s ez a viszonyítási rend-
szer a tanulókkal szemben e téren támasztott látns és veri-
fik_{ai} követelmények hálózata.

Azoknak a számát, akik hazánkban közéleti szereplőnek tekint-
hetünk, egyes szerzők a legszűkebb mércével mérve is több-
százezerre teszik, pedig az ifjúságot nem is mindenki tartja
közéleti tényezőnek.

A fiatalok körében pezsgő közéleti-politikai aktivitást azzal
természetesen nem teremthetünk, ha a közéleti tevékenységet
tágra értelmezzük.

"Közhelyszámba megy, hogy ... a szocialista társadalmakban a
termelési eszközök kollektivizálása a közügyekben való rész-
vétel szempontjából is merőben új helyzetet teremtett, a köz-
élet_i tevékenység számára korábban elzárt területeket nyitott

meg: a gazdaság, a termelés, az elosztás, a forgalom világát. Közhelyszámba megy az is, hogy a proletariátus diktatúráját megvalósító szocialista állam funkcióihoz tartozik a politikai hatalom belső és külső biztosításán, a gazdasági élet átalakításán kívül a kultúrában, az életformában is a változást, fejlődést segítő, szervező, irányító tevékenység, közügy tehát, s a "politikai hatalom gyakorlásához" kell sorolnunk a közoktatás és a közművelődés ügyeivel való foglalkozást, "a társadalmi-politikai szervezetek egész sorát is", s így "roppant mértékben kiszélesedik azoknak a szervezeteknek a köre, amelyekben a hatalom gyakorlását közvetlenül befolyásoló közéleti tevékenységet lehet kifejezteni." /104/

Ha a fenti módon, teljesebben értelmezzük a közéleti tevékenység lehetséges sztereit, s a 14-18 éves korú tanulóifjúság élet- és munkakörülményeire alkalmazzuk, tanulóifjúságunk számára is egyértelműen körül kell határolnunk a közéletben való részvétel lehetséges körét. S a meghatározást nem szabad szűken értelmeznünk.

Bár a 14-18 éves korosztály számára a IV. Diákszövetség igyekezett tisztázni a tanuló "közéletiség" mibenlétét, ennek megértésében azonban még nem értünk el a kívánt szintet. Mindaddig, amíg agitációnkban és propagandánkban eltérően értelmezzük a fogalmat, nem jutunk el a fiatalok helyes meggyőződésének kialakításáig.

3.3 Kit tartanak közéleti embernek a tanulói fiatalok?

A közéleti-politikai aktivitás kialakulása legfőbb akadályának a politikai-közéleti kérdések iránti érdeklődés felkeltésének hiányosságát tekintjük, ezért a fogalomnak a tanulói ifjúság ismeretében meglévő szintjéből indulhatunk ki fejlesztési programuk kidolgozásakor. Kérdőívünk 1. kérdésével ezért azt kívántuk felderíteni, hogyan vélekednek a fiatalok erről.

Elméleti megközelítésünket érdemes összevetni vizsgálati kérdőívünk válaszmódelijével és néhány tipikus tanulói válasszal:

Kérdőívünk 1. kérdése:

Közéleti ember, közéletiség, diákok közéletisége. Sokat hallod e kifejezéseket. Írd le, kit tartasz közéleti embernek!

0 = Nem válaszolt

1 = helyes válasz: azt az embert, aki környezetéért, embertársaiért, önzetlenül dolgozik. Természetesen az ezzel értelmesszerűen megegyező választ is helyesnek minősítjük.

2 = részben helyes válasz: minden olyan további válasz, amelyben az aktív közéletiség kritériuma valamilyen kevésbé pontos formában szerepel és nem éri el az általánosítás fenti szintjét. Pl. állami vezetőink, párttagok, pártfunkcionáriusok, KISZ-vezetők, stb.

3 = rossz válasz; amely semmilyen formában sem tartalmazza a közéletiség kritériumát. Pl.: az az állampolgár, aki megtartja a törvényeket és a társadalmi együttélés szabályait; becsületesen dolgozik, jól tanul, stb.

A tanulók a fogalom tartalmának meghatározásakor a közösségért végzett munka minden lényeges területét és beosztását érintették. Kiemelték azt, - s ez jelzi, hogy a köznapi élethez közel állnak nézeteik, - hogy az iskolai és iskolán kívüli, a politikai és társadalmi szervezeti munka egyaránt színtere lehet a közéleti tevékenységnek, s ez irányulhat a művelődési szint, a politikai tudat fejlesztésére, a "munkakörülmények" javítására, szociális, érdekvédelmi kérdések megoldására.

Spontán megnyilatkozásokban saját maguk közül azokat is közéletileg-politikailag aktívnak tartják, akik továbbítják az általuk képviselt közösség javaslatait, s beszámolnak a közösségnek a javaslat sorsáról.

Hogyan látják a fiatalok tehát saját közéleti tevékenységük lehetőségeit?

"Szerintem nem lehet meghatározni, hogy milyen cselekedeteket kell végrehajtani, mert ezek a cselekedetek olyan iratlan törvények, hogy minden becsületes emberben meg kell hogy legyenek."
/8507 sz. szakmunkástanuló, fiú, 16 éves, KISZ-tag, nincs funkciója/

A gondolat lényege: a szocialista emberben igénnyé válik a közösségi gondolkodás, a becsületes, önként vállalt közéleti munka, anélkül, hogy beszélne róla, hogy meghatározásokban rögzítené. Ez a vélemény reprezentálja a 14-18 éves ifjúság bizonyos részének - a vizsgálat szerint mintegy 30 %-nak álláspontját. Azokét, akik a közéleti ember meghatározásában

helyes vagy részben helyes választ adtak és a közéleti ember megnevezésében is tudták alkalmazni gyakorlati jártasságuknál fogva a közéleti tevékenységről kialakult nézeteiket, de nem tudták a maguk életére konkretizálni. Érzik, értik annak lényegét, csak a meghatározás egyébként is gyenge oldaluk, vagy szemérmesek, ha magukról van szó.

A közéleti aktivitásnak ezt a fokát értékesnek ítéldhetjük önmagában is. Bár a fiatalok egy részénél találkozunk a szerénységnek ezzel a fajtájával, nekünk mégis meg kell kísérelnünk a lehetséges közéleti-politikai tevékenységi formák rendszerezését. Éppen ezért, mert a tudatosságot, az elkötelezett aktivitást magasabbra értékeljük mint a spontán, jóindulatu, sokszor kezdeményező, sokoldalú aktivitást. A fiatalok nézeteinek konfrontálása néhány példában is érzékelteti, mennyire időszerű és szükséges a spontaneitás leküzdése és a tudatosság szintjének emelése.

"Ha a rábízott feladatokat becsületesen elvégzem. Tanulásban élen járnék, ha az osztály közösségi életében aktívan bekapcsolódnék" - foglalja össze véleményét az 1501. sz. 15. éves leány gimnazista, még nem KISZ-tag, uttörő korában őrsi kulturfelelős kísérleti személy.

"Nem lehet úgy közéletiségre nevelni, hogy a fiatalság nagyrésze azt sem tudja, mi az. Ezt a feladatot fel kell karolnia a KISZ-nek és az iskolának. Arra kell törekedni, hogy minél több tanulónak legyen megbízatása ... Intézetünknel e vonatkozásban nincs is probléma. Minden harmadik tanulónk van állandó megbízatása." "A közéletiség, a demokratizmus a szocialista

társadalom emberét egész életen át végig kíséri. Nekünk szakmunkástanulóknak a fizikai termelőmunka mellett mind jobban fel kell készülnünk a közéleti szerepre." /105/

Ezzel szembenálló nézetek:

"Ez az én koromban még nem valószínű." /1156. sz. 18 éves fiú, szakközépiskolás KISZ-tag./

"Még ilyen korban nem nagyon lehet közéleti ember senki."
/7136. sz. szakmunkástanuló, 16 éves fiú, KISZ-tag, kultur- és sportfelelős./ A diákok közéleti szerepéről, aktivitásuk lehetőségéről színteréiről és formáiról, saját tevékenységük értékeléséről véleményükben nem elég következetesek, kevésbé szilárdak a fiatalok. A közéleti ember fogalmáról kialakult nézete ugyanannak az egyébként aktív 16 éves szakmunkástanulónak: "Az a közéleti ember, aki a többi ember életét valamilyen módon javítani tudja vagy tehet érte valamit." - ellentmondásos negatív ítéletének.

Egyes fiatalok tudatában keverednek a reális, helyes felismerések, a tévedésekkel vagy bizonyos fajta leszűkítéssel.

"Közéleti ember úgy lehetek, ha munkám és eredményeim alapján megválasztanak például iskolai KISZ-vezetőnek, mint KISZ-vezető már az iskola KISZ-tagjainak munkáját irányítom, tehát közéleti ember vagyok." /1155. sz. szakközépiskolás fiú, 18 éves, KISZ-tag./

Az a "munka és eredmény", amelynek alapján megválasztják KISZ-vezetőnek, szerinte - és közvéleményünk, közöttük sok fiatal véleménye szerint is - még nem közéleti-politikai aktivitás.

Választott vezetőként viszont már az. Ezt a fajta különbségtételt olyan tévedésnek tartjuk, amely egyik forrása, oka a közéletbe való bekapcsolódás alacsony motiváltságának. Másfajta leszűkítést, illetve félreértést jelent a 8018. sz. szakmunkástanuló, 15 éves fiú, még nem KISZ-tag kísérleti személy véleménye: "színházlátogatás, mozilátogatás, kulturális rendezvények, könyvtárlátogatás" sorolja fel, mint olyan tevékenységi formákat, amelyekkel egy mai magyar fiatal közéleti ember lehet. A közéleti tevékenység értelmezésének rendezvényszemlélete, ezen belül speciális összejövetelei formákhoz való kötődése összefügg az uttörő korban szerzett társadalmi-politikai tapasztalatok elégtelenségével, és egyes helyeken a KISZ politikai akcióinak egyoldalú, csak a részvételt méltányló értékelésével. A végrehajtás eltorzulását, az országos politikai akcióknak az ifjúság nevelésében meglevő potenciális lehetőségeinek kihasználatlanságát így érthetjük tetten.

"Az iskolán belüli aktív KISZ - vagy egyéb szervezeti munka becsületes és megbízható elvégzésével" /0691. sz. gimnazista, 16. éves lány, KISZ-tag/ nyilatkozik egy másik kísérleti személy.

Más árnyalatokat emel ki az 1057. sz. gimnazista, 17 éves fiú, KISZ-tag, ifjuvezető válaszában: "Ha az iskolában és az iskolán kívül is mindig a közösség érdekeit tartom szem előtt, és ennek megfelelően cselekszem. Ezen kívül segítenék a többi társamból közéleti embert nevelni." Az ifjuvezetői munka, mint

a diákközélet egyik elterjedt és kedvelt formája ilyen szinten, amikor a "személyiség önmegváltoztatásán" kívül /Szabó András György 1968./ "a mások megváltoztatását is feltételezi" /Mihály Ottó 1974./, a praxisnak az a foka, amelyet a 14-18 éves korosztálynak nevelési célként tűzhetünk ki.

Szekelszky István /106/ az aktivitást általános pedagógiai alapelveként értelmezte, s az aktivitás fogalmának lényegét a következők szerint jellemezte:

- mindenfajta nevelési céllal szervezett együttes tevékenység, munka, tanulás, játék - előfeltétele, hogy a tanulók együttműködjenek a nevelővel, a nevelő közösséggel. Ezért az aktivitás első foka az együttműködés szándéka. Motivációja széles skálán mozoghat a kényszertől, a nevelő tekintélyen, fejlettebb formájában az önálló szándékon át a belső meggyőződésig:
- a tanulói kezdeményezés jelentkezése az aktivitás második fokára utal, amennyiben az öntevékenység elemei közül a tervezés, a szervezés, a végrehajtás, az ellenőrzés, vagy értékelés valamely szakaszában megnyilvánulása kimutatható;
- az aktivitás harmadik fokára a tanulók vagy a tanulók közösségei akkor jutnak el, amikor életkoruk és viszonyaiknak megfelelő feladatot, az egész tanulási vagy munkafolyamatot önállóan meg tudják oldani.

Vizsgálati adataink alapján másként karakterizáljuk a közéleti-politikai aktivitást. Az általános pedagógiai alapelveként értelmezett aktivitási fokok alapvetően helyesek, azonban a

politikai nevelés gyakorlatában ennél differenciáltabb kifejtést tartunk szükségesnek, amelyet munkánk folytatásaként egy későbbi szakaszban kívánunk elvégezni.

Kisebb mintán elemeztük: név szerint kiket, milyen gyakorisággal, milyen sorrendben neveztek közéletinek a tanulók.

81 kérdőív adataiból kiemeltük az átlag újságelvasó által ismert, megnevezett közéleti személyeket. A helybelieket kihagytuk, minthogy áttekintésükre, rendszerezésükre nem volt lehetőségünk. A helyileg ismert és a kérdező középiskolai tanárok által - szempontjaink szerint - közéletinek minősített 48 személyen kívül mindössze 9 fő szerepelt még a válaszok között.

A felsorolásban a nevek után közölt első szám az előfordulás gyakorisága, a második szám a sorrend összege, a harmadik szám a sorrend összegének és a gyakoriságnak a hányadosa. Ezt a hányadost csak azoknál számeltuk ki, akiket legalább ötön megneveztek. Ezután abc-sorrendben felsoroljuk a közéletinek megnevezett személyeket.

1. Kádár János	62	98	1.58
2. Losonczi Pál	40	89	2.22
3. Fock Jenő	38	93	2.44
4. Czinege Lajos	15	57	3.80
5. Biszku Béla	14	57	4.07
6. Ilku Pál	12	41	3.41
7. Brezsnjev	10	40	4.00
8. Nixon	8	31	3.87

9. Kállai Gyula	7	29	4.14
10. Apró Antal	5	18	3.60
11. Péter János	5	16	3.20

Aczél György
Salvador Allende
Allende özvegye
Avar István /színész/
Bene Ferenc /labdarugó/
Benkei András
Biró József
Bedregi Gyula /színész/
Brandt W.
Castro F.
Csanády György
Chandra Romes
Davis Angela
Erdei Lászlóné
Fehér Klára /tv személyiség/
Fehér Lajos
Ghandi Indira
Hofi Géza /színész/
Horn Dezső
Br. Horváth István
Ilovsky Rudolf /szöv. kapitány/
Ippar Pál /tv személyiség/
Karakas László
Köserü Jánosné

Koós János /táncdalénekes/

Koszigin

Kovalik Károly /tv személyiség/

Kulcsár István / " /

Kun Béla

Lator László /tv személyiség/

Le Duc Tho

Marosán György

Nagy Józsefné

Ortutay Gyula

Pál pápa VI.

Pálffy József /tv személyiség/

Pempidou

Szépölgyi Zoltán

Tito

Timár Mátyás

Vályi Péter

Váradi Hédi /színész/

Wahlheim K.

Zenthe Ferenc /színész/

A megnevezésben a párt, a kormány, az állam vezetőinek szerepeltetését természetesen, elfogadhatónak tartjuk. Az elemzésnek azt az arányát, amely a csak helyileg ismert és az országosan közéletinek minősítés között található, már kevésbé sikeresnek értékeljük.

A helyes és a részben helyes válaszok esetén a 81 tanulótlól az országos átlag szerint legalább $220+44=264$ /55.43 %; 26.66 %/

közéletinek minősített jó besorolást kellett kapnunk. Az elemzésben 327 besorolást tudtunk figyelembe venni, közöttük színészek, sportolók, táncdalénekesek, korábban élt történelmi személyiségek /Kun Béla, Allende/; a televízió kommentátorai /"tv személyiségek"/, a napi hírek szereplői is találhatók. A pontán válaszok ezért betekintést engednek a tanulóknak a közéleti tevékenység fogalmával kapcsolatos gondolkodásába, és érzékeltetik, milyen sokféle esemény hat tudatuk fejlődésére.

"A homo politicus", a személyiség beállítódása a közéleti-politikai kérdések iránt ifjúságunk körében az érdeklődés irányultságával szorosan összefügg. A politikai érdeklődésben a külpolitikai kérdések nagyfokú dominanciája, /a 7. kérdésre adott válaszokban 34,95 % és a többi válaszadók közül legalább 8 %/, és a televízió külpolitikai kommentátorainak szerepeltetése, valamint a külpolitikai hírekben leggyakrabban ismétlődő személyek kiemelése mutatja ezt.

A közéleti személyek felsorolásakor alkalmazott hányados - anélkül, hogy bármiféle rangsorolást akarna adni - jelzi a tanulók gondolkodásában a tömegkommunikációs eszközök hatását, azt, hogy a hírek ismertetésében alkalmazott protokolláris szokás hogyan válik a tanulók ismeret-rendszerében és válaszaiban sztereotíppé. Utalunk itt a politikai fogalmak megértésében és alkalmazásában is megállapítható hasonló jelenségre, amikor a munkáosztály vezetőszerepét helyesnek tartja 88.68 %, 75.72 % úgy véli, hogy érvényesül is jelenleg hazánkban az a vezetőszerep, de a hogyanra már csak 14,66 % adott helyes választ,

és 43.03 % részben helyes felelet megítélésünk szerint saját-
ságes szimptomája a politikai képzés- és nevelés problémáinak.

Amíg a sztereotip választ adhatták a tanulók, automatikusan,
a tudatban készen meglévő formulát óriás többségük könnyen
reprodukálta. Az önálló politikai ítéletalkotás még az olyan
viszonylag egyszerű kérdésekben is, mint háromnál több köz-
életi személy megnevezése csak részben /44.57 %/, vagy egyál-
talan nem sikerült.

3.4 A "Vádeljük az imperializmust!" akció

A KISZ egyik kétségkivül leghatásosabb akciója a "Vádeljük
az imperializmust!" akció volt. A mai 14-18 éves fiatalok ki-
vétel nélkül részesei, tanúi voltak valamilyen formában az
akció különböző elemeinek. A tömegkommunikáció eszközei napen-
ta - mondhatnánk óránként - használják az imperializmus fogalmat.
A szocialista társadalmi rendszer imperializmus-ellenessége,
pártunk és államunk külpolitikájának irányvonala.

Az uttörőmozgalom is csatlakozott a maga akcióival a "Vádel-
jük az imperializmust!" akcióhoz.

A fogalmat tanulják az általános iskola 8. osztályában a törté-
nelem tantervi anyagaként.

A témaegység címe: "Az imperializmus korának áttekintése."

A monopolkapitalizmus kialakulásának áttekintése után, amely-
ben a fináncetke szerepét és a tőke kivitel következményeit
tárgyalják, az ellentétek kiéleződése az imperializmus korában
téma összefoglalása a következő: "A kapitalizmusnak ebben a
szakaszában tehát a fináncetke döntő szerepet vitt a gazdasági
és politikai életben. Egyrészt befejeződött a világ felosztása

a tőkés hatalmak között, másrészt már megindult a harc a világ ujrafelosztásáért. Ezt a korszakot Lenin nyomán "imperializmusnak" nevezzük.

A tankönyv összefoglaló kérdései között szerepel: "3. Mi jellemzi az imperializmust?" /107/

A már tanult és gyakran hallott fogalom megértésére az önálló ismeretszerzés is lehetőséget kínál:

"imperializmus: a kapitalizmusnak a századfordulón kezdődő legfelső, utolsó szakasza/monopolkapitalizmus/, amelyben a szabadversenyt a monopóliumok hatalma váltotta fel. Ez a finánc-tőke kialakulásával és a tőkekivitellel, a gyarmatok felosztásával olyan nemzetközi helyzetet teremtett, amelyben az arányok minden változása a világ ujrafelosztásáért vívott harc legélesebb formáját ölti. Mindezeknek megfelelően kiéleződik a munka és a tőke közötti, a gyarmattartó és a függő országok közötti, valamint az egyes imperialista csoportok közötti ellentét, s együttesen létrejön a kapitalizmus általános válságának kora, ami lehetővé tette Oroszországban a proletárferradaleom tartós győzelmét. A Szovjetunió léte és megerősödése nagy erőt kölcsönöz az imperializmus ellen forduló erőknek, magát az imperializmust engedelményekre kényszeríti, s főképezőleg hat a fegyveres erőszak alkalmazására." /108/ - olvashatják a tanulók a Kislexikonban. Vagy:

"imperializmus: fn. Pol. Közg. A tőkés rendszernek a 19. sz. végén és a 20. sz. elején kialakult történelmi szakasza, amelyet a nemzetközi monopol-tőke kialakulása és a világnak háberukkal való ujrafelosztására irányuló törekvés jellemoz.

2. Sajtó Gyarmati hódításokra, világuralomra törekvő külpolitika.

3. Az ilyen külpolitikájú országok összessége, rendszere.

A nemzetközi /imperializmus/¹⁰⁹ - a Magyar Értelmező Kéziszótár meghatározása.

Az akció elnevezése önmagában is állásfoglalás. Tény, hogy a meggyőződés, az akció céljának megértése átrendelt, szervezett propagandával kezdődött. Az ifjúsági szövetség vezetőszervei nagytömegű magyarázó röpiratot juttattak el a fiatalokhoz, amelyben részletesen kifejtették, miért emel vádat minden becsületos fiatal az imperializmus ellen.

Ennek az akciónak és részakecióinak hatáselemzését vizsgálatunk középpontjába állítottuk. Kérdőívünk 22-29, és 48. kérdései közvetlenül is az akció és az azzal kapcsolatos emlékezésre, ismeretekre, véleményekre, érzelmekre vonatkoztak.

22. Sokat hallod ezt a kifejezést: imperializmus.

Határozd meg, mit értesz ezen?

23. Sorolj fel imperialista országokat!

24. Jellemezd valamelyik mai imperialista állam kül- és belpolitikáját?

25. Vádoljuk az imperializmust! Emlékszel, hogy volt a KISZ-ben ilyen akció? A megfelelő választ húzd alá.

26. Mi volt ennek az akciónak a célja? Írd le röviden!

27. Részt vettél-e ebben az akcióban, s konkrétan mit csináltál benne? Írd le!

28. Szerinted elérte-e az akeió a célját, vagyis volt-e valamilyen eredménye?
29. Amennyiben csak részben, vagy nem járt eredménnyel, miben látod ennek okát?
48. Ebben a kérdésben csak arra válaszolj, hogy Neked személyesen mit jelentett a Védeljuk az imperializmust! akcióban való részvétel? Milyen érzelmeket váltott ki belőled, milyen emlékeid vannak? Írd le.

Fontos ellentmondást tárnak fel adataink. A fogalmi megértésben és reprodukálásban az imperializmus ismeretét nem találtuk ki-elégítőnek. A lenini ismérvek alapján a fiatalok 10,8 %-a adott teljesen pontos választ. A KISZ-tisztségviselők 15,26 %-a, a KISZ-en kívüliek 5,87 %-a /korrelációs együttható $R = 0.0778$; $T = 6.16$ /a vegyes életkorú alapszervezeti tagok 6,07 %-a. A részben helyes, tehát 2-3 ismérvet tartalmazó válaszok 20,54 %-ot tettek ki. Ezen belül a tisztségviselők 23,20 %-os, a KISZ-en kívüliek 15,81 %-os, a vegyeséletkorú alapszervezetek 12,45 %-os teljesítménye úgy értékelhető, hogy a KISZ-ben végzett munka a tudatosságra kimutatható hatást gyakorol, miközben a kérdésben is feltűnő az új szervezésű alapszervezetekben másutt is tapasztalható igénytelenebb munka a politikai nézetek tisztázásában. Az ellentmondás a tényleges részvétel, annak pozitív indítékai és a reprodukálás szintje között feszül.

Az imperializmus fogalmának ismerete és a besoroló adatok közötti korreláció értelmező sorrendjét az a következőkben találtuk:

	r	T
1. Hányadik osztályba jár?	0.1320	11.01
2. Hány éve KISZ-tag?	0.1060	8.71
3. Az iskola típusa	0.0900	6.70
4. Életkor	0.0828	6.72
5. Tanulmányi eredmény	0.0531	- 4.02

E besoroló adatok esetében is igen gyenge, gyenge korrelációról van szó, mert a többség helytelen, vagy csak általánosságokban mozgó /48.97 %/ válaszokat tudott adni, illetve nem válaszolt. /20.41 %/

A fogalmi meghatározás túl nehéz erőpróbának bizonyult. Az imperialista országok megnevezése, tehát a fogalom alkalmazása realisabb képet ad tanulóifjúságunk ismereteiről, s egyben azt is mutatja, hogy tájékozottságuk a gyakorlatban lényegében helyes és megfelelő színvonalu. 49.88 % legalább 5 imperialista országot megnevezett, s a megnevezettek között téves nem volt. Itt is lényeges különbség van a tisztségviselők /58.43 %/ és a KISZ-en kívüliek között /41,34 %/. A vegyeséletkoru alapszervezeti tagok az átlag fölött állnak, - 54.33 %-kal, s a fiuk valamivel megelőzték a lányokat - 50.33 % - 49.80 %-kal szemben.

Legalább 3 imperialista országot meg tudott nevezni, ezen kívül esetleg téves besorolást is alkalmazott 31,68 %. Az együttes érték: 91.56 %, amelyhez a tantervi anyag elsajátításán kívül kétségtelenül hozzájárultak a KISZ akciói is. Téves választ adott 8.76 %. Ez a réteg összekeverte az országokat, nemcsak

az antiimperialista, harmadik világ országait nevezte meg imperialistaként, hanem még szocialista országokat is belekevert felsorlásába.

A válaszhány 9.68 % volt.

202 kérdőívről részletesen kigyűjtöttük az imperialistának megnevezett országokat:

USA	189	esetben
Anglia	144	"
NSZK	139	"
Franciaország	132	"
Japán	109	"
Olaszország	45	"
Kanada	29	"
Spanyolország	24	"
Izrael	22	"
Görögország	21	"
Hollandia	21	"
Ausztria	18	"
Portugália	16	"
Svédország	16	"
Belgium	15	"
Ausztrália	10	"
Kína	10	"
Chile	9	"
Brazília	8	"
Svájc	7	"
Dél-afrikai Unió	6	"
Törökország	6	"
Irország	4	"

NDK	3	esetben
India	3	"
Kuba	3	"
Dél-Vietnam	3	"
Norvégia	3	"
Finnország	3	"
Dánia	2	"
Rhodésia	2	"
Arabia	1	"
Korea	1	"
Argentína	1	"
Indonézia	1	"
Egyiptom	1	"
Összesen:	1.027	megnevezés

Az ismeretek alkalmazni tudásának magasabb szintjét jelentette valamely imperialista ország kül- vagy belpolitikájának jellemzése. /24. sz. kérdésünk/ A helyes /13.64 %-os/ és a részben helyes /35.83 %-os/ válaszok aránya 19 %-kal haladta meg a fogalmi meghatározásban nyújtott teljesítményt. A 9.82 %-os helytelen válaszon kívül a 40.71 %-os válaszhiány összességében ugyan magas, mégis az a tény, hogy a tanulóifjúság fele nemcsak egyszerűen meg tudja nevezni az imperialista országokat, hanem jellemezni is tudja politikájukat, újabb adalék a "Védjük az imperializmust!" akció gyakorlati sikeréhez.

A tanulóifjúság 59.97 %-a határozottan emlékszik is az akcióra. Az akcióban való gondolkodás és munkaforma hatása a vegyeséletkorú alapszervezetekben elterjedtebb, általánosabbá vált,

amit az is mutat, hogy tagságuk 70.12 %-a határozottan vissza tudott emlékezni a "Vádoljuk az imperializmust!" akcióra.

Az akció céljára is emlékezett a tanulók 42.59 %-a, helyesen és részben helyesen -, az új szervezeti formára áttért alapszervezetekben pedig 50.68 %-a. Ezt az eredményt összehasonlítva az akcióban való részvétellel, s a bekapcsolódás minőségével, azzal a konkrét tevékenységi formával, amelyet az egyes fiatalok csináltak, /lásd: 27 és 27/a. eloszlás táblázatunkat!/ pozitív eredménynek tartjuk. Bár igaz, hogy a tanulók - a válaszok szerint 20.67 %-a nem vett részt az akcióban, s 45.10 % nem válaszolt /a vegyeséletkorú alapszervezetekben 16.10 %, illetve 38.43 %/, az arányok így is azt valószínűsítik, hogy a 14-18 éves korosztály jelentős tömegeit sikerült aktivizálni. A részvétel minősége az akció jellegéből következően zömében gyűléseken, tüntetéseken, gyűjtésekben, a tiltakozás kifejezésének valamilyen formájában 15.22 %-os; hallgató, néző, jelenlevő, szemlélő 10.99 % ban; meghatározatlan 4.42 %-ban; aktív kezdeményező, szervező, felvilágosító 3.62 %-ban.

Az akció céljának ismeretében /42.59 % helyes és részben helyes választ kaptunk/ a tanulók 23.76 %-os arányának az a véleménye, hogy a meghirdetett célokat elérte az akció, 21,37 % pedig úgy ítélte meg, hogy részben érte el.

3.91 % véleménye szerint nem érte el célját ez az akció, 29.05 % pedig nem tudta megítélni. A válaszhiány itt 21.91 % volt.

A vegyeséletkorú alapszervezetek magasabb részvételi aránya körükben az akció céljának elterjedtebb ismerete következtében

természetesnek tartjuk a célok elérésének pozitívabb értékelését: 53.11 %-os /29.48 % teljesen, 23.63 % részben/ mint az arányuk. A kísérleti alapszervezetekben is ugyanezt a tendenciát erősítette meg kutatásunk. Az akcióban való konkrét részvétel, az akció céljának megértése és az akcióban való pozitív viszony szoros összefüggését bizonyították a Forradalmi Ifjúsági Napok eseménysorozatában való részvétel, a mai forradalmiság megértésére szervezett politikai oktatás és tudatosítás esetében is.

A kutatás folyamán kerestük a választ arra a kérdésre, is, hogy mi azoknak a fiataloknak a véleménye, akik úgy nyilatkoztak - miért nem érte el az akció a célját, illetve miért csak részben érte el? Azt feltételeztük, hogy azok, akik akár a kérdőíven adott válaszaikban, akár az alapszervezetekben folyó vitákban így vélekednek, tehát kritikusan szemlélik és értékelik a jelenségeket, a KISZ politikai akcióira vonatkozóan általában is hasznosítható kritikai megjegyzéseket tesznek, javaslatokat adnak. A tanulók mintegy 15 %-a fejtette ki véleményét, s közülük az észrevételt tevők több mint fele objektív, az ifjúságtól független tényezőkben jelölte meg a sikertelenség okát. Ez a 15 % feltehetően a tanulói közvélemény formálásában döntő erőt képvisel. Ha egy országos akció lezárására és értékelésére nem is mindig van lehetőség, az akció helyi szervezőitől joggal várják a fiatalok, hogy tevékenységüket elemezzék, értékeljék. Ezzel ugyanis a résztvevőkben tudatosítják tevékenységük célját és értelmét, ösztönzést adnak az akció továbbfolytatására vagy újakban való részvételre.

A személyes emlékek, élmények /48. kérdés/ alapján visszakövetkeztethetünk az akcióban való részvétel motivumaira. A tanulók együttese nyilatkozott úgy, hogy felhíberítették az imperializmus igazságtalanságairól széló hírek és úgy érezte tennie kell valamit. Az akció tevékenységi lehetőséget adott számára abban a szituációban, amelyben egyébként is belső feszültséget érzett.

A kevésbé aktiv, sőt gyakran kifejezetten passzív tanulói rétegekben is mély gyökerei vannak a társadalmi igazságosság érzésének. A vádoljuk az imperializmust! akció ezeket a fiatalokat is magával ragadta. Az ifjuság politikai nevelésének azokat az elemeket tartalmazta, amelyek széles tömegbázisra épülő konkrét tetteken keresztül igyekeznek a politikai tudatosságra hatni. Ez az addók visszautal arra a megállapításunkra, amelyben /a 32. oldalán/ az fejtegettük, hogy a KISZ önkorrekcións programja időben, az ifjuság tömegei által követhető politikai célokat akart kitűzni és megvalósítani, társadalmi méreteken aktuális ifjuságpolitikai problémákat megoldani.

3.5 A neokolonializmus ismerete és alkalmazási készsége

A fogalom a KISZ akcióiban gyakran szerepelt, különösen a Vádoljuk az imperializmust! akció különböző részakcióiban, a Gyarmati Ifjuság Napjának tömeggyűléseiben, a szolidaritási akciókban.

Az előfordulási gyakoriságot véletlen mintavétel elvének megfelelően a legelterjedtebb ifjusági hetilap, a Magyar Ifjuság 1969-74-es évfolyamainak 17. számaiban vizsgáltuk meg. A hat évfolyam egy-egy számában összesen 16 alkalommal szerepelt a szó. A szövegösszefüggések elemzését nem végeztük el, csupán

általános megjegyzésként állapítjuk meg hogy helyesen, a tárgyalta, ismertetett események, jelenségek rendszerében egyértelműen használták a fogalmat.

Megértése mégis problémát jelent ifjúságunk körében. Ezért szükségesnek mutatkozott az általános, a középiskolai és a szakmunkástanulók történelem könyvei, a KISZ oktatás anyagainak és a fogalom meghatározásával foglalkozó népszerű és tudományos szakirodalomnak az áttekintése ahhoz, hogy megkerestük a fogalommal kapcsolatban felmerült problémákat. Végül a napi sajtó anyagait is áttekintettük a szóhasználat gyakoriságának megállapítása céljából. A napi sajtóból az országos napilapok 1969-74-es évfolyamaiból egy-egy példányt emeltünk ki. Az előfordulás gyakorisága:

Népszabadság	9
Magyar Hírlap	4
Magyar Nemzet	13
Népszava	2
Esti Hírlap	-

A szakirodalomban talált meghatározások:

"neokolonializmus fn. Po. Sajtó. A politikailag függetlenné vált gyarmatoknak gazdasági függésben tartására irányuló imperialista politika." /110/

"A neokolonializmus az imperializmus szempontjából - olykor kényszerű, máskor tervszerű - visszavonulás, amely a gyarmatok fölötti korlátlan uralom föladása árán igyekszik ott fenntartani gazdasági, katonai, politikai pozícióit." /111/

"neokolonializmus: imperialista törekvés a politikailag függetlenné vált államok burkolt függőségének főleg gazdasági eszközökkel való fenntartására a II. világháboru után."/112/

"A neokolonializmust általában úgy szokták meghatározni, mint az imperialista hatalmak csupán módszerében megváltozott gyarmatosítási politikáját, melyben a nyílt katonai-politikai elnyomás helyébe a gazdasági kényszerítő eszközök léptek. Szentés Tamás ezt a definíciót leegyszerűsítettnek tartja, s cikkében rámutat: a neokolonializmus nemcsak az alkalmazott eszközök és módszerek szempontjából különbözik a "rég" gyarmatosítástól, hanem tartalmában is...

... A neokolonialista hatalmak politikájában is új vonások fedezhetők fel. Az egy-egy országban megszerzett, vagy megtartott befolyásukat nem csupán egy másik tőkés hatalom kiszorítására, távoltartására használják fel, hanem az országban kibontakozó társadalmi továbbfejlődés irányának ellenőrzésére is. A neokolonialista politika középpontjába a tőkés világrendszer védelme került, s ennek érdekében a vetélkedő hatalmak közös akciókra is készek...

... mindkettőben érvényesül a függőség és a kizsákmányolás. A különbségek abból adódnak, hogy a neokolonializmusnak saját gazdasági tartalma van, amelyben új politikai tényező, a tőkés-szocialista ellentét fejeződik ki." /113/

Természetesen ilyen részletes ismeretet nem várhatunk a fiataloktól. Annyit azonban igen, hogy a politikai akciók célját értsék, a használt fogalom főbb kérdéseiben tájékozottak legyenek.

A tanulók válaszainak tanúsága szerint sok a bizonytalanság, a szakmunkástanulók körében igénytelenség is:

- "Politikailag és gazdaságilag erős ország beavatkozik a nála gyengébb ország politikájába és gazdaságába. Lényegében új gyarmatosítás." /1155. kódszámú kísérleti személy, szakközépiskolás, 18 éves fiú, KISZ-tag/;
- "Nem hallottam még a szót." /7173. kódszámú kísérleti személy, szakmunkástanuló, 16 éves fiú, nem KISZ-tag/;
- "Én faji megkülönböztetést értek alatta, pl. fehérbőrű-sárgabőrű" /7179 kódszámú kísérleti személy, szakmunkástanuló, 16 éves fiú, KISZ-tag/;
- "Hallottam már ezt a szót, de még eddig nem mondta meg senki, hogy mit jelent. Pedig, ha megkérdeztem volna otthon, biztosan meg tudták volna mondani." /1544. kódszámú kísérleti személy, szakközépiskolás, 15 éves leány, KISZ-tag/;

Összességében 59.60 %-ban adtak a tanulók helyes és részben helyes választ. Az $r = 0.1063$ és $T = 8.56$ -os korrelációs érték mutatja azt az összefüggést, amely a fogalom megértésében a KISZ-tagság, különösen a tisztségviselők javára fennáll, amit a 71.35 %-os érték mutat, míg 44.64 % a KISZ-en kívüliek aránya. A leányok 9 %-kal jobb eredménye itt is megállapítható.

A neokolonialista politikát folytató országok megnevezésében, a fogalom alkalmazásában közel hasonlóak az eredmények: 57.88 %-ban helyes és részben helyes a válaszok aránya. A neokolonializmus miatt szenvedő országokat 49.20 %-ban ismerik is. Itt nem találtunk szignifikáns eltérést a fiúk és leányok, vagy a vertikális és a hagyományos KISZ-alapszervezetek tagjai között.

A neokolonialista országok megnevezésében néhány kisebb hibát is követtek el, lényegében azonban helyesen alkalmazták ismereteiket. Kiemelt 81 kérdőíven az alábbi országokat találtuk:

1. USA	80 esetben
2. Anglia	64 "
3. Franciaország	64 "
4. Portugália	29 "
5. NSZK	25 "
6. Japán	21 "
7. Izrael	18 "
8. Spanyolország	17 "
9. Hollandia	12 "
10. Dél-afrikai Unió	4 "
11. Rhodésia	4 "
12. Olaszország	4 "
13. Belgium	4 "
14. Kanada	3 "

Továbbá:

Brazília

Dánia

Szaúd-Arábia

India

Skandináv Államok

Pakisztán

Svájc

Izland

Laosz

Kambodzsa

Algéria

A neokolonializmus miatt szenvedő országok megnevezésében 56 országot soroltak fel a tanulók 155 kérdőíven. Azért vizsgáltuk e kérdést részleteiben is, mert sok pontatlanságot találtunk a válaszokban. Neokolonialista országokat is emiatt szenvedőnek minősítettek 10 esetben, szocialista országot is ide soroltak 6 esetben, az önálló fejlődés útjára lépett, antiimperialista politikát folytató arab országokat 34 alkalommal.

A helyesen megnevezett afrikai, dél-amerikai, ázsiai országok mutatják, hogy tájékozottság széles skálájú, de pontosításra szorul.

A fogalom megértése és alkalmazása közötti korreláció szorossága erős -, a neokolonialista politikát folytató országokra $r = 0.4266$, $T = 48.26$, a neokolonializmus miatt szenvedő országokra $r = 0.4266$, $T = 41.65$. A besoroló adatokra vonatkozó /57-73. kérdések/ korrelációk viszont igen gyengék. Az iskola-típus szerint $r = 0.0900$, $T = -6.70$ a gimnáziumokba járók némileg jobb eredményét; az életkor a magasabb évfolyamok érthetően pontosabb, helyesebb, de nem kiemelkedően színvonalasabb teljesítményét $r = 0.1320$, $T = 11.01$ a magasabb iskolai osztály pedig gyenge korrelációt $r = 0.1060$, $T = 8.71$ mutat. Egyébként szignifikáns eltérést nem állapítottunk meg.

3.6 Az agitáció és propaganda értelmezése tanulóifjúságunk körében

A KISZ politikai akcióinak sikere, a célok megvalósítása az egyéb, tanulmányunkban nem elemzett tényezőkön kívül, - helyes és időszzerű az akció; biztosítottak-e végrehajtásának feltételei; - attól is függ, hogyan sikerül megismertetni és elfogadtatni a fiatalokkal az akciók célját és azoknak a tetteknek a szükségességét, amelyeknek végrehajtását éppen tőlük várják.

A középfokú iskolák KISZ alapszervezeteiben és az osztálydiák-bizottságokban a választott vezetőségi tagok egyikének feladatköre az agitáció és propaganda munka. A választókról, - a tanulókról, - feltételezzük, hogy ismerik egyrészt azokat a feladatköröket, amelyeknek ellátására közösségi megbízatásként megválasztják társaikat, másrészt a megválasztott személyeket a feladatra való alkalmasság szempontjából. Számítunk arra, hogy a tevékenység során fejlődni fog az agitáció- és propaganda felelősök képessége, hozzáértése, továbbá arra is, hogy az alapszervezetekben, illetve az osztályokban egyre többen ítélik meg reálisan az agitáció- és propaganda felelős tevékenységét és segítik munkáját. Az egészséges tanuló közvélemény alakításának és formálásának funkcióját elvileg az agitáció és propaganda felelősök munkájához kapcsolhatjuk. A nevelés folyamatának irányításához megtervezzük azokat a hatásokat, amelyeket várhatóan a vezetői tisztséget betöltők fognak elérni.

A politikai akciók hatékonyságának vizsgálatában közvetett formában külön is figyelmet fordítottunk az agitáció és a propaganda fogalmának megértésére akkor, amikor a 13. kérdésünkkel:

- "KISZ-alapszervezeted vezetőségében /az általad ismert KISZ alapszervezetben/ van agitáció és propaganda felelős? Mi az agit. prop. felelős feladata? Sorold fel néhány olyan munkatemet, amely az agit.prop. felelőshöz tartozik!"

- az a tevékenységgel foglalkozó vezetőségi tag feladatkörét írtattuk le a tanulókkal. Az agitáció és a propaganda fogalmának helyes értelmezése esetén ugyanis a tanulók válaszaiban nemcsak azt találhatjuk meg, amit KISZ szervezetük, vagy az általuk ismert KISZ szervezet, osztálydiákbizottság agitáció és propaganda felelőse ténylegesen végez, hanem azt is, amit a tanulók szerint neki kellene csinálni. A helyes válasz tehát a fogalmak ismeretét és alkalmazni tudását kívánta meg.

A tanulói válaszok feldolgozása /L.: 13. sz. és 13/a. sz. elosztás táblázatokat!/ azt bizonyítja, hogy a KISZ-en kívüliek körében, a politikai munka kevésbé direkt formái miatt, s mert az osztálydiákbizottságok tevékenysége általában a fejlődésnek még a kezdetén tart, a feladatkörök értelmezése nehezen megoldható. A kérdésre nem adott választ közülük 63.42 %, ezen belül a "helyes politikai irány, állásfoglaláshoz való segítségnyújtás" /próbafelelvétel 16. sz. kérdőív/ típusú válaszok aránya alacsony, alig egy-tizede a KISZ tag tanulóknak.

Érdekes tapasztalatot jelentett annak elemzése is, hogy a KISZ-tagság körében milyen arányban nem vállalkoztak a válaszcsoportra: a KISZ tisztségviselőinek 13.44 %-a, a vegyes életkorú alapszervezetek tagjainak 20.97 %-a, a tisztségnélküliek 27.09 %-a. Tehát az ifjúsági szervezet munkájában való részvétel a fogalmak használata és gyakorlása, alkalmazása szempontjából kedvező feltételeket jelent.

A fogalmak helyes megértésében is megmutatkozik a jelentős különbség. A tisztség nélküli KISZ-tagok körében közel háromszor annyian adtak helyes választ, mint a KISZ-en kívüliek közül. A vegyes életkorú alapszervezetekben három és félszer annyian, a KISZ tisztségviselői pedig négy és félszer annyian.

Szembevetendő a leányok és a fiuk válaszaik közötti különbség: A leányok 50 %-kal nagyobb arányban emelik ki az agitáció és propaganda felelős munkájában a politikai meggyőződés alakítására, formálására irányuló tendenciát, mint a fiuk.

Közvetlenül az akciók, rendezvények ismertetését, a részvétel érdekében a meggyőzést tapasztalja és tartja fontosnak a tanulók egytizede. A szóródás e területen alig számottevő a KISZ-tagok és KISZ-en kívüliek, tisztségviselők és tisztség nélküliek, fiuk és leányok, vegyes életkorú alapszervezetek és hagyományos felépítésűek között. Az akcióra irányuló direkt agitáció ilyen viszonylag alacsony arányú visszatükröződése azért lehetséges, mert lényegében az akciókon túl mutató, sokrétű tevékenység alakult ki az alapszervezetekben.

Nem rontja ennek a megállapításnak az értékét az sem, hogy a "szervezés, mozgósítás valamilyen, vagy beszerzés" még viszonylag sok fiatal szemében kimeríti az agitáció és propaganda tevékenység tartalmát. A tanulói fiatalok egyötöde vélekedik így. Önmagában ez nem jelentene problémát, különösen akkor, ha a "beszerzés" a politikai képzés valamely formájában való részvételre irányulna.

Az agitációnak "beszervezés" , "béléptetés"-kénti értelmezése, mint az agitálás közvetlen célja különösen a falusi és kisvárosi fiatalok körében őrzi a mezőgazdaság szocialista átszervezésének időszakában kialakult képzeteket. Az iskolai életben, a KISZ alapszervezetek munkájában gyakran kerül sor mozgósításra, a politikai akciók megszervezésében a jóindulatu, de kezdeményezőkésszéggel nem rendelkezők meggyőzésére a részvétel érdekében.

Ezért a szervező munkának ezt a fajtáját a KISZ-alapszervezetek agitáció és propaganda munkája részének tekinthetjük.

A szakmunkásképző intézetek KISZ-szervezetekben szélesebb körben, a szakközépiskolákban és a gimnáziumokban elszórtan találkozunk olyan nézetekkel, mint "Az agit.prop. felelős agitálja a fiatalokat, hogy lépjenek be a KISZ-be." /7179. kódszámú szakmunkástanuló, 16 éves fiú, KISZ-tag./; vagy "KISZ-tag felvétel, politikai oktatás megszervezése." /5065. kódszámú, szakközépiskolai tanuló, 16 éves fiú, KISZ-tag/; "alapszervezeti taggyűlések megszervezése, KISZ-tag felvétel" /1156. kódszámú szakközépiskolai tanuló, 18 éves fiú, KISZ-tag/.

Az ilyen nézetekben az iskolai élet jelenségeinek hatása követhető nyomon. Kihirdetnek valamit, felhívást tesznek közzé, szerveznek és a meggyőzéssel együtt rábeszélnek eseményen, rendezvényen való részvételre.

Az agitáció és propaganda tevékenység elválaszthatatlanul össze-

kapcsolódik az ideológiai harccal, a politikai tudatformálással, a politikai neveléssel-képzéssel. A politikai ismeretek egyben morális mozzanatot is tartalmaznak, világnézeti irányultságuk korántsem járulékos, következésképpen a tanulóifjúság nevelésében nagyobb pedagógiai segítségre van szükség a középfoku iskolák KISZ szervezeteiben folyó agitáció és propaganda szervezéséhez, vezetéséhez. Jelenleg ugyanis még nehezen tudják az alapszervezetek vezetőségi tagjai, vagy az iskolai KISZ vezetőségek az egyéni önnevelési és önképzési programot, a KISZ újabb kezdeményezését, a politikai képzéssel-neveléssel összekapcsolni, egységben szemlélni és irányítani. Tanulmányunk 4. fejezetében részletesen elemezzük a marxista-leninista ideológia terjesztésének a KISZ szervezetekben kialakult formáit és a tanulók véleményét e tevékenységről.

Az ideológiai harc, mint a békés egymás mellett élés korszakának tartós jelensége, a téves, helytelen nézetek érvekkel történő legyőzése, az igény az eszmei tisztaság kialakítására nem kapott olyan hangsúlyt, mint amelyet feltételeztünk, illetve mint amilyenre a feltételek egyébként adottak. Ez az igénytelenség a szakmunkásképző intézetek KISZ szervezeteiben érzékelhető leginkább, de a szakközépiskolákban is megfigyelhető. A gimnáziumok KISZ szervezeteiben kedvezőbbnek tűnik a helyzet.

Az agitáció és propaganda tevékenységnek a szocialista tudat kialakítására irányuló jellegét a középfoku iskolák KISZ-szervezetei eredményesebben segíthetik, ha megfelelő pedagógiai irányítást kapnak, ha a pártösszekötő tanárok az iskola

nevelési programjához kapcsolják a KISZ-szervezet aktuális politikai agitációját és propaganda tevékenységét.

A társadalmi munkamegosztásnak a nevelésben érvényesülő jellege mind a hatékonyság, mind a tényleges gyakorlat szempontjából sajátos.

A szocialista tudat alakításában és ezzel együtt a cselekvésbeli azonosulásban az iskola és az ifjúsági mozgalom kölcsönösen kiegészíti egymást, s együttműködik más nevelő tényezőkkel. S amíg a tudatformálásban az iskola nagyobb szerepet játszik, a politikai-közéleti cselekvésben inkább az ifjúsági szervezet szolgáltatja a gyakorló terepet.

E kérdésben minden erőszakolt formalizálásra való törekvés nélkül fordított arányosság figyelhető meg, azzal a határozott ismertetőjeggyel, hogy a hatékonyság az együttműködés eredménye.

3.7. A békés egymás mellett élés politikájának tudati tükröződése ifjúságunkban

Napjaink egyik legfontosabb politikai kérdése a két világrendszer - a szocializmus és a kapitalizmus - békés egymás mellett élése. A KISZ-nek a nemzetközi kommunista és haladó ifjúsági mozgalmakhoz kapcsolódó országos akciói, a békéért, a társadalmi haladásért, az ifjúság antiimperialista egységéért folytak, a békés egymásmellett élés politikájának elveire épültek. Azt hihetnénk, hogy a fiatalok a békés egymás

mellett élés politikájának tartalmát, melynek eseményeiről és összefüggéseiről a tanulók az akciókon kívül a hírközlő eszközökből naponta hallanak, olvasnak, látnak, világosan és egyértelműen elsajátították.

A tanulók tanulmányaikban már az általános iskola 7. és 8. osztályában találkoznak a fogalommal, s a középfokú iskolák tantervi anyagának feldolgozásában lehetőség nyílik a békés egymás mellett élés elvi összefüggéseinek megértetésére és elfogadtatására.

Különösen a gimnáziumokban és szakközépiskolákban nyílik erre lehetőség a világnézeti ismeretek rendszerezése során:

"A békés egymás mellett élés politikája. A szocialista államok törekvése az, hogy csökkenjenek a nemzetközi helyzet feszültsége és minél ritkábban kerüljön sor államközi fegyveres összeecsapásokra. A fegyveres módszerek kiküszöbölése a különböző társadalmi rendszerű országok kapcsolataiból - ami a tőkés államok részére az erőviszonyokból eredő kényszerűség - az szocialista országok szempontjából előnyös helyzet".../114/

Mély és gondolatgazdag elemzést ad R.Leroy az imperializmusra kényszerített békés egymás mellett élés következményeiről, a tőkés országokban szükségessé váló gyökeres változásokról.

"A békés egymás mellett élésnek velejárója a politikai és társadalmi harcok elmélyülése, következésképpen az ideológiai harcok kiszélesedése is." - írja A kultúra napjainkban című kötete Bevezetés-ében./115/

Ennek az ideológiai harcnak az új dimenziói közé sorolja a burzsoá ideológia különböző változatainak visszaszorítását és

új erők megnyerését a tudományos szocializmus eszméinek.

A KISZ-taggal szemben itt és most támasztott alapvető követelmény: "Sajátítsa el és hirdesse a párt eszméit, politikáját" tételt a francia kommunista mozgalomban a békés egymás mellett élés viszonyai között ma így fogalmazza meg R. Leroy:

"Az ideológiai harc szükségessé teszi a marxizmussal szembenálló tételek mély, igaz, korszerű ismeretét. Következésképpen ez a harc szükségszerűen konfrontáció, dialógus."/116/

A békés egymás mellett élés elvének ismeretében ma a fő gond az, hogy a tanulófiatalok jelentős része nem érzékeli eléggé a fenti értelemben felfogott, ideológiai harc folyását, nem értik jelentőségét, s e miatt nem is vállalják a küzdelmet. Az ideológiai harc kibontakoztatása nehéz feladat, az iskolai KISZ-szervezetek saját erejükre támaszkodva nem tudják azt megoldani. Segítségre szorulnak, konkrétan az antiimperialista akciók eszmei tartalmának kifejtésében.

A békés egymás mellett élés elvének értelmezése egy szűkebb tanulói rétegben a konvergencia-elmélethez közeli nézetek elfogadottságát mutatja. "A szocialista és a kapitalista rendszer közeledik egymáshoz, de a szocialista rendszer egyenlőre szerintem nem fog megvalósulni" - írja a 21. kérdésre adott válaszában az 5310. kódszámú k.sz., 15. éves szakközépiskolai leánytanuló, KISZ-tag.

A közeledést érzékeli mintánkból 2380 tanuló, 41.20 %, A KISZ tisztségviselői és a KISZ-en kívüliek közötti relatív

különbség közel 10 %. Nyilvánvaló, hogy a KISZ tisztség betöltése jobb lehetőséget biztosít a politika elvi és gyakorlati kérdéseinek elsajátítására. Az az arány azonban, amely az ideológiai harc fenntartásának szükségességét nem érzékeli, vagy nem tudatosította magában magas, csökkentése mindenképpen indokolt.

Hozzájárulásunk a békés egymás mellett élés korszakához mindenekelőtt az új társadalom, az új ember minőségi változásainak megmutatásával fejeződik ki. Nem szüntelen deffenzívában kell védekeznünk, hanem értékeinket aktívan terjesztve veszünk részt korunk ideológiai harcaiban.

Ezt a gondolatot kellene továbbvinni, a tanulóifjúság széles rétegeivel megismertetni. A szocialista életmód, s benne a diákéletmód feltárása, a ható tényezők számbavétele, a sokoldalú társadalmi tevékenység és értékelése segíthet az eredményesebb pedagógiai folyamat irányításában, az ideológiai tisztánlátás erősítésében, a téves nézetek leküzdésében.

3.8 Az ideológia fogalmi ismeretének és az élet céljáról, értelméről vallott nézeteknek az összefüggése a tanulók gondolkozásában

Az ember a természeti világot munkával társadalmi alakká alakítva, otthonát, nemzetet, hazát teremtve hozta létre a társadalmi embert s annak sokrányú - társadalmilag motivált - érzelmeit és kötöttségeit. A munkával történő önteremtés jellemző az emberre nemcsak a történelmi múltjában, hanem személyiségének kifejlesztésében, önérvényesítésében is.

Mennyire vannak ennek tudatában a fiatalok? Elfogadják-e ezt?

A politikai-közéleti aktivitást társadalmilag motivált magatart-

tásnak tartjuk, amely magasfoku tudatosságot kíván. Ezért e két kérdést; az ideológia fogalmi ismeretét és az élet céljáról és értelméről vallott tanulói nézeteket összevetettük azzal a céllal, hogy a mai tanulófiatalt, mint társadalmi embert több oldalról jellemezhessük. Az életcél vizsgálat önálló kutatás tárgya lehetne. /117/

Vizsgálatunkban csak adalékként használjuk saját felvételünk adatait, s következtetéseinket és csupán a közéleti-politikai aktivitásra korlátozzuk.

Mi az ideológia? Határozd meg e fogalmat? - kértük a diákoktól.

A kérdés feltevésének időszerűségét továbbá az is indokolja, hogy a békés egymás mellett élés tartalma az éles ideológiai harcot is magában foglalja, s mint láttuk ennek megértésében problémák vannak. Ezért tájékozódni szerettünk volna arról, hogy a közéletileg-politikailag aktív ifjúsági rétegekre mennyire számíthatunk egy ideológiai offenzívában, milyen potenciális lehetőségeket hordoznak tanulóifjúságunk meglévő diszpozíciói.

A KISZ tagjaitól napjainkban nemcsak egyszerűen az ideológiai felvértezettséget kívánja meg, hanem a vitakészséget, a dialógusban való részvételt és az imperializmus ideológiai fellazítása elleni aktív és eredményes harc sikerének biztosítékaként az elkötelezettségből fakadó szenvedélyességet is.

A KISZ szervezeti szabályzatában a KISZ taggal szemben támasztott követelményként ismertetik a fiatalokkal: "... sajátítsa el és hirdesse a párt eszméinek és politikáját" Az eszme elsajátítására szolgáló alkalmak hatékonyságával a oldalon foglalkozunk. Az ideológia fogalmának ismeretét a 14. sz. és a 14/a. sz. táblázataink tüntetik fel.

Az adatok elemzése azt mutatja, hogy a tanulóifjúság közel fele, - 48.67 %-a helyesen tudja definiálni az ideológia fogalmát.

Ezt az eredményt jónak ítéldhetjük meg.

A leányok és a fiuk közötti különbség e kérdésben jelentős, 25 %-kal több leány adott pontos, jó választ, mint amennyi fiu. A KISZ-ben tisztséget betöltő fiatalok 58.84 %-a helyesen választott, míg a tisztségnélküliek 52.61 %-a, a vegyes életkorú alapszervezetek tagjai azonban csak 44.27 %-ban tudták jól meghatározni az ideológia fogalmát.

A KISZ hatása a KISZ-en kívüliekkel összehasonlítva e kérdésben nagyon határozottan kidomborodik: a relatív különbség 21 % a KISZ tagok javára, azaz a KISZ tagok 54 %-ának helyes válaszával szemben a KISZ-en kívülieké csak 33.65 %-os, ami bizonyítja az eszmei tisztaságért és világnézeti igényességért folyó nevelőmunka kedvező lehetőségét és bizonyos eredményét is a KISZ-ben.

A jó eredmények ellenére számottevő problémát találtunk az iskolatípusonkénti elemzésben. Gimnazisták és szakközépiskolások lényegében fele-fele arányban fogalmilag helyesen ragadják meg az ideológia tartalmát, a pontatlan válaszaik, téves meghatározásaik is egymáshoz közeli értékeket mutatnak. Szakmunkástanulóink azonban nagyfokú bizonytalanságot árasztanak el azzal, hogy a válasz elől a tanulók fele /372 fő/ eleve kiér, s elfogadhatóan is csupán minden negyedik szakmunkástanuló tudja értelmezni az ideológiát. Ez következménye a világnézeti igénytelenségének. A közügyek iránti érdeklődés alacsony aránya, s az életeszmenyben megfogalmazott társadalomtól függetlennek képzelt életmódra törekvés arra enged következtetni, hogy a szakmunkástanulók jelentős rétegében, megközelítően a tanulók

felében, legalábbis közömbösség állapítható meg a közélet, a társadalom, a politika iránt. Más adatok: a társadalmi munkában, a szolidaritási akciókban való részvétel lényegesen kedvezőbb megítélésre nyújtanak lehetőséget. Ez az ellentmondás is azt a véleményünket erősíti, hogy a szakmunkástanulók a politikai-világnézeti nevelésben is hátrányban vannak az azonos koru gimnazista és szakközépiskolás társaikhoz viszonyítva saját társadalmi-politikai tapasztalataik értékelésében és általánosításában.

Az élet céljáról és értelméről vallott felfogásban a "képességeinek megfelelően az egyén önmegvalósítása úgy, hogy ezzel a köz, a fejlődés menetét segítse elő" /1895. kódszámú k.sz., 18 éves fiú, gimnazista, KISZ-tag válasza/ típusu választ adta a tanulók több mint egyharmada /1990 fő 34,38 %/. Ezen belül a tisztséget viselő KISZ-tagok és a lányok aránya nagyobb, a KISZ-en kívülieké és a vegyes életkoru alapszervezeti tagoké kisebb. Ugyanez a motívum jelentkezik sok formában. A 1155. kódszámú k.sz. szakközépiskolai tanuló, 18 éves fiú, KISZ-tag például így ír: "Az emberi élet értelme és célja: építés. Élete alatt tovább építeni egy olyan világot, ami jobb, mint az eddigi. Ez hasznára válik magának és az utódjának is."

A tanulók egynegyede /26.02 %/ az erkölcsi tökéletesedésben, illetve a személyiség önmegvalósításában látja az élet célját és értelmét. Ebben a kategóriában az új formájú KISZ alapszervezetek tagjai magasabb, a KISZ-en kívüliek alacsonyabb arányt képviselnek.

A jólét, a gazdag, gondtalan élet, a szórakozás áll a fiatalok közel egyötödének /17.18 %/ gondolkodásában középpontban.

Ez a megközelítés, a céloknak a szórakoztató jellegű hangsúlyozása a fiúk között elterjedtebb, mint a lányok között, s a KISZ-en kívüliek körében is kifejezettebb. Az alábbi példák konkrétan is szemléltetik ezeket:

- 7136. kódszámu k.sz. szaktanuló, 16 éves lány, KISZ tag: "Az élet örömeinek kihasználása. És a fiatalok jó életkörülményeinek a megteremtése."
- 7177. kódszámu k.sz. szaktanuló, 16 éves fiú, KISZ tag: "Nem élünk sokáig, de ameddig élünk, jól éljünk, meg legyen minden, amit kívánunk."
- 8183. kódszámu k.sz. szaktanuló, 16 éves lány, nem KISZ tag: "Normális életet éljen. Jól érezze magát az életben. Sokat szórakozzon, művelődjön. Cél: saját ház, család."
- 7180. kódszámu k.sz. szaktanuló, 15 éves fiú, KISZ-tag: "Az lehet, hogy az ember családot alapít, szép háza van berendezve, van kocsija. Szórakozni jár, minden évben elmegy üdülni."
- 1558. kódszámu k.sz. gimnazista, 17 éves fiú, nem KISZ-tag: "Munkával megteremteni magának az anyagi "jólétet"."
- 8501 kódszámu k.sz. szakközépiskolai tanuló, 17 éves fiú, nem KISZ-tag: "Állandó elfoglaltság, szórakozás, család-alapítás."

A közéleti-politikai aktivitás általában ismeretlen a kispolgári módon élő, gondolkodó ember előtt, illetve eltorzult formában jelentkezik: szereplési, feltűnési vágyként, egyéni célok eszközeként helyezkedés, konformista magatartás alakjában, a látványos, üres "nyüzsgéssel".

A fiatalok értékrendjében ezek az elemek, - társadalmi hatások visszatükröződéseként - az életcélok megfogalmazásában figyelhetők meg. Az önzés nyílt vállalását elutasítják ugyan, de az anyagi jólét és a saját szűkebb környezet problémái - rendszerint a családig bezárólag - töltik ki az ilyen fiatalok világát. A befeléfordulásnak ez a fajtája a politikai közömbösség egy sajátos megnyilvánulása, rendszerint a jóindulatu, de nehezen szervezhető, passzív típusu tulajdonsága.

A jólét, a gazdag, gondtalan életet tartja az élet céljának, értelmének a megkérdezettek 17.18 %-a /L.; 15. sz. elosztás táblázatot/; a jóindulatu, de passzív, nehezen szervezhető típusban 17.35 %-ot találtunk. A személyek azonosítását e két változó szempontjából nem végeztük el, ez a kutatás folytatásának feladatai között szerepel. Az adatok, - eddigi megítélésünk szerint - valószínűsítik ezt a feltevésünket.

995 tanulót jelentenek az ilyen típusu válaszok. A mintán belüli egyötöd aránynál kedvezőtlenebb képet kaptunk 1975. őszén egy budapesti ipari kerületben, ahol az iskolatípusokon belüli tagozódásban a szakmunkástanulók közel felénél, a szakközépiskolások egyharmadánál találtunk hasonló nézeteket, a gimnazisták körében azonban csak minden tizedik tanulónak volt ilyen felfogása.

Egyszerű volna azt állítani, hogy társadalmi hatások, többek között az anyagi érdekeltség fokozódása, a fogyasztói társadalmi szemlélet felerősödése tükröződik ezekben a jelenségekben. Kétségtelenül közrejátszanak ezek az okok is, s valószínűleg azok a gondok is, amelyek a tanulóifjúság világnézeti - erkölcsi- politikai nevelésében és a KISZ tudatformáló tevékenységében fellelhetők.

Az ideológia fogalmi ismerete és az életcélokra vonatkozó nézetek többváltozós elemzése tehát megerősítette azt a feltevésünket, miszerint a fontos politikai fogalmak elsajátítása és a "társadalmi ember", a közéleti-politikai aktivitás korrelációja kimutatható. Továbbá összefüggés van az ideológia félreértése, ismeretének hiánya, a világnézeti igénytelenség és a kispolgári életcélok elfogadása között.

3.9 A tanulóifjúság ismeretei a szolidaritásról

Veled vagyunk Vietnam!, szolidaritási nagygyűlés, szolidaritási akció - az önkénytelen figyelem megragadására szánt, az érzelmek felkeltését célzó, tettekre hívó információk nem maradnak hatástalanok a diákfiatalokra. A tudatosan vállalt szolidaritásig azonban több fokozatban vezet az átmenet. A szolidaritás mibenlétéről, a KISZ-szervezeteknek a szolidaritás érdekében kifejtendő tevékenységéről kérdeztük a kérdőíven a mintában szereplő gimnazistákat, szakközépiskolásokat, szakmunkástanulókat.

Tapasztalataink elemzéséhez először tekintsük át a fogalommal kapcsolatban a fiataloknak közvetített ismeret különböző variációit:

- "Szolidaritás: valakivel, valakikkel, közösséget vállaló, ügyét vagy ügyüket támogató" /118/
- "... már az ösztönös munkássztrájkok erősítik az új erkölcs legfőbb jellemzőit, növelik a többi munkás iránt érzett szolidaritást, a kollektív felelősségvállalást, ... a marxista párt tudatosságot vissz a munkáosztály harcaiba, a szolidaritás internacionalizmussá szélesedik..." /119/
- "Az emberek közvetlenül átálnak olyan társadalmi kötöttséget, mint család, klán, kaszt, törzs, osztály, nemzet, stb., de az emberiséget mint a nem egységét közvetlenül nem, vagy legalábbis igen ritkán élik át, és ekkor is többnyire hamis tudattal. Ez csak egy szocialista módon egyesült emberiség állapotában válhat a mindennapok közvetlen élményévé." /120/

Személyes meggyőződéseim szerint ilyen élménye volt az embereknek Gagarin űrrepülésekor. Azokban az órákban, amikor az első ember az első utat a világűrben megtette, az emberi nem egységét, az emberiséghez tartozás büszke tudatát világszerte közvetlen élményként élték át a Gagarin iránti szolidaritást.

Lenin a munkások érdekei és politikai céljai szempontjából állapította meg: "... az egész világ munkásainak érdekei és céljai azonosak /szolidárisak/". /121/

A szolidaritásnak a segítségnyújtásban kifejeződő tartalma él legerősebben a tanulóifjúságban: "Állásfoglalás a szenvedő népek mellett, s az okozójuk ellen." /1574 kódszámú kísérleti személy gimnazista, fiú, 17 éves, KISZ-tag/ "Együttérzés valamilyen néppel. Tőlünk telhető lehetséges segítségnyújtás ígérete." /1155. kódszámú kísérleti személy, szakközépiskolás, 18 éves fiú, KISZ-tag, sajtófelelős/; "Együttérzés a világifjúsággal." /5065. kódszámú kísérleti személy, szakmunkástanuló, 15 éves leány, nem KISZ-tag/

A szolidaritási ifjúsági gyűlések és nagygyűlések, amelyeknek hallgatóságát többségében a legkönnyebben mozgósítható 14-18 éves korú tanulóifjúság tette és teszi ki, ezt a hatást elérték. A 30-32. kérdésekre adott válaszok feldolgozásakor úgy találtuk, hogy a tanulófiatalok 70.21 %-a helyesen, illetve megközelítőleg helyesen érti és használja a szolidaritás fogalmát. A KISZ tisztségviselők 79.34 %-ával szemben ez az érték a KISZ-en kívüliek körében 59.24 %, más rétegek esetében nincsen szignifikáns eltérés.

A minta 10.35 %-át leszámítva valamilyen szolidaritási akcióban való részvételre emlékeztek, s a konkrét tevékenységi formák közül a tiltakozás emelkedett ki. 44.40 % közös vagy egyéni táviratban, levélben fejezte ki tiltakozását, 43.39 % tiltakozó gyűlés szervezésében is részt vett, 34.46 % konkrét társadalmi munkával, 13.41 % gyűjtéssel is kifejezte szolidaritását, 26.88 % felvilágosító munkát végzett.

A szolidaritási akciókban való részvétel egy főre jutó tevékenységi formája 1.64, s ezzel a legelterjedtebb akciók közé tartozik. Ki kell emelnünk a vegyes életkoru alapszervezetek itt kimutatható nagyobb fokú aktivitását, amelyet az 1.86-os érték egyértelműen bizonyít. A felvilágosító munka kivételével valamennyi szolidaritási tevékenységformában nagyobb arányban vettek részt a vegyes életkoru alapszervezetek tagjai. /L.31/a. eloszlás táblázatot/

Kétségtől pozitív és figyelemre méltó az a tény is, hogy a megkérdezettek közel 40 %-ának /L. 32. sz. eloszlás táblázatot!/ konkrét állásfoglalása, javaslata volt tekintetben, hogy mivel lehet a legjobban kifejezni a KISZ-tagokban meglévő szolidaritás érzését.

Kritikai észrevételt tett 4.90 %; módszerekre vonatkozó javaslatot 10.80 %; a fiatalok meggyőződését tartja fontosnak 6.06 %, konkrét szolidaritási akciót javasol 16.51 %.

A szolidaritási akcióknak tehát nemcsak a konkrét segítségnyújtásban, hanem a közéleti-politikai aktivitás fejlesztésében is hatása van, egyik nagy tömeghatású módszere ma tanulóifjúságunk politikai nevelésének.

3.10 A mai forradalmár képe a fiatalok tudatában

A fogalom tartalmának, terjedelmének közhasználatu és tudományos meghatározásának összevetése a 14-18 éves tanulók tudatában, ismeretrendszerében meglévővel, s bizonyos fokig a fogalomhoz fűződő érzelmi viszonyulással közelebb visz

bennünket annak megértéséhez, hogy a szocializmus eszméi, erkölcsi értékrendje, életcélként vált formái hogyan élnek a mai fiatalokban, mennyiben befolyásolják magatartásukat, cselekvéseiket, a szűkebb és nagyobb közösség munkájában való részvételüket.

A hétköznapi forradalmiságáról folyó vitákban többen kimutatták, hogy a tanulóifjúság elé állított példaképek között a forradalmárról rajzolt kép erősen kötődik a mártírhoz vagy a fegyveres forradalmi harc hőiséhez. Nem volt véletlen, Che Guevara népszerűsége egyidőben a tanulóifjúság körében. Vizsgálatunk időpontjában - 1973 novemberében - Che Guevara forradalmi útjának megítélésében a válaszadók 19.92 %-a helyeselte a fegyveres harc választását.

A forradalmi harc értelmezése itt és most bonyolult probléma, mivel bizonyos ellentét van a kommunista mozgalom végső célja és a mai reális lehetőségek között. A forradalmi ideált időről-időre újra, konkrétan meg kell fogalmazni a jövőről alkotott új tudományos ismeretekre támaszkodva, az ifjúság új tudati szintjének megfelelően.

Szirmai István: a KISZ KB 1965. június 17-i ülésén elhangzott felszólalásában a közéletben való részvétel szempontjából fogalmazta meg álláspontját:

"... Milyen is az a szocialista ember? Én megpróbálok rá felelni, csak nagyon vázlatosan. A szocialista ember - vé-

leményem szerint - közéleti ember, aki vállalja a társadalom gondjait, akit érdekel a társadalom fejlődésének minden részlete. Olyan közéleti ember, aki a kötelességeinek jó teljesítésén tulmenően részt vesz a társadalom időszerű, politikai, gazdasági, kulturális feladatainak megoldásában.

Olyan közéleti ember, aki vállalja a nemzet gondjait, aki tehát nem zárkózik be szűk körbe; széles látókörű, és pontosan tudja, hogy a nemzet, a nagyobb közösség, sőt a nemzetentuli nagyobb közösség, a szocialista világ sorsától függ az ő egyéni sorsa is.

A szocialista ember gondolkodó, önálló ember, aki törli fejét, a társadalomban jelentkező problémák és gondok megoldását nem bizza másra, nem várja felülről, nem várja a sorstól, hanem maga tevékenyen segít ezeknek a gondoknak a megoldásában..." /122/

1973-ban Aczél György a mai magyar ifju forradalmárt jellemmezve írta:

"Az uj és uj nemzedékeknek kell szocialista forradalmunkat folytatniuk, továbbvinniük. És ez semmivel sem könnyebb, nem kevésbé magasztos történelmi lecke, mint ami elődeinknek osztályrészül jutott. A forradalmárok sohasem csakvalami ellen, hanem valamiért küzdöttek. Ennek a küzdelemnek az eredménye, hogy most és nálunk nem barrikádokon és vérrel, hanem dolgos kézzel és gondokodó fővel kell folytatni a harcot." /123/

Ezt az elvi megközelítést a gondolkodó, közéletileg-politikailag aktív fiatalok vállalják. Teljesen egyértelműen,

világosan és helyesen ítéli meg a mai forradalmárt a megkérdezettek 15.38 %-a, a KISZ tisztséget viselők 18.69 %-a, de a vegyes életkorú alapszervezetekben csak 8.61 %. A részben helyes válaszokkal együtt a tanulók 53.78 %-a, a KISZ tisztségviselők 61.19 %-a, az új formában működő alapszervezetekben 55.21 %.

A KISZ tagság tehát gyenge korrelációban van a forradalmár helyes megítélését illetően $/r = 0.0801, T = 6.36/$

Kerestük a korrelációt a különböző politikai fogalmak ismerete és a forradalmár meghatározása /36. kérdésünk/ között:

a közéleti ember fogalmával	$r = 0.0499$; $T = 3.98$	igen gyenge,
a neokolonializmus	" $r = 0.1152$; $T = 9.52$	gyenge,
az ideológia	" $r = 0.1153$; $T = 9.18$	gyenge,
a békés egymás mellett élés	$r = 0.1139$; $T = 9.40$	gyenge,
az imperializmus fogalmával	$r = 0.1774$; $T = 15.20$	gyenge közepes,
a szolidaritás	" $r = 0.1268$; $T = 10.55$	gyenge közepes,

korrelációt mutat. Az adatokból ugyanaz a tendencia olvasható ki, mint Guevara értékeléséből: a harc, az életveszélyt is vállaló szembenállás - mint Angela Davis példája mutatta - áll legközelebb a tanulók forradalmár ideáljához, ezért az anti-imperialista harc résztvevői iránti szolidaritás mutat a politikai fogalmak közül a legerősebb, de korántsem szoros összefüggést a forradalmár fogalmának helyes ismeretével.

A fiatalok nyilatkozatainak az alább közölt csokra konkrétan is mutatja, hogy az évek óta rendszeresen megrendezett Forradalmi Ifjusági Napoknak, a KISZ egyik jelentős politikai akciójának a hatása még nem általános. Az akció rendezvényein való részvétellel nem oldódik meg automatikusan a kitűzött cél, jelentős ifjusági rétegekben nem tudatosult még a mai forradalmiság lényege.

- "Becsületesen dolgozik, Hirdeti a kommunizmus eszméit. Társainak segít abban, amiben tud." /3788. kódszámú kísérleti személy; szakközépiskolás 15 éves leány, KISZ-tag, jó tanuló/
- "A szocializmus építése még nem fejeződött be hazánkban, és aki ebben részt vesz, az most is forradalmár lehet." /1558. kódszámú kísérleti személy, gimnazista, 17 éves fiú, nem KISZ-tag/
- "Küzd a társadalmi fejlődést gátló dolgok ellen. Felvilágosító munkát végez a tévesen gondolkodók között. Helytáll az építőmunkában, és ez a legfontosabb." /1155. sz. kódszámú kísérleti személy: szakközépiskolás, 18 éves fiú, KISZ-tag, sajtófelelős/
- "A mai ember a munkájával teszi magát forradalmivá." /7142 kódszámú kísérleti személy, szakmunkástanuló, 17 éves fiú, nem KISZ tag/
- "Jól dolgozik és halad a korral." /Illésék, Omegáék/ /6623 kódszámú kísérleti személy; szakmunkástanuló, 16 éves fiú, nem KISZ-tag/

- "Szerintem nem lehet forradalmár, mert a szocializmus nem ad erre lehetőséget. Közéleti ember lehet, de forradalmár nem." /1218. kódszámu kísérleti személy, gimnazista, 16 éves lány, KISZ-tag, ifivezető/
- "Ha hőstetteket vinne végbe." /6973. kódszámu kísérleti személy, szakmunkástanuló, 16 éves fiu, nem KISZ-tag, uttörő sem volt/
- "Amikor valamit őszintén meg kell mondani, vagy olyat kell tenni, ami káros következményekkel járhat, megmondja, megcsinálja." /1231. kódszámu kísérleti személy, gimnazista, 17 éves lány, KISZ-tag/
- "Szerintem a mai fiatalok körében nincsenek forradalmárok." /3604. kódszámu kísérleti személy, szakközépiskolás, 17 éves lány, nem KISZ-tag/
- "Tiltakozik az ellen, ami egy fiatalnak nem tetszik." /7453. kódszámu kísérleti személy, szakmunkástanuló, 15 éves fiu, KISZ-tag/
- "A mai életben már nincs szükség igazi forradalmárookra." /8415. kódszámu kísérleti személy, gimnazista, 17 éves lány, agit, prop. csucstitkár, közepes tanuló/
- "Nincs olyan cél, amelyért valaki forradalmár legyen Magyarországon." /8873. kódszámu kísérleti személy, gimnazista, 15. éves fiu, KISZ-tag, sportfelelős/

- "A mai magyar fiatalok közül nagyon sokan lennének olyanok, akik szeretnék valamit tenni, de ez a társadalmi forma nem teremtette meg még azokat a feltételeket, hogy reálisan, feltalálón, s elsősorban ötletesen tudjunk gondolkodni."
/8904. kódszámú kísérleti személy, gimnazista, 17 éves lány, KISZ-tag, ifjuvezető/

- "A fennálló rendszer ellen küzd minden téren." /1694. kódszámú kísérleti személy, gimnazista fiú, 17 éves, KISZ agit. prep. titkár, iskolai esuevezetőségi tag./

- "Saját érdekeit félretéve a társadalom és az emberiség érdekében harcol." /1574. kódszámú kísérleti személy, gimnazista, 17 éves fiú, KISZ-tag/

- "A forradalmár az az embertípus, aki hamarabb látja meg a fejlődés útját és ezt igyekszik hangsúlyozni a többieknek."
/1156. kódszámú kísérleti személy, szakközépiskolás, 18 éves fiú, KISZ-tag/

- "Szükségesség: fegyver van a kezében."
/7143. kódszámú kísérleti személy, szakmunkástanuló, 16 éves fiú, nem KISZ tag/

- "Forradalmár: én azt értem rajta, hogy valamilyen katona és részt vesz a forradalomban; ezt hívják forradalmárnak."
/7178. kódszámú kísérleti személy, szakmunkástanuló, 15 éves fiú, KISZ-tag/

- "Egy bizonyos műfajban valami újat, mást és jót valósít meg." /6623. kódszámu kísérleti személy, szakmunkástanuló 16 éves fiú, nem KISZ-tag/
- "A pillanatnyi politikai állással nem ért egyet, ezen változtatni szeretne, ezért megpróbálja befolyásolni sokszor rossz értelemben a környezetét." /3600. kódszámu kísérleti személy, szakközépiskolás, 18 éves lány, alapszervezeti KISZ-titkár/

A nyilatkozatok számát szaporíthatnánk. A közölt példák tipikusan jellemzik a tanulóifjúság véleményét. Visszatérő megfogalmazás: "napjainkban nincs szükség forradalmárra", "A mai magyar fiatal nem lehet forradalmár", "ma nincs forradalmi helyzet Magyarországon". A munka hősné és a forradalmár eszményének közelítésére a mai forradalmár példaképpé állítására vannak törekvések, ezek azonban csak részben jutnak el a tanulófiatalokhoz.

"Manapság többen azon vitatkoznak, hogy vajon lehetséges-e forradalmi tett a hétköznapi életben. Pedig az élet azt mutatja, hogy a szocialista társadalom építménye csak a mindennapi munka építőköveiből emelkedhet magasabbra, s ehhez hozzájárulni, ez a valódi forradalmiság." /124/

Azt, hogy az újnak a régi legyőzéseért a munkában is érvényesülnie kell, nem emeljük ki a fiatalok számára elég érthetően.

A mindennapi munka forradalmiságának egyfajta torzulása figyelhető meg a szembenállás, a tiltakozás egyoldalú hangsúlyozásakor. A fiatalok által megnevezett /34.kérdés/ mai forradalmárokról 81 kérdőív adatait közöljük. A megnevezés mellett az előfordulás gyakoriságát, és a felsorolás sorrendjében kapott pontszámot és a kettő hányadosát tüntetjük fel:

Mai forradalmárok a tanulók válaszaiban

A megnevezett forradalmár	a megnevezés száma	pontértéke	indexe
1. Angela Davis	57	104	1.80
2. Salvador Allende	51	106	2.07
3. Fidel Castro	41	78	1.90
4. Kádár János	19	33	1.73
5. Che Guevara	15	48	3.20
6. Jane Fonda	10	22	2.20
7. Pablo Neruda	6	13	2.16
8. Losonczi Pál	6	15	2.50
9. Luis Corvalan	5	14	2.80

Továbbá:

Brezsnyev,	Bernadette Dablin
Fock Jenő	Lenin
Marx Károly	Ilku Pál
Illyés Gyula	Simon István
Petőfi Sándor	Váczi Mihály
Kun Béla	Allende-né
Romes Shandra	Ho Si Minh
Engels Frigés	Péter János
Martin Luther King	Indira Gandhi

Tito	Illésék /zenekar/
Bori Károly	Omegáék /zenekar/
Joan Beaz	Kállai Gyula
Nazim Hikmet	Nemeskürthy István
Caausescu	Fecser Péter
Ipper Pál	Szentgyörgyi Albert
Ady Endre	Nguyen Van Trony
Biszkú Béla	Amilcar Babriel
Nyers Rezső	Ságvári Endre
Czinege Lajos	Kossuth Lajos
Juhász István	

szerepelnek a megnevezett mai forradalmárok között.

A megjegyzések között ilyeneket olvashatunk: "számos KISZ-es fiatal is", "Magyarországon nincs /1654. kódszámu kísérleti személy, gimnazista fiú, 16 éves, KISZ-alapszervezeti szervező titkár/; /A pesti tüntetők 1973. március 15-én" 7452. kódszámu kísérleti személy, 16 éves fiú, szakmunkástanuló, nem KISZ-tag/; "Minden katona és a miniszterek és a miniszterelnökök." /6617. kódszámu kísérleti személy, szakmunkástanuló fiú, 16 éves, KISZ-tag/

Világosan tükröződik tehát az a sajátos helyzet, amelyben a tanulóifjúság a forradalmár megítélésében ma van: jelentős részük bizonytalan, érdektelen, nem gondolkozott még a kérdésen /44.56 % nem válaszolt a kérdésre/ illetve a fegyveres harcban való részvétel ma is döntő mérce /22.86 %-nál/, de

tévesen forradalmároknak minősítenek haladó személyiségeket is, teljesen färeértik a fogalmat.

Az ifjúság mai forradalmiságát nem elég ismertetni. Tudatossá, meggyőződéssé formálni, az egyes fiatalig eljutó hatásrendszer, nevelőmunka megvalósításával lehet.

A kísérleti KISZ alapszervezetekben külön KISZ taggyűlésen foglalkoztak az akciókban való részvétel értékelésével. A mai forradalmiság egyik fontos elemeként emelték ki az antiimperialista állásfoglalással egyidőben a Velel vagyunk Vietnam!

akciónak azt a sajátosságát, hogy a szolidaritás forradalmi tartalma, az igazi forradalmár magatartás nemcsak valami ellen, hanem valamiért, valami melletti kiállás, harc. Ezt követően a Forradalmi Ifjúsági Napok programjába iktatták a mai forradalmi magatartás vitáját, amelynek nézetformáló hatása abban mutatkozott meg, hogy a mai forradalmárról világos és helyes választ adott a kísérleti alapszervezetek tagjainak 44.2 %-a, s elfogadhatót 46.35 %-a. Együtt tehát 90.55 %, ami koncentrált, kísérletileg megtervezett és szervezett politikai oktatás esetén is kiemelkedő eredménynek számít.

3.11 A 14-18 éves tanulófiatalek nézetei a munkásosztály vezetőszerepéről

A mai munkásosztály kutatásának módszertani kérdéseit tárgyaló Prágai Nemzetközi Szimpóziumon /1972. december 7-9./ "Kovács Ferenc előadásában a munkásosztály fogalmáról, vezetőszerepéről és belső rétegződéséről beszélt. Hangsúlyozta, hogy a munkásosztály vezető szerepének értelmezése döntő jelentőségű

stratégiai kérdés. Összefüggése az osztályfogalom meghatározásával - tagadhatatlan. Ha a munkásozttály fogalmát szűkítően értelmezzük, akkor a vezetős szerep csak közvetett, képviselői úton valósítható meg. Így utat nyitunk a különböző elitelméleteknek. Ha a munkásozttályt túlságosan széleskörűen értelmezzük, akkor a vezető szerep értelmét veszti és ismét elitelmélethez jutottunk el."/125/ olvassuk Szpirulisz Ildikó ismertetését a Társadalomtudományi Közleményekben.

Hogy mennyire szükség van a munkásozttály fogalmának megismertetésére, a 14-18 éves korosztállyal, s a munkásozttály vezető szerepének elvi és gyakorlati kérdései tisztázására, vizsgálataink során feltárt ellentmondásos helyzet is jellemzi. Ugy találtuk, hogy e kérdés megoldatlansága számos más, téves nézet gyökeréről szolgál, s talán nem túlzás azt állítani, hogy elvezet a pályaválasztási problémákhoz.

Az osztályok legfontosabb megkülönböztető jegyeit a következőkben foglalhatjuk össze: az osztályoknak a termelés történelmileg meghatározott rendszerében elfoglalt helyük, a termelési eszközökhöz való viszonyuk /tulajdonviszonyaik/, a munka szervezetében játszott szerepük, jövedelmük forrása és nagysága.

Ezek a megkülönböztető ismérvek együttesen és egyszerre fejezik ki valamely osztály alapvető társadalmi viszonyait és helyét a társadalom egészében. Ha az alapvető társadalmi viszonyok megváltoznak - a kapitalista társadalmi rendszert felváltja a szocialista társadalmi rendszer -, az adott osztály

megkülönböztető jegői is megváltoztak. A Béke és Szocializmus Szerkesztőségének a munkásosztály helyzetével foglalkozó vitasorozata, a szocialista országok tudományos akadémiáinak kutatócsoportjai részére 1973 decemberében Budapesten rendezett nemzetközi tanácskozás, a Társadalomtudományi Intézet kutatói kollektíváinak a munkásosztály helyzetével és szerepével foglalkozó tanulmányai, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1974. március 21-i ülésén a munkásosztály helyzetével foglalkozó napirendje áttekintő képet adnak a probléma jelenlegi kidolgozottságáról, a tudományos elemzések eredményeiről. Megjegyzéseinkben érintjük a kérdést, tekintettel arra, hogy a közéleti-politikai aktivitás vizsgálata konkrét társadalmi körülmények közötti megnyilvánuló, a mai fiatalokra jellemző magatartás-viszonyulás -, konkrét tettek alapján von le következtetéseket, s ezek kerete a munkásosztály politikai hatalmának érvényesítését kifejező fejlett szocialista társadalom építésének időszaka.

A 14-18 éves korosztálynak a munkásosztályhoz, a munkásosztály pártjához, politikájához, ideológiájához, osztályszervezetéhez való viszonya a szocializmushoz való viszonya. A szocializmus eszméinek elfogadása és a konkrét politika megvalósításában való részvétel, aktív társadalmi tevékenység megegyezése, teljes szinkronja a nevelésicél optimális megvalósulását jelentené. A nevelés folyamatában a célhoz való közeledés mértékéről, a nevelési folyamatban jelentkező problémáink okairól időről-időre tájékozódnunk kell. Az eszmeiség fejlődése és a konkrét közéleti-politikai tett beszűkülése, vagy fordítva, a konkrét

tettek vállalása, de az eszmei fejlődés megrekedése olyan ellentmondásokat idéz elő a fiatalokban, amely a jó közérzet, a politikailag kíváncsi demokratikus légkör, a munkára, tettekre serkentő pezsgés hiányát idézi elő, s gátolja az iskola és az ifjúsági szervezet munkájának magasabb szintre emelését.

A munkásozttály fogalmát több meghatározás formájában ismerhetik meg a fiatalok:

- Kislexikon

"munkásozttály: a kapitalista társadalom alapvető kizsákmányolt osztálya, amelynek tagjai termelőeszközökkel nem rendelkeznek. Léte az iparhoz, felszabadulása a tőkés rendszer megdöntéséhez van kötve, s ezáltal a szocialista rend megteremtésében legkövetkezetesebben érdekelt, leghaladóbb, legforradalmibb osztály. A szocialista társadalomban a proletáriátus diktatúrájának vezető ereje, mely a dolgozó parasztsággal szoros szövetségben gyakorolja a hatalmat: létszáma az ipar fejlődésével egyre nő, helyzete mind kedvezőbb."/126/

- "munkás II. fn. Ilyen személy - osztály fn. Pol. A kapitalizmusban termelőeszközök híján munkaerejének eladásából élő, a kizsákmányolás megszüntetéséért forradalmi harcot vivó, a szocializmusban uralkodó osztállyá váló o.: proletáriátus."/127/

A munkásozttály fogalmának dinamikus felfogását tartja helyesnek dr. Wirth Ádám. A Társadalmi Szemlében írt tanulmánya, majd népszerű formában a Magyar Hírlap 1974. március 31-i számában

A modern magyar munkáosztály c. cikkében, amellyel egyet-
értünk./128/

Vizsgálatunk nem terjedt ki arra, hogy az egyes fiatalok
szüleik korábbi munkájuk alapján munkások voltak-e, csupán
jelenlegi foglalkozásukat és iskolai végzettségüket vesszük
alapul annak megítélésében, hogy a származás és a szülők mű-
veltségi színvonala milyen összefüggést mutat a munkáosztály
vezető szerepéről vallott nézetekkel. Meggyőződésünk szerint
a KISZ tudatformáló tevékenységének elemzéséhez az elegendő
és a szükséges feltételeknek megfelel. Az adatelemzés sajátos
módon, mert a munkáosztály vezető szerepének elfogadottsága
a tanulóifjúság körében 88.68 %-os, itt nem mutatott szigni-
fikáns eltérést.

Lényegesen nehezebb feladatot jelentett az a kérdésünk,
amelyre nyílt válasszal azt kellett a megkérdezett fiatalok-
nak leírniuk, hogyan érvényesül hazánkban a munkáosztály
vezető szerepe? Válaszmodellünk tartalmában megfelel Rákos
Imrének "A párt vezető szerepéről" c. munkájában kifejtett
gondolatainak./129/

Mint hogy a munkáosztály vezető szerepének érvényesülése
az osztályharc útján valósul meg, s ebben a harcban a leg-
fontosabb eszköze a szocialista állam és intézményei, a szo-
cialista szövetségi politika összefügg a munkáosztály társa-
dalmi vezető szerepének a gyakorlati megvalósulásával.

Elvileg közelíti meg a kérdést Kiss Artur:

"A munkáosztály vezető szerepe elsődlegesen a munkásság által képviselt, s ezzel együtt a kommunizmus tendenciáit kifejező értékrendszer, politikai elv és politikai stílus, szemlélet és gyakorlat maradéktalan érvényesítését jelenti."

Továbbá: "a munkáosztály vezető szerepe ... más szóval azt is jelenti, hogy a szocialista társadalom osztályai és rétegei között a munkásság érdeke nem egy a sok közül, szemléletmódja, igényei, szempontjai, véleménye, nem egyike a lehetséges közelítéseknek és nézeteknek, fellépései nem egyszerűen a szocializmus különböző erői mozgásának egyik vektorát jelentik.

A munkáosztályé a döntő, a társadalmi életben alapjában véve csaknem minden vonatkozásában elfogadott álláspont és többnyire a munkásság tettei képezik a többi szociális csoport számára az iránymutató, például szolgáló fellépést ...

...megengedhetetlen, hogy olyan körülmények alakuljanak ki, amelyek között nem a munkáosztály a szocialista demokrácia irányító ereje.

Először is a munkásság vezető szerepének háttérbe szorulása, az ezzel járó követelményrendszer eljelentéktelenítését és végrehajtásának elodázását jelenti, ami objektíve a szocialista demokráciának következetesen szocialista jellegét fenyegeti.

Másodszor, ha a munkáosztály vezető szerepe a szocialista demokrácia rendszerében csökken, ha ennek következtében állás-

pontja és tevékenysége csupán a szocialista társadalomban tevékenykedő szociális csoportok megnyilvánulásainak egyike, akkor - még ha deklarálják is , hogy a munkásság irányít - a munkáosztály ezt gyakorlatban nem tapasztalja és ezért csökken a rendszerhez fűződő érdekeltsége, s ennek következtében aktivitása is."/130/

Ha a KISZ-szervezetben tevékenykedő fiatalok lényegében az ifjúsági egyesületek egyikének tekintenék saját szervezetüket, ha tehát a tevékenység tartalmában és formájában is megegyezne bármely ifjúsági klub, egyesület, kör, szakkör tevékenységével, csökkenne a fiatalok érdekeltsége a KISZ-ben, mint olyan szervezetben, amely a társadalom ügyeinek intézésében, a politikába való konkrét bevezetést és eszelekvést nyújtja, s ezért szükségyszerűen csökkenne politikai-közéleti aktivitásuk is.

A mai fiatalok és a mai KISZ-szervezetek körében egyik nagy dilemma éppen ez a kérdés. A passzivitás elleni harcunk, a KISZ-tag aktivizálására irányuló minden erőfeszítésünk, a központi kérdésként kezelt érdekvédelem ellenére közben valami ki- kimarad munkánkából: a KISZ létének értelmezése és alapvető érdekeltsége, azaz politikai tartalma, az ifjúság minden más szervezetétől és egyesületétől megkülönböztető vonása, a kommunizmus tendenciájára irányuló konkrét munkája, a harc a szocialista társadalom fejlesztéséért, mindennapi munkája, amellyel segíti a haladást, a tagjainak az igazi kommunistává válást.

Ha ugyanest a kérdést a szakszervezeteknek a fiatalokra gyakorolt hatásával szembesítjük, az elvi azonosság mellett a módszerbeli sajátosságra, a szakszervezeti nevelőmunka specifikumaira találunk. S amíg a KISZ-nek, mint ifjúsági szervezetnek a nevelőtényezők rendszerében elfoglalt helye és szerepe oldaláról megközelítve találjuk meg a társadalmi funkcióját, a szakszervezetek döntő módon a szocialista demokráciát irányító erejét megtestesítő munkásosztály szervezésében realizálják feladataikat.

A munkásosztály vezetőszerépével kapcsolatos nézeteket 6 kérdésből álló blokkal vizsgáltuk. Az első kérdést: Miért a munkásosztályé a vezetőszerép a szocializmus építésében? /37. kérdés/ szándékosan szétválasztottuk a többi öt kérdéstől és a forradalmár, forradalmiság, a mai magyar fiatalok forradalmi tetteinek lehetőségeivel foglalkozó kérdéscsoporthoz csatlakoztattuk, a kérdés feltevésben azzal a határozott kijelentéssel, hogy ma Magyarországon a munkásosztályé a vezetőszerép. Ebben semmi kétséget nem hagytunk. Ezt az ismertet, függetlenül attól, hogy elfogadják-e a fiatalok vagy sem, mindenki ben feltételeztük. A válaszokról tudtuk, nehéz lesz, az emlékezetből nem tudnak majd könnyen kész formulát előszedni a tanulók, önálló politikai véleményt kell megfogalmazniuk.

A válaszok skálázása nem volt könnyű. Az előkísérletek válaszait tipizáltuk, s ennek alapján határoztuk meg a Kódolási utasításban /L.: III. sz. melléklet 22-23. old./ válaszmódellünket.

A tanulóifjúság válaszainak megoszlása:

A válaszok típusai	A válaszok megoszlása	
Helyes válasz	1.099	18.97
Részben helyes válasz	2.492	43.03
A munkásosztály vezetőszeropének megvalósulását azonosnak itéli a párt vezetőszeropével	159	2.74
Téves válasz	446	7.70
Nem ért egyet a munkásosztály vezetőszeropével	11	0.18
Tagadja a munkásosztály vezetőszeropének érvényesülését a szocializmus építésében	30	0.55
Nem válaszolt	1.554	26.83
Ö s s z e s e n t:	5.792	100.00
=====		

A helyes és a részben helyes válaszok arányát, 62 %-ot jó eredménynek tartjuk. Ezen belül a KISZ funkciót viselők 67.78 %-os, a vegyes életkoru alapszervezeti tagok 68.69 %-os, pozitív értékei emelkednek ki.

A válaszhiány 26.83 %-ot ér el, tehát a téves, rossz válaszok száma 487 /8.43 %/ csekély. A munkásosztály vezetőszeropét tagadó, azzal szembenálló 41 fő /0.73 %/ szám szerint jelentéktelen, mégis foglalkoznunk kell e problémával.

"A munkásosztályé a vezetőszerop, de ez nem jó, mert a munkásosztály nem látja teljesen tisztán a politikai kérdéseket, mert szellemileg nem képzett, fejlett, hogy a vezetőszeropet játssza." - írta a nyílt kérdésre adott válaszában a 3600 sz.

kísérleti személy, 18 éves szakközépiskolás lány, alapszervezeti KISZ-titkár.

Az 1574. sz. kísérleti személy, 17 éves gimnazista, KISZ-tag tömör válasza ellenére érzékelteti, hogy a tanulófiatalok politikai nevelésében a lényeglátás nem irreális igény:

"mert a legferradalmibb osztály, ő szerette meg a hatalmat a burzsoáziától."

Azt a kérdést, hogy miért a munkásosztályé a vezetőszerp, a 14-18 éves tanulófiatalok tehát megnyugtató szinten elsajátították. 88.68 %-uk helyesli is a munkásosztály vezetőszerpét - a fiuk 90.46 %-ban, a lányok 88.23 %-ban, a vegyes életkorú alapszervezeti tagok 83.10 %-ban - s ezzel véleményüket igen pozitívnak ítéelhetjük. Hasonlóképpen kedvező a kép akkor is, ha a tanulóifjuságnak azt a véleményét is számításba vesszük, hogy szerintük érvényesül-e jelenleg hazánkban az a vezetőszerp. 75.72 %-uk határozottan állítja, 14.65 %-uk részben látja megvalósultnak. A válaszhiány 6.68 %-os. Tehát a tudatban meglévő, sokszor hallott, megértett - hiszen a miértre is 62.0 %-os jónak minősíthető választ kaptunk, - elfogadott politikai véleményyt szinte automatikusan reprodukálják a taulók.

A munkásfiatalok KISZ-en belüli vezető szerepére vonatkozó kérdésünkre kevésbé pozitív a válasz: 45.25 %. szerint érvényesül, 20.65 % úgy itéli meg, hogy csak részben, 2.98 % pddig nemmel válaszolt. 31.31 %-ot kitevő réteg nem tudja, illetve

nem válaszolt. A KISZ-en kívüliek aránya a válaszok megoszlásában alig mutat eltérést. Az ifjúsági szervezet ismerete alatta marad az általános politikai ismereteknek.

Nagy gondot okozott viszont, a "hogyanra" /77. sz. kérdés/ a válasz: 42.56 % nem válaszolt, 11.20 % kijelentette, hogy nem tudja, 10.45 % pedig téves vagy rossz választ adott. A 14.66 %-os helyes és a 21.13 %-os részben helyes - együttesen 35.79 %-os érték azt bizonyítja, hogy a tanulóifjúság politikai ismeretei nem elég életközeliak, a konkrét politikai tapasztalat csak részben esik egybe a megszerzett ismeretekkel. A KISZ - tisztségviselői - 40.61 %-kal - kedvezőbb helyzetben vannak, a vegyeséletkorú alapszervezeti tagok átlag alatti értéke - 33.22 % - jelzés, milyen irányban kell fejleszteni az ifjúsági szervezet tevékenységét.

A KISZ-en belüli "hogyanra" mindössze 1.609 választ kaptunk. 16.69 % a munkásfiatalok vezetői posztokra kerülésében látja, s az elvi politikai megközelítést 5.26 % fejti ki; 5.39 % pedig gyakorlatilag úgy ítéli meg, hogy nem érvényesül a gyakorlatban a KISZ politikai vonalának kialakítására a munkásfiatalok döntő szerepe.

A feldolgozás során a munkásosztály vezetőszeropének kizárólag képviseleti uton történő érvényesülését leszűkített, téves válaszkategóriába soroltuk. Ez 8.97 %-ot tett ki.

Kétségtelen a munkásokból lett, politikai, gazdasági, kulturális vezetők is a munkásosztály vezetőszeropének érvényesülését bizonyítják. Nem véletlen, hogy az MSZMP 1973. november

28-i KB ülése a káderpolitikai feladatokról szóló határozatában kiemeli: "A párt, társadalmi és tömegszervezetek a választások alkalmából szükségessé váló cserékkel érvélik el, hogy a jelenleginél nagyobb számban kerüljenek társadalmi, politikai kérdésekben járta, arra alkalmas fizikai munkások a választott vezető testületeikbe." /131/ Hozzá kell azonban tenni a határozatnak azokat az elemeit is, amelyek a tervszerű káderfejlesztéssel, a kiválasztás demokratizmusának növelésével, a szakszervezeti szerveknek - és a fiatalok esetében a KISZ-szervezeteknek - a dolgozók észrevételeire támaszkodó véleményezési jogköre bővítésével kapcsolatosak. "Az üzemi demokrácia fejlesztésével összhangban biztosítani kell, hogy az állami üzemek, intézmények dolgozói érdekképviseleti szerveik útján nagyobb beleszólási lehetőséget kapjanak vezetőik kiválasztásába és megítélésébe. Ezért indokolt szélesíteni a szakszervezetek véleményezési jogkörét, biztosítva, hogy állásfoglalásukban a dolgozó kollektíva észrevételei is helyt kapjanak. A fiatalok esetében a KISZ is rendelkezzen véleményezési joggal." /132/

A kizárólag képviseleti úton megvalósuló vezetőszerop eddig is csupán a felületos, csak részben tájékozott rétegek véleménye volt. Nyilvánvalóvá kell tennünk nevelőmunkánk során a párthatározat feladataiból következő tartalmi lényegot is: a szocializmus építésének konszolidált viszonyai között is nyitott az ut a politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális élet minden szférájába, minden fiatal előtt. Az iskola nem egyedüli meghatározója a társadalmi mobilitásnak.

Lehetséges és szükséges a jövőben is a tehetséges, politikai és társadalmi tapasztalatokkal, áldozatkészséggel rendelkező fiatal és idősebb munkások vezető posztra állítása.

3.12. A tanulófiatalok véleménye a szakszervezetekről

83. kérdés: A szervezett dolgozók szakszervezeti tagok. Mi a feladata ma a szakszervezeteknek Magyarországon? Sorolj fel néhány olyan tevékenységet, amelyet szakszervezeti feladatnak tartasz!

A válaszok típusai	A vála- szok száma	A válasz- adók %- ában	A megkér- dezettek %-ában
Szervezés, tömörítés, a munkások osztályöntudatának kialakítása, fejlesztése, a dolgozók bevonása a politikai közéletbe, a párt politikájának megismertetése és elfogadtatása	291	7.36	5.02
Munkaversenyek, termelési akciók kezdeményezése és irányítása	62	1.54	1.05
Az üzemi demokrácia megvalósítása, a dolgozóknak a termelés irányításába való bevonása	50	1.26	0.86
Érdekvédelem, a dolgozók igényeinek tanulmányozása, kielégítésének biztosítása	1.178	29.84	20.34
Munka és egészségvédelem, társadalombiztosítás, nyugdíj ügyek intézése	462	11.69	7.97
Közreműködés a dolgozók szociális ügyeinek megoldásában, segélyek, ültetés, kedvezményes utazások, hétvégi pihenés megszerv.	1.560	39.47	26.93
Kulturális és sportlétesítmények fenntartása	120	3.03	2.07
A dolgozók szakképzettségének növelése	70	1.77	1.20
Egyéb	160	4.04	2.76
Nem válaszolt	1.839	-	31.80
<u>Összesen:</u>	<u>5.792</u>	<u>100.00</u>	<u>100.00</u>

Az ismeretek alapján az érdekvédelem és a szociális problémákkal való foglalkozás köré tömörülnek 47.27 %-ban. A munka- és egészségvédelem, a társadalombiztosítás és a nyugdíjügyek a válaszokban 7.97 %-os arányt tesznek ki.

A munkásosztály osztályszervezeteként fogja fel a szakszervezetek szerepét és helyét a szocializmus építésében, az üzemi demokrácia megvalósításában, a termelésirányításban való részvétel megszervezésében és biztosításában, a munka termelékenységének növelését szolgáló kezdeményezések felkarolásában és népszerűsítésében látja a fiatalok 6.93 %-a.

Ez a réteg a 14-18 éves korosztályon belül, a tanulóifjúság politikailag tájékozottabb és érdeklődőbb rétege. Véleményük tanuló társaik állásfoglalásait azonban alapvetően nem befolyásolják e kérdésben. Ennek oka, valószínűleg az, hogy a korosztály jelentős része - a megkérdezettek 85.76 %-a gimnazista és szakközépiskolás - s életcéljuk nem a szakmunkás pálya felé irányul.

Érdekes módon merült fel a vizsgálat során egy sajátos ellentmondásos helyzet: a KISZ-ben aktiv, vezetői tisztséget betöltő fiatalok számszerűleg kis csoportja a szakszervezeteket a szocializmusban szükségtelennek, sőt kifejezetten feleslegesnek tartja. KISZ alapszervezeti titkárok, agitációs és propaganda felelősök köréből nyilatkoztak így a próbafelvételek során. Aktívan politizáló fiatalok között ez a téves nézet azért alakulhatott ki, mert annyira távol élnek a munkás-

osztálytól, a termelő üzemtől, hogy számukra minden politikai kérdés: diák-kérdés, vagy lecke. Konkrét munkakapcsolat az "Egy üzem egy iskola" mozgalom keretében nincsenek, a szocialista brigádok és a tanintézeti KISZ-alapszervezetek együttműködése ma még nem általános. Erre pedig mulhatatlanul szükség volna.

Az arányok tükrözik a 14-18 éves korosztály "közvéleményét". Itt ragadhatjuk meg konkrétan azt, ami a szakszervezeti mozgalom politikai tartalmának, a közéletbe való bevonásnak a feladata és az arra való felkészülés-felkészítés ellentmondásaként ma tapasztalható.

Az üzemi demokrácia megvalósítása, a termelési akciók irányítása, a politikai közéletbe való bevonása a válaszolók 10,16 %-ánál szerepel /a megkérdezettek 6,93 %-a/ Helyesen értékelik a szakszervezeti vezetőszervek, hogy ezen a területen kell előrehaladni.

"A fiatalokkal való törődésnek igen fontos része a fiatalok politikai nevelése. Az ifjúságpolitikai határozat végrehajtásában szerzett tapasztalataink azt igazolják, hogy a fiatalok intenzívebb bevonása saját ügyeik intézésébe, a közösségi, társadalmi problémák megoldásába növeli felelősségérzetüket, fejleszti politikai ítélőképességüket és érettségüket. Ezért a határozat végrehajtása során arra törekszünk, hogy az eddiginél nagyobb lehetőségeket teremtsünk a fiatalok társadalmi és politikai aktivitásának fokozásához." /138

Természetesen ezt úgy értelmezzük, hogy a szakszervezetek valamennyi tevékenységében, a szociális, a kulturális és a sportintézmények munkájában és mindenütt törekedni kell a fiatalok intenzívebb bevonására saját ügyeik intézésébe. Ha ez a törekvés a szakszervezetek intézményeinek tevékenységébe bekapcsolt tanulófiatalokra is kiterjed, s ennek tudatosítása is eredményesebb lesz, a tanulóifjúságnak a szakszervezetekkel kapcsolatos ismeretei mélyebbek, konkrétabbak és "politikusabbak" lesznek. Ma még e téren sok a problémánk.

A szakmunkástanulók kedvezőbb diszpozíciókkal lépnek munkába szakmunkásvizsgájuk után abból a szempontból, hogy beilleszkedhessenek a szakszervezeti mozgalom által befolyásolt üzemi légkörbe, az üzemi társadalmi szervezeteinek életébe, s magába a munkásosztályba. A szakszervezetek tagjaiként fogadják őket, ünnepélyes szakmunkásvizsgáztatást, az új szakmunkások megkülönböztetett fogadását szervezik üzemi szakszervezeti- és KISZ-bizottságok, s ezeken az üzem vezetői ismertetést tartanak az üzem életéről, a rájuk váró feladatokról, lehetőségeikről, az üzemi élet teljes spektrumáról.

Hasonló ünnepélyességgel és szervezettséggel más munkába lépő dolgozó réteget nem szoktak fogadni. Ismerve a fogadtatás és az első benyomás kedvező hatását, helyesnek és további terjesztésre alkalmasnak tartjuk ezt az újabb keletű szokást.

/L. Makarenkónak a Dzserdzsinszkij Kommunában alkalmazott módszerét./

Ennek fényében különösen érdekes annak áttekintése, hogy a különböző iskolatípusokba járó fiatalok - feltételezve azt,

hogy bizonyos tanulási idő után véleményük megváltozhat, s azt is, hogy jelentős részük munkábalépése egyben a szervezett dolgozókkal való közvetlen és konkrét munkakapcsolat első alkalma - hogyan vélekednek a szakszervezetek tevékenységéről.

Az iskolatípusok szerint adott válaszok aránya: gimnazisták 51.0 %, szakközépiskolások 38.2 %, szakmunkástanulók 9.3 %, egyéb iskolatípusba tartozó, illetve nem sorolható be 1.5 %.

A szakszervezeti tevékenységcsoportok szerinti megoszlás

A válaszok típusai	A válaszadók %-ában
Szervezés, tömörítés, a munkások osztály- öntudatának kialakítása, fejlesztése; a dolgozók bevonása a politikai közéletbe, a párt politikájának megismertetése és elfogadtatása	14.2
Munkaversenyek, termelési akciók kezde- ményezése és irányítása	5.0
Az üzemi demokrácia megvalósítása, a dol- gozóknak a termelés irányításába való bevonása	2.0
Érdekvédelem, a dolgozók igényeinek tanulmá- nyozása és kielégítésének biztosítása	25.8
Munka- és egészségvédelem, társadalombizto- sítás, nyugdíjügyek intézése	10.0
Közreműködés a dolgozók szociális problémái- nak megoldásában, segélyek, üdültetés, ked- vezményes utazások, hétvégi pihenés, üdülés megszervezése	35.8
Kulturális és sportlétesítmények fenntartása	3.1
A dolgozók szakképzettségének növelése	0.7
Egyéb	3.4
Ö s s z e s e n :	100.0
=====	

Az arány az egyes iskolatípusokon belül azonban másként tagolódik. A válaszok közül kiemelkednek a gimnazisták. A mintában 41.27 %-kal szerepeltek, a szakszervezetekről azonban 51.0 %-os a válaszarányuk. A szakközépiskolások 6.5 %-kal, a szakmunkástanulók pedig közel 5.0 %-kal kisebb arányban nyilatkoztak tényleges arányuknál.

A gimnazisták bátrabb állásfoglalása különösen a szakszervezetek politikai, osztálytartalmánál az általánosítás magasabb készségét és elvontabb voltát, a jobb fogalmazási készséget is jelenti. A szakszervezetek tevékenységrendszerének 1-2-3 csoportjára esik a válaszok 21.1 %-a, a gimnazisták válaszaiknak 26.4 %-a. Ugyanezt a mutatók másként vizsgálva az 1. tevékenységcsoportra a gimnazisták a válaszok 57.6 %-át, a másodikra 66.6 %-át, a harmadikra 63.6 %-át adták. A termelési mozgalmak és az üzemi demokrácia fejlesztésének a szakszervezetek tevékenységében kevesebb jelentőséget tulajdonítanak a szakközépiskolások és a szakmunkástanulók a gimnazistáknál, pedig a társadalmi termelési akciókban gyakrabban vesznek részt. A tudatosítás, illetve a szakszervezetek szerepének és tényleges munkájának felismerése és elismerése a két rétegben, tehát a szakmunkástanulók és a szakközépiskolások körében, nem éri el a megkívánt szintet.

A szakmunkástanulók a szociális problémákkal való foglalkozás szakszervezeti feladatának megnevezésében mutatnak arányuknál némileg magasabb eredményt, 10.6 %-os arányt /a válaszok

9.3 %-ával szemben/, ami a szakmunkástanulók összes e kérdésre adott válaszaihoz viszonyítva 42.8 %-ot tesz ki.

A szakközépiskolások az 1. tevékenységcsoportra 34.6 %-os, a másodikra 29.5 %-os, a harmadikra 22.6 %-os válasza lényegében alatta van arányuknak, A többi válasz az arány körül mozog.

A KISZ-tagok és a KISZ-en kívüliek összehasonlításakor nem találtunk signifikáns különbséget. A vegyes életkorú KISZ-szervezetek tagjai az érdekvédelem szerepét a szakszervezetek tevékenységében érzékelhetően magasabbra értékelik az átlagnál. Különösen figyelemre méltó, hogy a leányok 17.82 %-ával szemben 26.33 %-uk emeli ki az érdekvédelmet, a fiuk pedig 23.45 %-ban. A vegyeséletkorú alapszervezetek tevékenységének általánosítása, kiterjesztése fedezhető fel ebben a jelenségben.

Fordított a helyzet a szociális problémák megoldásáról kialakult véleményekben. A vegyes életkorú alapszervezetek tagjainak 21.27 %-a, a fiuk 25.68 %-a, a leányok 28.39 %-a jelölte meg e tevékenységet szakszervezeti feladatnak.

A szakszervezeti művelődési intézményeket rendszeresen /legalább kéthetenként/ látogató tanulófiatalok száma jelentős, 19.09 %-uk - tehát minden ötödik tanuló. Ugyanezt az értéket kapjuk a szakszervezeti sportegyesületi tagsággal kapcsolatban: 19.87 %. Ha a középfokú iskolák 10 tanulója közül 4 állandó kapcsolatban van a szakszervezetek valamely intézmé-

nyével, joggal várhatnánk az ismeretek magasabb szintjét, s főleg a szocialista demokrácia fejlesztésében a szakszervezetek fontos szerepének, a közélet ügyeiben való közvetlen és közvetett részvétel tapasztalatának nagyobb gazdagságát.

A szakszervezeti művelődési házak látogatásában és a sportegyesületi tagságban is megfigyelhető a vegyes életkorú KISZ-szervezetek tevékenységében az érdeklődési körök felé fordulás hatása. Ugyanis kevesebb, 16.61 %-os mind a művelődési házba járó, mind a sportegyesületi tag vegyeséletkorú alapszervezeti KISZ-tagok aránya. Ez a tény természetesen nem jelent szükségszerűen befelé fordulást, vagy a közéleti-politikai tevékenységtől való elfordulást. Az ifjúsági szervezet mozgalmasabb élete csökkentette a szabad időt, jobban leköti a tanulók érdeklődését is és idejét is.

A fiú-lány összehasonlítás ellentmond a hagyományos - és tegyük hozzá, felületesen általánosító - ítélkezésnek; nagyobb a különbség a fiúk javára a művelődési intézmények látogatásában, mint a sportegyesületi tagságban. A fiúk 27.62 %-a látogatja rendszeresen a művelődési házakat, szemben a lányok 11.43 %-ával. Ebben szerepet játszik a fiúk "önállóbb" esti programja is. A lányok 15.88 %-a tagja a szakszervezeti sportegyesületeknek, egyharmaddal több, mint a művelődési házakat látogató.

Véleményünk szerint ennek magyarázatául két fontos okot találhatunk: a középfokú iskolák sportolási lehetőségeinek

mostoha állapotát /1/, a szakszervezeti sportegyesületekben a női szakosztályokat könnyebb tanulófiatalokkal feltölteni, mint dolgozó nőkkel /2/. A fiuk, 24.49 %-os sportegyesületi tagsága a fiuk sport iránti nagyobb érdeklődését mutatja.

A szakszervezeteknek a fejlett szocialista társadalomban betöltött helyéről és szerepéről a tanulóifjúságnak a mainál pontosabb, konkrétabb ismereteket kell nyujtanunk, s ezzel a pályairányításban és a munkahelyi beilleszkedés készségének kialakításában a nyitott iskola programjára támaszkodva közelebb kell hoznunk az üzemet az iskolához és fordítva, az iskolát az üzemhez.

3.13 A tanulóifjúság politikai ismereteinek színvonala és alkalmazási készségének fejlettsége

Vizsgálatunkban a politikai fogalmak ismeretének összesítésével arra a kérdésre kerestünk választ, hogy milyeneknek minősíthetjük tanulóifjúságunk politikai tájékozottságát, ismereteinek szintjét, képzettségét. A politikai műveltség tartalmának egy szűkebb, körülhatárolt területét vizsgáltuk, azt a részét, amely más mozzanatokkal együtt - értékitéletekkel, viszonyulással, konkrét cselekvésbeli azonosulással, közéleti-politikai aktivitással vagy passzivitással, - jellemzi a mai 14-18 éves tanuló fiatalok közéleti-politikai aktivitását. A politikai fogalmak összevont értékeit ilyen viszonylag nagy mintán végzett vizsgálatban azért tudtuk számitani és vehetjük figyelembe, mert valamennyi kérdést azonosan skáláztunk, illetve a kérdés természetéből, a finomabb elemzésre irányuló törekvésünkből adódó eltérő, egyedi skálázást a kódolás egyező rendjébe átsereltük. A nagy minta alapvető és elegendő adatot szolgáltatott a jelenségeket előidéző tényezők közötti összefüggés többszempontu elemzésére.

Az alábbiakban a politikai műveltség tartalmának, a vizsgált fogalmak együttes ismeretére jellemző adatait értelmezzük besoroló adataink alapján, azaz a 12. vizsgált fogalomra adott összesített válaszokat.

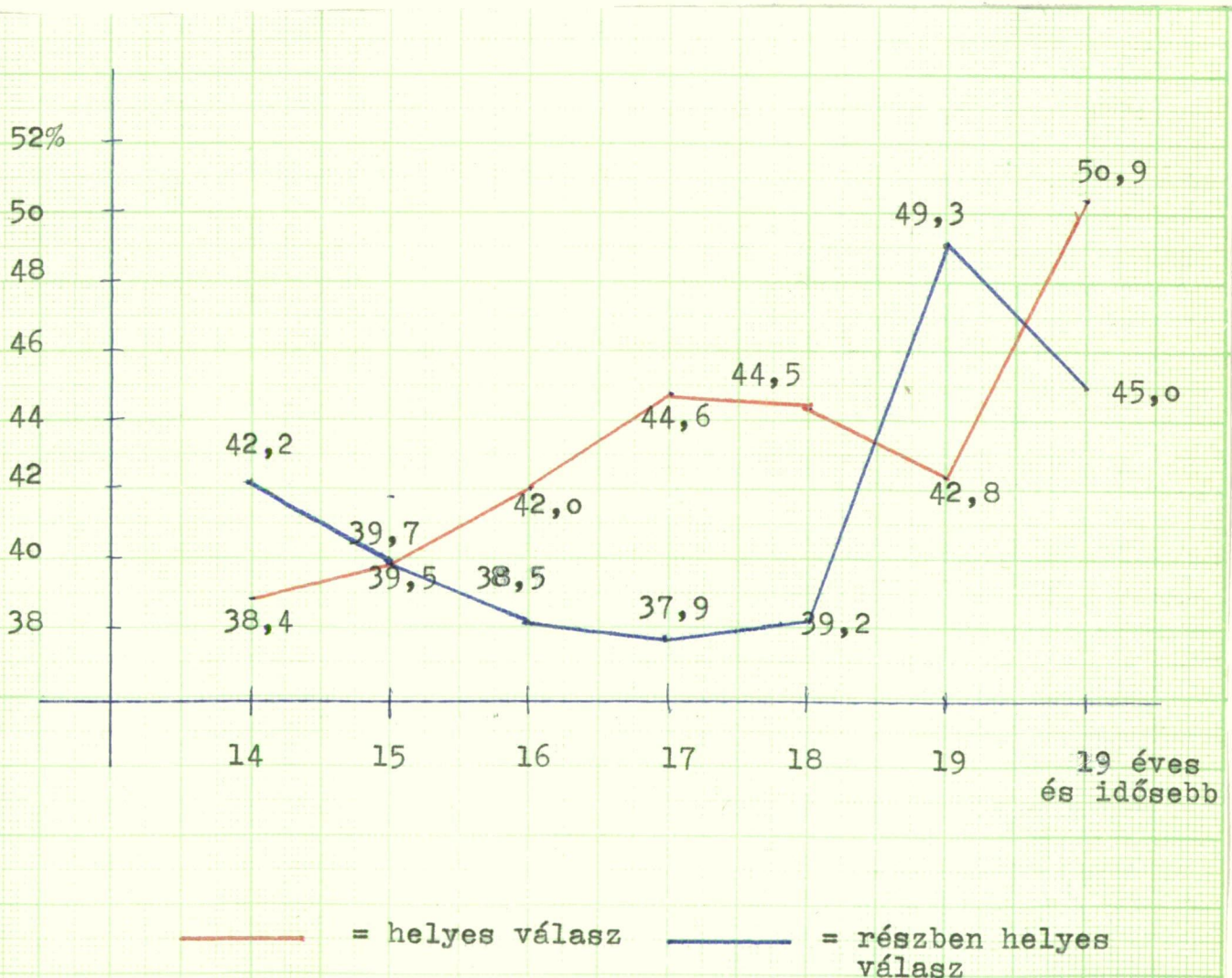
Az életkor és a politikai ismeretszint összefüggéseinek szorosságát igen gyengének találtuk. $/\text{Khi}^2 = 158.663$; $\text{FI} = 002$; $\text{SzF} = 21/$

A mélyebb elemzés azonban éppen azt mutatja meg, amiről eddig nem voltak adataink. Azt, hogy 14 éves kortól 18 éves

korig hogyan változnak a tanulók politikai ismeretei. Az ugyan kimutatható, de annyira nem számottevő, mint feltételeztük, s ez a fejlődés alapvető problémára irányítja figyelmünket: a középfoku iskolák és az azokban működő KISZ-szervezetek politikai nevelőmunkájának koncentráltabb, célratörőbb programját szükséges kidolgoznunk ahhoz, hogy az ideológiai offenzíva kibontakozhasson.

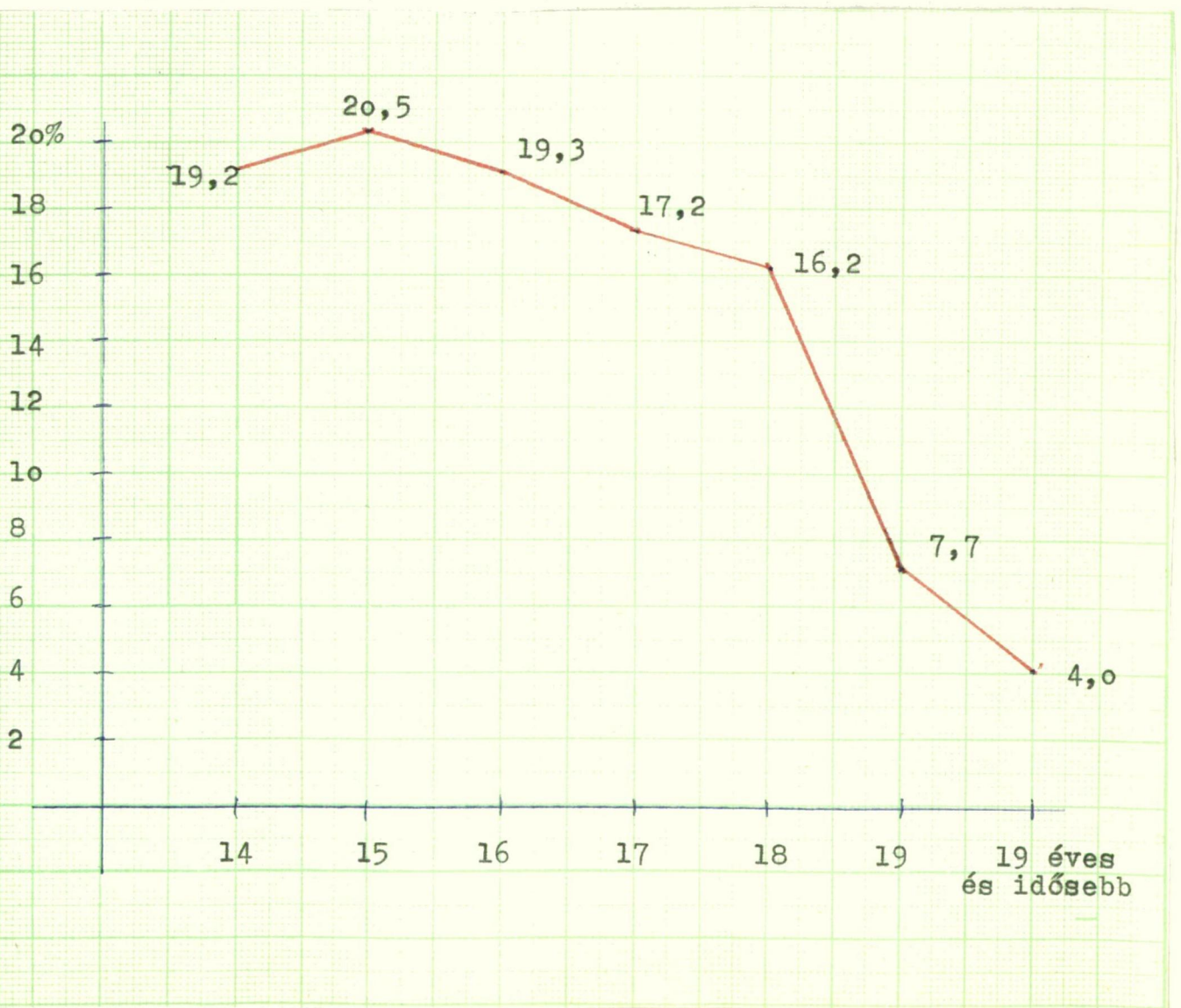
Szemléletesen mutatják ezt következő adataink:

1.sz. ábra. A vizsgált politikai fogalmak együttes ismerete életkor szerint. Helyes és részben helyes válaszok aránya.

A politikai fogalmak helyes meghatározásában 14-17 éves korban emelkedik a görbe. Ez az emelkedés azonban nem ugrásszerű: 14 évesek 38.4 %-áról 17 éves korban 44.6 %-ra; 17-18-~~1~~ éves korban lényegében stagnál a szint. A részben helyes válaszok aránya lassu csökkenést mutat; a 14 évesek 42.2 %-ról, a 17 éveseknél 37.9 %-ra. Ha a rossz válaszok arányát is összevetjük ezzel a fejlődésvonallal, azt látjuk, hogy fokozatosan csökken a politikai fogalmak rendszerében rosszul tájékozódó fiatal.

2. sz. ábra. A vizsgált politikai fogalmak együttes ismerete életkor szerint. Helytelenül válaszolók aránya.

A 14 évesek 19.2 %-áról két korosztályban stagnáló szint után 18 éves korra 16.2 %-ra csökken, majd a 19 éveseknél 7.7 %-ra esik a helytelenül választ adók aránya . A világos politikai fogalmakkal rendelkezők számának gyarapodása azt eredményezi, hogy 18 éves korig kis mértékben csökken a tájékozatlanok aránya, és csökken a pontatlan, felületes ismeretekkel rendelkezők aránya is.

A 19 évesek és az idősebbek - a mintában 3.48 %-ot tesznek ki, - zömükben érettségizett szakmunkástanulók és főiskolai hallgatók, - abban különböznek a 14-18 éves kor osztálytól, hogy a rossz, fogalmilag elfogadhatatlan válaszok aránya 4 %-ra csökken. Ezt az eredményt mindenképpen pozitívnak kell értékelnünk, miközben változatlanul azon a véleményen vagyunk, hogy a politikai fogalmak tisztázására, megértetésére, azok reprodukálási készségének emelésére több figyelmet kell fordítanunk. Az eszmei tisztaságért és az ideológiai tévedések leküzdéséért folytatott vitákban előfeltétel a helyes álláspont biztos tudása; s eredménynek is azt tekinthetjük, ha növekszik a fiatalok politikai ismereteinek szintje.

A nemek szerinti megoszlás és a politikai fogalmak összevont ismeretében is igen gyenge összefüggést találtunk.

$\chi^2 = 152.055$; $FI = 0.001$; $SzF = 6$ / Lényegében a lányok precízebb megfogalmazásai a helyes válaszok 43.9 %-os értékével szemben a fiuk 40.6 %-os eredménye a helytelen válaszok arányánál egyenlítődik ki: a lányok 16.8 %-os, a fiuk 19.8 %-os adataival. A részben helyes meghatározások összességükben csaknem megegyeznek: a lányok 39.3 %, a fiuk 39.6 %-os aránya mutatja ezt.

Az ismeretek szintjében tehát ebben a korban nincs lényeges különbség a leányok és a fiuk között. A leányok érdeklődése a politikai kérdések iránt viszont feltűnően kisebb; miként ezt a 6. sz. eloszlás táblázatunk mutatja. A közéleti, politikai aktivitásban a későbbi években mutatkozó nagy különbség, s a nők közéleti tevékenysége alacsonyabb szintjének egyik eredője az érdeklődés irányultságának különbözősége lehet. Az érdeklődésbeli diszkrepancia véleményünk szerint összefügg azzal a társadalmi hatásmechanizmussal, amely más magatartást, más szerepet tulajdonít a lányoknak, mint a fiuknak, s ez konkrétan a 16-17. életévben fordítja meg az aktivitási arányt a fiuk javára.

A vizsgálat az iskolatípus és a politikai fogalmak ismeretének összefüggéseire vonatkozó előfeltevésünket a közgazdasági szakközépiskolák kivételével igazolta. Azt feltételeztük, ugyanis, hogy a politikai fogalmak ismeretében ez az iskolatípus nyújt a legtöbbet. A minta 34.05 %-a volt szakközépiskolás. A teljes minta 3.5 %-a közgazdasági szakközépiskolás, zömükben irodai-ügyviteli szakközépiskolákból, összesen 203 fő.

A véletlen mintavétel következtében olyan "közgazdasági" szakokból /gyors- és gépirői tagozatokból/ kaptunk válaszokat, ahol úgy látszik, jelenleg sokkal kisebb a lehetőség a politikusabb magatartás kialakulására. Így az iskolatípus szerinti összefüggés szorosságának gyenge volta ellenére viszonylag nagy belső diszkrepancia adódik.

A helyes válaszok aránya a legnagyobb a gimnazisták között: 46.3 %-os, mind az általános, mind a tagozatos osztályokban. A szakközépiskolákban az ipari tagozat 41.5 %-os, az egyéb

/egészségügyi, stb./ 41.8 %-os ehhez közeli,; a mezőgazdasági tagozat 30.3 %-os, a közgazdasági tagozat 25.8 %-os eredménye azonban lényegesen alacsonyabb.

A szakmunkástanulók körében a nehézipari szakmát /nagyüzemi szakmunkásképzés/ tanulók 35.4 %-a, a helyiipari és szolgáltatói tanulók 37.8 %-a, a könnyűipari szakmunkástanulók 29 %-a adott helyes választ.

A részben helyes válaszok aránya a fenti sorrendben:

gimnazisták	37.9	36.6	-	-
szakközépiskolai tanulók	30.0	40.1	47.8	47.8
szakmunkástanulók	40.7	34.0	43.3	

A téves, elfogadhatatlan válaszok aránya a fenti sorrendben:

gimnazisták	15.8	17.1	-	-
szakközépiskolai tanulók	18.5	18.1	21.9	26.4
szakmunkástanulók	23.9	28.2	27.7	-

A szakmunkástanulók politikai képzésében mutatkozó elmaradás okai közül kettőnek tulajdonítunk meghatározó jelentőséget:

- az általános iskolából kikerülő továbbtanulók között tudásbeli és az uttörőcsapatban elfoglalt helyükben és szerepükben eleve különbség van a gimnazisták, a szakközépiskolások és a szakmunkástanulók között - a szakmunkástanulók hátrányára;

- a szakmunkástanulók kedvezőtlenebb helyzetben vannak ismereteik bővítését - így politikai ismereteik bővítését illetően

is a középiskolák tanulóinál. Ezt a hátrányt a politikai műveltség körébe tartozó ismeretanyagra is vonatkoztathatjuk. Az "életközelség"-nek a politikai közömbösség megszüntetésére vonatkozó hatása nem azonnal, hanem évek során érvényesül, amikor a szakmunkástanulók a tanulmányhelyek még mindig zártabb világának egysíku tapasztalatait a termelőüzemekben huzamosabb időn keresztül eltöltött gyakorlatuk konkrét élményeivel egészíthetik ki. A politikai életben való gyakorlati eligazodásban nem a tevékenység jellege hat döntően a fiatalokra - a tanulás, műhelygyakorlat, termelő munka -, hanem az a viszonyrendszer, amelyben a tevékenységet folytatják. Fő tevékenységükben minél közelebb kerülnek a társadalom alapvezető jelenségeinek folyamataihoz, annál realisabb, életesebb lesz szemléletük, annál jobban tisztulnak politikai fogalmaik, értik meg a kül- és belpolitika eseményeinek összefüggéseit.

Az iskolai évfolyam és a politikai képzettség összefüggésében ugyanazt találtuk, mint az életkor szerinti elemzésnél. A középfokú iskolák harmadik évfolyamában 43.5 %-os a helyes válaszok aránya, életkor szerint a 17 éveseknél 44.6 %. A negyedik évfolyam 45.4 %-a és a 18 évesek 44.5 %-a között egy százaléknyi különbség a három éves szakmunkásképzéssel magyarázható minimális eltérés.

A részben helyes válaszok ellenkező irányba mozognak: elsőben 41 %; negyedikben 38.9 %. A helyes és részben helyes válaszok együttes értéke elsőben 80.3 %, a negyedikben 84.3 % már konkrétan mutatja a tendenciát, a politikai képzettség fejlődését.

Ez a 4 %-os növekedés a téves, rossz válaszok csökkenésének a következménye: elsőől negyedikig 19.5 %-ról 15.5 %-ra zsugorodott a fontosabb politikai fogalmak körében tájékoztatlanok aránya.

A KISZ-ben eltöltött évek számával, a politikai ismeretek viszonylag lassu növekedésének ütemével nem lehetünk elége-
tttek. Az 1 éve KISZ-tagok 42.4 %-ának helyesek a válaszaik, de alig van különbség a 14-15 éves nem KISZ-tagok ismereteiben, akiknél ez az érték 41.0 %. A 4 évi KISZ-tagság után emelkedik ez az érték 44.1 %-ra, ami alatta van a negyedik évfolyamok 45.4 %-ának. A helytelen válaszok 19.4 %-ról 16.2 %-ra csökkennek. Némi emelkedés - 1.5 % - van a részben helyes válaszok körében.

Az, hogy a fiatalok együtöde-eghatoda képzetlen, tájékoztatlan, sőt kifejezetten közömbös politikai kérdésekben, a társadalmi hatásmechanizmus befolyása miatt érthető. Azt azonban semmi-
képpen nem magyarázza, hogy a KISZ-tagok körében is nagyjából hasonló arányt találunk. Adataink elemzésekor igyekeztünk figyelmet fordítani az okokra, a következtetéseinkben összefüggésüket is megkíséreltük. Mégis úgy látjuk, hogy további vizsgálatot igényel e kérdés.

Konkrétta tehetjük jelen fejtegetéseinket és finomabb elemzés céljaira talán alkalmasabbá is, ha KISZ alapszervezetek és csucsvezetőségek különböző tisztségviselőinek politikai műveltségi, "felkészültségi" szintjét hasonlítjuk össze a teljes mintával.

KISZ-tisztségviselők politikai képzettsége:

KISZ funkciója az alapszervezetben	Helyes válasz %-ban	Részből helyes válasz %-ban	Téves rossz %-ban
Alapszervezeti titkár	52.3	33.9	13.8
Alapszervezeti vezetőségi tag, titkárhelyettes, szervezőtitk.	46.5	40.0	13.5
Alapszervezeti vezetőségi tag, agit. prop. felelős	43.1	38.1	18.8
Alapszervezeti vezetőségi tag, kulturális felelős	46.1	37.6	16.3
Alapszervezeti vezetőségi tag, sportfelelős	46.1	35.5	18.4
Alapszervezeti vezetőségi tag, gazdasági felelős	43.9	40.7	15.4
Alapszervezeti vezetőségi tag, egyéb reszortfelelős	45.9	38.5	15.6
KISZ csoportfelelős, vezető, bizalmi, osztály KISZ-csoport felelős, vezető, egyéb KISZ alapszervezeti csoportmegbízottja van	42.2	37.4	20.4
Nincs tisztsége az alapszervezetben, sem a KISZ más szervezeti egységében	38.9	41.5	19.6
Iskolai csúcsvezetőség titkára	53.6	34.4	12.0
Csúcsvez.-tag, reszortfelelős	51.1	35.1	13.8
Csúcsvez.-tag, reszort nélkül	46.2	37.9	15.9
Nem tagja a csúcsvezetőségnek	38.3	43.0	18.7
<u>Összesen:</u>	42.4	39.7	17.9
A teljes minta	42.4	39.3	18.3
=====			

A funkciót nem viselő KISZ-tagoknak az átlagnál is alacsonyabb szintű értékeit azzal magyarázhatjuk, hogy a hagyományos felépítésű KISZ alapszervezetekben a vegyes életkorú alapszerve-

zetekben tisztsége és megbízatást betöltő adatai emelték az átlagot. Az egyébként is kicsi aránykülönbség a 14-18 éves korutanolófiatalok politikai műveltségében számottevő differenciát csupán a KISZ-funkció terén mutat.

Kérdőívünk 63. és 64. kérdése alapján a KISZ alapszervezetben, illetve csucsszervezetekben betöltött funkciók szerint csoportosítottuk a válaszadókat.

A politikai fogalmak összesített adatai természetesen csak a tisztségviselőkre vonatkoznak. Ezért abszolút számokban kifejezve alacsonyabbak a besoroló adatok a többi értékeinél.

A helyes és részben helyes válaszok arányának különbözősége a nem, kor, KISZ-tagság kelte, iskolatípus szerinti megoszláshoz viszonyítva az alapszervezeti funkciók esetében 10 % alatt marad. Gyakorlatilag tehát kicsi különbséget állapíthatunk meg.

Ezek szerint a KISZ-nek ilyen értelmében nem volna elég nagy hatása a politikai ismeretszint alakulására? Hol, miben melyik életkorban hat a legjobban az ifjusági szervezetben végzett munka? Mivel és hogyan érhetjük el a közéleti-politikai aktivitás szempontjából optimális politikai műveltség szintet? A kérdés pontos megválaszolása meghaladja lehetőségeinket. Vizsgálatunk e kérdésre nem adott kielégítő választ.

Az adatok finomabb elemzése nyújt ugyan támpontot a probléma jobb megközelítéséhez, ez azonban bizonyítéknak még nem elegendő. Az alapszervezetben tisztséget viselők között a politikai ismeretszintben két ponton mutatható ki szignifikáns

különbség: az alapszervezeti titkárok helyes válaszainak 52.3 %-os arányával szemben a tisztséget nem viselő KISZ-tagok 38.9 %-os válasza 13.4 % különbséget mutat. A többi alapszervezeti tisztségviselő helyes válaszai 42.2 és 46.5 % között ingadoznak.

Kisebb az eltérés a helyes és a részben helyes válaszok összesített adataiban. Az alapszervezeti titkárok 86.3 %-os arányához viszonyítva a legalacsonyabb értéket a KISZ csoportok vezetőinek 79.6 %-os aránya adja, 6.7 %-os, tehát a tisztséget nem viselőkhöz viszonyítva felényi nagyságrendű különbséggel. Pontosabbak tehát az alapszervezeti titkárok politikai ismeretei, nagyobb hányaduk igényesebb a politikai fogalmak helyes használatában.

Ugyanezt a különbséget találjuk a fogalmak helytelen értelmezésénél.

Az alapszervezeti titkárok közül 13.7 %-uk helytelen választ adott összességében a politikai fogalmakra, a tisztséget nem viselő KISZ-tagok 19.6 %-ával szemben. Ez a 6 % körüli arány abszolút számokban természetesen más nagyságrendet jelent a tisztség nélküliek esetében, megközelítő pontossággal nyolcszor annyi fiataalt.

A mintát reprezentatívnek véve a középfokú iskolák KISZ alapszervezeti titkárai között mintegy 950-1000 fő nem ismeri elfogadható módon a legfontosabb politikai fogalmakat, nem tud eligazodni a határozatok szövegében. Ezért alkalmazza a

legkényelmesebb megoldást: az ismertetendő határozatot szóról-szóra felolvassa az alapszervezeti taggyűlésen, mivel nem tudja magyarázni, az alapszervezet életére, tevékenységére vonatkoztatni.

Ha a mintából nyert adatainkat 14-18 éves koru tanulói fiatalok körében a KISZ-tagság egészére kiterjesztjük a politikai fogalmak ismeretében a 18.1 %-os helytelen válaszarányt látszólag nem kellene túlzottan negatívnak itélni.

Mihogy azonban a válaszhány is hasonló nagyságrendű volt, a 14-18 éves koru tanulói ifjúság egészére kivetítve, már rendkívül figyelemre méltó tömegről, százezres nagyságrendről van szó. És, mert mindig a hátrányos helyzetű fiatalok fejlődésében mutatkozik a legtöbb probléma, a politikai műveltség szintjének emelésében is elsősorban ezekre a fiatalokra kell a figyelmünket, erőfeszítéseinket összpontosítanunk.

A KISZ-en kívüli tisztséget viselő tanulói fiatalok 23.3 %-os aránya alatta van a KISZ-ben betöltött tisztségeknek. /28.9 %/ Közülük az uttörő ifjuvezetők, az ifjugárdisták, az iskolai illetve osztálydiákbizottsági tagok politikai ismeretei megközelítik a KISZ-titkárok szintjét; a sportegyesületi, sportköri, művelődési házi aktiváké a KISZ-csoportok vezetőihez hasonlóan az átlag alatt van. Azta "specifikumot", amit a kluboknak a politikai ismeretszerzésben általában tulajdonítanak, közvetlenül nem találtuk meg. A hatás sokkal szélesebb beágyazódással, összetettebb transzferként érvényesülhet, ami természetesen nem akar értékelés lenni.

Vizsgálatunkat kiterjesztettük arra a kérdésre is, hogyan hat az uttörőéletben korábban betöltött tisztség, az uttörő tisztségviselői munkában szerzett társadalmi tapasztalat a politikai műveltség későbbi szintjére. Ad-e elegendő tartós indítékot a politikával való tudatos foglalkozáshoz? Azt találtuk, hogy a rajvezetőségi tagsággal /a minta 6,28 %-a / függ össze a legszorosabban a politikai tájékozottság /helyes és részben helyes válaszok összege 86,5 %/, ezt követi az uttörőcsapat legmagasabb gyermektisztségét betöltött válaszadók, az uttörőtanács volt tagjainak csoportja 83,9 %-kal; s az átlagot a volt örsvezetők is meghaladják /a teljes minta 36,95 %-a, a legnagyobb réteg/, helyes választ adott 42,8 %; részben helyeset 39,8 %; a 17,4 %-os téves, rossz válasz pedig ugyancsak pozitívabb az átlagnál. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy általában kedvezőbb diszpozíciói vannak a politikai műveltség megszerzésére azoknak az uttörőknek, akik magasabb uttörő tisztséget töltenek be, de a politika iránti tartós érdeklődés motivumait egyéb tényezők is befolyásolják, s ebben fontos szerepet játszanak a 14-18 éves korban rendszeresen ható, közvetlen környezetből származó benyomások. Az, hogy a politikai műveltség megszerzése és tudatos fejlesztése a fiatal önként vállalt, átgondolt, egyéni programja lesz-e, az uttörőéletben átélt élmények tudatosulásától, a politikai műveltség fontosságának felismerésétől és a középfoku iskolában a fiatalra gyakorolt hatástól együttesen függ. Különbölkönb külön mindegyiknek megvan a maga jelentősége. A tervszerű nevelésben egyikről sem feledkezhetünk meg. Még akkor sem, ha a KISZ alapszervezetek vezetőségeiben is találunk olyan fiatalokat, akik korábban, az uttörőévek alatt teljesen

• / •

passzívok voltak. /10.88 %-uk/ A politikai-közéleti aktivitás fejlődésvonalaiban akkor érvényesül kontinuitás, ha gyermek-kortól alapozzuk mind a politikai ismereteket, mind azokat a készségeket, amelyek az ismeretek gyakorlati alkalmazásában, a konkrét társadalmi-közösségi tevékenységben realizálódnak.

A gyermek- és ifjúsági mozgalom kitüntettjeinek politikai műveltségét magasabbnak találtuk mint a többi fiatalét. A KISZ Központi Bizottságának kitüntetésével ugyan a tanulófiatalok 2 %-a sem rendelkezik, s ezt a számot nagyon alacsonynak tartjuk, de közöttük a helyes válaszok 50 % feletti aránya, s a téves, rossz válaszok 10 % alatti értéke mutatja, hogy ez az ifjúsági réteg politikai tudatosságban a legfejlettebb. Ha hozzájuk számítjuk az 1.34 %-t kitevő kiváló ifjuvezető, akik kitüntetésüket az Uttörőszövetség Országos Elnökségétől kapják, még mindig nagyon kevés - véleményünk szerint - a KISZ kitüntetésben részesülők száma.

Ezzel szemben a 18.12 % "Kiváló Uttörőmunkáért" kitüntetéssel rendelkező fiatal számát túlzottnak tekinthetjük. Kivülük még a fiatalok 8.73 %-a rendelkezik más uttörő kitüntetéssel, tehát gyakorlatilag minden negyedik fiatal. A KISZ jelenlegi tagfelvételi rendszerében az uttörő kitüntetés birtokosai elsőbbséget élveznek, s a tagfelvételt megelőző tanfolyamon, a Kilián-körben, nem kell részt venniük. Ha ilyen nagy a kedvezményezettek aránya, akkor a KISZ tagfelvétel feltételei könnyen mechanikussá tehetik a gyakorlati végrehajtást. Bár ez az egyetlen adat nem ad elegendő alapot annak a feltevésnek.

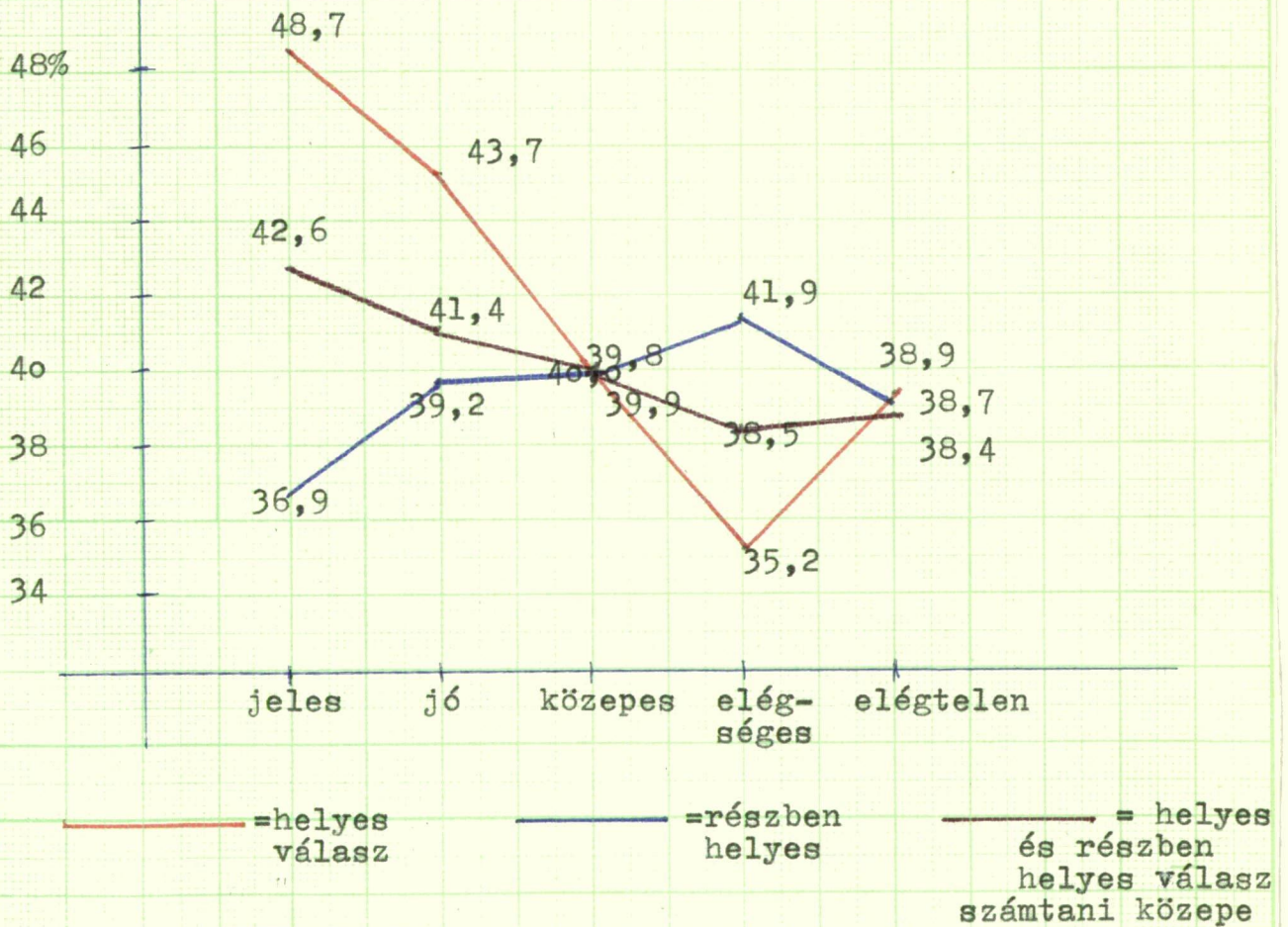
a bizonyítására, hogy az uttörőmozgalomból a KISZ-be való átmenet optimális megoldását még mindig nem találtuk meg, a problémára minden esetre felhívja a figyelmet.

A tanulmányi eredmény és a politikai műveltség szintje közötti összefüggés szorossága a vizsgált politikai fogalmak összevont értékeit számítva $/KHi^2 = 121.998$; $FI = 0.001$; $SzF = 15/$ legfeljebb közepesnek mondható.

A tanulmányi átlagek kategóriái szerinti grafikon azonban árnyaltabb képet mutat.

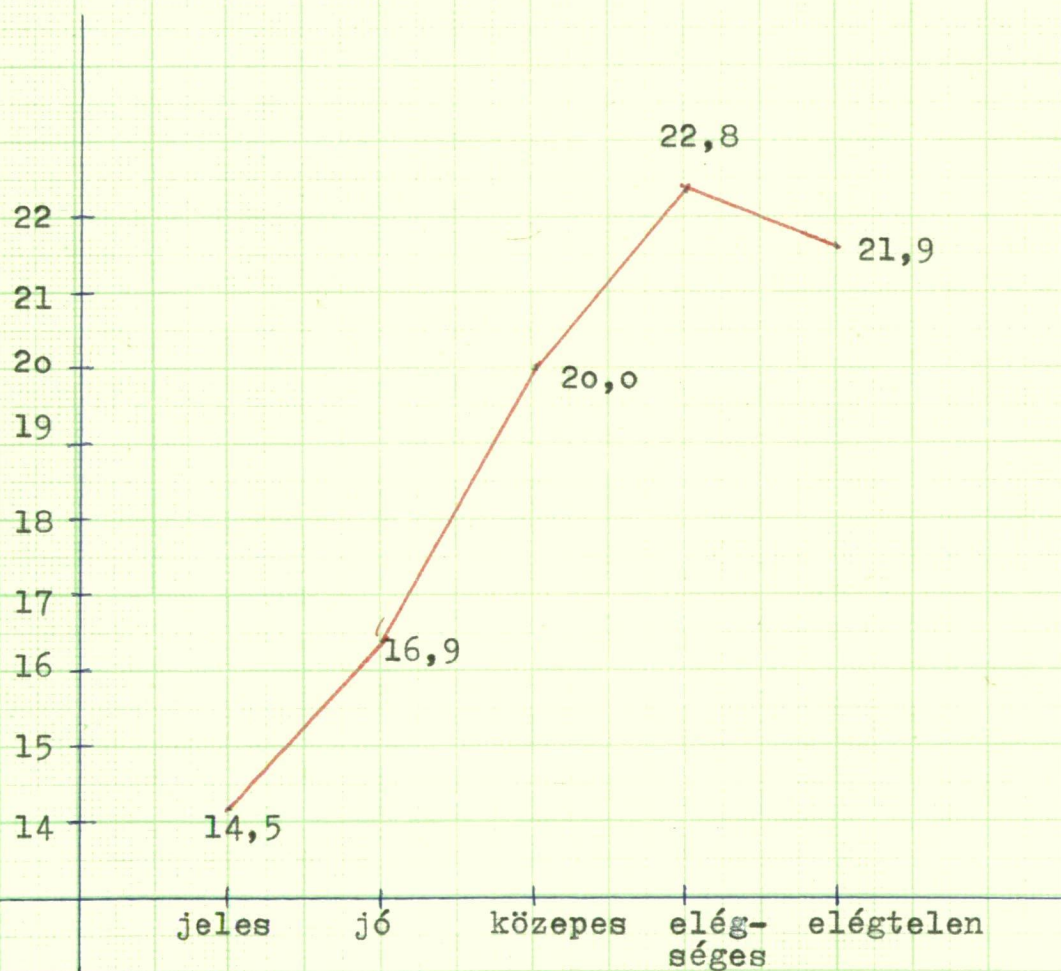
3.sz. ábra. A vizsgált politikai fogalmak együttes ismerete
tanulmányi eredmények szerint.

Helyes, részben helyes és a kettő számtani közepe szerinti értékek.

4.sz. ábra. A vizsgált politikai fogalmak együttes ismerete tanulmányi eredmények szerint.

Téves, rossz válaszok.

— = téves, rossz válaszok

A jelek 48,4 %-os helyes válaszaitól az elégségesekéig meredeken süllyedő tendenciát találunk 35,2 %-ig, s a mintában fél százalék alatti bukottaknál valamelyest emelkedik a görbe.

Meredeken emelkedik a téves, rossz válaszok száma jelestartól elégségesig, 14,5 %-ról 22,8 %-ra, azaz 50 %-kal. A helyes és részben helyes válaszok arányainak számtani középértéke a fokozatosan süllyedő görbével azt a reális képet mutatja, amely a politikai ismeretszint és a tanulmányi eredmény között ténylegesen fennáll, s amely összefüggés a gondolkodásbeli különbségre, a nyelvi kifejezőképesség eltéréseire is utal.

A téves, rossz válaszok számának a megfigyelhető igen határozott növekedése megítélésünk szerint a személyiség beállítottságával is összefüggésben van. Az elégségeseket, s a magukat annak vallókat nemcsak a tanulásban érik kudarcok, hanem politikai kérdésekről folyó vitákban, beszélgetésekben is. A pontatlan megfogalmazásért, tárgyi tévedésért kapott gunyos, lekicsinylő megjegyzés kortársi csoporton belül is kellemetlen, szégyenérzetet vált ki, esetleg makacs ellenkezést szül. Nem véletlen tehát a 8. kérdésünkre: Mi ösztönöz a politikai kérdésekkel való foglalkozásra? - a fiatalok közel 20 %-ának válaszában implicite vagy expressis verbis is megtalálható a magyarázat: "ha társaságban van szó róla, hozzá tudjak szólni."

Természetesen ez a fajta indíték nemcsak a gyenge tanulmányi eredményt elérők között fordul elő, s nemcsak a politikai ismeretekre vonatkozik. Gyakran hivatkoznak erre a hagyomá-

nyosan értelmezett általános műveltség ismeret- körébe tartozó tájékozottságról, erkölcsi ismeretekről, stb. is. Sok fiatal nem ismeri fel ennek az érvelésnek a "leleplező" voltát, azt tudniillik, hogy másoknak a személyéről kialakított véleményét mennyivel többre értékeli, mint személyiségének gazdagságát, tulajdonságainak értékeit; a látszat fontosabbnak ítéelését a valóságnál. Az önnevelési készség kialakításának feltétele, az önismeretre nevelés, az igényesség önmagukkal szemben, a 14-18 éves korosztály politikai képzésének is eszköze.

Apa, illetve anya foglalkozása:

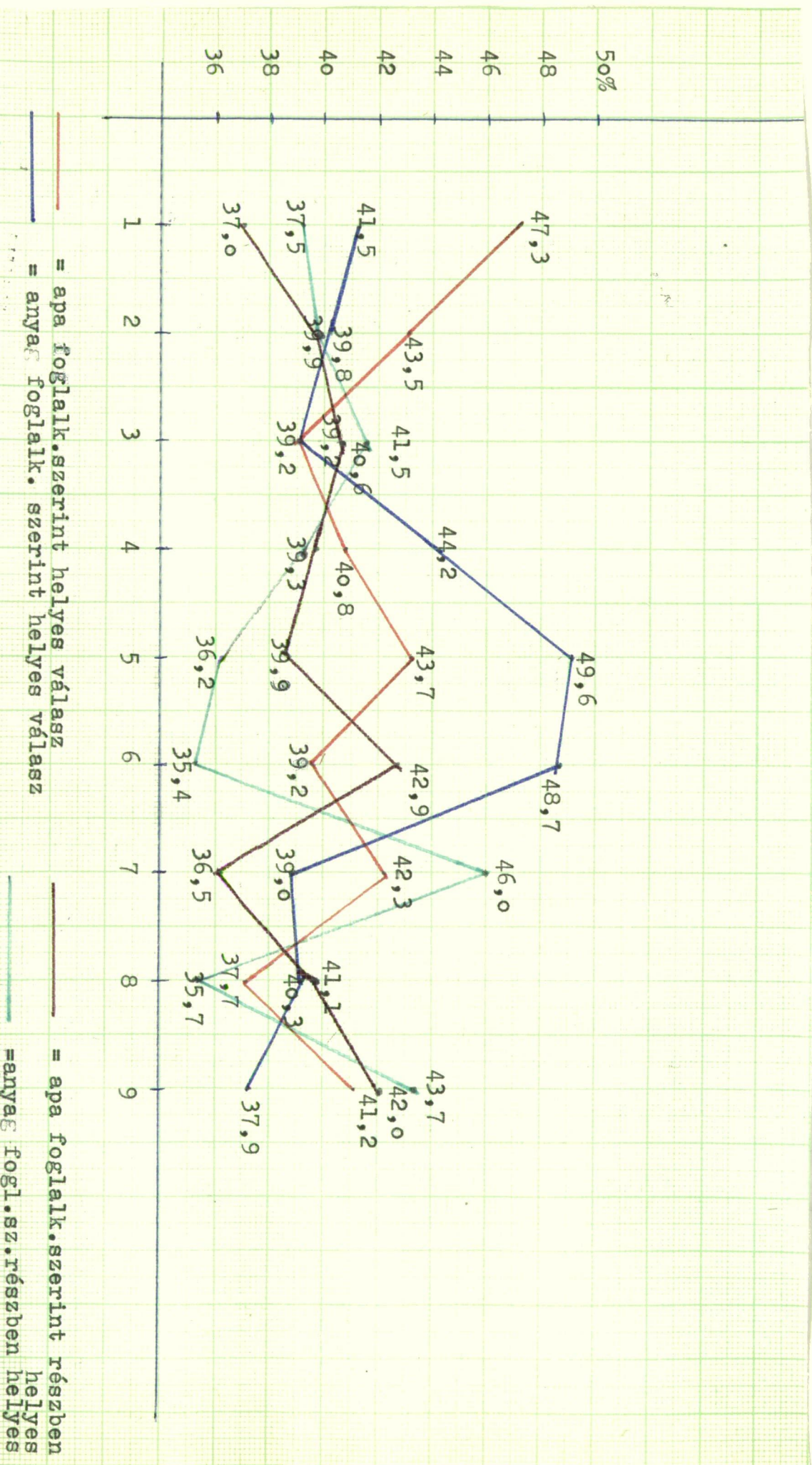
- 1 = értelmiségi, vezető beosztású dolgozó
- 2 = középszintű szakember
- 3 = adminisztratív dolgozó
- 4 = szakmunkás
- 5 = mezőgazdasági szakmunkás
- 6 = betanított munkás
- 7 = segédmunkás
- 8 = mezőgazdasági fizikai dolgozó, nem szakmunkás
- 9 = háztartásbeli

A szülők foglalkozása és a 14-18 éves tanulók politikai ismereteinek elemzésekor a helyes és a részben helyes válaszok közötti különbségek egyenetlenségét figyelhetjük meg.

Érdekes módon ellenkező irányú mozgást tapasztalhatunk az apa és az anya kvalifikáltságát figyelembe véve a helytelenek, rossznak minősíthető válaszok összehasonlításakor.

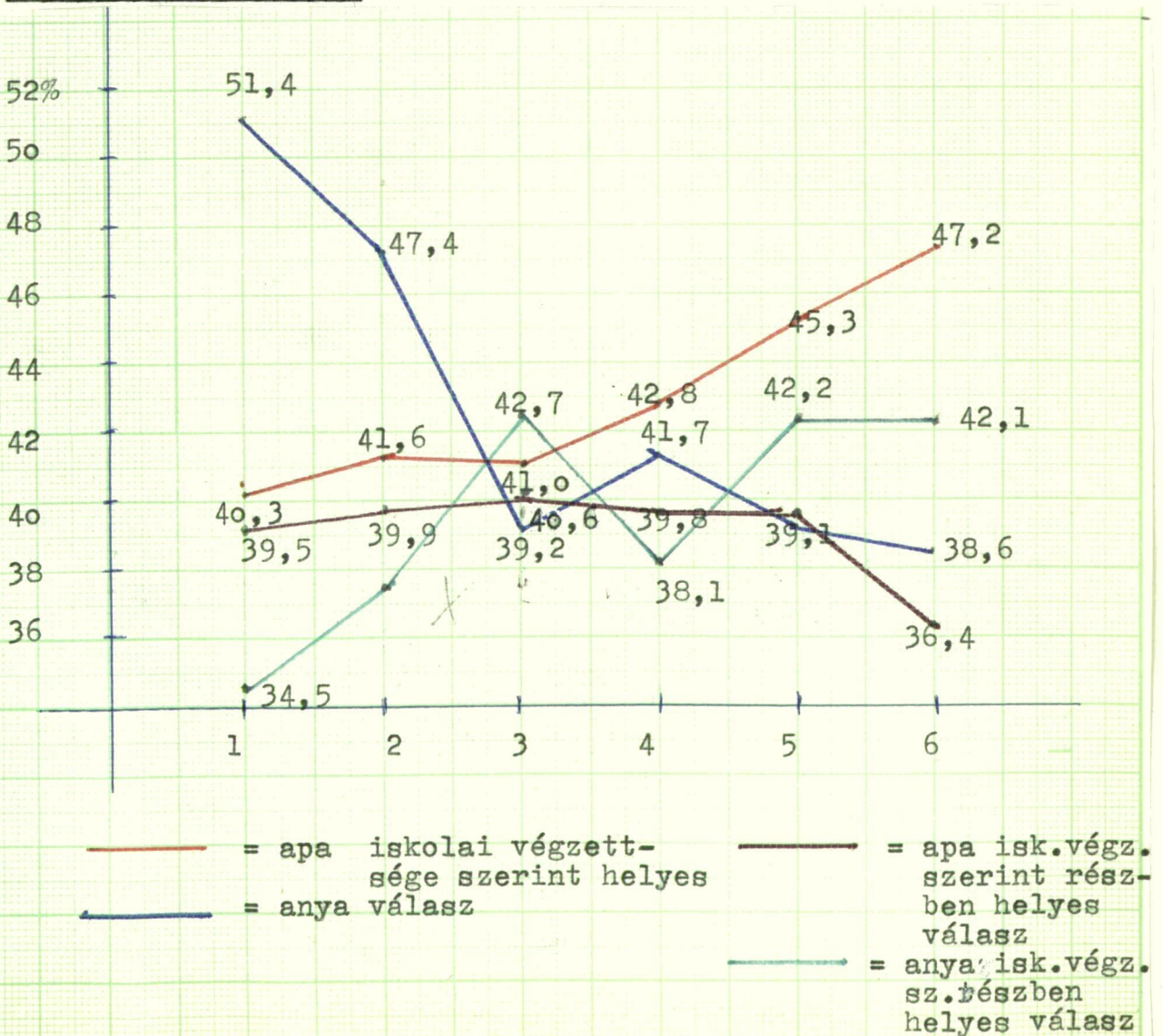
A vezető beosztású apák szerint a minta 15.6 %-a adott helytelen választ, s ez a foglalkozások kategóriájában változóan emelkedik a mezőgazdasági, nem szakmunkás fizikai dolgozók gyermekeinél 21.7 %-ig, majd hirtelen leesik 16.8 %-ra a nyugdíjas apáknál. Az anyáknál fordítva van, a vezető beosztású, a középszintű és az adminisztratív munkakörben dolgozók gyermekeinek helytelen válaszai 18.9, 18.8 illetve 19.0 %-ról a háztartásbeli, illetve nyugdíjas anyák tanuló gyermekeinek 8.6 %-áig csökken. Mindkét szülő foglalkozása szerinti csoportosításra most nem térünk ki, mivel az alcsoportok száma olyan magas, s a különbségek az egyes alcsoportok között olyan kicsik lennének, hogy megítélésünk szerint lényeges szemponttal nem gazdagítaná ismereteinket. Különbség a politikai művelődési esélyekben a vezető beosztású értelmiségi és a segédmunkás, szakképzetlen mezőgazdasági dolgozó szülők gyermekei között érzékelhető. A 14-18 éves korosztály származás szerinti csoportjai e különbséget is hozzászámítva nagy eltérést nem mutatnak a politikai fogalmak általános ismeretében. Ez a viszonylag kedvező kép arra enged következtetni, hogy potenciálisan már most adottak a feltételek a felnövekvő nemzedék egységes politikai alapterveltségének kialakításában, a szocialista nemzeti egység szellemében az aktív állampolgári magatartásra nevelésben.

5. sz. ábra. A szülők foglalkozása és a tanulók politikai ismereti összefüggés.

A szülők iskolai végzettségének hatása gyermekeik politikai műveltségének szintjére feltételezésünk szerint egyik olyan döntő elem, amellyel az ifjúsági mozgalom számolhat. Minél magasabb a szülők iskolai végzettsége, annál kedvezőbb helyzetben van a fiatal a művelődés minden szférájában, s természetesen a politikai ismeretek elsajátításában is. Adataink igazolták ezt a feltételezést, azonban a különbségek nem olyan jelentősek, mint gondoltuk. E téren a nivellálódás megelőzi az iskolai tanulmányi eredményekkel való korrelációt.

6. sz. ábra. A tanulók politikai ismeretei a szülők iskolai végzettsége szerint.

Apa, anya iskolai végzettsége:

1 = 8 általánosnál kevesebb

2 = 8 általános

3 = szakmunkásképző iskola

4 = érettségi

5 = főiskola

6 = egyetem

Az apa iskolai végzettségének magasabb szintjével szignifikánsan növekszik a fiatalok politikai tájékozottsága: az általános iskola 8 osztályát nem végzett apák válaszadó gyermekeinek helyes és részben helyes válaszai együttesen 79.8 %-ot tesznek ki, s ez emelkedik a főiskolát végzettek esetében 85.1 %-ig, az egyetemi végzettségű apáknál 83.6 %-ra esik vissza. A növekvő tendencia ennek ellenére megállapítható.

A teljes minta válaszainak elemzése az anyák iskolai végzettsége szerint - hasonlóan a szülők foglalkozás szerinti ellentétes irányu trendvonalához -, fordított irányu az apákéhoz viszonyítva. Az általános iskola 8 osztályával sem rendelkező anyák gyermekei 85.9 %-os együttes értékéről csökken az egyetemi végzettségűek 80.7 %-os értékéig, illetve az érettségivel rendelkező anyák csoportjánál 79.8 %-ig.

A szülők foglalkozásának és az iskolai végzettségének összehasonlításakor az apák és az anyák ellenkező irányu különbség növekedésének okait nem volt alkalmunk megvizsgálni. Bár nincs olyan lényeges eltérés vezető beosztású- értelmiségi és a nyugdíjas háztartásbeli, illetve általános iskolát nem végzett és

egyetemi végzettségű szülők gyermekei között, mint amelyet feltételeztünk, a további kutatásokban a finomabb elemzést e kérdésekben is érdemes lesz elvégezni. Jelenlegi ismereteink szerint egyetlen elfogadhatónak tűnő magyarázatot tudunk adni a 14-18 évesek politikai ismereteinek viszonylag egységes szintjére vonatkozó tényekre: az általános iskola - s benne az uttörő mozgalom - a gyermekek politikai érdeklődését lényegében minden gyermeknek azonos színvonalon igyekszik kielégíteni, s a társadalmi tapasztalatszerzésben sem nyújt differenciált alkalmakat. Anélkül, hogy ennek szintjét értékelnék, megállapíthatjuk, hogy a differenciálatlanság magában hordja az átgondolatlan, sémákban, sztereotípiákban reagálás veszélyét. Hogy ez a feltételezés tényeken alapszik, bizonyítja a munkásosztály vezető szerepéről vallott nézetek. A megkérdezett fiatalok 88.68 %-a helyesnek tartja a munkásosztály vezető szerepét a szocializmus építésében. 75.52 % úgy ítéli meg, hogy érvényesül is jelenleg hazánkban ez a vezető szerep, de a hogyanra már csak 14.66 % tudott helyes választ adni, s a részben helyes válaszok is csak 21.13 %-ot tettek ki. /Együtt a kettő 35.79 %/

A miéltre /37.kérdésünk volt: miért a munkásosztályé a vezető szerep a szocializmus építésében? 18.97 % helyes, és 43.03 % részben helyes felelet megítélésünk szerint sajátos szimptomája a politikai képzés és nevelés problémáinak.

Amíg sztereotíp választ adhattak a tanulók, többségük automatikusan, könnyen reprodukálta a tudatban készen meglévő formulát. Az önálló megokolás, ítéletalkotás, állásfoglalás, érvelés készsége azonban csak részben, vagy alacsony színvonalon alakult ki.

A középiskolás kort megelőző évek ehhez nem nyújtottak elég ismeretet, tapasztalatot, tevékenységben realizálódó alkalmat, a 14-18 éves kor pedig már jelenlegi munkaformáink mellett későnek tűnik a közéleti-politikai aktivitás elméleti, tudásbeli megalapozásához szükséges érdeklődés felkeltéséhez, illetve fejlesztéséhez.

A tanulók lakhelye szerinti eloszlása és az ennek megfelelő politikai ismeretszint vizsgálatában eltekintettünk a város-falu hagyományos összehasonlítási lehetőségtől. Ehelyett most azt a kérdést emeltük ki, hogy mit jelent e tekintetben az, ha a tanulók:

- a szüleiknél laknak, az iskola székhelyén,
- a szüleiknél laknak, de bejárók,
- kollégiumban, diákotthonban, munkásszálláson,
- albérletben laknak.

A válaszadók közötti különbséget itt is kimutathatjuk. Bár jelentős eltéréseket nem találtunk, a szüleiknél az iskola székhelyén lakók kedvezőbb feltételei egyértelműen megmutatkoznak:

Ha a részben helyes válaszokat is figyelembe vesszük, a kollégiumokban, diákotthonban, illetve szakmunkástanulók közül a munkásszállásokon lakók, valamivel még kedvezőbb képet adnak. Közülükadták a legkevesebb téves, rossz választ.

A bejárók kedvezőtlen életkörülményei a politikai érdeklődésben és ismeretszinten tükröződnek. A kutatásnak nem volt célja a bejáró középfoku iskolások sajátos világának feltárása, annak a hatásrendszernek az elemzése, amelynek fókuszában tanulóifjúságunknak ez a jelentős rétege található. Adataink értelmezésében egy részlet-kérdés hívta fel a figyelmünket arra, hogy az ifjúsági mozgalom tevékenységrendszerének megszervezésében a bejáró tanulók hátrányos helyzetét számításba kell venni. Ezért a kutatás és kísérlet folytatásában célszerű lesz e problémakör önálló témaként való gondozása.

A politikai ismeretek szintjének együttes értékelése és értelmezése a besoroló adatok alapján azokat a rejtett összefüggéseket, kevésbé ismert rétegzódéseket és különösképpen a rétegek arányait tárták fel, amelyek a politikai fogalmak megértetésében ma a 14-18 éves tanulófiatalok körében megállapíthatók. Ebből a szempontból jelentősnek tartjuk azokat az eredményeket, amelyek a politikai-közéleti jelenségek iránti tartós érdeklődés kialakulásában a 14 éves kor előtti társadalmi-politikai tapasztalatok, élmények meghatározó jelentőségére utalnak. Bár kétségtelen, hogy az életkorral, a magasabb iskolai osztályba járással, a KISZ-ben eltöltött évek számával és az ott viselt funkcióval, valamint a KISZ-en kívül viselt jelentős

tisztségekkel mind tartalmában, mind mélységében növekszenek a politikai ismeretek, pontosabbá, árnyaltabbá válnak a fogalmak, a politikai kérdések iránti motivációkat ma mélyebben és korábban kell keresnünk. Továbbá nyilvánvaló, hogy az ifjúsági mozgalomban jelenleg alkalmazott politikai nevelési és képzési rendszerünket meg kell újítanunk, hatékonyabbá kell tennünk. A politikai képzésnek a KISZ-ben alkalmazott formáit célszerű lenne tartalmi és módszertani szempontból hatékonyságvizsgálat tárgyává tenni.

A politikai fogalmak helyes megértésének és alkalmazni tudásuk készségének jelentőségét semmiképpen sem értékeljük túl, ha azt állítjuk, hogy a közéleti-politikai aktivitás magasabb minőségének, a tudatosan vállalt társadalmi szolgálatnak előfeltétele a legfontosabb politikai kérdésekben való jártasság.

A 14-18 éves korú tanulóifjúság politikai nevelésében az eszmei tisztaság elérése, a tanult, hallott, használt fogalmak megértése, igenlése, magatartást szabályozó elfogadása hosszantartó, bonyolult, igényes nevelői feladat. A KISZ politikai akcióival segíti az iskola nevelő-oktató munkáját, erősíti annak hatását. Önmagában azonban sem az iskola, sem a KISZ nem tudja e feladatot megoldani, még kevésbé a koncentrált ráhatásban és intenzitásban alacsonyabb hatásfokkal dolgozó egyéb nevelő tényezők vagy spontán formák. A nevelési tényezők koordinált, együttes munkájának fejlesztésére van szükség az eredményesebb ráhatás érdekében.

A politikai műveltség összesített adataihoz illesztve egy-két

részletes, személyre szóló elemzést mutatunk be, amelyekkel pontosabban érzékelhetjük a nevelőtényezők tevékenységének koordinálásában észlelhető, s viszonylag könnyen kijavítható hiányosságokat.

A 21. sz. kísérleti személy válaszai a fogalmakra vonatkozó kérdéseinkre:

1. kérdés: Kit tartasz közéleti embernek?

Közéleti emberek azok, akik munkájukkal a szocializmust építik, segítik közösségünk, városunk és az egész ország fejlődését.

3. kérdés: Milyen cselekedettel lehetsz közösségi ember?

Rendes tanulás, utána munka.

10.kérdés: Mit értesz azen a kifejezésen: neokolonializmus?

A politikai függetlenségüket elért, gyarmati elnyomás alól felszabadult népek, gazdasági gyarmatosítására irányuló /függetlenségük fenntartására/ imperialista törekvés.

13.kérdés: Sorolj fel néhány olyan területet, amely az agit. prop. felelőshöz tartozik!

Az agitáció és propaganda felelős feladata a politikai és az KISZ gyűlések szervezése.

14.kérdés: Mit értesz ezen a kifejezésen: - ideológia?

Eszmerendszer.

15.kérdés: Véleményed szerint mi lehet az emberi élet célja és értelme?

Lenin: tanulni, tanulni, tanulni; a szocializmus építése.

20. kérdés: A békés egymás mellett élés politikájáról nagyon sok szó esik napjainkban. Véleményed szerint mit jelent ez?

Ha békében élünk, nincs háboru, akkor csak a szocializmus építésén fáradozunk.

21. kérdés: Véleményed szerint a szocialista társadalmi rend világméretekben megvalósul-e?

A szocialista társadalmi rend nem valósul meg világméretekben, mert sok imperialista ország található, ahol ugyan olyan nagy, vagy még sokkal nagyobb fejlődés következett be, mint a szocialista országokban.

22. kérdés: Határozd meg, mint értesz ezen: imperializmus.

Nem válaszolt.

30. kérdés: Mit jelent a szolidaritás ebben a jelszóban?

Béke, Barátság, Szolidaritás.

Nem válaszolt.

33. kérdés: Szerinted a mai magyar fiatal hogyan tud forradalmár lenni?

Nem válaszolt.

36. kérdés: Mit értesz ezen a fogalmon? -forradalmár.

Az elavult társadalmi rend feloszlásáért, a haladó munkásosztály hatalomra jutásáért harcolnak.

37. kérdés: Miért a munkásosztályé a vezető szerep a szocializmus építésében?

A munkás végzi a temelőmunkát, így jogos, hogy az ő kezében legyen a hatalom is.

77. kérdés: Véleményed szerint hogyan érvényesül a munkásosztály vezető szerepe?

A hatalom a kezében van.

83. kérdés: A szervezett dolgozók szakszervezeti tag k. Mi a feladata a szakszervezeteknek Magyarországon?

Sorolj fel néhány olyan tevékenységet, amelyet szakszervezeti feladatnak tartasz!

Üdültetés, segélyek; a dolgozók jogainak megvédése.

A fogalmakra adott válaszokból kialakuló képet árnyaltabbá teszi az, ha hozzátesszük, hogy olyan KISZ-tag adta, aki minden jelentősebb KISZ-akcióban részt vett, a nehéz feladatokat az iránta érzett bizalomnak tekintette, rendszeresen tartott politikai beszámolókat, kiselőadásokat. Egy alapjában véve pozitív beállítottságú, aktív fiatal, aki tájékozott is, lényeges kérdésekben helytelen nézetekkel rendelkezik; fontos problémákra csak sematikus választ tud adni /az élet célja és értelme: tanulni, a szocializmus építése/. Ki az, aki közösségében közvetlen környezetében ismeri állásfoglalásait és képes a helyesről meggyőzni, segíteni helytelen nézetei leküzdésében? Valószínű - s adataink ezt bizonyítják -, hogy a 14-18 éves tanulóifjúság körében ezt a problémát az ifjúsági szervezeten kívülről tudjuk csak megoldani. Nem számithatunk

a felkészült, ideológiailag szilárd, pedagógiai érzékkel rendelkező KISZ-tagok tömegeire, hiszen a KISZ-tag nem kész termék, ifjukommunistává az ifjusági szervezetben végzett munka folyamán válik. A 14-18 éves korosztályban nem érik el tömegesen a politikai műveltség, eszmei szilárdság olyan magas fokát, amelynek birtokában szervezni, irányítani, befolyásolni és megoldani egyedül is képesek lennének a politikai nevelés feladatait. Ilyen igényt nem támaszthatunk a középfoku iskolákban működő ifjusági szervezetekkel szemben. Csak az iskolával - és más nevelőtényezőkkel - közösen, az ifjusági szervezet pedagógiai irányításának jobb biztosításával juthatunk előbbre, és érhetjük el a maiánál tisztultabb, egyértelműbb, következetesebb és igényesebb politikai műveltséget.

A maga naivitásával is szimpatikus, tévedésektől sem mentes KISZ alapszervezeti agitációs és propaganda titkár válaszait mutatjuk még be annak illusztrálására, hol és miben kell keresnünk a közéleti-politikai aktivitás serkentését: azaz a tudatformálásban milyen eredményeink vannak, s ebből következően mit kell tennünk a továbbiakban.

15. sz. kísérleti személy válaszai kérdéseinkre.

1. kérdés: Kit tartasz közéleti embernek?

Közéleti embernek azt nevezem, aki a közösség, a társadalom fejlődéséért dolgozik, küzd.

3. kérdés: Milyen cselekedettel lehetsz közéleti ember?

KISZ munkában részt vállalni.

10. kérdés: Mit értesz ezen a kifejezésen: neokolonializmus?

Az új, független államok gazdasági elnyomása, elszigetelése.

13. kérdés: Sorolj fel néhány olyan területet, amely az agit.

prop. felelőshöz tartozik!

Alapszervezet politikai nézeteinek fejlesztése;

felvilágosító munka végzése.

14. kérdés: Mit értesz ezen a kifejezésen? - ideológia.

Világnézet, világlátás.

15. kérdés: Véleményed szerint mi lehet az emberi élet célja és értelme?

Valami iránt minden embernek elhivatottságot kell éreznie és afelé egyenes irányban, törés nélkül kell haladnia.

20. kérdés: A békés egymás mellett élés politikájáról nagyon sok szó esik napjainkban. Véleményed szerint mit jelent ez?

Az országok politikai függetlenségét nem veszélyeztetik.

21. kérdés: Véleményed szerint a szocialista társadalmi rend világméretekben megvalósul-e?

Szerintem meg kell, hogy valósuljon.

22. kérdés: Határozd meg, mit értesz ezen: imperializmus.

Monopólium, finánc-tőke, tőke kivitel.

30. kérdés: Mit jelent a szolidaritás ebben a jelszóban?

Béke, Barátság, Szolidaritás.

Együttérzés. A függetlenségükért harcoló országok politikai és érzelmi támogatása.

33. kérdés: Szerinted a mai magyar fiatal hogyan tud forradalmár lenni?

A forradalmiságot a helyzet teremti. Nálunk szerencsére nincs olyan helyzet, hogy valakinek forradalom márrá kelljen válnia.

36. kérdés: Mit értesz ezen a fogalmon? - forradalmár.

Egy új életformáért küzdő ember.

37. kérdés: Miért a munkásosztályé a vezető szerep a szocializmus építésében?

A szocialista forradalommal a munkásosztály szerzi meg a vezetős szerepet, neki kell elvégezni azt a feladatot.

77. kérdés: Véleményed szerint hogyan érvényesül a munkásosztály vezető szerepe?

Politikai jogokkal a munkásosztály rendelkezik.

83. kérdés: Mi a feladata a szakszervezeteknek Magyarországon?

Vétőjoga van munkaügyi kérdésekben.

Mint alapszervezeti agitációs és propaganda titkár, állandó munkája a politikai vitakörök szervezése, előadók felkérése,

a meggyőzés irányítása. Szereti a másokkal való foglalkozást, lelkesedéssel végzi feladatait, személyes kudarcnak tekinti, ha a KISZ-tagok egy része passzív marad. Tudja, hogy felelős az alapszervezet politikai nézeteinek formálásáért és azért igényes önmagával szemben. Saját nézeteiben azonban nem ismerte fel a hibákat, a mai forradalmiság meg nem értése az egyik oka annak, hogy "személyes kudarc"-ként tapasztalja a KISZ-tagok egy részének passzivitását.

A mai forradalmiság hasonló felfogása a középfoku iskolák ifjúsági szervezeteinek vezetőségeiben, viszonylag széles rétegben megtalálható. Adataink szerint a KISZ funkciót viselők 42.5 %-a gondolkodik így.

A politikai fogalmak összesített ismeretének a besoroló adatok szerinti karakterét mutatja következő táblázatunk:

A politikai fogalmak összesített ismerete a besoroló

adatok szerint

A kérdőív kérdése	Az összesített válaszok		
	KH ¹ értéke	FI	SzF indexe
Életkorod	158,663	002	21
Nemed	152.005	001	6
Iskolád típusa	340.646	004	33
Hányadik osztályba jársz	74.743	001	12
Hány éve vagy KISZ-tag	85.072	001	15
Tisztséged a KISZ-ben	131.945	003	27
Tisztséged a csucsvezetőségben	89.912	003	12
Egyéb KISZ-en kívüli tevékenység	71.132	002	27
Uttörőtisztséged	99.363	001	27
Milyen uttörő, ill. KISZ kitüntetés- ben részesült	96.759	002	27
Tanulmányi eredményed	121.998	001	15
Édesapád foglalkozása	123.800	001	27
Édesapád iskolai végzettsége	64.840	001	18
Édesanyád foglalkozása	92.302	001	27
Édesanyád iskolai végzettsége	174.172	003	18
Jelenleg hol laksz?	61.525	000	12
=====			

A politikai fogalmak összesített függetlenség vizsgálata általában megerősítette az egyes fogalmak elemzésekor mondottakat, azaz az iskolatípus, az életkor és a KISZ-ben viselt funkció szorosan korrelál a politikai ismeretek magasabb szintjével, továbbá megállapítható a leányok javára fennálló magasabb ismeretszint. A családi háttér ebből a szempontból sajátos arculatként jellemezhető. Amíg az apa foglalkozása lényegesen nagyobb szerepet játszik abban, hogy milyen a fiatal politikai ismeret szintje, iskolai végzettsége kisebb mértékben hat. Az anya esetében fordított helyzetet találtunk.

Határozott és egyértelmű a tanulmányi eredmény befolyása a politikai ismeretszint alakulására.

4. FEJEZET

A TANULÓIFJUSÁG VISZONYA A
KÖZÉLETI-POLITIKAI TEVÉKENYSÉGHEZ

4.1 A tanulófiataloknak a KISZ-hez és a KISZ-akciókhoz fűződő viszonya

Az emlékezés szintjének megállapítása céljából kértük a fiatalokat, hogy az általuk ismert KISZ akciókat sorolják fel! A visszajelzés készségét alacsonynak találtuk, a válaszcsoportot üresen hagyta a megkérdezettek 64.16 %-a.

Ez már önmagában is jelzi, hogy nehezen tudják elválasztani a mindennapi életet, annak különböző "szektoraira". A vezetők számára tanulás - termelőmunka, kötetlen szabadidős tevékenység, társadalmi tevékenység, családi életre való felkészülés a főbb felosztási szempontok.

Ebbe a rendszerbe beilleszkedni, ebben gondolkodni a fiatalok számára ismeretlen és érthetetlen. Egész életvitelükből következik, hogy egynek és oszthatatlannak tekintik önmagukat. S akkor, és annyiban, amikor és amennyiben "megosztják és felosztják önmagukat, szükséges időre és maguknak való időre, jelentkezik a magánélet és közéleti tevékenység mai ellentmondása, a fiatalok politikai szocializációjának elmaradottsága a lehetségestől, az értékhierarchia eklekticizmusa, az, amiről azt mondhatjuk, hogy "a politikait szórakoztatóval" helyettesítik be.

A diákéletmódnak egy sajátos megnyilvánulási formájaként, a diákok egy - eddig nem mért és nem becsült rétegében a tanulás, mint fő tevékenység elidegenedett formában él, lé-

tezi^k, így fogadják el, így élik, így határozza meg a "tudatot". Érdekes, hogy ez a torz tükrözés önmagából, mint létből, a diákéletformából akarja levezetni és megmagyarázni az elidegendett formáját, képtelensége tetejéről a talpára állítani a jelenségeket és egyszerűen, a maga valóságában felfogni és megmagyarázni: a felhalmozás, az önteremtés és fejlesztés a legértelmesebb és legforradalmibb, a legemberibb és az ember nem-fogalma értelmében is a legegységibb, legszubjektivebb egyszerre. Az önmegvalósításra annyira törekvő, az ön- és éntudat felismerésének életzakaszában a fiatalok körében kevés élő hatást tudunk kiváltani a számukra legizgalmasabb, legegységibb, s egyben a közösséghez való viszonyukat legjobban meghatározó kérdésekben: az értelmes, tartalmas, okos emberi élet mibenlétéről; arról, hogy hogyan találhatják meg önmagukat és saját céljaikat a közösségben és a közösség céljában, tevékenységében; hogy mennyire színtere és feltétele saját egyéniségük gazdagodásának a közösség léte, dinamikus fejlődése, s abban saját tevékenységük.

E gondolkörhöz illeszkedik egy másik, sajátos ellentmondás, amely a KISZ-be való felvétel arányaiban, a 14-18 évesek mozgalmi munkájának motiváltságában, a KISZ-hez fűződő viszonyában jelentkezik.

Általában ismert, és a tartalmi követelmények teljesítésének hiányosságai miatt bírált jelenség a középiskolások magas szervezettsége. A gimnazisták KISZ-tagságához hasonlóan a szakközépiskolások szervezettségét is magasnak ítélik, a szak-

munkástanulók 45-46 %-os KISZ-tagságát viszont teljesen egyértelműen alacsonynak minősítik. Annak elvi előrebecsítését minden ilyen kritikában olvashatjuk, hogy adott intézménynél konkrétan kell megítélni, hogy vajon a követelményeknek - természetesen mindenki a KISZ Szervezeti Szabályzatában meghatározott követelményekre hivatkozik - megfelelő fiatalok száma és a KISZ-be való jelentkezése dönti el, hogy kit vegyenek fel a KISZ tagjai sorába, tehát hogy milyen legyen a KISZ-tagság nagysága.

Elvileg sokan vitatják ma, hogy a szervezettségnek mi lehet az alapja és a határa. A vita csak azzal a kérdésfeltevéssel közelíthet a megoldáshoz, hogy mi a KISZ társadalmi funkciója, s ehhez viszonyítva milyen arányokban található a KISZ céljaival azonosulni szándékozó fiatal az adott ifjúsági rétegben.

Százalékot előírni, fejlesztési /és visszafejlesztési/ tervet készíteni a szervezettségre nem lenne helyes, hanem a politikai tudatosság magasabb szintre emelése érdekében, a KISZ politikai jellegének erősítésére célszerű a figyelmet fordítani.

Tény, - s ez a jövőben is így lesz - hogy a politikai tudatosság, a politikai kultúra színvonala, a politikai szocializáció eredményei az ifjúság különböző rétegeiben és a különböző korú fiatalok körében eltérő. A KISZ politikai és tömegszervezeti jellege, kommunista jellege dialektikájának érvényesítése kétségtelenül az egyik legnehezebb feladat. Nem elvi irányításban és a célkitűzések megfogalmazásában

hanem a helyi mozgalmi munka gyakorlásában okoz problémát megvalósítása.

A kérdés valamennyi ifjúsági rétegre és valamennyi korosztályra vonatkozik. Helytelen lenne leszűkíteni a tanintézeti KISZ-szervezetekre, s ezek sajátos munka- és életfeltételeiben keresni az okot, s magát a jelenséget is csak itt észrevenni.

A probléma megoldásának megközelítéseként induljunk ki abból, hogy a politikai életben való részvétel, a közéleti-politikai aktivitás készségének első megnyilvánulási jegye, e készség realizálására irányuló igény első érzékelhető formája a KISZ-hez fűződő attitűdben ismerhető fel.

A győri Kazinczy Gimnáziumban évek óta rögzítik a KISZ-taggyűléseken a felvételt kérő fiatalnak a szokásos kérdésre adott válaszát: Miért akar a KISZ tagja lenni?

Hérics Lajosné igazgatóhelyettes olyan válaszmodellt dolgozott ki, amelybe minden válasz besorolható. A módszer lényegében azonos a kérdőívünk válaszmodelljeinek kidolgozásával. 214 újonnan felvett KISZ-tag válaszai 1972. szeptemberétől 1974. márciusáig a következőképpen oszlottak meg:

1. Az uttörőmozgalomban vezető volt, uttörő kitüntetés indoklásával szeretne KISZ-tag lenni	41 fő	19.15 %
2. A közösségért szeretne dolgozni, a jó közérzetéhez hozzá tartozik	37 fő	17.29 %
3. Politikai meggyőződését hangsúlyozza	26 fő	12.14 %
4. Szórakozási vágyból, barátkozási szán- dékából	19 fő	8.87 %
5. Mert barátja, volt iskolatársa is je- lentkezett	15 fő	7.00 %
6. Szülői vagy általános iskolai ösztönzésre	9 fő	4.25 %
7. Szubjektív előnyök, lehetőségek keresé- sért	5 fő	2.33 %
8. Azt tartja, hogy illik, hozzá tartozik középiskolai mivoltához	11 fő	5.14 %
9. Az uttörő életben megszokta a mozgalmi életet	51 fő	23.83 %
Ö s s z e s e n :	214 fő	100.00 %
=====		

Tekintsünk el most az indoklások szegényességétől. Figyelem-
re méltó a 2. és 9. válaszcsoporthoz tartozók számszerű nagysága: 88 fő,
41.11 %, akik a mozgalmi életet, a közösséget szeretik, ter-
mészetesnek és a diákéletforma tartozékának tartják. Ahogyan
általános iskolás korukban lényegében mindannyian uttörők
voltak, most úgy gondolják, mindenkinek KISZ-tagnak kell
lennie. Ezek a fiatalok 14-15 éves korukra megszokták, hogy

szabadidejük egy részét szervezett közösségben töltik, hogy a kollektív tevékenység rendszerén belül tevékenykedjenek még akkor is, ha "egyedül" cselekszenek. Életmódjukban a szervezeti életnek szokás szintjén jelentkező igénye önmagában is, a társadalmi tevékenységre, a közéleti-politikai aktivitásra nevelés szempontjából is feltétlenül pozitív jelenség.

Ez a kiemelt és egy iskolából vett példa jelez mást is. Azt, hogy a KISZ-be lépő 14-18 évesek aktivitásában, tényleges cselekvésre, illetve tudatos állásfoglalásra ösztönző motívációiban nagy a heterogenitás.

Ha nagy a különbség a fiatalokban a KISZ-be való belépés indítékaiban, ha tehát a saját elvárásaik a KISZ-től ilyen szórtak, eltérőek, annak a követelményrendszernek, amelyet a fiatalokkal szemben támasztunk ahhoz, hogy minden egyes új KISZ-taggal szemben konkrét és adekvát legyen, ezt az egyénileg bontott, illetve megismert indítékot figyelembe kellene venni. Ez teszi az elvileg megfogalmazott réteg és ifjúság specifikus politika célkitűzéseinek megvalósításában fő feladattá a differenciált, személyre szóló, de legalábbis személyekre bontható és alkalmazható követelményrendszer elvi-pedagógiai és főként gyakorlati-módszertani kimunkálását halaszthatatlan feladattá.

A követelménytámasztás differenciáltságának igénye csak differenciált lehetőségteremtés alapján realizálódhat.

A tevékenységlehetőségek és formák sokfélesége nem jelenti azonban automatikusan azok sokszínűségét, - a mennyiségi

sablonok, minőségi differenciáltság nélkül nem hoznak fejlődést. A középiskolai szakkörök és az érdeklődési körök tényleges tevékenységének összehasonlító elemzése könnyen meggyőzne arról, mennyiségileg sokasodtak a formák, minőségileg differenciálatlan maradt a tevékenység. Hasonló következtetésre nyújthat alapot a KISZ országos és helyi akcióinak, rendezvényeinek összehasonlítása.

Bár az országos akciókra emlékező fiatalok aránya meglepően alacsony, a leányok fele, a fiúk harmada nevezett meg konkrét országos akciót, - lényegében ugyanilyen arányban szívesen részt vennének újra hasonló országos akciókban. A tanulók közel 30 %-a arról is nyilatkozott, hogy miért kapcsolódna be ismét akciókba. Ennek indítékait csoportosítva az alábbi arányokat találtuk:

A válaszok típusai

A válaszok megoszlása
fő a minta %-a

1. Ugy érzi, hogy az akcióban való részvétellel hasznosat tett, politikai, közéleti aktivitást fejtett ki	424	7.32
2. Ugy tapasztalta, hogy eredményes volt az akció, érdemes volt dolgozni	338	5.83
3. Belső kényszert érez, erkölcsi kötelességének tartja, hogy erejéhez mérten részt vegyen a közösség munkájában	331	5.71
4. A közösséggel együtt végzett munka hangulata, a barátokkal közösen részt venni valamiben, megoldani a feladatokat mindig kellemes érzés	282	4.81

5. Ilyen jellegű munkák nélkül szürke hétköznapi lenne az élet	184	3.17
6. A KISZ-tagsággal járó kötelességének tekinti az akcióban való részvételt, természetes, hogy csinálja	81	1.39
7. Részt venne máskor is az akcióban, de másként, komolyabban venné a munkát, vagy elvárna, hogy jobban szervezzék meg és az eredményekről tájékoztassák	26	0,43
<u>Ö s s z e s e n i :</u>		<u>1.666 fő 28.60 %</u>

Örvendetes, hogy csupán a tanulók 5.31 %-a zárkózott el az ismételt részvételtől. /L. 44. sz. eloszlás táblázatot!/
A fentiek alapján határozottan pozitív hatásnak minősítjük a KISZ országos akciót.

A közéleti-politikai kérdések iránti érdeklődés felkeltésében és az aktivitási készség kialakításában, továbbá a helyi akciók szervezésében mint modellek, nélkülözhetetlenek.

Kerestük továbbá, hogy a tanulók szerint a KISZ országos akciói elérték-e meghirdetett céljukat? A tanulók 51.01 % -ban /2954 fő/ úgy ítélik meg az akciókat, hogy elérték a céljait; 17.30 % szerint részben érték el; 3.52 % nemmel válaszolt; 8.30 % nem tudta megítélni. 19.87 % nem adott választ. Ezek az adatok is megerősítik az akciók pozitív hatásáról kialakult képünket.

Az a 30 %-nyi réteg, amelynek tagjai kifejezték készségüket az akcióba való ismételt bekapcsolódásra, s ennek motivumairól is nyilatkoztak, azt is leírták, mit jelentett számukra egyénileg az eddigi KISZ országos akciókban kifejtett tevékenységük. /L. 47. sz. eloszlás táblázatot!/
. / .

A hasznos, jól végzett közösségi munka tudata kiemelkedő jelentőségű egyénileg átélt élménye ennek a rétegnek. Ugy tűnik, ezt az élményt még kevés fiatal élte át, de akiknek közéleti-politikai tevékenységük során alkalmuk volt erre, tartósan vállalják is e magatartást.

Az országos akciókon kívül az iskolai KISZ-szervezetek saját akcióinak áttekintését azzal a céllal végeztük el, vajon az iskolai ifjúsági szervezetek önálló kezdeményezései mennyire élnek a tanulók emlékeiben. A kapott válaszok szerint a helyi társadalmi munkaakciók /1.212 fő, 29.44 %/ és az alapszervezetek életével összefüggő kezdeményezések /1.086 fő, 26.34 %/ ragadták meg a legjobban a fiatalok figyelmét.

/L. 49. sz. eloszlás táblázatot!/

Az akciókban való részvétel minősége szerint végrehajtó szerep jutott a többségnek /1.447 fő, 24.97 %/, a kezdeményezők, szervezők, rendezők aránya: 18.31 %. A kérdésre nem adott választ 52.82 %. Az iskolai kezdeményezésű KISZ-akciókban a közösség aktivitását, pezsgő életét, az értelmes cselekvést, a személyes képességek kipróbálását szerették a tanulók, s a leginkább a mások részéről megnyilvánult közömbösséget, érdektelenséget ítélték el, ez utóbbit a KISZ tisztségviselői között megegyezően olyan nagyságrendű arány képviseli.

Kérdéseink között szerepeltettünk egy, az ifjúsági szervezet öntevékeny munkájának megítélésére, az önálló döntési

készséggel rendelkező réteg, vagy ennek hiányában felsőbb vezető szervek - által kezdeményezett, - KISZ-munkához való viszony rangsorolására alkalmas kérdést: a 38. kérdés: Mi a véleményed a saját KISZ-alapszervezetedben végzett munkáról? Aláhúzással válaszolj!

Válaszmodellünk volt:

- 1 = Színes, érdekes, hasznos munka, a legtöbben örömmel végezzük.
 - 2 = Van, amikor szívesen csináljuk, de néha kedvetlenül.
 - 3 = Legtöbben örülnek, ha valamit kezdeményeznek, de azt sem bányák, ha semmit sem csinálunk.
 - 4 = Nem szívesen csináljuk, de ha kell, mindig vannak, akikre számítani lehet.
 - 5 = Na lehet, kivonjuk magunkat a munka alól.
 - 6 = Más véleményem van, mégpedig:
- /L. 38. és 38/a. eloszlás táblázatokat!/
.

A mintán belüli rétegződést abból a szempontból elemezzük, hogy mekkora a mások kezdeményezésére tanácskodók aránya, azoké a fiataloké, akikben az önállóságnak és öntevékenységeknek csak a végrehajtásban mutatkozó "döntési készsége" alakult ki, akik "önállóan" csak abban tudnak dönteni, hogy a felszólításnak eleget tesznek-e vagy sem.

Színesnek, érdekesnek, hasznosnak tartja saját KISZ-szervezetét 1809 fő, 31.23 %, s ezért örömmel végzi a KISZ-munkát. Hangulata erősen befolyásolja 1927 fő /33.37 %/ tevékenységét.

E kategória belső arányai igen beszédesek: a vegyes életkoru alapszervezetekben 42.35 %-os, a tisztségviselők körében 40.46 %-os. Ezek az adatok arra engednek következtetni, hogy a vezetőségi tagok tevékenysége, s az új szervezeti formában működő alapszervezetek munkaformái csak részben elégitik ki a fiataloknak a KISZ-munkával kapcsolatos elképzeléseit. A dolog természetéből következik, hogy mindig is lesznek olyan feladatok, amelyeket egyesek nem szívesen, legfeljebb kötelességből hajtanak végre.

A 39. és 40. sz. eloszlás táblázatokban összefoglaltuk a fiatalok válaszait arról, hogyan érzik magukat a KISZ-ben, továbbá viszonyukat a KISZ-hez mint közösséghez az aktivitási készségük szempontjából. Teljesen érthető az a jelentős eltérés, amelyet a KISZ tisztségviselői és a KISZ-en kívüliek között megállapítottunk: 80.70 % a 33.01 %-kal szemben. Az is érthető, hogy az utóbbiak 56.98 %-a nem válaszolt a kérdésre.

Ha azonban a korrelációs együtthatót: $r = 0.3280$, nézzük, már elgondolkodtató belső összefüggések is kimutathatók. A várakozás és előfeltevéssel szemben nincs szoros korreláció a KISZ-ben viselt tisztség és a KISZ-hez fűződő viszony között, legfeljebb közepes korrelációról beszélhetünk. S ennek az az oka, hogy a tisztségviselők 16.00 %-a "nem egészen" érzi jól magát a KISZ-ben. Többet remélt a KISZ-től is, önmagától is.

A lányok nagyobb arányban érzik magukat jól a KISZ-ben /66.21 %/, mint a fiuk /60.23 %/.

Tény, hogy a KISZ-tagság 75.84 %-a jól érzi magát és ez az a lényeges elem, ez az a pozitív vonás, amelyre építhetünk, amely feljogosít bennünket arra, hogy bátrabb követelménytámasztást, igényesebb politikai tartalmat sürgessünk.

Vessük össze a 39. és 40. sz. eloszlás táblázatát! 74.92 % "szívesen dolgozni a közösségért", ha értelmét látná, illetve "a közösségért bármit megtenne". Csaknem azonos arányról van szó, az egy százalék alatti eltérés arra utal, hogy itt lényegében ugyanazokat a fiatalokat rejti a számokban kifejezett összehasonlítás.

A már elemzett és szóvátett problémát a 40. sz. eloszlás táblázat is tükrözi: az aktivitási készség és a feladat, az akció, a vállalt KISZ megbízatás céljának és értelmének ismerete és elfogadása szorosan összefügg, hiszen a ténylegesen válaszolók 89.92 %-a /relatív gyakorisági hányados, a táblázatban 55.77 %, abszolút gyakorisági hányados szemel/ jelöl meg ilyen feltételt.

A hangulatuk által erősen befolyásolt, a maguknak élő és a kérdést elutasító, cinizmusra hajló fiatalok aránya nem nagy, de a "Részben ért egyet" választ adókkal együtt 37.97 % már jelentős réteget jelent. A közösségi rétegződésben ezeket találjuk az egészségtelen passzív, romboló, rotható aktiva /Pataki, 1965./ elzárkózók, közömbűsek, jellemhibások és tudatos rombolók /Horváth Lajos, 1965/ nehezen szervezhető, érdektelenek, közömbűsek, szembenálló aktívák /Pék, 1974./ között.

"Az 1974-75-ös akcióprogram elősegítette a fiatalok közéleti aktivitásának fokozását, hozzájárult a közömbösség elleni küzdelemhez. A szocialista demokrácia közvetett és közvetlen fórumain mind több fiatal mondta el KISZ-alapszervezete képviselőjében véleményét, szerzett érvényt az ifjúság jogos érdekeinek. Alapszervezeti fejlettségi szintjüknek megfelelően a közösség erejével alakították a szocialista életmód és életstílus jegyeit, szervezetükben egyre gyakoribb lett a közösségnek az önzés és minden egoista megnyilvánulás elleni nyílt fellépése." /134/ - olvasuk ifjúsági vezetők jelentésében.

Ne tűrjük a közömbösséget, legyünk aktívak a közélet minden területén! - ezt a címet viseli a jelentés III. fejezete. Szerzői ebben összefoglalják az ifjúsági parlamentek; a patronálási mozgalom; az általános iskola 8 osztályát el nem végzett KISZ-tagok tanulmányának szervezése; az egyetemistáknak és főiskolásoknak a szakmunkásképzésért akciója; a fizikai dolgozók tehetséges gyermekeinek segítségért meghirdetett mozgalmak tapasztalatait, a bevezetőre jellemző általánosságok szintjén. Az értékelés irreális alkalmazása, a közömbösség az egyes KISZ-tagok, KISZ-alapszervezetek teljesítményei iránt rontja a közömbösség elleni küzdelem esélyeit.

A diákpárlamentek megrendezése kétségtelenül növelte a tanulóifjúság nyilvános szereplési lehetőségét, de a közéleti-politikai aktivitásra gyakorolt hatásában az iskolán belüli, még pontosabban az osztályon belüli eredményét tartjuk fontosabbnak. Ugyanis az osztály diákpárlamenten minden

tanuló résztvett; a véleményt nyilvánítók, kérdést feltevők, problémát feltárók többsége, - több mint fele - itt aktivizálódik, a felvetett problémák megoldását vagy megoldhatatlanságát az osztályközösségben azonnal, vagy rövid időn belül érzékelik. Az iskolai és a magasabb szintű diákszemélyeségeken elhangzottakról a tanulók jelentős része, - KISZ KB Ifjúságkutató Csoportjának 1974-es adatai szerint 74.75 %-a - egyáltalán nem is értesül.

A fenti összefüggések elemzésében a háttérváltozók szerinti további sajátosságokra nem tértünk ki.

4.2 A tanulók társadalmi munkái és értékelésük a tanulók által

Azt, hogy ki milyen jellegű társadalmi munkát részesít előnyben, illetve vállal szívesen, s hogy a saját társadalmi munkát hogyan ítéli meg a fiatal, ismét több szempontból vizsgáltuk. Egyrészt az iskolában, a lakóterületen és valamely termelőüzemben végzett társadalmi munkaformák csoportosításával és az azokra történő visszaemlékezéssel /53., 54. és 55. kérdés/, másrészt általában a társadalmi munkához való viszony jellemzésével. /56.kérdés/135/

A társadalmi munkák különböző formáiban való részvétel, az arra való visszaemlékezés arányai önmagukban is beszédesek. Válaszmodellünk nem tette ugyan lehetővé, hogy a tanulóifjúság életében előforduló minden társadalmi munkaformát regisztráljunk, arra azonban alkalmas volt, hogy a legfontosabbak típusait gyakorisági arányok szerint is megvizsgáljuk. A feldolgozó program kialakításában az vezetett bennünket, hogy a tanulók által társadalmi munkának minősített tevékenységi formák képezik az alapját önként vállalt, elkötelezett közéleti-politikai aktivitásuknak. Ezek végeztetésével, s motiválásuk fejlesztésével növelhetők a közéleti-politikai aktivitás mutatói.

Felmerült a kérdés: mit tekinthetünk társadalmi munkának?

- van-e különbség a közéleti-politikai tevékenység és a társadalmi munka között?

Társadalmi munkának nevezzük azt, amit

"... a szocialista állam polgárai önkéntesen, többnyire munkaidőn túl és ellenszolgáltatás nélkül /Lenin/, a társadalom kisebb vagy nagyobb kollektívái /szervezeti egységei, csoportjai/ érdekében, a közösségi célok realizálása érdekében intézményesített formában végeznek. A "társadalmi munka" egy része politikai természetű tevékenység is lehet, amikor az aktivitás a politika funkcióinak realizálására irányul." /136/ - fejti ki nézetét Molnár, Nemes, Szalainé.

A tanulók oldaláról nézve a kérdést, a tanulói szervezetek és csoportok tevékenységében, az egymás közötti kapcsolatok dimenziójában olyan funkciók is jelentkeznek, amelyeket formális szervezetek keretében nem lehet ellátni. Ez felel meg a szociológiai nézőpontnak is. /137/

Dolgozatunkban nem tettünk éles különbséget a társadalmi munka és közéleti-politikai tevékenység között. Érzékeltettük azonban a mai gyakorlatnak és a tanulóifjúság közvéleményének megfelelően azt az oldalát, amely szerint a társadalmi munka a politikai tudatosságnak és célrairányultságnak első foka, amelyen keresztül kifejleszthető az önként vállalt, elkötelezett közéleti-politikai aktivitás.

Az iskolai jellegű társadalmi munkák dominanciáját, amelyet az 53. sz. táblázatunk részletesen tartalmaz, természetesnek tartjuk. A tanulók nagy többsége, 4.403 fő, 75.9 %, konkrétan megnevezett különféle iskolai szervezésű társadalmi munkákat. Az egy főre jutó 1.69 %-os érték a KISZ-akciókhoz viszonyítva hasonló nagyságrendű.

Különösen a szocialista tulajdon megóvását és gyarapítását

jelentő, az iskola épületének, felszerelésének, udvarának javítása, - a tanulók 26.0 %-a vett rész benne, - és a kommunista szombatok, vasárnapok látogatottsága - 25.47 % - figyelemre méltó.

A tanulók életkor szerinti részvételét az iskolai jellegű társadalmi munkában mutatja a következő táblázat:

Iskolai jellegű társadalmi munkában való részvétel a tanulók életkora szerint

A társadalmi munka jellege	A t a n u l ó k k o r a					Összesen
	14 éves	15 éves	16 éves	17 éves	18 éves	
Tanulást segítő társadalmi m.	50	77	77	95	63	362
Az iskola épületének, felszerelésének, udvarának javítása	108	340	406	466	240	1569
Osztály, iskola, udvar diszítése, szépítése, parkosítás	61	155	201	276	163	856
Sportpálya, táborépítés, fejlesztés, önkiszolgáló munka	61	199	251	289	125	925
Iskola szervezésében ipari jellegű kom.szomb.ill. vas.	11	31	77	70	44	233
Iskola szervezésében m.-i jellegű kom.szomb.ill. vas.	158	361	376	365	223	1483
Iskola szervezésében község-fejlt. terv megvalósításában való részvétel	59	146	234	260	142	841
Egyéb iskolai szervezésű társadalmi munka	115	272	370	425	229	1411
<hr/>						
Ö S S Z E S E N :	623	1581	1992	2246	1238	7680
A résztvevők %-a	8.1 %	20.5 %	25.9 %	29.2 %	15.9 %	
A mintában résztvevő korosztály száma	571	1399	1556	1421	845	
<hr/>						
Chi ² = 137.212		FI = 0.002		SzF = 42		

Az iskolai társadalmi munkában való részvételben évfolyamról-évfolyamra határozott fejlődést figyelhetünk meg.

Ha csak az egy főre jutó érték növekvő sorát tekintjük is át, pozitív kép rajzolódik ki: - 1,09; - 1,13; - 1,28; - 1,58; - 1.66.

Jelen esetben értékeink a teljes mintára vonatkoznak, nemcsak a válaszadókra. Elfogadva azt a megengedhető feltételezést, miszerint a tanulói ifjúság idősebb korosztálya intenzitásban nagyobb, társadalmi jelentőségében magasabb szintű tevékenységet végez általában, a fejlődés tartalmilag is megállapítható. A legnagyobb a fejlődés a 16. és 17. évesek között.

Ugy látszik, ekkorra érik be e téren a leginkább az iskola és az ifjúsági szervezet nevelőmunkája.

A fiuk részvételi aránya az iskolai társadalmi munkának csaknem minden formájában magasabb, mint a leányoké. Meglepő, hogy egyedül és éppen a sportpálya, - táborépítés, fejlesztés, önkiszolgáló munka területén haladja meg a leányok bekapcsolódási aránya a mintában szereplő arányukat is, tehát a fiuk részvételi arányát is. Talán nem volt szerencsés idesorolni az önkiszolgáló munkát, amiben a leányok megelőzik a fiukat, s ez valószínűleg torzítja ezt az eredményt. A legjelentősebb különbséget a tanulást segítő társadalmi munkánál találtunk, ahol $\frac{2}{3}$ fiu, $\frac{1}{3}$ leány részvételi arány keletkezett. A kommunista szombatokon, - vasárnapokon $\frac{3}{5} : \frac{2}{5}$ arány mutatja a fiuk e téren kialakult nagyobb aktivitási készségét.

A tanulmányi előmenetel és az iskolai társadalmi munkában való részvétel összefüggéséről azt állapíthatjuk meg, hogy a jelesek 1.56; a jók 1,45; a közepesek 1,25; az elégségesek 0.98; az elégtelenek 0.55 értékei két jelentős határvonalat alkotnak. A jelesek és a jók közel egyforma szintjét éles különbség választja el a középeستől. Még nagyobb a különbség a közepesek és az elégségesek között. Az elégtelenekre vonatkozó adatot az alacsony elemszám miatt, - csak jelzésként értékelhetjük. Az iskolai szervezésű társadalmi munkában való részvétel és a tanulmányi teljesítmény között tehát szoros összefüggés áll fenn. Minél eredményesebben tanul a diák, annál nagyobb hajlandóságot mutat a társadalmi munka végzésére.

Az agitáció és propaganda fogalmának értelemezésekor láttuk, hogy a tanulók egyrésze azonosította a "beszervezés"-sel, a "valamire való rábeszélés"-sel. A társadalmi munka szervezésének hatékonysága a tisztségviselők által feltehetően összefügg a személyes példamutatással. A társadalmi munka-végzésben az alapszervezeti vezetőségi tagok részvétele némileg meghaladja ugyan a többiekét, a különbség azonban alig érzékelhető, 10 % alatt marad. Az a többlet munka, amit a tisztségviselők végeznek, a szervezés, előkészítés, mozgósítás, a feltételek megteremtése, a tanulótársak szemében kevésbé méltányolt tevékenység. A tisztségviselőknek ezt a fajta áldozatvállalását adottnak tekintik, s a megszervezett társadalmi munkában várják az élenjáró, példát adó magatartást.

Ennek a ki nem mondott felfokozott várakozásnak ilyen formában a tisztségviselők nem tudnak eleget tenni. A pedagógiai irányítás egyik feladata, hogy felismertesse a tanulóközösségekben azt a sokirányú lekötöttséget, amely a tisztségek ellátásával jár, s a tényleges munka helyes értékelését segítsen kialakítani a közösség közvéleményében.

A lakóterületen végzett társadalmi munkák közül a községfejlesztési tervek megvalósítását segitendő, a családdal közösen vagy egyénileg, a tanulók 42.40 %-a vett részt. A 4, 6 vagy több órát a városért, a kerületért, a községért, rendszerint a tanácsok, a Hazafias Népfront helyi bizottságai és a KISZ szervezésében hirdetett társadalmi munkaakciók a tanulók 11.01 %-át mozgatták meg. A kérdésre választ adó 3.508 főt számítva az egy tanulóra eső lakóterületi társadalmi munkában való részvétel 1,36-os értéket mutat.

A termelőüzemekben végzett társadalmi munka ma még viszonylat ritka. Ipari üzemből segédmunkára 459 tanuló enlékszik, - 8,57 %. Az őszi mezőgazdasági betakarítás segítését a tanulók 20.66 %-a, 1254 fő nevezte meg. Az elsősök és szakmunkástanulók általában még nem kapcsolódhattak be ilyen természetű társadalmi munkába, s az iskolák egy része nem is tud tanulóit számára munkalehetőséget biztosítani. Ezt is figyelembe véve az egy tanulóra jutó termelőüzemi társadalmi munkában való részvétel 1.23 /L.:55 sz. eloszlás táblázatunkat!/ kielégítőnek tűnik.

A három főbb területen végzett különböző fajta társadalmi munkának az egy főre jutó értéke: 4.28, mint látható a társadalmi munkák, a KISZ politikai akcióiban való részvétel, a KISZ egyéb munkaformáiba történt bekapcsolódás, együttesen a tevékenységi területek széles körét fedleli, s a tanulókat sokszorosán megmozgatja. Bőséges lehetőséget kínál a közéletben való részvétel készségeinek kialakítására.

Vizsgálatunkban kerestük a választ a tanulók társadalmi munkavégzésének indítékaira is. Azok, akik valamilyen formában résztvettek társadalmi munkában, arra is válaszoltak, miért tették ezt. Több fajta indítékot is megneveztek válaszaikban, átlag 2.01 -et. A válaszadók 69.44 %-a, - 3346 fő - önként vállalkozott és végzett társadalmi munkát. Az önkéntesség következtetés tiszteletben tartása messzemenően érvényesül a társadalmi munkák szervezésében, hiszen kényszert mindössze 81-en éreztek /1.38 %/. Kedvezőnek tűnik a második helyen adott válaszok között az örömmel végzett minősítés, amelyet 1.577 tanuló /27.29 %/ jelölt meg. Feltehetően azok, akik önként vállalták a munkát.

A rendszeres és az alkalmilag végzett társadalmi munkavégzés aránya közeli, 13.90 % és 14.93 %. A kettő között az aktivitás minőségi különbsége érezhető, jóllehet itt az arányok hasonlóak. Amíg a "rendszeresen" végzett társadalmi munka a tudatosan vállalt közéleti-politikai tevékenység megnyil-

vánulása, addig az "alkalmilag" és az ezzel rakon "felkérésre", - amely széles réteget, a tanulók 20.92 %-át, mintánkban 1195 főt jelent, - kategóriába tartozók ezt a szintet még nem érték el.

A tanulók saját társadalmi munkájuk minősítésében 16.3 %-ban - 945-en - választották a "kötelességből" megnevezést. Arra nem volt módunk, hogy tovább finomítsuk e besorolást, s azt is megnézzük, hogy milyen jellegű kötelességnek tartják a tanulók a társadalmi munkát. Nyilvánvaló ugyanis, hogy más tartalmat hordoz akkor, ha a tanuló a társadalommal, a közösséggel szemben érzett erkölcsi kötelességének, vagy a KISZ-tagsággal járó, önként vállalt kötelességének érzi, mint, ha diákmivoltából származó, előírt iskolai kötelességnek tartaná. A KISZ politikai akcióinak egy része társadalmi munkaakció. A középfoku iskolák tanulóinak közéleti-politikai aktivitásra nevelésében eredményesen felhasználják ezeket az akciókat, s minél világosabb a célja, s konkrétan átlátható az elvégzett munka értelme és haszna, annál tartósabb hatást gyakorol a közéleti-politikai aktivitás alakulására.

4.3. A marxista-leninista ideológia terjesztésének formái és a tanulók véleménye e tevékenységről.

Kiemelkedő szerepénél fogva bemutatjuk a középfoku iskolák KISZ-szervezeteiben a marxista-leninista ideológia terjesztési formáinak, mint a tudatosan vállalt, elkötelezett közéleti-politikai aktivitási tevékenységnek a vizsgálatából szerzett tapasztalatainkat.

A KISZ politikai oktatásában az 1971-72-es és az 1973-74-es tanév adatai alapján a résztvevők száma némi emelkedést mutat: 478.000-ról 489.000-re, azaz 2 %-kal nőtt. A középfoku iskolákban azonban összességében csökkent, a teljes résztvevők 46 %-áról 42 %-ra. Ez a 4 % közel 20.000 tanulót jelent, ami összefügg a KISZ-tagfelvételben bekövetkezett megtorpanással.

Külön figyelemre méltó a politikai oktatásban résztvevő gimnáziumi- és szakközépiskolai tanulók adatának összehasonlítása a szakmunkástanulókéval. Az 1973-74-es tanévben 151.590 gimnáziumi és szakközépiskolai tanuló, - a teljes tanulólétszám 81.1 %-ával szemben, - 68.460 szakmunkástanuló, 39.6 % - vett részt politikai oktatásban. Amíg tehát a gimnáziumokban és szakközépiskolákban a KISZ-tagok létszámát is meghaladja a politikai képzésben résztvevők száma, - hiszen a Kilián-körökbe bevonják a leendő KISZ-tagokat is, - a szakmunkástanulók körében az egyébként is alacsonyabb arányban lévő KISZ-tagok közül sem mindenki kapcsolódik be.

A szakmunkástanulók hátrányos helyzete a közéleti tevékenységre való felkészítésben is megmutatkozik. Megítélésünk szerint a KISZ agitációs és propaganda munkájának egyik leg-súlyosabb gondját mutatja a szocialista társadalmi rend-perspektívájával kapcsolatos nézetek szórtsága, s ezen be-lül is a vegyes életkoru alapszervezetekben tapasztalt magas negatív vélemény. /Lásd: a 21. és 21/a sz. eloszlás táblá-zatokat./

A politikai meggyőződésben ezt a kérdést alapvetőnek tartjuk. Különös élességgel tükrözi a fiatalok álláspontja a nemzet-közi osztályharcnak az ideológia síkjára történt eltolódását és azt, hogy e téren halmozódtak fel leginkább megoldatlan problémák. Gondoljuk végig: a vegyes életkoru KISZ-alapszer-vezetekben a fiatalok 73.07 %-a funkciót tölt be, illetve rendszeres KISZ megbízatása van. A szocializmus történelmileg feltartóztathatatlan fejlődését azonban csupán 26.84 %-uk meggyőződése, s 21.17 %-uk reméli; 51.99 %-nak kétségei van-nak, bizonytalan, nem válaszolt, illetve 21.70 % kifejezetten tagadja ezt a lehetőséget. De akkor miért KISZ-tag? Hogyan tudja elfogadni a KISZ-taggal szemben támasztott követelményt: "sajátítsa el és hirdesse a párt eszméit!?"

Ez a kérdés messzire vezet.

Jelzi azt a tendenciát, hogy a mindennapi politikai tevékeny-séget megismert, ténylegesen aktivizált ifjúsági rétegeken belül a politikai tudatosság színvonala, az elvi-eszmei szilárdság jelentős szóródásával kell számolnunk. Az elköte-

lezett aktivisták mellett a politikával szembenálló, a szocializmust a kapitalizmushoz közeledőnek vallók, sőt a szocializmus előrehaladását nyíltan tagadók - tehát a konvergenciaelméletet tudatosan vagy öntudatlanul elfogadók - is aktívan részt vesznek a KISZ-szervezetek vezetésében. A 14-18 éves korszakban ellenséges szándékról, politikai ellenfelekről, ezeknek a KISZ-be történt beépüléséről nem beszélhetünk.

Ezt a negatív jelenséget csak egyféleképpen értékelhetjük: a politikai képzés hatékonysága elmarad a várt szinttől, az elérhető eredmények érdekében átgondoltabb rendszer kiállítására kellene törekedni.

A politikai-eszmei szféráról való letérés egyes iskolai KISZ-alapszervezetekben az "érdekesség", a "szórakoztató" irányába utat nyitott és teret engedett az apolitikus szemléletnek, a mánakélés hangulatának, a szűkkörű partikuláris érdekek érvényesítésének. Ha a KISZ-ben a fő feladatot a párt eszméi megismerésének és terjesztésének tartjuk, akkor nem mondhatunk le az ideológiai offenzíváról.

Jelenlegi munkaformáink, propagandánk és agitációnk egész rendszerének hatékonyságát kutatás tárgyává kellene tenni.

Mi a munkaformákat és elterjedtségüket vizsgáltuk a 16-17-18-19. sz. kérdésünkkel. Az összesített válaszok táblázatait mellékeljük. Elemzésünk és értelmezésünk alapját ezek képezik.

Megállapításainkat tömören az alábbiakban rögzíthetjük:

Az ideológia jelentését a 14-18 évesek 48.67 %-a helyesen értelmezi: 4.04 %-a egyes kiváló emberek nézeteihez köti;

4.12 %-a vallásos értelmezést tulajdonít neki; 43.17 %-a nem tudott értékelhető választ adni.

Külön megjegyzendő, hogy gyenge korrelációt mutat a KISZ funkciót viselők, a tisztség nélküli KISZ-tagok és a KISZ-en kívüliek összehasonlítása, az $R = 0.1161$ -es értékkel. A egyes életkorú alapszervezetekben egyetlen helyen találtunk jelentős eltérést: az ideológiát vallási tanításnak tartja 9.52 %, ami abszolút értékben nem jelent nagy tömeget, hiszen a mintán belüli 17.04 %-os arányukból következik, hogy elfogadva reprezentatívnak a teljes mintát és az összetételt is, a 14-18 éves korosztályban 7.000 - 7.500 fiatal gondolkozhat így. Csakhogy ők éppen a már korábban átszervezett alapszervezetekben találhatók, ahol más mutatók is az eszmei-politikai nevelőmunka színvonalának a gyengülését mutatták. Röviden kitérünk arra is, hogy mit tartanak a tanulók az élet céljának, értelmének, s ebben hogyan tükröződik a KISZ-életnek, a "szórakoztató" felé történt eltolódása.

5.792 fiatal válaszait dolgoztuk fel, amelyeket az előkísérletek során kialakított válaszmodellbe soroltuk be.

Kérdésünk volt:

Véleményed szerint mi lehet az emberi élet célja és értelme?

Röviden írd le!

1 = A küzdelem, a harc a fejlődésért, az újért, a haladásért egyéni és társadalmi méretekben egyaránt.

2 = Az ember erkölcsi tökéletesedése, lehetőségeinek maximális megvalósítása, önmegvalósítása.

3 = A jólét, a gazdag, gondtalan élet.

4 = Valamilyen vallásos értelelmzés és cél.

5 = Rossz, értelmetlen, be nem sorolható válasz.

A kispolgári gondolkodásu, arra utaló, a jólétet, a gazdagságot, a gondtalan életet előnyben részesítő, és az élet értelmeként vallók aránya 17.18 %. Ha ehhez hozzá vesszük azokat, akik nem tudtak értelmezhető választ adni, vagy egyáltalán nem válaszoltak - valószínűleg azért, mert ezt a kérdést még önmagukban nem döntötték el, 39.60 %-ot kapunk. Ez így már sok, igazolva látjuk azt a tételünket, hogy a politikai-ideológiai kérdésekről eltolódott a hangsúly.

/L. 15.sz. és 15/a. sz. eloszlási táblázatokat!/
.

Vegyük ehhez hozzá az etikainak, az egyébként szükségszerűen jelentkező növekedését, az élet célja és értelme megközelítésnek azt az oldalát, amelyet a megkérdezettek 26.02 %-a emel ki -, a vegyes életkoru alapszervezetekben ez az arány 29.70 %! - kirajzolódik előttünk egy sajátos mai kép a fiatalokról. Lényegében 14-18 éves koruak egyharmada - pontosabban 34.38 %-a nyilatkozott így, hogy "a küzdelem, a harc a fejlődésért, az újért, a haladásért egyéni és társadalmi méretekben egyaránt" tölti meg tartalommal az életet.

Ha a KISZ fő feladatának, a Szervezeti Szabályzat betűje és szellem szerint "a párt eszméinek elsajátítását és hirdetését" tartjuk, a KISZ-életben döntő szerepet kell játszania a marxista-leninista ideológia terjesztésének. A 16. kérdésre

adott válaszok alapján azt dolgoztuk fel, hogy mire emlékeznek a fiatalok saját KISZ-szervezetük, illetve uttörőcsapatuk életéből.

Ezek közül a politikai oktatás, a marxista ifjusági /diák/ akadémia meglepően alacsony értéket kapott, a megkérdezettek 26,28 %-a nyilatkozott úgy, hogy igen, náluk, az ő alapszervezetükben volt ilyen. Ki kell emelnünk az új formában dolgozó alapszervezeti tagok számát: náluk ez az érték 38.89 %, tehát lényegesen nagyobb.

A politikai előadás-sorozat sokkal elterjedtebb: 49.71 % hivatkozik rá válaszában, azaz 2880 fő.

Még kedvezőbb az elterjedtsége a politikai vitakörnek: 55.80 %. A társadalomtudományi szakkör, érdeklődési kör 19.15 %-kal szerepel a válaszok között.

Ez a korosztály még alig foglalkozik marxista-szakirodalommal, az önálló tanulás számukra még túl bonyolult és nehéz, a nyilatkozatok szerint 9.26 % emlékszik rá. Ez a szakirodalom természetesen az életkornak és felkészültségnek megfelelő kiadványokat jelent. A sajtó terjesztése már sokkal megfelelőbb forma, 48.06 %-ban szerepel a válaszok között.

Az agitáció, az egyes KISZ-tagok vagy KISZ-en kívüliek téves politikai, világnézeti, erkölcsi meggyőződésének tudatos megváltoztatása, a harc vállalása a népszerűtlen esetekben, a divatos, felkapott, de eszmeileg zavaros nézetek ellen, a bátor,

következetes kiállítás eszméink védelmében a legelhanyagoltabb területek közé tartozik: mindössze 9.65 % tesz róla említést. Még ezt az alacsony előfordulást is rontják az olyan jelenségek, amelyek a válaszadók besorolásában szerepelnek, de szervezési vonatkozású egyéni agitációt jelentenek: beszerzés valamibe, rábeszélés egy-egy konkrét munkára.

Igy válik érthetővé, miért olyan alacsony határfoku a KISZ-oktatás, és általában eszmei-politikai nevelőmunkánk. Féluton megállunk. Az ismeretközlést nem követi a gyakorlati alkalmazás, a helytelen nézetek elleni tudatos és rendszeres harc, az egyes fiatalokig végig gondolt értékelés. /138/

Az időben, személyre szólóan és rendszeresen végzett értékelést elhanyagoljuk.

A harc vállalása és végigvitele, a téves nézeteket vallók meggyőzése, felvilágosítása ennek következtében elmarad.

Az összkép a fentiek ellenére kedvezőnek tűnhet: 2.21 tevékenységi forma jut egy-egy fiatalra a marxista-leninista ideológia terjesztésében. Ha azonban ennek finomabb elemzését is elvégezzük, más eredményt kapunk. Az "ismerje meg és hirdesse" követelmény aktív állapotot feltételez. A megismert, az éppen elsajátított "eszmék" passzív befogadása, lecke-szerű megtanulása helyett egy ezt meghaladó állandó készséget, a már megismert igazságok továbbadását. Ezt a dialek-

tikus folyamatot: megismerni-hirdetni-ismét megismerni-ismét hirdetni mindig magasabb szinten.

Az aktívabb formára a legnagyobb szükség az egyéni agitációban volna, s a lehetőségek megteremtése is itt a legkönnyebb, de ehhez meg kell változtatni az e téren meglévő helytelen szemléletet.

A marxista-leninista ideológia terjesztésében való konkrét részvételt és a részvétel minőségét külön is vizsgáltuk. Aktiv formáknak minősítettük az előadó, szervező, terjesztő, agitációt végző, szakköri, érdeklődési kör vezetőben résztvevő munkákat, és megkülönböztettük azoktól a formáktól, amelyekben a fiatal csupán jelenlevő, hallgató, egyszerű tag, könyv- vagy újságvásárló, vagy az egyéni agitáció tárgya. Így elemezve adatainkat azt látjuk, hogy összesítve 37.81 %-os az aktiv formákban résztvevők aránya; a passzív formák elterjedtebbek. Ez is egyik oka lehet az alacsony hatásfoknak.

Külön is érzékelteni kívánjuk az aktiv formákon belül a sajtóterjesztésben aktiv 10.96 %-ot, mert bár kétségtelenül hasznos ezeknek a fiataloknak a tevékenysége, s közvetve az ideológia tartalmára is hatnak, maga e tevékenység elsősorban technikai.

Az aktiv formák között szembetűnő a propagandisták alacsony száma. Konkrétan ugyan nem vizsgáltuk, az előadó, szervező, vezetőségi tag 15.50 %-os együttes értékét legalább hárommal kell osztanunk ahhoz, hogy a propagandisták arányát megkapjuk, s ez az érték még mindig a maximumot jelenti. Tehát

mintegy 5 %-os lehet.

A kérdés két oldalát is meg kell vizsgálnunk. Azt szoktuk mondani, hogy a 14-18 éves korosztály még túl fiatal ahhoz, hogy propagandistává váljon. Kíváncsinos, hogy KISZ-propagandisták általában 3-5 évvel idősebbek legyenek, mint azok, akiket oktatnak. A KISZ egész vezetőképzési rendszere úgy épül fel, hogy a középfoku oktatási intézmények KISZ-szervezeteiben eleve nem számol a propagandista képzéssel. Az, hogy vannak idősebb propagandisták, jó. Az is kedvező, hogy viszonylag sok közöttük a párttag pedagógus. Emellett azonban a propagandista képzést e korosztály fiataljai számára is biztosítani kellene. Ez ugyanis a kérdés másik oldala.

A kortársi csoportról, mint referencia-csoportról beszámolni ma már általános szokás. A szociálpszichológiának azokat a megállapításait, amelyek a kortársi csoport - a mi esetünkben a KISZ-alapszervezet, vagy még pontosabban, ha van és ténylegesen működik is, a KISZ-csoport - hatását a személyiségfejlődésre bizonyítják, bátrabban alkalmazhatnánk. /L.: részletesebben Pataki-Hunyady: Csoportkohézió. A csoport ideológiai szerkezete c. fejezet/

A közvéleményformálásban a kortársi csoport középpontjában álló aktivitsták szerepét kellene betöltenie a marxista-leninista ideológia terjesztésében aktív formákat űző fiataloknak. Ennek a szerepüknek azonban csak kis mértékben tudnak eleget tenni. Feltételeik erre nincsenek meg, s intézményesen nem is gondoskodhatunk azok megteremtéséről.

A további elemzés újabb részletekben tárja fel munkánk e területének problémáit. Fogalmazzuk úgy meg a kérdést, hogy melyek ezek a tevékenységi formák - marxista-leninista ideológia terjesztésében, amelyeket szívesen végeztek a fiatalok? A 18. sz. táblázatban összevetettük az egyes tevékenységi formákban a szívesen és a nem szívesen végzett tevékenységet.

1/ Társadalomtudományi szakkör, érdeklődési kör

Szívesen csinálta a teljes minta 9.26 %-a; ehhez viszonyítva nem szívesen csinálta 11.91 %, durván számolva minden 9-10. résztvevő, de a vertikális KISZ-alapszervezetek tagjai körében másfélszer annyinál is többen, mint akik szívesen csinálták. Csak bizonyos kényszer hatására maradtak tagjai a társadalomtudományi szakkörnek, érdeklődési köröknek, Valószínűleg egyfajta csalódásuk tükröződik ebben az adatban.

A szakköri és érdeklődési körű tagság a leginkább önkéntes, legkevésbé itt érvényesül a politikai vagy erkölcsi "nyomás", kényszerítés, vagy az egyéni érdeknek tartott "számítás", a karrierizmus.

2/ Politikai vitakör

Szívesen csinálta a teljes minta 37.52 %-a, ehhez viszonyítva nem szívesen csinálta 27.70 %-a.

Amennyire örvendetes a viszonylag magas létszám, lényegében a fiatalok több mint felének a részvétele, annál elgondolkod-

tatóbb, a nem szívesen résztvevők aránya. Az, hogy minden negyedik fiatal kényszerből, jobb meggyőződése ellenére látogatja a politikai vitakörök foglalkozásait, az okok egész csoportjára vezethető vissza. A szervezés során alkalmazott helytelen "agitációtól" kezdve a témák összeállításán keresztül, magának a politikai vitakörnek a vezetési módszeréig számos tényező közrejátszhat. A felkészült propagandisták bizonyos mértékig kompenzálni tudják az előzetesen elkövetett szervezési-előkészítési hibákat, de teljesen nem hárítható rájuk minden feladat. Propaganda munkánk egész rendszerének a megújítása szükséges, a jelenlegi formák skáláját feltétlenül szélesíteni kell.

3/ Politikai előadás-sorozat

Szívesen látogatja a teljes minta 23.68 %-a, 1372 fő; ehhez viszonyítva nem szívesen látogatja 1391 fő, azaz valamivel többen, mint akik szívesen hallgatnak politikai előadásokat. Itt is lényegesen rosszabb az arány a vegyes életkorú KISZ-szervezetekben: csaknem kétszer annyian nyilatkoztak úgy, hogy nem szívesen vesznek benne részt. Ez a szám már önmagáért beszél.

Az előadásos propaganda alkalmazását a 14-18 éves korúak élet- és szokásrendszeréhez egyébként is nehéz alkalmazni. A közoktatási rendszer korszerűsítési törekvései között különös gonddal kutatják a világszerte a hagyományos tanári prelagálás túlhaladásának módszereit. A didaktikai korszerű-

sítés a tanulók aktivizálása irányában keresi a jobb módszereket. A KISZ-életben is törekvés tapasztalható a "felolvasás" jellegű előadásos-propaganda helyett a szemléltetés minden korszerű eszközének igénybevételére. Az a bázis, amely ma e célból az alapszervezetek rendelkezésére áll, alig haladja meg a felszabadulás előtti biblia-körök eszközeit. Lényegében kizárólag nyomdatermékekre korlátozódik, bár az is tény, hogy ezek önmagukban igyekeznek lehetőségeik felső határán korszerűek lenni szemléltetés, tördelés, színes mellékletek, stb. alkalmazásával.

A KISZ-alapszervezetek egy része - még megközelíthető becsült értékek sem ismeretesek milyen mértékben, - jelentős technikai eszköztárat mondhat magáénak: televízió, rádió, lemezjátszó, magnetofon, stb. van birtokukban. Ezek az eszközök azonban kizárólag a "szórakoztató" irányába történt eltolódás céljait szolgálják, tehát konkrétan az ugynevezett szabadidős klubprogramok keretében használják őket.

Kétséggkívül ezekre is szükség van és ezekre is fel kell használni az eszközöket. Bár az is igaz, hogy a fiatalok nem lebecsülhető része maga is rendelkezik ilyen eszközökkel. A KISZ klubba nem azért mennek, mert nem tudnának egyébként televíziót nézni, magnózni, stb., hanem a társaság kedvéért.

A mi problémánk e téren az, hogy nincs elég hozzáférhető dia, hanglemez és magnó-sorozat a propagandamunkában való felhasználásra, mert a "költségei" nem térülnek

meg. A rádió "Magnósok figyelem!" c. műsora indirekt politizálásnak nevezi önmagát. A szocialista életmód kialakításából azonban nem iktathatjuk ki az átgondolt, megértett, felismert társadalmi törvényszerűségek alapján öntudatosan, elkötelezetten cselekvő embert. Szégyenlős politizálásgattással, elavult módszerekkel nem lehet megoldani a politikai nevelés feladatait.

Nem tartozott a kutatás területéhez, ezért csak egy korábbi részvizsgálat konklúziójára hivatkozva jegyezzük meg, hogy a vallásos agitáció és propaganda sokkal bátrabban és a korszerű technikai eszközök szélesebb körű alkalmazásával oldotta meg az önkorrekciót. Elegendő és "fiatalos" hangvételű /pontosabban a hozzáértő szakemberek által adekvátan kidolgozott/ szemléltető anyag áll rendelkezésükre: képből, hangban és a személyes "megdolgozásra" - agitációra - mindig rendelkezésre áll a kiképzett propagandista: a pap.

4/ Sajtó terjesztése

Szívesen csinálta a teljes minta 23.93 %-a, 1387 fő; nem szívesen végezte 1498 fő. A vegyes életkorú alapszervezetekben a tanulónak csak egyharmada találta érdekesnek a maga számára e tevékenységet.

Ha tudjuk, hogy majdnem minden második fiatal szívesen csinálja a sajtó terjesztését, ezt a formát jobban fel lehetne használni agitációnkban és propagandánkban. Legelőször is a sikertelenség és a huzódózás okait volna célszerű megkeresni

a sajtó terjesztésével foglalkozók másik, a valamivel nagyobb felénél, s ezt átalakítani pozitív motiváló tényezővé. Talán e munkában konkrétan is érdemes lenne az egyéni érdekeltséget mozgató rugóként, ösztönzőként alkalmazni.

A személyes kontaktus, amit a fiatalok a sajtó terjesztése során létesítenek társaikkal, potenciálisan az agitációra jellemző szituáció-teremtést hordozza magában. Amilyen mértékben közelíteni tudjuk a sajtóterjesztést az agitációhoz, olyan mértékben növelhetjük az egyes fiatalokra gyakorolt pozitív politikai hatást. Ennek az egy területnek a részletes kimunkálása és megvalósítása jelentős fejlődést ígér. A jelenlegi, első sorban pénzbeszedési funkcióról át kellene váltanunk a sajtóterjesztésben az olyan típusu munkára, amelyben a konkrét fiatal részére nemcsak eladni akarjuk valamely lapunkat, hanem a számára fejlődésénél és fejlesztési elképzeléseinknél fogva fontos sajtócikkeket figyelmébe ajánljuk, ha kell, az adott kérdés kapcsán teremtjük meg az agitativ szituációt.

5/ Egyéni agitáció

Szívesen csinálta a teljes minta 6.11 %-a, 354 fő; nem szívesen csinálta 577 tanuló, majdnem mégegyszer annyian, mint akik szívesen csinálták. Ebben a formában sem kaptunk kedvezőbb értéket a vegyes életkorú KISZ-szervezetekben. Ha összehasonlítjuk a teljes mintát a vegyes életkorú mintával, lényegben ugyanoda jutunk vissza, mint a

korábbi, már elemzett formáknál; tudniillik annak a tendenciának a kirajzolódását látjuk, hogy a politikusabb helyet az érdekesebb = szórakoztatóbb program valósult meg. Másutt már láttuk, hogy a tevékenykedtetés gyakorisága emelkedő tendenciát mutat a vegyes életkorú KISZ alapszervezetekben. Ezekkel az adatokkal együtt viszont úgy kell értékelnünk az eddigi fejlődést, hogy az eszmei-politikai színvonal rovására történt a haladás, ideológiailag eddig még nem hozta az új forma a remélt és elvárt eredményeket.

Ezek az adatok a már érintett langyos politizáló szemléletre utalnak. Az "ismerje meg és terjessze" formula nem vált tényleges követelménnyé. Mint ahogyan már korábban elemeztük, a KISZ-tagságon belül meglevő téves nézetek elterjedtsége meghaladja a feltételezett mértéket. Az ideológiai békés egymás mellett élés tényleges állapota, a KISZ-en belül ennek elfogadása, az eszmei-politikai tisztasággal szembeni közöny, egyes esetekben negatív attitűd összefügg a konvergencia-elmélet öntudatlan elfogadásával, amelyet a 20. sz. táblázatunkon lévő adatok elemzésével már részletesen bemutatattunk. Az ideológiai igénytelenség itt kirajzolódó helyzetképe magyarázza a jelenség okait.

6/ Politikai oktatás, marxista ifjúsági akadémia

Szívesen csinálta a teljes minta 8.66 %-a, 502 fő; ehhez viszonyítva nem szívesen vett részt 1161 fő közel két és

félszer annyian - 4 fő közül majdnem három nyilatkozik úgy, hogy ezt a tevékenységi formát nem szereti, számára teher, kényszerből csinálja. A vertikális alapszervezetek adatai itt is rosszabbak. Azonnal fel kell tennünk a kérdést: milyen hatékonyságra számolhatunk ilyen esetben? Azt a hallatlanul nagy szellemi és anyagi energiát, amit a politikai oktatásba fektettünk, nem tudnánk-e ésszerűbben felhasználni? Ha valamit, a KISZ-en belül a politikai oktatást feltétlenül meg kell reformálnunk. Itt most csak jelezni tudjuk azt a javaslatunkat, hogy ez a reform egy modellvariánsokkal operáló kísérletsorozat eredményeként ígér fejlődést. Olyan akut problémáról van szó, hogy pusztán a diagnózisból nem következethetünk a megoldásra. Sokkal nagyobb horderejű a kérdés, semhogy egy céljában más irányú kutatási eredmény melléktermékeként feltárt probléma első megközelítéssel elfogadható fejlődésvonal-rajzot kaphatna.

7/ Marxista szakirodalom terjesztése

Szívesen csinálta 132 fő, a teljes minta 2,25 %-a, ehhez viszonyítva nem szívesen végezte ezt a munkát 560 tanuló, azaz husz fő közül 17-en. Ez a korosztály, a 14-18 évesek ma még az iskolai tanulmányaik tankönyvcentrikus szemlélete miatt szakirodalmat alig vesz kezébe. Ez önmagában is probléma. Ha ezt a munkát, a marxista szakirodalom terjesztését jól tudnánk megoldani, konkrét tanulást segítő módszerre válna tevékenységünk. Azt jelentené ugyanis, hogy

egy korszerűbb tanulási módszer elterjesztését és elsajátítását segitenénk vele a KISZ legsajátosabb munkáján keresztül, a párt eszméi megismertetésével és terjesztésével.

Ez a munka azonban ma legfeljebb maximális programként fogadható el. Minimális programként sem valósítjuk meg, pedig az érdekvédelem - konkrétan az "elkötelezett - aktív" típusba soroltak érdekvédelme, a helyes tanulási stratégia és a legjobb tanulási módszerek kialakításával valósítható meg. Azok a fiatalok ugyanis, akik alkotó tehetségüket az ifjúsági mozgalom helyi vezetésében bontakoztatják ki, időben is sokat fordítanak mozgalmi feladataik megoldására, s miközben személyiségük általános gazdagításában kétségkívül jobb helyzetbe kerülnek társaiknál -, az iskolai tanulási esélyeik és ezzel továbbtanulási esélyük is romlik. Nyújtunk-e és egyáltalán tudunk-e nyújtani számukra kompenzáló lehetőségeket? Na általában nem. Ennek oka, hogy a KISZ-vezetés közösségre és rendezvényre orientált, s eközben a személyiség és fejlődési perspektívája kiesik a látószögünk-ből. Legalább a legáldozatkészebb aktívák esetében meg kellene oldanunk az érdekvédelemnek azt a minimumát, hogy ne romoljanak az esélyeik kortársaikhoz viszonyítva a továbbtanulásban. Ennek is eszköze lehetne a szakirodalom tanulmányozásának és alkalmazásának megismertetése.

8/ Egyéb formák

Összesen 121 fő, 2.08 % jelezte, hogy a fentiekén kívüli tevékenységet folytatott, s kivétel nélkül szívesen csinál-

ták. Versenyekről, vetélkedőkről emlékeztek meg a megkérdezett fiatalok. Azt eddig is tudtuk, hogy az egyéni érdeklődésre és a kiemelkedő teljesítményre alkalmas politikai vetélkedők hasznos és érdekes színpontjai a KISZ-alapszervezetek tevékenységének. Azt feltételeztük, hogy ezek gyakoribbak, lényegesen több fiatalt mozgatnak meg. A 14-18 éves tanulók körében, a nagylétszámú iskolák iskolaszintű rendezvényei azonban magyarázatot adnak arra, hogy miért ilyen alacsony arányról vannak adataink. Hozzá kell azt is tenni, hogy alapszervezeti politikai vetélkedő előkészítése és megrendezése általában meghaladja a fiatalok lehetőségeit. Csak külső segítséggel tudnák lebonyolítani. Ez a külső támogatás azonban annyi mindenre vonatkozik, hogy ez az eleme rendszerint elmarad.

Pedig valahol itt, ilyen formákban kellene keresnünk az eszközöket és módszereket az ideológiai offenzíva kibontakoztatásához.

Hogyan minősítik a fiatalok a marxizmus-leninizmus eszméinek a KISZ-életben alkalmazott terjesztési módszereit?

Ez az értékelési mód metodikailag a gyakran alkalmazottak közé tartozik. Ilyen konkrétsággal és ennyire az ifjúsági mozgalom életére vonatkoztatva ismereteink szerint azonban nem vizsgálták meg a kérdést. Azért tulajdonítunk neki jelentőséget, mert az ideológia fogalmával, terjesztésének formáira való emlékezéssel, a részvétel minőségének megjelö-

lésével és a tevékenységhez fűződő viszonyulással együtt az értékelésnek ez a formája :

- a leghasznosabbak ,
- a legérdekesebbek ,
- a legkevésbé eredményesek

rangsorolása teljesebbé teszi áttekintésünket arról, hogy hol is tartunk ma a 14-18 éves korosztály politikai nevelésének módszertani kultúrájával.

A 19. sz. eloszlás táblázatunk a válaszokat egy táblázatban gyűjtötte össze. Az 1-8. sorszámozott megoszlások a 16-17., és 18. táblázaton is alkalmazott sorrendben, tehát 1. politikai oktatás, marxista akadémia; ...8. Egyéb tevékenységi formák szerinti csoportosításban tartalmazzák az adatokat.

A különböző feldolgozási lehetőségek közül most csak a skálákban szereplő formák egyszerű összesítéséből készítettünk rangsort. Ezek szerint a leghasznosabbnak ítélt formák a marxista-leninista ideológia terjesztésében:

1. Politikai vitakör - a teljes minta	33.35 %-a szerint
2. Politikai oktatás, marxista akadémia	
a teljes minta	31.13 "
3. Politikai előadás-sorozat	
a teljes minta	30.75 "
4. Sajtó terjesztés - a teljes minta	18.98 "
5. Marxista szakirodalom terjesztése	
a teljes minta	15.30 "

6. Társadalomtudományi szakkör

a teljes minta	8.65 %-a szerint
7. Egyéni agitáció - a teljes minta	5.90 "
8. Egyéb - a teljes minta	4.36 "

A legérdekesebbnek tartott formák rangsora a marxista-leninista ideológia terjesztésében:

1. Politikai vitakör - a teljes minta	36.59 %-a szerint
2. Társadalomtudományi szakkör	
a teljes minta	21.73 "
3. Sajtó terjesztése - a teljes minta	20.69 "
4. Politikai előadás-sorozat "	17.22 "
5. Marxista szakirodalom terj. "	9.53 "
6. Politikai oktatás, marxista akadémia	
- a teljes minta	8.12 %
7. Egyéni agitáció - a teljes minta	7.07 "
8. Egyéb - a teljes minta	4.77

A legkevésbé eredményesnek vallott formák a marxista-leninista ideológia terjesztésében:

1. Egyéni agitáció - a teljes minta	16.74 %-a szerint
2. Marxista szakirodalom terjesztése	
- a teljes minta	13.62 "
3. Sajtó terjesztése "	10.25 "
4. Társadalomtudományi szakkör "	6.13 "
5. Politikai előadás-sorozat "	5.48 "
6. Politikai oktatás, marxista akadémia	5.15 "
7. Egyéb - a teljes minta	2.82 "
8. Politikai vitakör	1.95 "

A politikai vitakör messze kiemelkedik, mint a legjobban preferált tevékenységi forma. Mindkét pozitív ítéletsorban az első helyen szerepel, s a negatív megközelítésben az utolsó helyen. Tehát minden más formát kevésbé eredményesnek tartanak a fiatalok. Legtöbben a politikai vitakörökön vettek részt, és a szívesen végzett tevékenységnek is abszolút számokban a legtöbbet ezt a formát nevezték meg. A nem szívesen résztvevők arányában ugyan második helyezést kapott, de így is közel négyszer olyan nagyságrendben követi a rangsorban utána következő társadalomtudományi szakkör - érdeklődési kör.

Pontosan fordított a helyzet az egyéni agitációnál. Számításaink szerint a fenti 3 mutató, továbbá 16, 17. és a 18. táblázatokban található adatok értékelése alapján a marxista-leninista ideológia terjesztésének elfogadási rangsora a mai 14-18 éves fiatalok körében az alábbi:

1. Politikai vitakör	45 ponttal
2. Politikai előadás	32 "
3. Sajtó terjesztés	31 "
4. Társadalomtudományi szakkör, érdeklődési kör	26 "
5. Politikai oktatás, marxista akadémia	25 "
6. Egyéni agitáció	10 "
7. Marxista irodalom terj.	9 "
8. Egyéb formák	4 ponttal

A pontszámok sajátos skálát alkotnak, az egymáshoz viszonyításhoz nyújtanak támpontot, semmiképp sem alkalmasak

osztályozás-szerű értékelésre.

Az elutasítási rangsor egy helyen mutat eltérést a sorrend egyszerű, megfordításánál: az egyéni agitáció 1 hellyel megelőzi az elutasításban a marxista szakirodalom terjesztését:

1. Egyéb formák	1 ponttal
2. Egyéni agitáció	4 "
3. Marxista szakirodalom	5 "
4. Politikai oktatás	15 "
5. Társadalomtudományi szakkör, érdeklődési kör	16 "
6. Sajtó terjesztése	18 "
7. Politikai előadás	19 "
8. Politikai vita	22 "

Az a tény, hogy az elutasítási rangsorban számottevő tevékenységi formák mindegyike - ha minimális mértékben is - lényegében pozitív értékelést kapott, negatív pontszám nem alakult ki, arra utal, hogy valamennyi formának vannak értékei, tehát eredményesen alkalmazzák is őket, de nem kielégítő sem az elterjedtségük, sem az alkalmazásuk színvonala. Azt mondhatjuk, hogy alatta maradnak potenciális lehetőségeiknek.

Az ifjúság politikai képzésének tapasztalatai meggyőzően bizonyítják azt a tételt, hogy az ismeretek elsajátítása önmagában nem jelenti azok automatikus elfogadását; magatartást szabályozó elvvé csak a meggyőződés kialakulásával

válnak. /Rubinstein, 1966., Huszár, 1968., Leontyev 1969., Pataki, 1971., Hunyady, 1973., Szebenyné, 1975./

A marxista-leninista ideológia megismerésében és terjesztésében nagyobb figyelmet kellene fordítanunk a középfokú iskolák tanulóinak motiválására. Annak elfogadására, hogy bár e tevékenység-fajtákat osztályzatokkal nem értékeljük, az egyéni önnevelési és önképzési program legfontosabb elemeit alkotják, amelyeket a KISZ-tagok önként vállaltak, s a KISZ-hez tartozást plasztikusan kifejező mutatók.

5. FEJEZET

AZ ISKOLAI IFJUSÁGI SZERVEZETEK NÉHÁNY

AKTUÁLIS PEDAGÓGIAI PROBLÉMÁJA

5.1 A pedagógiai irányítás kérdései

Mi jellemzi ma azt a valóságot, amelyet a 14-18 éves korosztály átél, amiről politikai ismeretei és tapasztalatai vannak, ami tudatosan vagy önkéntelenül is megragadja a figyelmét, felkelti érdeklődését, alakítja politikai kultúráját, formálja személyiségét, hat közéleti-politikai aktivitásának fejlődésére?

Az ifjúságra ható valóság, objektív makro- és mikrokörnyezet, az ifjúsági szervezet, mindazok az ifjúsági egyesületek, klubok, amelyekkel és amelyekben találkozik, él, melyekhez életmódjával kötve van, bonyolultabbá váltak, áttekintésük nehezebb, az egyes fiatal választása és döntése esetlegesebb.

Ez a valóság gyorsabban mozog, mint a középfokú iskolák ifjúsági szervezeteinek jelentős része, a mozgalommal szembeni konkurencia nőtt.

Ez a megállapítás azt jelenti, hogy bővülnek a fiatalok lehetőségei érdeklődésük kielégítésére, gazdag, változatos, érdekes programok között választhatnak. Lényegében nincsenek olyan korlátok, amelyek elzárnák a fiatalok előtt a közéleti-politikai cselekvés útját, a tevékenységi formákat, a szórakozás és művelődés, a sport és turisztika, az egyéni önképzés és a tanulás alkalmait.

A korlátok a lehetőséggel való élés akarata és a konkrét ifjúsági közösség konkrét választhatósága között feszülnek.

Rendkívül figyelemre méltó változás az ifjúsági mozgalom és a társadalom egésze közötti munkamegosztás fejlődése is az

ifjúság nevelésében. A bonyolultabbá válás mozzanata tükröződik az iskolai ifjúsági szervezet egyes tisztségviselőiben úgy, hogy "nő a konkurencia", másutt is megtalálják a fiatalok azoknak a körét, akikkel jól érzik magukat, s meg tudják valósítani törekvéseiket, ki tudják elégíteni társas-közösségi kapcsolatok iránti igényeiket.

Ez a szubjektív érzés az okok két lényeges csoportjának hatása következtében alakult ki:

- Magukban az ifjúsági vezetőkben kialakult irányultság: az a mindent akarás, hogy a fiatalok bármit is tesznek, minden KISZ-munkaként jelentkezzenek életükben. Ilyen hatása nem volt és nincs is az ifjúsági szervezetnek, s nincs is rá szükség. A KISZ társadalmi funkciójának még nem értéséből fakad ez a szemlélet, s bár az MSZMP ifjúságpolitikai határozata óta, 1970 óta "az ifjúság nevelésének társadalmi munkamegosztásáról" divat beszélni, a valóságban még sok ifjúsági vezető előtt tisztázatlan e kérdés.

A fiatalok életének sok vonatkozása kívül marad az iskolai közösségeken. Az ifjúsági szervezet nagyon sokat tehet a tanulók iskolai és iskolán kívüli tevékenységének egységes megszervezése terén, de a legnagyobb erőfeszítéssel sem képes olyan közösséget kialakítani, mint az otthont, iskolát és munkahelyet egyesítő makarenkói kommuna, ahol ráadásul a munka a kommunárok számára létfeltétel kérdése volt.

Az iskolai közösségek ezért mindig lazábbak maradnak, s ez tükröződik rétegződésük elmosódottabb voltában is. /139/

- Az okok másik csoportja összetett, s a tömör összefoglalás éles kritikai hangvételű, úgy hisszük, rövid kifejtése elegendő annak megítéléséhez, hogyan és milyen uton képzeljük el az iskolai ifjúsági szervezet munkájának továbbfejlesztését.

- Az ifjúsági mozgalom veszített a társadalmi fejlődést szolgáló hatékonyságából, potenciái kihasználatlanok maradtak, mintha a konzervativizmus bizonyos jelei mutatkoznának tevékenységében.

Ezt a képtelen ellentmondást: kommunista ifjúsági szövetség és konzervativizmus - feltétlenül magyarázni kell. Ha a konzervativizmus lényegét abban látjuk, hogy "konzervatív: a hagyományokhoz ragaszkodó, a meglévőhöz ragaszkodó, a haladást ellenző. Az ilyen álláspont a konzervativizmus." /140/ erős túlzás az ifjúsági szövetség konzervativizmusáról beszélni. Haladásellenességet még rosszindulattal sem lehet a KISZ-re fogni. A meglévőhöz való ragaszkodást azonban nem könnyű leküzdeni. Egyetlen példát említünk: a tömeges KISZ-tag avatás, amelynek korszerűtlenségét, a fiataloktól életidegen voltát, a KISZ-hez való tartozás érzésének helytelen felfogását már az első budapesti tömeges április 4-i KISZ-tag avatás bizonyította - kilenc évig maradt tehertétel.

A konzervativizmusnak tűnő jelenség valójában nem más az ifjúsági szervezeten belül, mint az öntevékenység hiánya, és a nagyburokratizálódás. Hiányzik az öntevékenység, mert:

- a/ az ifjúság tömegeiből hiányzik; a diákéletmód egyik jellegzetessége, hogy az önállótlanság meghosszabbodott az iskolai oktatás kiterjesztésével;
- b/ a központi akciók, a határozatok tömege annyi feladatot ad az alapszervezeteknek, hogy végrehajtásuk így is gyakran meghaladja erejüket, nem marad idő arra, hogy saját életük megszervezésével foglalkozzanak.
- Az iskolai ifjúsági szervezet részére nem dolgozták ki hosszabb távra, a konszolidált szocialista építés időszakára a fejlesztés "forradalmi stratégiáját és taktikáját". Hallatlan nagy erővel jelentkezik az az ellentmondás, hogy a népgazdaság fejlesztésének távlati programjáról nyilvános viták folynak, a prognosztika elemeivel lassan már az általános iskolában kezdenek megismerkedni a gyermekek; minden tudomány kutatási programja hosszú távú és annak részfeladata a középtávú terv; a kormány 15 éves lakásépítési programja most fejeződött be; a közoktatás fejlesztésének távlati programján most dolgoznak, de az iskolai ifjúsági szervezetekben akció programokban, legjobb esetben éves akciótervben gondolkodnak - ez sem jut el a fiatalokhoz konkrét formában, s ennek lényege a társadalom egészének programjában való konkrét részvétel; s kimarad belől az önálló ifjúsági szövetség saját fejlődésének terve.

A szocializálásnak ez az átfogó koncepciója, az ifjúságnak a társadalom ügyéhez való kapcsolása a KISZ társadalmi funkciójának lényege, programjának legértékesebb, legpozitívabb vonása.

. / .

Hiányzik azonban a sajátossága, a specifikus, az ifjúság jellegéből következő önálló programja. Ez a sajátos, a KISZ életre, s általa az egész magyar tanulóifjúság életmódjára hatást, befolyást gyakorló önfejlesztés, a munkaformák gazdagítása, a forradalmiság mai megvalósításának fiatalos utjáról kidolgozott koncepció és annak meghirdetése, a KISZ-tagság forradalmi tapasztalatainak általánosítása, terjesztése, általánossá tétele tenné az ifjúsági szövetséget az iskolában vonzóvá, népszerűvé, a KISZ-tagokat aktívá, s nyújtana segítséget a megmerevedés, a bürokratikus vonások leküzdésében. Ahogyan a párt ... "olyan szervezet, mely nemcsak a körülményeket formálja, hanem tagjai életmódját is alakítja, nemcsak a jelen forradalmi átalakításának eszköze, de /hanem/ a jövő társadalmi berendezkedésének: a szabadon társult egyének asszociációjának /Marx/ előlegezett közösségi modellje." /141/, a KISZ-nek olyan szervezetté kell válnia, amely nemcsak akciókat szervez és rendez, hanem szervezetei és tagjai szabadon társult egyének, akik képesek megvalósítani a holnap közösségi modelljét.

Mi lehet a lényege az ifjúsági szervezet távlati fejlesztési koncepciójának?

A gondolat kifejtéséhez kiindulásként tekintsük át, mit nyújt a KISZ a fiataloknak olyat, amit más szervezet nem tud, vagy lényegében csak áttételesen biztosíthat?

1/ Az ifjúsági szervezet politikai jellegű.

Az ifjúsági egyesületek, klubok, körök, szakkörök, stb. az érdeklődésre és a szabadidő eltöltésére szervezett olyan szervezeti formák, amelyekben a politikum nem szükségszerű-

en uralkodik, a politikával szemben közömbös, érdektelen, sőt ellenszenvvel viselkedő ifjúsági rétegek is aktív tagjai lehetnek. A politikum, a közéleti-politikai aktivitás elemeit itt is megtalálhatják azonban, de ezek rendszerint indirekt, "oldott" formában és módon ölnek és hatnak. Éppen ez adja meg a "transzmissziós" szerepüket, s emellett önmagukban is hasznosak és szükségesek. /142/

De a mai forradalmiság tartalmát és tevékenységi formáit, alkalmait a legsűrítettebben az ifjúsági szervezetben találják meg a fiatalok. Számunkra axióma értékű az a kijelentés, hogy ma a forradalmiság az ifjúság számára a "mozgalmon belül" van, s kívülre, nélküle, különösen pedig ellenére nem lehet megtalálni.

A következőkben megkíséreljük néhány elem bemutatásán keresztül bizonyítani ezt az axiómát.

- A forradalmiság elkötelezettség a haladás, az emberi fejlődés szolgálatára.

A KISZ - mint szervezet - a KISZ-tag - mint e szervezet tudatos, aktív tagja, - a társadalmi fejlődés elkötelezettje. Szában és tétben.

A forradalmiság tudatos és tervszerű, vállalt magatartás a világ megváltoztatására. Ez a tevékenység a maga nyílt, közvetlen, érthető formájában az ifjúsági szervezet politikai akcióiban válik társadalmi tapasztalatává a tanuló-ifjúságnak.

Az ifjúsági mozgalomban a pedagógiához hasonlóan a legvilágosabban a forradalmi magatartásnak az összeütközések közben tanúsított nagyszerű emberi, forradalmár attitűdjét tudjuk közvetíteni az ifjuságnak.

"A pedagógia klasszikusának számító "Makarenkó" működésének nagy része /is/ a nyílt, tisztázott ~~forradalmi~~ osztályharc időszakára esik, s ez a légkör a kommunában a csekisták közvetlen tevékenysége miatt az utolsó esztendőben is fennmaradt. A felvetődő problémák, ellentmondások, összeütközések valamilyen módon mind politikai szint kaptak, lényegében áttevődtek politikai szférába, az osztályharc szempontja alá rendeződtek. Ezt Makarenkó minden eszközzel elő is segítette. Ilyen légkörben valamely közösség rétegződése sokkal egyértelműbbé válik: a lényeges szempont került a megítélés központjába, a pedagógusok és a gyermekek számára egyaránt. Nálunk ma az osztályharc megközelítően sem olyan éles, de sokkal bonyolultabb szakaszában élünk... Valószínűleg a bonyolult helyzet következtében olyan tendencia jelentkezik, amely a problémákat eltolja az etikai szféra felé, bonyolult, lényegében politikai és világnézeti ellentmondások /háború és béke, a szocializmus magasabbrendűségéről vallott nézetek, a békés egymás mellett élés és a konvergencia elmélet dialógusa stb./ erkölcsi síkon, erkölcsi kérdésekként vetődnek fel, miközben természetesen politikai, világnézeti lényegük megmarad."

"... iskoláink, osztályaink rétegződésében jelentkezi fog az etikai polarizáció objektív tendenciája..." - vonja le a következtetést Horváth Lajos.^{/143/} A gyermek és ifjúsági mozgalom között lényeges különbség van. Különösen az ifjúsági mozgalomnak az iskolán kívüli szervezetei térnek el a pedagógiai tevékenység tudatos, tervszerű irányításának szakértői alkalmazásában lényegesen jobb helyzetben lévő uttörőmozgalomtól, de a 14-18 éves korosztály iskolai ifjúsági szervezetei a nagyobb önállóság vagy legalábbis az önállóságra való törekvés és szervezeti függetlenség következtében ugyancsak kevésbé állanak közvetlen pedagógus irányítása alatt. A pedagógiai irányítás indirektebb formái terjedtek el.

Az a bizonyos tendencia jelleg, amely a politikai kérdések eltolását az etikai szféra felé jellemzi, az ifjúsági szervezetben is megvan, hat, néha felerősödött formában, kiégyesülve a művelődés és a műveltség általános emberi tartalmával, a humán "osztályok feletti", az "örök erkölcsi értékek" hordozásával, és az egzisztencialista felfogás leegy - szerüstet, az önmegvalósítás igénytelenebb szféráival.

E gondolkörhöz még két lényeges elem csatlakozik:

- a munkásosztály osztályálláspontjának megismerése, elfogadása és vállalása színvonalának kérdése, a tanulóifjúság viszonya a fizikai munkához és ezen keresztül a "munkás ideológiához", a szocializmus eszméjéhez. Ennek elemzését az adatok értelmezése során megadtuk; /lásd: 3. fejezet II. pontot!/
.

- az ifjúsági szervezet politikumának a feloldódása az "érdekességben", "érdeklődési körben", a "szórakozás" jellegben. Akkor, amikor iskolai KISZ-szervezetek nem merik és nem tudják vállalni a politikai tartalmat, a kommunista jellegét, s lényegében szabadidős programmá változtatják tevékenységüket, nem etikaival, hanem szórakoztatóval való "behelyettesítésről" van szó. Gyengeségünk egyik jele, hogy ezt nem ismerjük fel elég élesen, s nem teszünk ellene eleget. Az etikai és a szórakoztató behelyettesítés két sajátos probléma, de egy töről fakad: a szocializmus konszolidált építésének időszakában, a békés egymás mellett élés politikájának sikerei közepette, társadalmi és politikai megrázkódtatások nélküli nyugodt, biztos fejlődés éveiben nem találjuk meg a forradalmiság közvetíthető, az ifjuság tömegeit megmozgatni képes, tettekre sarkalló, a személyiség fejlődését a legjobban segítő formákat és módszereket.

A tanulmány egyik célja volt, hogy kimutassa: a szocialista közösség a leoptimálisabb közege a mai ifjuság forradalmi szellemében való nevelésének, s ennek a szocialista közösségnek a kialakítás a KISZ-szervezetekben lehetséges és szükséges, a KISZ stratégiájának és taktikájának fő tartalmát ez adja.

2/ A társadalmi-politikai ismeretek és tapasztalatok egységét a fiatalok csak az ifjúsági szervezetben képesek megszerezni, a közéleti-politikai tevékenységhez szükséges képességek kialakításához a legkevezőbbek a feltételek az ifjúsági szövetség munkájában való aktív részvétel esetén.

Nem kívánjuk tagadni a KISZ-en kívüli ifjúsági egyesületek és körök, klubok stb. helyét és szerepét az ifjúság nevelésében. Közvetett hatásuk a társadalmi-politikai aktivitásra kimutatható. Ez a közvetett hatás hasznos és szükséges is. Állítjuk azonban, hogy nem helyettesítik a KISZ-t, pótolni sem képesek, létük és munkájuk egy bonyelultabbá vált, az ideológiai szférában felerősödött osztályharc közepette még jobban hangsúlyozza a KISZ-nek nagyon időszerű feladatát: az ideológiai offenzívába való átmenet szükségszerűségét.

3/ A magasabb szintű, a valóságot átformálni akaró ösztönzést nyújtó politikai-közéleti tapasztalatot és az ahhoz vezető utat az ifjúsági szervezeten kívül nem tudják a fiatalok megszerezni. A spontaneitás dicséretét és eltulzott elismerését nem tartjuk indokoltnak. Az elmúlt években tanúi voltunk annak, hogyan hódított és vált egyre többek által elfogadottá az "oldott" és "lezser" formák spontán hatását tulhangsúlyozó, a direkt politizálást háttérbe szorító irányzat. Az ifjúsági sajtó bírálható emiatt elsősorban.

A lazaság nem egyenlő az eldottsággal. A komoly tartalmat herdozó, ismeretterjesztő, nézetformáló, közvéleményt alakító programok oldott, szórakeztató előadása klubban, szakkörben, vitaülésen, rádióban, televízióban jól meg-
kesztett, átgondolt szakértői munkát igényel.

Felületességgel, komolytalansággal, a hallgatóság lebecsülésével nem helyettesíthetjük semmilyen műfajban a felelősségtudatot. A tömegkommunikációban divatossá vált eldottság lassan átcsap a lazaságba./144/

"A gyermekek közösséggé formálása megteremti a társadalmi hatások szelektálásának, a pozitív összetevők előnyben részesítésének lehetőségét, s eszközt ad a pedagógus vezetés kezébe, hogy a gyermekek közt a környezetnél, az általános fejlődés átlagánál magasabb szintű viszonyokat hozzanak létre. Minél fejlettebb egy közösség, annál nagyobb lesz ez a különbség, s megfordítva: minél alacsonyabb szinten áll, annál kisebb vetülete lesz környezetének." /145/

Egyetértünk Horváth Lajossal, Ez egyben a spontaneitás bírálata is. Külön is érdekes, hogy a KISZ gyakorlati munkájában, amiben a valóságban a legeredményesebb volt az elmúlt években - a fiatal munkások és termelőszövetkezeti parasztok, s a velük hasonló élet - és munkakörülmények között élők körében szervezett, vezetett, irányított termelési mozgalmak, a szocialista ifjúsági brigádok stb. - amelyek gyakorlatban megváltoztatják a világot - sikereket ért el. De: a spontaneitás helyi túlértékelése miatt ezek visszahatását - miközben megváltoztatják a világot, saját maguk is megváltoznak - nem kísérte az öntudat, a személyiség ugyanolyan fejlődése.

Ezt az ellentmondást nem tarthatjuk tartósan fenn.

A pedagógiai irányítás szükségessége

Ma ott tartunk, hogy az általános iskola és az azt követő három irányba ágazó középfoku iskolák, - a gimnáziumok, a szakközépiskolák és a szakmunkásképző iskolák - között e téren minőségi különbség van.

Az általános iskola és a gyermekszervezet közvetlen pedagógus irányítással dolgozik. Az uttörőcsapatokban a kiscsoportot képező órsi közösségek kivételével minden szinten jelen van a

pedagógus, a felnőtt, vagy ifjuvezető, s bár növelve a gyermekek és aktívák önállóságát, minden szinten közvetlenül tanácsot adnak, beleszólnak, befolyásolják a döntéseket.

Évek óta tartó vitát megfogalmazva: ott és olyan szintű az uttörőmunka, ahol és amilyen szintű a pedagógiai irányítás. Minél közvetettebb, minél nagyobb önállóságot és felelősséget ad át a gyermekek közösségének, annál színesebb, élménydusabb, a gyermekek saját szervezeteként működő.

De mindig és mindenütt ott van és ott kell lennie a felnőtt, vagy ifjusági vezetői - tehát közvetve felnőtt - irányításának.

A 14-18 éves koru tanulóifjúság politikai-közösségi tapasztalatainak viszonylag szűk határai, a KISZ tevékenységrendszerének bonyolult szövevénye, a tudatformálásnak, a személyiség alakításának optimális érdeke azt kívánja, hogy mindenütt ott legyen a felnőtt pedagógiai irányítás, segítség, hogy az okos tanács, az utbaigazítás, a módszertani ajánlás ne hiányozzék.

"Az iskolai KISZ-szervezetek tevékenységét gátló egyik fontos tényező a felnőtt pedagógiai irányítás és a tanulói öntevékenység helyes viszonyának kialakulatlansága." - állapította meg Vajó Péter 1967-ben. /146/

A magára hagyott, segítség nélkül működő iskolai KISZ-szervezetek nem tudnak eligazodni a feladatok tengerében, nem tudják

ki- és megválasztani a maguk számára az adekvát követelményeket és a teljesítésükhöz szükséges tevékenységi formákat. A képzett, hivatásos ifjúsági vezetők hiányát átmenetileg pótolhatjuk pártmegbízattal ellátott pedagógusokkal, de a gyökeres megoldást, az ellentmondás feleldását, a mai problémák megszüntetését másutt kell keresnünk. A szervezeti élet megújítását és a működési feltételek magasabb szintű biztosításának tárgyi és személyi oldatait egyaránt figyelembe kell vennünk. Célszerűnek látszik néhány modell kidolgozása, amelyen keresztül tanulmányozható lenne az iskolai KISZ-szervezetek munkájának szervezeti, tartalmi és formai oldala, pedagógiai irányítása, a tanulóifjúságra gyakorolt hatása, s a hatás elemzésének mechanizmusa. E modellek kísérletként működnének, s a kísérletek eredményeinek elemzése szolgálna későbbi döntések alapjául.

A mozgalom pedagógiájának kidolgozatlansága közismert. Ha legelőbb azt rögzíthetjük, hogy alapelvei többé-kevésbé világosak, cél- és eszközrendszere azonos a szocialista pedagógiáéval, sajátosságai azonban feltáratlanok. Mindig hivatkozunk ezekre a sajátosságokra, de nem tudjuk megragadni, konkrétan kifejezni mibenlétüket. A mozgalom és a szocialista iskolai nevelés azonosságának és különbségének a dialektikájáról beszélünk, megkezdjük kifejtését, de nem hatolunk a mélyéig. Ismereteink szerint az egymást követő kísérletek, amelyek e témát átfogóan megkísérelték elemezni, részben Makarenkó interpretálásával,

részben a hivatalosan érvényben lévő ifjúságpolitikai dokumentumok magyarázatával érték be.

Kétségtelen, hogy e két oldal elemzésükben a legértékesebb, a neveléstudomány és a gyakorlat számára egyaránt a leghasznosabb. De mert Makarenkó nem eldhatott meg minden mai problémát a maga körében, s mert világosan látta, hogy a "pedagógia a legdialektikusabb tudomány", nyilvánvaló, hogy a konkrét helyzet, a konkrét probléma elemzése vezethet csak a megoldáshoz.

"A rendszernek az általa szült problémák elemzése alapján történő bemutatása minden bizonnyal általános metodológiai elve a rendszerszemléleti megközelítésnek. A fordított eljárás - problémák konstruálása egy adott séma szerint - tudománytalan, nem felel meg a marxista szociológiai hagyományoknak". /147/
Természetesen nem felel meg a marxista pedagógia hagyományainak sem.

A konkrét helyzet, a konkrét adottságok elemzésének szükségessége és képessége, a konkrét probléma megoldásához adekvát módszerek megválasztása nehéz feladat. A felgyorsult társadalmi fejlődés és benne a szocializmus belső ellentmondásainak korábban nem látott, nem is érzékelt, fel sem tételezett jelentkezése és az adott szituáción túli, a jövő feladataira való felkészítés igénye az ifjúság közvetlen vezetőitől olyan ismeret- és készség-szintet előfeltételez, amellyel

azok nem rendelkezhetnek. A 14-18 éves korszak élettapasztalata, problémamegoldási jártassága, önállósága és kezdeményezőkézsége, személyiségének egész struktúrája, általános jellemzői szükségszerűen felvetik a KISZ politikai és pedagógiai vezetésének egységében mutatkozó hiányosságokat.

"Márpedig a pedagógia, akár tetszik, akár nem, egyszerre politika és pszichológia, elválaszthatatlanul." - vallja Lucien Sève: /148/

Ebből következik, hogy rögtönzésekkel, szenzációk felismerésekkel, átgondolatlan döntésekkel nem operálhatunk.

"Ha igaz, az, hogy valahányszor az emberiség történetében - de még a jelenben is - valamilyen komoly értelenben beszélhetünk felszabadulásról, ez mindig elemi jellegű felszabadulás volt, szabadulás az éhségtől, a bizonytalanságtól, az elnyomástól és a vadállati erőszaktól, akkor azt mondhatjuk, hogy egy magasabb fejlődési szakasznak nézünk elébe, amelyben egy magasabb szintű, roppant horderejű felszabadulás kerül napirendre: a pszichikus fejlődés terén uralkodó anarchiától és elsatnyulástól való szabadulás, mégpedig nemcsak egy maroknyi kisebbség, hanem minden ember számára. Más szavakkal, ha igaz az, hogy a kommunizmusban az emberek kormányzását a dolgok igazgatása fogja felváltani, akkor talán azt is mondhatjuk, hogy ezzel egyszersmind maguknak az embereknek a formálása válik elsődlegessé, nem pedig a dolgok termelése. Tulajdonképpen ez az igazi értelme Marx és Engels

ama formulájának, hogy a kommunizmus megvalósulása nem lesz más, mint ugrás a szükségszerűség birodalmából a szabadság birodalmába: "nem lesz egyéb, mint természeti erők - mind az ugynevezett természetnek, mind az ember saját természetének erői - feletti emberi uralom teljes kifejlődése."/149/

E folyamat érvényesítésének kulcsembere a pedagógus.

Amikor a nevelőtestület és az egyes pedagógusok, kollégák tervet készítenek, tudatosan érvényesítik az eszmei tartalmat. Egy-egy nagyszabású rendezvény, jelentős akció elkészítésében mindig nagy szerepe van a tudatosságnak, a célok eléréséhez vezető utak végiggondolásának.

A végrehajtás folyamatában azonban sok-sok olyan apró mozzanat, nevelési szituáció teremődik, amelyekben egyik pillanatról a másikra kell dönten. Az alkalmazott módszer - hogy például az adott pillanatban keletkezett konfliktust felfedi-e, vagy élni hagyja, élezi-e, vagy tompítja, és az, hogy milyen elvi alapon választ megoldást, dönt az elhallgatás, az élezés vagy a tompítás mellett, - a pedagógus személyiségétől függ. Ilyenkor nincs idő tudatosan levezetni a legmagasabb szocialista elvekből a döntést, hiszen gyakran közösségek közötti konfliktus áll a háttérben, hanem a pedagógus legbelső valója, lényege, személyiségének beállítódásai, irányultságai szabják meg módszereit.

Minden tanterv, nevelési terv, helyi pedagógiai program, KISZ-akció és politikai nevelési célkitűzés, sőt osztályfőnöki munka terv reális hatékonysága nagymértékben ezektől a pillanatoktól, ezektől a döntésektől függ.

Kétségtelen, hogy a KISZ konszolidált történetének, azaz az 1959 óta eltelt időszaknak egyik jellegzetessége, hogy a 14-18 éves korosztályra vonatkozó mozgalmi irányítás pedagógiai jellege sokat változott, azonban a mozgalom gyakorlatában a személyiség megismerésére, a személyiségjegyek tevékenységközbeni formálására irányuló törekvés máig sem tudatosult kellő mértékben. Ezt a megállapítást annak ellenére igaznak tartjuk, hogy a középiskolák és szakmunkástanuló intézetek KISZ-szervezetei részére a meghirdetett 1974/75. évi program egyik központi gondolata az önképzési és önnnevelési tevékenységrendszer és készség fejlesztésére irányul, s hogy a KISZ IX. Kongresszusának pedagógiai gondolatai ezeket megerősítették.

A pedagógusok többsége tudja, hogy a mozgalomnak ebben van rá a legnagyobb szüksége, mert a diák KISZ-vezetők személyiségre ható, azt formáló ismeretei elméletileg szegények, tapasztalataikban esetlegesek. Már pedig a most meghirdetett és egyébként elveiben máig is vallott program, a kommunista ifjú személyiségének egészséges fejlődése céljából létkérdés, hogy azok a tényezők domináljanak, és kapjanak erősítést a KISZ pedagógiai hatásrendszerében, amelyeket pedagógiai céltudatosság és szervezettség jellemez, s a szocialista eszméiség megvalósítását biztosítják.

5.2 A közéleti-politikai aktivitásra nevelés fejlesztése a középfoku iskolákban és az ifjúsági szervezetekben

Ha azt akarjuk, hogy a tanulófiatalok olyanokká váljanak, "... akikben harmonikus egységet alkot a közösség minden problémájáért felelősséget érző, nézeteiért bátran kiálló és harcolni kész közéleti ember, a jól képzett szakember, és a magánéletét a szocialista értékek jegyében berendező magánember." , /150

a nevelés folyamatának átgondolt rendszerében úgy kell elhelyeznünk a KISZ politikai akcióit, hogy azok a legkedvezőbb hatást váltsák ki a benne résztvevő tanulófiatalok személyiségének fejlődésére. A politikai képzés, a konkrét közéleti-politikai tevékenység és az ezekhez fűződő érzelmi viszonyulás egységben fejleszthető a legeredményesebben. Mindhárom területen vannak azonban olyan, a pedagógiában egyébként ismert elemek, amelyeket különösen fontos figyelmünk középpontjába állítani:

Olyan fogalmakat célszerű a tanulók politikai képzésének alapjává tenni, amelyek megértetésének feltételei adottak.

Optimális esetben az oktatás tartalmának és az ismeretszintnek zártnak és verbálisan egységes fogalmi rendszert alkotónak kell lennie. Ez a követelmény a munka szervezésének és vezetésének olyan kivánalmait jelenti, amelyeknek rögtönzéseken, pillanatnyi hangulaton alapuló szubjektív döntések nem felelhetnek meg. Ezért is indokolt az ifjúsági mozgalom távlati fejlesztési tervének kidolgozása, s a tények feltárására épülő rendszeres hatáselemzés, átgondolt, tervszerű művelése.

Mert "a korszerű műveltség...nem válogatott ismeretek halmaza,

hanem aktív állapot. Egységes világkép, mely újszerű helyzetekben is ítéletre, cselekvésre képesít. A műveltség naprakész tájékozottságot és önálló mozgáskészséget jelent az információk egyre terebélyesedő óceánjában. Benne van az alakuló valóság átélésének igénye is. /Azt hiszem, ennél többet is tartalmaz: az alakuló világ alakításában való tudatos részvétel igénye is P.A./, a világkép öntevékeny építése, hasznos új technikák kíváncsi elsajátítása, a szép új gondolatok rezonáló befogadása. Ma a műveltség nem a jóllakottságnak, de az éhségnek érzete./Éhe a jónak, éhe a szépnek!*/151/

Az aktív állapot a szubjektum oldaláról való megközelítés, az aktivitás a társadalmi értékelés formája, akkor, amikor a műveltség cselekvésre képesít, s ennek társadalmi kihatása evidens.

"Értékrend, etika, világnézet, igények nem a tanártól készen átvehető ismeretek. Ezeket minden fiatalnak önmagában és környezetével folytatott vitákban kell kialakítani. Így fogja magának érezni, megvédeni, továbbfejleszteni azokat a társadalmi lét kísérősei és harcai közepette. Az iskola támpontokat és indítókat ad, a kiérlelést katalizálja, de a katarzistól nem szabad senkit megkímélnünk." /152/

A politizáláshoz való viszony egyik mérhető paraméterét kaptuk az ideológia terjesztésével kapcsolatos emlékek, ismeretek és vélemények összegyűjtésekor. Benne van ebben az is, hogy a katarzison átesett és az "attól megkímélt" fiatalok milyen arányban élnek a 14-18 éves közösségekben. Különösen, ha összevetjük a politika iránti érdeklődéssel és a szocialista ember jellemző vonásainak tartott véleményekkel. Mindezek együttesen /153/

mutatják, hogy a mai 14-18 évesek mennyire készek "megvédeni" világnézetüket, a külső nézeteiket, a kialakult értékrendjüket, igényeiket, s azt is, hogy mennyiben szocialista a tudatuk és erkölcsük, s mennyiben szocialista az életmódjuk, mi az amiben eltérnek ettől, s melyek az okok, amelyek előidézték a jelenlegi helyzetet. A 14 éves kortól felfelé haladva, összevetve az adatokat az iskolatípusokkal, s egyéb, a szociális háttér mutatóival, bepillantást engednek abba a fejlődési folyamatba, amely a korosztály sajátja, s amelyet egyébként csak folyamatvizsgálattal, hosszmetzeti kutatással tárhatók fel.

"... Lenint követni a valóság kérdéseinek megközelítésében, a különböző utak lehetőségeinek bátor feltárásában, az újradecésekben, rendkívül fontos, rendkívül aktuális, és azt teszem hozzá pluszként, hogy milyen nehéz. Éspedig különféle szinteken nehéz. Nehéz egy kommunista párt politikai bizottsága tagjának, nehéz az apparátus derékhadának és nehéz a terepen, ahol az emberek különféle kollektívákban élnek és dolgoznak. És a lenini példa követését a konszolidáltság maga nem is segíti elő. Tehát ha a konszolidáltságot eltulozzuk, és nem vagyunk képesek meglatni azokat a problémákat, amelyek alapján véve a konszolidáltság viszonyai között vannak, és nem vagyunk képesek ennek alapján élesen és világosan feltett kérdésekre megoldást találni, és jobb megoldást, mint amilyenben élünk - akkor nem juthatunk előre. Ehhez nagyon sok bátorság kell, és a mi magyarországi politikai fejlődésünkben nem kis szerepe van annak, hogy ez a tényező jelen volt és jelen van."/154/

Amikor a politikai fejlődés általános vonalának jellemzéséről az ifjúságra gyakorolt hatásra térünk át, s azt az "élesen és

világosan feltett" kérdést akarjuk megválaszolni, hogy: milyen példát kövessen a mai 14-18 éves fiatal, milyen magatartás-modell, milyen attitűd jellemezze ahhoz, hogy ma, a korszokált viszonyok között is forradalmárnak tudhassa és érezhesse magát, vagy legalábbis abban a biztos tudatban éljen, hogy forradalmárrá válhat, minden lehetősége megvan ahhoz, hogy a társadalom fejlődésének aktív harcosa, tényezője lehessen, "az értelmes, okos, közösségi élet"/Aczél György, 1973/ részeseként tartalmas, gazdag szocialista szemlélyiséggé fejlődjön - közoktatáspolitikai és ifjúságpolitikai gondjaink legsúlyosabb problémáival találkoztunk.

A "jobb megoldás" iránti társadalmi szükséglet szülte azokat a törekvéseket, amelyekkel az ifjúsági szövetség önkorrekció-hoz kezdett, s amelynek fejlesztését tanulmányunkkal segíteni szándékoztunk.

A tanulóifjúság életmódját alakító főbb tényezők tanulmányozása is azt mutatja, hogy a "szociális humanizáció nem egyszerűen módosíthat vagy megtold egyel-mással valamilyen lényegileg változatlan szükséglet-modell, hanem radikálisan új motivációs strukturát is teremt." /155/

A közéleti aktivitás, mint igény a szocialista személyiség tulajdonsága iránt, mint a szocialista személyiség strukturájába szervesen beépült lényegi szükséglet gyökerében más, mint a görög pelis tagjaink a közügyek intézésben való közvetlen részvétele, mint az egyén tevékenységének fő oldala. A szocialista személyiség közéleti aktivitása a minden ember közös

érdekét kifejező, a szocialista életmódra jellemző olyan viselkedési mód, amely meghatározott társadalmi feltételek között tömegesen alakul ki a felnövekvő nemzedék tagjaiban, s annak tudatos vállalását jelenti, hogy a személyiség a társadalmi közösségek rendszerében megtalálja és megoldja a közös ügyek intézésében a képességeinek megfelelő feladatokat.

E meghatározás pedagógiai specifikumait szándékosan hangsúlyozzuk. A felnövekvő nemzedék nevelésében kialakítandó, a személyiségstruktúrába épült fontos tulajdonságnak tekintjük, s ezért kialakításának feltételeit is pedagógiai folyamatba ágyazva képzeljük el, ahogyan a társadalmi aktivitásra, közéletiségre nevelés jelentősebb feltételeit Daróczy Sándor /156/ is összefoglalja:

- a materialista világnézet kialakítása;
- a demokratizmus széles körű biztosítása;
- a társadalmi és az iskolai nevelés tervszerű folyamatának megvalósítása, összekapcsolása.

A tanulói fiatalok közéleti-politikai tevékenységének továbbfejlesztésébentehát azt kell szem előtt tartani, hogy a diákok az iskolai élet mindennapi gyakorlatában, a tanulásban, az ifjúsági mozgalom munkájában, a szabadidő jó megszervezésében találják meg a közéleti szereplés és politikai élményszerzés lehetőségeit. Emellett gondoskodni kell róla, hogy valamennyi fiatal szerezhessen szélesebb körű közéleti információt és végezhesen iskolán kívüli közéleti gyakorlatot.

E folyamatban a nevelő tevékenység főbb mozzanatai a következők:

- a gondolkodás fejlesztése;
- a határozott világnézeti és politikai állásfoglalás;
- a társadalm javára folyamatosan végzett aktív munka;
- a saját és mások munkájának megbecsülése;
- a reális értékelőképesség;
- az önálló vélemény kialakítása a közösségben;
- a munkaszervezés képessége;
- az önnevelés, a felelősség- vállalás képessége.

"A szocialista közéletiség írott és íratlan joga mindenkinek arra, hogy véleményt nyilvánítson, állást foglaljon, kérjen, javasoljon, bíráljon, igent vagy nemet mondjon mindazokon a fórumokon, amelyek törvényesen és a szocialista szokásjog szerint megadják erre az alkalmat." /157/

Iskoláinkban és az ifjúsági szervezetekben gyakran még ma is keressük, alakítgatjuk azokat a viselkedési formákat, érintkezési módokat, amelyek a közösségi élet demokratikus hagyományrendszerét jelenthetnék, s a közéleti-társadalmi-politikai tevékenységrendszer természetes velejárói lennének. A diákparlamentek, az osztály- és iskolai diákbizottságok, a klubok, a szakkörök és az érdeklődési körök, az iskolán belüli és az iskolán kívüli iskolai tevékenységrendszerben közéleti-politikai aktivitást fejt ki minden fiatal, aki él demokratikus jogaival, aki a közösséget érintő kérdésekben véleményét elmondja, állást foglal, tesz, cselekszik közösségéért, alakítója, formálója életkörülményeinek.

Definíció és módszer, alapfogalmak, alapvető fejlődéstörvények, s mindezek az igazságnak olyan fokán, hogy már lezárultnak tekinthető a kezdeti tapogatózások időszaka: - ime valamely tudomány felnőtt jellegének pontos, objektív, bizonyítható kritériumai."/157/

Lucien Seve: Marxizmus és személyiségelmélet c. munkájában ezeket a szempontokat hangsúlyozza egy tudomány önálló felnőtt jellegére. Az ifjúságkutatás hazánkban új tudományos diszciplína. Kialakulásának, fejlődésének objektív társadalmi szükséglet az ösztönzője. Saját tárgyának, cél- és eszközrendszerének, kutatásmetodológiai és metodikai problémáinak monografikus feldolgozása kutató kollektívákra váró jelentős feladat. A disszertáció arra a feladatra vállalkozott, hogy egy konkrét fejlődési törvényszerűség feltárásával, s ezzel párhuzamosan az ifjúságkutatás komplex jellegének megfelelő kutatási metodika egy fajtájának kidolgozásával és gyakorlati kipróbálásával adalékokat szolgáltatson az ifjúságkutatáshoz, s feltárjon néhány olyan problémát, amelynek megoldása az ifjúságkutatásra vár. Más kutatók konkrét eredményeivel és a kutatás során feltárt metodológiai tapasztalataival, az ifjúságkutatás nemzetközi áttekintésével kirajzolódnak ennek az új tudománynak éretté válásához szükséges ismeretek, az igazságnak olyan fokán, amely szerint már lezárultnak tekinthető a kezdeti tapogatózások időszaka.

A közéleti-politikai aktivitás vizsgálata során, különösen az ifjúsági szervezet nevelőmunkájának hatékonyságát elemző-

értékelő részeiben szükségszerűen érintenünk kellett olyan jelenségek körét is, amelyekre ma még nem tudunk megnyugtató választ adni. A problémák felmerülése, érzékelése, egyes esetekben új oldalról történt megközelítésük -, mint a KISZ információs rendszeréről; a politikai nevelőmunka formáinak és módszereinek elévüléséről; a KISZ-nek, mint szervezetnek a fejlesztési koncepciójáról; az ifjúsági szervezet rendszerszemléletű kutatásának szükségességéről mondtak -, jelzik a kutatás további feladatait, a megkezdett munka folytatásának irányát.

A közéletileg, politikailag aktív KISZ-tag fiatal nem késztermék, hiszen a társadalmi hatások, a nevelés és önnevelés folyamatot alkotnak, amelyeknek eredményét, értékét majd csak a jövő adhatja meg. Ebben a folyamatban a jelenlegi helyzetről nyújtottunk röviden összefoglalt, általánosított képet, érintettük a fejlődés tendenciáit, hogy reális, az elkövetkezendő években megvalósítható célokat és feladatokat tűzhessünk ki.

Vizsgálatunk minden részletkérdésében szembetűnően kirajzoló-
dott a politikai tudatosság, a kommunista forradalmár attitűdjére jellemző elkötelezettség szerepe mind a személyiség értékének növekedésében, az önfejlődésben, mind a társadalom kis és nagy közösségeinek érdekében kifejtett közéleti-politikai aktivitásban. Ebben az összefüggésben is állíthatjuk: minél pontosabb, világosabb, egyértelműbb a társadalom és a társadalom egyes tagjainak állásfoglalása a fiatalok közéleti-politikai tevékenységének, helyének és szerepének megítélésében, annál jobbra tudjuk alakítani a gyökerlatot, a mindennapi életet, amelyben egyenrangúan él, hat, érvényesül nők és férfiak, fiúk és leányok, felnőttek és ifjak társadalmi-politikai-közéleti aktivitása.

Jegyzetek

1. Gáspár László: Az osztálytársadalmi gyakorlat és a nevelés összefüggései. Pedagógiai Szemle, Budapest, 1973. 7-8. sz. 765 oldal
2. Marx - Engels Művei. III. kötet. Bp. 1960. Kossuth, 24. oldal
3. Cvekl, J.: Le facteur humain /Az emberi faktor/ In: Recherches internationales, No. 55. 1966. 162 old.
4. A nő helye a családban. KSG, Budapest, 1974. 17. old.
5. I.M. : 23 old.
6. Marx - Engels Művei. III. kötet. Bp. 1960. Kossuth, 35. old.
- 7./ Tordai Zádor: Az elidegenedés mítosza és valósága /Kossuth Kiadó, 1973/ c. munkájában foglalkozik a problémákkal
8. V.ö.: Murányi Mihály: A szabadság technológiája és A döntési szféra elidegenedése c. a Világosság 1970. 10-12. és a Világosság 171. 11. számában közölt tanulmányával
9. V.ö.: Hunyady Györgyné: Kollektivitás az általános iskolában. Akadémia Kiadó /sajtó alatt/
10. V.ö.: Garai László: Személyiségdinamika és társadalmi lét. c. Budapest, 1969. munkájának koncepciójával
11. Lenin: Mi a teendő? Társadalmunk izgató kérdései. Bp. 1948. Szikra, 77. old.
12. KISZ vezetők országos agitációs és propaganda tanácskozása,

1972. január 17. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat,
Budapest, 1972. 8. p.

13. I.m.: 14. old.

14. I.M.: 22. old.

15. V.Ö.: Szász János: Az amatőr színjátészó mozgalmáról.

Valóság, 1973. nov. 60-67 old. megjelent tanul-
mányában foglaltakkal.

16. Vajó Péter: A középiskolai ifjúsági szervezetek nevelő-
munkájának néhány fő kérdése. Budapest, 1968.
Ifjúsági Kiadó old.

17. Political Socialisation its Role in the political process.
In: The annueles of the American Academy of Political
Science and Social Studies. 1965. 361. ld.

18. Gross, N.:

19. Clowson, D.: Socialisation and Society, Boston, 1964. 154.old.

20. V.Ö.: Komlóssy Sándor: A családi nevelés értékközpontító
szerepe. In.: II. Nemzetközi neveléstudományi
Munkaértekezlet, Balatonfüred, - Zánka 1976.
4. kötet. Közösség-személyiségprogram, szocialista
életmód, az ifjúság mozgalmi tevékenysége, 34-47 old.

21. Coleman, J.S.: A serdülők társadalma /The Adolescent Society./
In: Sociologists at Work /ed./ P.E. Hammond, New
York, 1964. 184-211. p. 194 old.

22. I.m.: 203. old.
23. L.: Almond, G., Verba, S.: The Civic Culture. Princeton, 1963. 380-381 old.
24. Fischer, E.: A fiatal nemzedék problémái. Budapest, 1964. Gondolat, 88. old.
25. Schelsky, A.: Die skeptische Generation, Düsseldorf- Köln, 1958. Diederichs, 116 old.
26. Neil, E.Mc.: Human Socialisation, California, 1969. 145 old.
27. Hess, R.: Tornby, I.: The Development of Political Attitudes in Children, New York, 1968. 108 old.
28. L.: Dawson, R.E.: Political Socialisation Little-Brown, Boston, 1969. 216 old.
29. I.m.: 372 old.
30. Le Vine, R.: Political socialisation and Cultural Change. In: Geertz, C. /szerk./: Old Societies and New States, Ind. 1963. 76 old.
31. Connings, R.: Neimi, R.: Patterns of Political Learning. In: Harvard Educational Review 1968. 49. old.
32. Greenstein, F.: Revolution Leader; Childrens Image of Political Authority. In: American Political Science Review, 1960. 934 p.

33. I.m.: 938 p.
34. Parsens, T.: The School Class as a Social System: Some of its Functions in American Society. In: Harvard Educational Review, 1959. XXIX.313 old.
35. I.m.: 318 old.
36. Hess, R.: I.m. 529 old.
37. Elaser, D.: The American Partnership, Chicago, 1962. 118 old.
38. Fischer, E.: I.M. 112 old.
39. I.m.: 116 old.
- 40.: Kanitz, O.:
41. A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. MSZMP KB 1970. február 18-19 ülésének határozata. Kossuth Kiadó, 1970. 76. old.
42. I.m.: 77 old.
43. Az állami oktatás helyzete és feladataink. Az MSZMP KB pártvizsgálatának dokumentumai. I. Iskola Alsó és középfokú oktatás, Bp. 1971-72. 12 old.
44. I.m.: 14 old.
45. Törvény az ifjúságról. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1974. 14-16 old.

46. V. Nevelésügyi Kongresszus I. Budapest, 1971. szept. 2830.
90. old.
47. Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség szervezeti szabályzata.
Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1971. 5. old.
48. I.m.: 9. old.
49. V.ö.: Marx-Engels: A német ideológia. Szikra, Budapest
1952. 110 old.
50. V.ö.: KISZ szervezeti szabályzata : I.m. 21-23 old.
51. Zukovits I.: Az aktivitás serkentő tényezői az oktatásban.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1972. 12. 42 old.
52. Huszár Tiber: Erkölc és társadalom. Gondolat Kiadó,
Budapest, 1968. 92 old.
53. Kon, I.Sz.: Az én a társadalomban. Kossuth Könyvkiadó,
1969. 229 old.
54. Középiskolai tanulók tervszerű nevelésének programja.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1966. 78 old.
55. I.m.: 82. old.
56. I.m.: 84. old.
57. Petrikás Árpád: Az osztályközösség szervezése és vezetése.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1968. 49 old.
58. Koveljov, S.G.: Személyiséglélektan, Tankönyvkiadó, Budapest,
1972. 122. old.

59. Rendtartás a gimnáziumok és szakközépiskolák számára.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 42. old.
60. Egységes Rendtartás a szakmunkásképző iskolák az önálló
szakmunkástanuló kollégiumok számára. 1973. 28. §.
61. Marjenko, I.Sz.: A tanulók eszmélet-politikai nevelésének
metodikai kérdései. Szovjetszkaja Pedagogika, 1972. 11. sz. 68. old.
62. Séve, Lucien: Marxizmus és személyiségelmélet, Közgaz-
dasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1971. 215 old.
63. Marx-Engels Művei 3. kötet. Kossuth Kiadó, 1970. 24. old.
64. Gramsci, A.: Marxizmus, kultúra, művészet. Kossuth Kiadó,
Budapest, 1965. 45. old.
65. Séve, L.: I.m. 363 old.
66. Osztályfőnöki kézikönyv az általános iskolák számára.
Tankönyvkiadó, 1971. 84. old.
67. Világnézetünk alapjai a gimnáziumok és szakközépiskolák
IV. osztályai számára. Tankönyvkiadó, 1971. 4. old.
68. Kovaljov, A.G.: Személyiségpszichológia, Tankönyvkiadó,
1972. 78-79 és okk. old.
69. Prangisvili, A.Sz.: Ponjatyie usztanovki v szisztjeme szov-
jetszkoj pszichologii v szvéte issledovanyii gruzinszkoj pszichologicseszkoj
skolü.Vpo.Pszic.1967.No.4.13.pld.
70. V.ö.: Bálint Mária recenziójával a Valóság 1972/7.sz.115-117. old.

71. Gurova, N.G.: A konkrét pedagógiai szociológiai kutatások kérdéséhez. K. voproszu o konkretnyh szocial'no pedagogicseszkij iszledevanijah. Szovjetszkaja Pedagogika, 1966. No. 2. 63 old.
72. Guilford, I.P.: Az alkotó készséget segítő és hátráltató tényezők /Factors that Aid and Hinder Creativity. TCR, 1962. No. 5. 380-393 old. Közölt tanulmányának gondolatmenetéhez hasonló elképzelésről van szó.
73. Munkánk további szakaszában kíséreljük meg a tipológia szerinti teljes feldolgozást, továbbá sorolás alapján. Az olvasó tájékoztatására bemutatjuk tipológiánkat és a szociometriai felvételt reprezentáló legfontosabb adatainkat. Megjegyezni kívánjuk, hogy a közösségi rétegződés vizsgálatában az egyes kutatók, részben a vizsgált közösségek minőségének eltérő jellege, fejlettségi szintje, részben pedig a közösségi rétegek közötti határok értelmezéséből adódó bizonyos különbségek miatt más-más, de egymáshoz közeli értékeket kaptak. Horváth Lajos és Vastagh Zoltán elemzései például az alábbi eredményeket mutatják:

A közösségi réteg megnevezése

Aránya

Horváth Lajos Vastagh Zoltán
szerint

működő aktiva	15 %	16 %
tartalék aktiva	46 %	61 %
elzárkozók, közömbűsek	18 %	10 %
jellemhibák és tudatosan		
rombolók	21 %	13 %

Ezek az értékek a főbb csoportokra vonatkoztatva megfelelnek más vizsgálatok arányainak is. Tekintettel arra, hogy a közéleti-politikai aktivitási tipológia kialakításában speciális szempontok vezettek bennünket, s a közösségi rétegződéshez viszonyítva más mutatókat alkalmaztunk, vizsgálatunkban a közép-foku iskolák közéleti-politikai aktivitás szerinti rétegződését 28 közösségben, amelyek közül 16 iskolai osztály és 12 KISZ alapszervezet volt, a következőkben állapítottuk meg:

elkötelezett aktivista	25 fő	2.99 %
kezdőmozgató aktivista	77 "	9.20 %
tevékenykedő aktivista	175 "	20.90 %
tartalék aktivista, szervezhető	301 "	35.96 %
beletörődő, passzív, nehezen szervezhető	191 "	22.81 %
közönyös, érdektelen, megbi- hatatlan	55 "	6.57 %
szembesülő aktivista	13 "	1.57 %

Besorolásunkat összevetettük a 12 kísérleti alapszervezet tagjainak, 429 főnek a kísérletvétel tanárok és a KISZ alapszervezeti titkárok személyre szóló minősítésével, besorolásával. Az összehasonlítás alapja:

- Saját aktivitási tipológiánkba történt besorolás az 1973. november 25-i felvétel adatai szerint; matematikai program alapján.
- Az alapszervezeti KISZ titkárok névreszló, személy szerinti besorolása a KISZ-ben szerzett tapasztalatok alapján, a KISZ

alapszervezet vezetőségével történt megbeszélést követően, 1975. januárjában.

- Az alapszervezetet patronáló párttag pedagógusok besorolása pedagógiai megfigyeléseikre támaszkodva, 1975. január-február hónapban.

A 12 kísérleti alapszervezet összehasonlító adatait az alábbi táblázatba foglaltuk össze:

Az aktivitás típusa	Besorolás saját tipológiánkba		KISZ titkár besorolása		Patronáló tanár besorolása	
	íő	%	íő	%	íő	%
elkötelezett aktivista	14	3.26	20	4.66	24	5.59
kezdeményező aktivista	39	9.09	43	10.02	44	10.26
tevékenykedő aktivista	90	20.98	82	19.12	78	18.19
tartalék aktivista, szervezhető	148	34.49	126	29.37	118	27.51
beletörődő, passzív, nehezen szervezhető	106	24.70	110	25.64	114	26.57
közömbös, érdektelen, megbízhatatlan	26	6.06	41	9.56	46	10.72
szembenálló aktivista	6	1.42	7	1.63	5	1.16

Ö s s z e s e n :

Az összehasonlítás további lehetőségét rejti magában a besorolások közötti megfelelések és eltérések elemzése. Ennek adatait az alábbiakban kaptuk meg:

Mindhárom besorolás megegyezik:

88 esetben

Tipológánkban és a KISZ titkár besorolása azonos	126 esetben
Tipológiánkban és a patrenáló tanár besorolásában azonos:	139 esetben
KISZ titkár és tanár besorolásában azonos:	205 esetben
Egy eltérés van a három besorolásban	161 esetben
Kettő eltérés van a három " "	75 esetben
Kettőnél több eltérés van a besorolásokban:	67 esetben

Ebből:

Tipológiánk és a KISZ titkár között	22 esetben
Tipológiánk és a tanár között	28 " "
Tanár és KISZ titkár között	17 " "

Megítélésünk szerint az összehasonlítás adatai meggyőzően bizonyítják a tipológia használhatóságát és a gépi adatfeldolgozás módszerének alkalmazhatóságát. Nagy mintára kiterjedő adatfelvétel esetén, különösen akkor, ha nem az egyes tanulókat akarjuk jellemezni a közvetlen nevelési feladatok meghatározása érdekében, hanem közösségeket és a közösségekben uralkodó fejlődési tendenciákat, eltekinthetünk a személyiség közvetlen ismeretét kívánó vizsgálati módszerek alkalmazásától, s a közéleti-politikai aktivitás mutatóit matematikai módszerekkel is feldolgozhatjuk.

További lényeges összefüggések tárolnak fel, ha a besorolások

összevont adatait, arányait hasonlítjuk össze. A tipológiába történt besorolás, továbbá a gyakorlati tapasztalatokra, pedagógiai megfigyelésekre és a mindennapi együttélésre támaszkodó besorolást ilyen szempontból mutatja az alábbi táblázat:

	Saját tipológi- ánkban		KISZ titkár be- sorolásában		Patronáló tanár besoro- lásában	
	fő	%	fő	%	fő	%
1-3 típusba soroltak	143	33.33	145	33.80	146	34.03
4. " "	148	34.50	126	29.37	118	27.50
5-7. " "	138	33.17	158	36.83	165	38.47
Összesen	429	100 %	429	100 %	429	100 %

A fenti adatok arra engednek következtetni, hogy az aktivitás minőségének megítélésében némi különbség mutatkozik, a ténylegesen aktívak - az 1-3 típusba soroltak, - a passzív, de szervezhető réteg, - a 4. típusba soroltak, - és a negatív réteg, 5-7. típusba soroltak, - megítélésben. A kutatás a pedagógiai gyakorlat és a gyakorlati KISZ-élet lényegében nem azonos mércét alkalmaz, s eredményei sem fedik egymást. Ez a tény nyomatékosan kiemeli azt a pedagógiai feladatot, hogy mind a gyakorlati pedagógusok, mind a KISZ vezetői körében tervszerűen és tudatosan programba kell iktatni a tanulói ifjúság "megmérését", a politikai nevelő munka hatékonyságának elemzését, hogy az adott közösségekben reális, megvalósítható, konkrét fejlesztési programot lehessen kitűzni. Azonos témában Kraszkovszkaja a komszomolisták társadalmi-politikai aktivitásának vizsgálatában az alábbi mérési skálát használta:

1. "Szívesen eleget tesz bármely javaslatnak. A többiekkel együtt gondolkodik, hogyan lehet jobban megszervezni ezt, vagy azt a munkát, aktívan résztvesz annak végrehajtásában. Örül a közös sikernek.
2. Minden iskolai rendezvényen aktívan résztvesz. Minden győzelemnek örül. Szívesen alkalmazkodik idegen akaratához, véleményéhez /komszomel-titkár, szervező, mások/, tetszik vagy nem tetszik a megbízatás, maga nem nagyon gondolkodik hogyan lehetne jobban teljesíteni, de teljesíti, amivel megbízzák és pedig szívesen.
3. Résztvesz a közös ügyekben. Saját kezdeményezései nincsenek. Aláveti magát a többség akaratának.
4. Nem szívesen vesznek részt az osztály, az iskola életében. Teljesíti a megbízatást, de nyomasztottságban. Gyakran panaszkodik, hogy nem tetszik neki a megbízatás. Ő maga nem javasol semmit.
5. Kategórikusan elutasítja a közösségi életben való részvételt. Nem mutat érdeklődést az iskola, az osztály ügyei iránt. Szkeptikusan viszonyul a társadalmi munkákhoz."

A vizsgálat 1396 főre terjedt ki. A belső arányokról, a kutatás eredményeiről nincsenek konkrét információink. Az értékelésből azonban kitűnik, hogy a tisztségviselők közül "a választások kis száma esik a fiukra, a lányok megtartják a felső osztályokban is vezető pozícióikat. És a kérdésre:

mit kell megváltoztatni a Komszomol szervezetben, hogy az harcosabb, tekintélyesebb, hatékonyabb legyen - maguk a lányok válaszolják, hogy a munkába aktívabban be kell venni a fiukat. Létrejön a paradoxon - azok, akik legtájékozottabbak a politika kérdéseiben, legkevésbé aktívak a Komszomol szervezet tevékenységében. Lényegileg a felsőosztályos fiúk gyenge politikai aktivitásának problémájáról van szó és a helytelen pedagógiai pozícióról a közösségi tevékenységben, az osztályon kívüli munkában alapvetően a lányokra támaszkodni, felhasználva természetes aktivitásukat." - állapítja meg. A felsőosztályos tanulók politikai neveltségi szintje tanulmányozásának néhány módszeréről a tanulmányában. /In: Voproszi metodologiji i metodiki konkretnih pedagogiceszkih isszledovannij. Moszkva, 1972. 9. Kiadás, 35-45 p.

74. Zdravomiszlov,

75. Zarodov

76. V.Ö.: ... a tudományos tudás. sem nem burzsoá, sem nem proletár, hanem igaz -, következésképpen egy, és igazságának kritériuma a tárgyával való adekvátság, nem pedig az ilyen vagy olyan filozófiai koncepcióval vagy az ilyen vagy olyan társadalmi osztály érdekeivel való adekvátság. Ebben az értelemben súlyos következményekkel járó mélységes tévedés az a gondolat, hogy két tudomány létezne, sőt egy tudományos filozófia számára, amelyen a marxizmus, szabályos kelepce, mert elkerülhetetlenül leszállítja a tudományt a történelmileg relatív ideológia szintjére. /Sóva L.: I. - 60. old. /

77. Külön magyarázatra szorul a szakszervezetek fogalmának felvétele a vizsgálatba. 1972-ben, a IV. Országos Diákpárlament előkészítésében és megrendezésében szerzett tapasztalataink, az, hogy a szakmunkástanulók 72 %-a /1972-ben/ szakszervezeti tag, fizeti a tagdíjat, s a diákpárlamentek interpellációiban visszatérő kérdés volt: miért "kötelező" a belépés a szakszervezetbe? - elegendő indoknak látszott. Ugy tűnt, hogy a szakmunkástanulók esetében kampányokat, akciókat szerveznek a szakszervezetek munkájának megismerése céljából.

78. Békés Ferenc: A lakosság politikai és gazdasági ismereteiről. In: Az információtól a közéletig.
Kossuth Könyvkiadó, 1973. 56 old.

79. I.m.: 58 old.

80. I.m.: 58. old.

81. I.m.: 58. old.

82. I.m. 61. old.

83. Zdravomiszlov, : I.m. old.

84. Dr.Majzik Lászlóné - Pataki Ferenc - Nevelési eredmény vizsgálat. In: Nevelőmunka a középiskolában,
Tankönyvkiadó, Budapest, 1969. 368 old.

85. V.ö.: Pék András: Angyalföld tanulói ifjúságának politikai-erkölcsi-világnézeti neveltségi szintje egy vizsgálat elemzése alapján.

86. Erre a következtetésre jutott az MTA Állam és Jogtudományi Intézetének Kutatói kollektívája és 1975-ben "...a szülő foglalkozási csoportja nem gyakorol közvetlen hatást általában a közéleti-politikai aktivitásra és szemléletre... inkább közvetett a politikai szocializációs hatása, amelyben ... meghatározza a fiatalok pályaválasztását, vagyis bizonyos fókig kijelölik azt a szociális - a foglalkozásból adódó - mezőt, amely majd meghatározza a fiatal politikai-közéleti attitűdjét, cselekvését."

/MTA Állam- és Jogtudományi Intézet kutatói kollektívája:
Az ifjúság közéleti-politikai tevékenysége. Rövidített kutatási beszámoló, 1975. Kézirat 34. old. Társadalomtudományi Intézet. 3. old./

Ugy hisszük az a tény, hogy a klasszikus kemény adatokkal nem tudjuk megmagyarázni a KISZ-tagság és funkcióviselés alakulását a középfokú iskolákban, az azzal függhet össze, hogy jelenleg egyetlen osztálynak sem fűződik elkülönült, sajátos érdeke a KISZ-hez tartozáshoz.

87. Adataink a vizsgált és bemutatott minta - 5792 fő - teljes populációjára vonatkoznak. A részletes, a kérdőív egyes kérdéseit feldolgozó táblázatokat a melléklet tartalmazza. A szövegben a feldolgozott adatokon kívül hivatkozunk a megfelelő táblázatra is.

88. Marx-Engels Művei. III.kötet.Kossuth,Bp.1960.112 pld.

89. Szamel Lajos: A közélet tisztaságáról. Kossuth Kiadó, Bp.1969.5.old.

90. I.m.: 7. old.

91. Szűcs Istvánné: Az európai szocialista országok ifjúsági szervezeteinek középiskolai és szakmunkástanuló szemináriuma, Budapest, 1973. IV.27-V.1. Előadói beszéd, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1973. 2. old.
92. I.m.: 3 old.
93. Bácskai Mihályné: Anketék a nők közösségéről. Magyar Nők Országos Tanácsa Irattára. Jegyzőkönyv. 28. old.
94. Hidy Péter: Az ifjúsági klub. Módszertani útmutató, Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1974. 57. old.
95. I.M. 58. old.
96. I.m.: 60. old.
97. I.m.: 57. old.
98. Az iskolai élet demokratizmusa a tanulók körében. Elvi kiinduló pontok. OPI Dokumentáció. Kézirat, 7. old.
99. Világnezetünk alapjai ... I.m. 120. old.
100. I.m.: 124 old.
101. A középiskolai tanulók tervszerű nevelésének programja.... 24. old.
102. Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972. 787. old.

103. Magyar Nyelv Értelmező Szótára IV. kötet. Akadémiai
Kiadó, Budapest, 447 old.
104. Szanel Lajos: I.m.: old.
105. IV. Országos Diáksparlament 6. szekciójának gyersírói
jegyzőkönyve. O.M. Irattár, Budapest, 1972. 36. old.
106. Szokoloszy István: Az aktivitás elve, mint általános
pedagógiai alapelv, Tankönyvkiadó,
Budapest, 1963. old.
107. Történelem az általános iskolák VIII. osztálya számára,
Tankönyvkiadó, 1973. 136. old.
108. Kislexikon, Akadémiai Kiadó, 1969. 378 old.
109. Magyar Értelmező Kéziszótár, I.m.: 589 old.
110. I.m.: 998. old.
111. Világnézetünk alapjai 173 old.
112. Kislexikon.... 634 old.
113. Szentos Tamás: A neokolonializmus új tartalma és az ellene
folytatandó harc. Nemzetközi Szemle, 1973.
5. sz. 16. old.

114. Világnézetünk alapjai 191 old.
115. Leroy, Roland: A kultúra napjainkban. Kossuth Könyvkiadó,
1973. 28. old.
116. I.m.: 29. old.
117. A kérdés kutatásával kapcsolatban Szabenyi Péterné:
Gimnazisták életideálja c. az Akadémiai Kiadó gondozásában
1975-ben megjelent művére utalunk elsősorban.
118. Magyar Értelmező Kéziszótár ... 1304 old.
119. Világnézetünk alapjai... 118 old.
120. Lukács György: Az esztétikum sajátosságai. Kossuth Könyv-
kiadó, 1971. 191 old.
121. Lenin:
122. Szirmai István: Felszólalás a KISZ KB 1965. jun. 17-i
ülésén. KISZ KB Archivum, Gyorsírói
jegyzőkönyv. 64. old.
123. Aczél György: Az értelmes közösségi életért. Köznevelés
1973. 4. sz. 5. old.
124. Faluvégi Lajos országgyűlési expozéjából. 1973. Népszabad-
ság XXXII. sz. 1974. okt. 27.
125. Szpirilusz Ildikó: Prágai Nemzetközi Szimpózium. In:
Társadalomtudományi Közlemények, 1972.
4. sz. 93-100 old.

126. Kislexikon ... 610. old.

127. Magyar Értelmező Kéziszótár ... 975 old.

128. "A munkáosztály politikai hatalmának kivívásával és a tulajdonviszonyok szocialista átalakulásával a szocialista országokban, köztük Magyarországon is, gyökeresen megváltoztak a munkáosztály alapvető társadalmi viszonyai. A munkáosztály elnyomott és kiszákmányolt proletáriátusból a hatalom birtokosa és a legfontosabb termelési eszközök kollektív tulajdonosa lett. A munkáosztály új társadalmi helyzetében a termelés szocialista megszervezésével, tervszerű fejlesztésével, a társadalom egész életének következetes szocialista átalakításával biztosíthatja gazdasági, szociális, kulturális felemelkedését, vagyis osztályérdekei teljes mértékben egybeesnek a szocialista fejlődés követelményeivel és összhangban vannak valamennyi dolgozó érdekeivel. Ezért a munkáosztály továbbra is - egészen az osztálykülönbségek teljes megszűnéséig - a következetes szocialista fejlődés meghatározó és vezető ereje." - érvel cikkében Wirth Ádám.

Magát a munkáosztály, annak fogalmát és határait dinamikusán, a munkáosztály helyzetében és összetételében végbement változások alapján kell értelmeznünk. A munkáosztály legnagyobb részét társadalmunkban az állami szocialista szektor fizikai munkásai, tehát az állami iparban, építőiparban, mezőgazdaságban, erdő- és vízgazdaságban, a szállítás, a hírközlés, a kereskedelem és szolgáltatások

valamint az egészségügy, a kulturális ellátás területén és más nem termelő területeken foglalkoztatott fizikai dolgozók teszik ki. Ide sorolhatjuk az ipari, építőipari és szolgáltatói szervezetekben foglalkoztatott fizikai munkásokat is, akik társadalmi helyzetük és munkájuk jellege alapján nem különböznek az állami szektor fizikai munkásaitól. A munkáosztály fogalmát azonban nem lenne helyes a fizikai munkásokra szűkíteni. A modern termelés fejlődésével, a munkások szakképzettségének átalakulásával egyre inkább kialakul és egyre inkább növekvő jelentőségre tesz szert olyan sajátos, magasan kvalifikált termelő munkát végző réteg, amely a tevékenységet közvetlen irányítójaként vesz részt a termelésben, és melynek munkája egyesíti a szellemi és fizikai munka elemeit. Ez a réteg - a művezetők, a technikusek, a termelést közvetlenül irányító alsószintű műszaki szakemberek - szintén szerves része a munkáosztálynak. Velük együtt ma társadalmunkban az aktív termelőtevékenységet végző munkások száma meghaladja a hárommilliót.

"Természetesen a több mint hárommillió munkás gazdasági és szociális helyzete, szakképzettsége, és munkateljesítménye, politikai öntudata, szervezettsége és társadalmi aktivitása jelentős eltéréseket mutat. A fizikai munkások, gazdasági, szociális, kulturális problémái - bár a munkáosztály nem szűkíthető le a fizikai munkásokra - továbbra is megkülönböztetett figyelmet kívánnak ...

A más osztályokból, illetve rétegekből a munkások sorába került új munkásrétegeknek az osztályba történő beilleszkedéséhez, asszimilálódásához időre van szükség. A szociológiai felmérések, tapasztalatai például azt bizonyítják, hogy az új munkásrétegek társadalmi aktivitása átlagosan 5-7 év alatt éri el a munkásosztály törzsekés, hagyományos rétegeinek aktivitását. A munkásosztály fogalmának dinamikus értelmezése tehát egyben feltételezi a munkásosztályon belüli differenciálást, az egyes munkásrétegek, gazdasági szociális, kulturális stb. helyzetének problémáinak differenciált vizsgálatát és kezelését is."

"A munkásosztály társadalmi szerepe és politikai aktivitása szempontjából az aktív, termelő tevékenységet végző munkások mellett figyelembe kell venni azokat a munkásokat is, akik valamilyen oknál fogva a termelésben már nem vesznek részt, de eredeti foglalkozásukat tekintve munkások voltak és akiket ma is közvetlen szálak kötnek a munkásosztályhoz. Ilyenek például a nyugdíjas munkások. De politikailag a munkásosztályt képviseli az a többszáz-ezer volt munkás is, aki az elmúlt időszakban korábbi munkahelyéről politikai, állami és kulturális vezető posztokra került. Az ő politikai tevékenységük a munkásosztály vezető szerepének egyik fontos megnyilvánulása, ezért továbbra is erősíteni kell azt a folyamatot, amellyel a közéleti tapasztalatokkal rendelkező munkások társadalmunkban tervszerűen vezető funkcióba kerülnek."

129. Rákos Imre szerint:

"A munkásezrtály vezető szerepe társadalmunkban ma a következőkben jut kifejezésre:

- 1/ a munkáshatalomban és a hatalom erősítését, védelmét szolgáló politikai egységben;
- 2/ a szocialista termelési viszonyok uralkodóvá válásában, a társadalom valamennyi osztályára és főbb rétegeire kiterjedő szocialista érdekazonosságban, a szocialista termelési viszonyok továbbfejlesztésében és tökéletesítésében - összhangban a termelők fejlődésének követelményeivel;
- 3/ a munkásezrtály politikai pártjának, élcsapatának irányító szerepében a társadalmi élet minden területén megvalósuló marxista-leninista politikájában;
- 4/ a munkásezrtály képviselőinek a különböző hatalmi - politikai, közigazgatási, gazdasági, igazságügyi, katonai, rendőri - kulespozícióban betöltött vezető szerepében;
- 5/ a szocialista építés - gazdasági, politikai kulturális - fejlődésében, a dolgozók életszínvonalának emelésében;
- 6/ a szocialista ideológia és kultúra a marxista világnézet hegemóniájában, az ezen alapuló magatartás egyre szélesebb térhódításában;
- 7/ a szocialista építés nemzetközi hatásában, a világ forradalmi és antiimperialista erőinek nyújtott támogatá-

- tásban, internacionalista külpolitikánk megvalósításában." In: A párt vezető szerepe. Bp. 1973. Kossuth Kiadó, 179. old.
130. Kiss Artur: Marxizmus és demokrácia. Kossuth Kiadó, 1973. 345. old.
131. Az MSZMP KB 1973. nov. 28-1 határozata a káderpolitikai munkáról, Kossuth Kiadó, 1973. old.
132. I.m.: old.
133. Gál László: Szakszervezetek és a munkásifjuság. Párt-építés, 1973. 7. sz. 11. old.
134. Jelentés a KISZ 1974-75-ös akeióprogramjának teljesítéséről. Kézirat. KISZ KB Irattára, 1975. 13. old.
145. Tanulmányunkban nem külső megfigyelésre támaszkodtunk, s így a feldolgozott attitűdök csupán a tanulók szubjektív véleményére támaszkodnak. Munkánk további szakaszában szándékozunk ezt a feladatot elvégezni, a 73. sz. jegyzetben jelzett módon.
136. A politikai magatartás motivációiról, eltérők a nézetek különösen a motívumok belső strukturáltsága tekintetében. Vizsgálati adataink értelmezése szempontjából felhasználtuk a Politikai Főiskola kutató kollektívájának /Molnár, Nemes, Szalai né/ 1970-ben a nagyüzemi munkások körében végzett vizsgálata eredményeit:

- 1/ Jelentős, 18,1 %-os rétegnél mutatható ki az érdekeltség /anyagi/ mint motiváló tényező. Ez az érdekeltség az egyén és a társadalmi érdekek összefüggésének felismerésére épül, s csak ritkán fordul elő a karrierizmusba hajló egyéni érdek előtérbe kerülése.
- 2/ Számszerűen nagyobb arányt képviselnek a sodródók, passzív tőrők /43,0 %/, akik a jóindulatu passzívok közül kerülnek ki, s a jelentős tömegeket mozgató társadalmi-politikai tömegmozgalmak - szocialista brigádmozgalom, kommunista szombatok, szolidaritási akciók, termelési vállalatok - derékhadával maguk is tevékenyen részt vesznek a mások által kezdeményezett és szervezett akciókban.
- 3/ A szolidaritási akciókban résztvevők között találunk egy réteget /19,4 %/, amelyet az általános emberi segítőszándék ösztönöz. A szolidaritás általánosan jellemzi őket, osztálytartalmának tudatos felismerése azonban csak árnyalatokban mutatkozik meg náluk. A fő motiváló tényező az emberi segítőszándék.
- 4/ A politikai magatartásban érzelmi motiváltság érzékelhető egy, 6,4 %-os rétegnél, amelynek tagjaira inkább az jellemző, hogy ösztönösen szocialisták.
- 5/ A meggyőződés, a tudatosság a politikai magatartásban mint motivációs bázis vékonyabb rétegre jellemző./13,1 %/
A világnézeti szilárdság a magasfoku tudatosság, a

politikai elkötelezettség, a szocialista célok megvalósításáért vállalt áldozatos harc az élenjárók magatartására jellemző. Példájuk, befolyásuk, közvéleményt formáló erejük a politikai akciókra történő mozgósításban rendszeresen döntőnek bizonyul, az akciók sikerét meghatározza.

A passzivitás motiváció-típusai:

- könnyen aktivizálható
- megbántottság
- érdektelenség.

"Az aktivitás indítékainak összetétele a párttagoknál a legkedvezőbb: döntő többségük az "öszönösen szocialista"/43.6 %/, és a "tudatosan szocialista" /40,6 %/ típusokhoz tartozik. A KISZ-esek esetében ez a struktúra már közel sem ilyen kedvező. Elenyésző mértékben szerepel a tudatos motivációtípus /1,4 %/, és a leggyakoribb a "passzív tűrés" /33,5 %/

"... A KISZ-tagok motivációját a fiatal korcsoporton belül külön kellene vizsgálni ahhoz, hogy magának a szervezetnek a hatását lemérhessük." - állapítják meg könyvükben.

137. A közéleti-politikai aktivitás fogalma többirányú megközelítést kívánt.

Gesellschaftliche Arbeit, nützliche gesellschaftliche Arbeit kifejezések Marxnál az értéket előállító, vagy mai terminus technikust használva a termelő munkát jelentik.

A mai magyar szóhasználatban társadalmi munkának nevezett /díjtalanul és önként vállalt közérdekű munka/ tevékenység megjelölésére a Német Demokratikus Köztársaságban az ehrenamtliche Arbeit kifejezést használják, ami szó szerint tiszteletbeli, nem hivatásos által végzett munkának fordítható. A megkülönböztetés a gesellschaftliche és az ehrenamtliche között nyilván visszavezethető arra, hogy a Marx által használt gesellschaftliche Arbeit a politikai gazdaságtan fontos fogalma, melynek tisztaságát nem kívánták feloldani a napi politikai szóhasználatban.

Az orosz obszeszeszennaja rabóta megfelel a mai társadalmi munka szóhasználatunknak.

Az angol voluntars work /for the good of the community/ szószerinti fordításban önkéntes munka /a közösség javára/ tartalmilag megfelel a magyar társadalmi munkának.

Szószerint is megegyezik vizsgált fogalmunk a francia travail social kifejezéssel. Ezt a megegyezést állapíthatjuk meg az olasz lavoro gratuito nell'interesse della collettività /díjazás nélküli munka a közösség érdekében/, a lengyel praca społeczna kifejezésekben is.

Más a helyzet a közéletiséggel, mint elvont fogalommal. A magyar nyelven kívül, a vizsgált nyelvterületeken alig használatos. Szinonimái fordulnak elő, a magyartól érzékelhetően eltérő, más jelentés-tartalommal. A német öffentliches Leben magyar megfelelője nyilvános élet, közélet. Ez utóbbi általánosan használt fogalmunk.

Az orosz obscsesztvennaja zszizny árnyaltabb, a társadalmi élet jelenségeire utaló kifejezés. Az angol public life a magyar közélethez áll legközelebb. Az olasz vita pubblica, a lengyel zycie publiczne kifejezések jelentés-tartalomban eltérnek a közéletiség magyar fogalmáról. Az angol public mindedness egy emberben meglévő tulajdonságot fejez ki, a közjóért dolgozó, hazafias értelemben. Mivel a közéletiség fogalmi megragadám vizsgálatunkban nem bizonyult járhatónak, mint ahogy ezt a közéletiséggel kapcsolatos követelmények elemzése a 61-78. oldalakon mutatja, figyelmünket szükségszerűen a tanulóifjúság közéleti-politikai aktivitására kellett korlátoznunk.

Létezősen kedvezőbbnek bizonyult a közéleti aktivitás nyelvi összehasonlítása. A német politisch-gesellschaftliche Aktivität pontos magyar megfelelője a politikai-társadalmi aktivitás. /V.ö.; Oppermann, L., Apel, H.: Zur Dialektik der Entwicklung von sozialistischer Gesellschaft, Volksbildungswesen und pädagogischer Theorie. In: Deutsche Zeitschrift für Philosophie, 1975. No.10, 1292 old./

Az általunk következetesen használt politikai-közéleti aktivitás teljesen azonos értelmű. Minthogy azonban ma a magyar politikai-pedagógiai-pszichológiai-szociológiai szakirodalomban a közéletiség kifejezést használja; a fiatalok, a tanulóifjúság közéleti tevékenységre nevelésének feladatait elemzi; a közéletileg aktív szocialista

személyiségről beszél és nem társadalmiságról, /H.Wallon "társadalmiság születéstől fogva" kifejezése szociológiai/, nem szocializáltságról - ami természetesen mást jelent - tanulmányunkban s egyéb munkánkba is a közéleti tevékenységet, közéleti aktivitást leggyakrabban pedig közéleti-politikai aktivitás összetételét használtuk. A társadalmi-politikai, vagy a politikai-társadalmi aktivitásnak dolgozatunkban stiláris jellege van.

Az orosz nyelv obszeszesztvennaja aktivoszty kifejezése is a közéleti-politikai aktivitásnak felel meg, bár szószerint fordítva társadalmi aktivitás. A Komszomol a társadalmi aktivitásra nevelés módszertani kérdéseinek kutatása során közel 500 féle hasznos társadalmi tevékenységet, társadalmi munkaformát gyűjtött össze és rendszerezett. /Lebegyinszkij, L.G. szóbeli közlése, 1973. decemberében Moszkvában, a Komszomol Főiskolán./

Az angol acitivity; acitivist; political party worker /politikai pártmunkás/; szocial acivism társadalmi aktivitást jelent, abban az értelemben, ahogyan ma nálunk az általános szóhasználat a közéleti-politikai aktivitást értelmezi.

Az orosz attivitá sociale, attivitá politica, a lengyel polityczny-publiczny aktywnosc nyelvi kifejezések tartalmuk szerint lényegében azonosak a mi közéleti aktivitás, vagy politikai aktivitás vagy társadalmi aktivitás, vagy ezek összetételeivel alkotott társadalmi-politikai, közéleti-politikai aktivitás fogalmunkkal.

138. A gyermek- és ifjúsági mozgalom a szocialista pedagógiai alapelvek és módszerek alkalmazásában sajátos helyzetben van. Ennek jellemzőit igyekszünk feltárni, s egy későbbi munkában rendszerezni. Azt a tapasztalatunkat már most megfogalmazhatjuk, hogy a mozgalmi pedagógia sajátosságai potenciálisan megsokszorozzák a nevelői ráhatás hatékonyságát, a gyakorlatban azonban bizonyos esetekben - helytelen alkalmazásuk következtében - fékezően hatnak, negatívvá válhatnak. Ilyen eset fordul elő rendszeresen és tömegmérétekben az értékeléssel kapcsolatban.

Mit tekintünk értékelésnek?

Az értékelés - annak konkrét formái: a jutalmazás és a büntetés az erkölcsi nevelésben olyan közösségi jellegű módszereket jelentenek, amelyeknek célja pozitív ösztönzések elérése, a magatartás, a cselekedet szabályozása, s a nevelés egyéb módszereivel együtt a személyiségformálás. /Részletesen lásd: Pék András: Jutalmazás és büntetés az úttörőmozgalomban, 1970. Doktori értekezés. ELTE Egyetemi Könyvtár./

Gyakorlatilag valóban előnyben részesítjük a jó megerősítést, a pozitív stimulálást. Nem szoktunk fukarkodni az elismerő szóval, a jutalmazás széles skálán mozgó formáinak alkalmazásával. Az átlagosnál többet teljesítőket már egyszeri esetben is kiemeljük, dicsérjük, jutalmazzuk, gyakran ki is tüntetjük. Ez kétségtelenül helyes szokás, egyik erőssége a mozgalmi pedagógiai gyakorlatnak. Az

azonban súlyos hiba, ha az időben, személyre szólóan és rendszeresen végzett értékelést elhanyagoljuk. A tagkönyv megújítás során nem tudtuk áttörni az egyes fiatalokkal szembeni közönyt. Az egyes KISZ-tagot elfedi a statisztika, az akciók általános értékelése.

139. Herváth Lajos: Az osztályközösségek rétegződésének néhány problémája az általános iskola felső tagozatában. ELTE Pedagógiai Közlemények, 1965. 34. old.
140. Kislexikon.... 476 old.
141. V.ö.: Farkas Endre: A kommunista létforma erkölcsi sajátosságai. Résztanulmány. MTA PKCS D/1416. 1974. 19. old.
142. Hasonló következtetésre jutott Sántha Pál a kereszttálya szabadidő szokásainak kutatásában: "Létezik - mégpedig pozitív összefüggés a diákok KISZ-ben elfoglalt helye, KISZ-beli aktivitása illetve az iskolák és a művelődési otthonok együttműködéséről alkotott vélemények között. Jobban igénylik az együttműködést azok, akik a KISZ-ben általában aktív szerepet töltenek be, de mindenekelőtt azok, akiknek össziskolai, tehát iskolai viszonylatban különösen felelősségteljes, áttekintést igénylő vezető szerepe van."

/Dr.Sántha Pál: Az iskolák és a művelődési otthonok együttműködésének lehetőségei a diákok szabadidő szokásainak alakításában - a permanens önművelés megalapozásában. Neveléstudományi Közlemények. 5. sz. MTA Pedagógiai Kutató Csoportja, Budapest, 1975. 21. old.

143. Horváth Lajos: I.m.: 32. old.

144. Tipikus megnyilvánulási formája ennek a hangnemnek és stílusnak a Szabad Európa Rádiótól importált könnyűzenei és kívánságműsorok konferálása. A mondat végén felkapott hangsúly kezdetben csak a "divat" külsőleges utánzását reprezentálja. Ma már azonban hevesebb a tartalom hordezőja is.

"Menni kéne, menni kéne, menni kéne, menni kéne" ... min-egy hová, csak el innen, de minél hamarabb; "én már nem dőlök be híreknek, nem házem el őket" ... de legalábbis: "Ringasd el magad! Senki nincs ki elringassen, ringasd el magad!"

Ártatlan együgyű kis szövegek. Igen, azok, de csak addig, amíg életelvűvé nem válnak. S mi a biztosíték arra, hogy ahogyan az eldottságból lazaság lett, az ártatlan, együgyű kis szövegekből nem lesz-e egyszer néhány fiatal tudatában és magatartásában életelvű?

Sz.Éva 13 éves kislány Miskolcra 1974-ben így címezte levelét: Magyar Rádió Kívánságműsora Szabad Európa Rádió 1810 Budapest.

Ime egy adalék ahhoz, hogy bizonyos műserek hallgatói,
- sok fiatal, - nem tud különbséget tenni a Kossuth, vagy
Petőfi Rádió, illetve a Szabad Európa Rádió adásai között.

A szocialista személyiség felneveléséről a szocialista
ember-eszményről ilyen "oldottsággal" ismertette állás-
foglalását a "SZER" kommentátora, Szabó István. /Szövegét
lásd IV. sz. mellékletben./ Ez a szöveg országos adatfel-
vételünk előtti hetekben hangzott el. A szocializmus világ-
méretű győzelmének távlatait /21. kérdésünk/ negatívan
ítéli meg a tanulók 21.19 %-a, kétségei vannak, bizonyta-
lan a válaszában 16.76 %. A "SZER" propagandájának hatása
nyilvánvalóan szerepet játszik ebben.

Az oldott forma, a kezdetben marxistának tűnő frazeológia
észrevétlenül, legalábbis az ártatlan, együgyű szövegek-
hez szokott fiatalok fülei számára észrevétlenül a konver-
gencia elmélet következtetéseit szuggerálta: a mai szoci-
alizmus meg fog szelidülni, közeledni fog az USA életfer-
májához, s akkor a szocialista ember eszményét az álmok
birodalmából a valóságban is elérhető közelbe hozhatjuk.
Mert szép, szép a sokoldalúan fejlett ember, csak éppen
naiv álmodozás, amit ez a Marx kitalált. De ugye Marx
már naiv álmat is hirdetett: a magántulajdon megszünteté-
sét és ilyenfajta meséket.

De a hangnem és stílus, teljesen azonos a Kossuth Rádió
hangnemével, stílusával, sőt sok a hasonló megfogalmazás is.
Oldottság? Lazaság? Fellazítás? Igen! Tudatosan kidolgozott
fellazítási taktika. Csak ringasd el magad, s máris man-
gultak, oldottan fellazítottak.

145. Horváth Lajos: I.m.: 32. old.

146. Vajó Péter: A középiskolai KISZ-szervezetek önállóságának és öntevékenységének néhány kérdése.
Pedagógiai Szemle. 1967. 7-8. sz. old.

147. Zdravomiszlev: I.m.: 41. old.

148. Séve, L.: I.m.: 20. old.

149. Marx: Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie.
Dietz Verlag, Berlin, 1953. 31. old.

150. MTA Elnökségi Közoktatási Bizottsága: Állásfoglalás az iskola nevelőtevékenységének fejlesztéséről. Kézirat.
1976. 4. old.

151. Az állami oktatás helyzete és feladataink. I.m.: 10. old.

152. I.m.: 14. old.

153. Kérdőívünk 4. kérdése volt:

Sorold fel 5 olyan fontos tulajdonságot, amelyek a szocialista emberre a legjellemzőbbek; rangsorold ezeket!

Soronként egy-egy tulajdonságot írj!

A kérdésre nem adott választ 1.047 fő, 18.07 %

A válaszhiány magas. A kérdést nem tartjuk nehezen megválaszolhatónak, erősen gondolkodtatónak. Feltételezhetjük, hogy a korosztály bármely megkérdezett tanulója egyszerű

páros beszélgetés során tudna válaszolni a kérdésre. Ezt a hibaszázalékot is beleszámítva mégis értékesek a válaszok. Az volt a célunk, hogy az elemzéssel megnézhessük, hol helyezkedik el a közéleti-politikai aktivitás-szocialista emberre jellemző legfontosabb tulajdonságok között a tanulók spontán válaszai és rangsorai alapján. Az előfordulás gyakorisága és rangsora ugyanis a tanulók körében kialakult értékhierarchia egy sajátos tükröződése.

Bepillantást enged abba, hogy itélik meg a fiatalok saját magukban és másokban a közéleti-politikai aktivitást, mennyiben tartják elsősorban saját jellemük, személyiségük szempontjából fontosnak, illetve kevésbé lényeges tulajdonságnak?

A tanulók által felsorolt pozitív erkölcsi tulajdonságok részletes elemzése meghaladja e munkában vállalt feladataink kereteit. Egy kisebb mintán ezt is elvégeztük, s alább összefoglaljuk ezek néhány tanulságát is. A közéleti-politikai aktivitásnak, mint a szocialista személyiség lényeges tulajdonságának a tanulók által preferált értékelését csoportosítottuk a 4. és a 4/a. sz. táblázatban:

Legalább 4 pozitív erkölcsi tulajdonságot megnevezett:

- 4-nél kevesebbet nevezett meg;
- a felsorolt tulajdonságok nem értékelhetők;
- a hánnyadik helyen nevezte meg a közéleti-politikai aktivitást, vagy annak szinonimáját felsorolásában.

Fontosnak tartja tehát, s rangsorában az 5792 fős populációból: 1.743 tanuló, 30,05 % szerepelteti, amelynek további megoszlása és aránya:

1.helyen 610	34,90 %
2.helyen 443	25,49 %
3.helyen 287	16,51 %
4.helyen 213	12,21 %
5.helyen 190	10,89 %

Összefüggés állapítható meg a szocialista ember fontos tulajdonságának tartott közéleti-politikai aktivitás és a politizáláshoz való viszony a mai fiatalok közéletinek tartott tevékenysége, továbbá a társadalmi munkához való viszonya között.

Az egyszerű statisztikai összehasonlítás egészen közeli hasonlóságot mutat pl. a mai fiatalok közéleti tevékenységi lehetőségeinek megítélésével. A 3. kérdésre - Ird le, hogy a te körödben milyen cselekedetek elvégzésével lehet közéleti ember? - helyes választ 1945 fő, 33,58 %, 202 fővel - 3,53 %-kal több adott.

154. Erdei Ferenc beszélgetése Huszár Tiborral 1970-ben
Leninről, Adyról és Bartókról. Valóság 1974. 4. sz. 8. old.
155. Séve, L.: I.m.: 311. old.
156. Daróczy Sándor: A tanulóifjúság szocializációja és
értékerientációja. Helyzettanulmány, MTA
PKCS D/1328. 1974. 71 p.

157. Faragó Jenő: Demokrácia és közéletiség, Népszabadság,

XXXII. 201. sz. 1974. aug. 29.

158. Séve, L.: I.m.: 31. old.

Saját publikációk az adott tárgykörben

- Politikai-közéleti aktivitás uttörőkorban.
Uttörővezető, 1972. 1. sz. 3-6 old.
- Az ifjúságkutatás és az ifjúsági mozgalom pedagógiai kérdései. Résztanulmány. 1973. MTA PKCS. D/38. 15 old.
- A társadalmi aktivitás fejlesztése.
Tanulmány 1973. MTA PKCS D/441. 28 old.
- A társadalmi-közéleti aktivitás fejlesztésének lehetőségei.
Kutatási beszámoló. 1973. MTA PKCS D/549. 17 old.
IV. Országos Diákpárlament. Rövidített jegyzőkönyv
Szerkesztette: dr. Pék András, Budapest, 1973. Tankönyvkiadó
198 old.
- A 14-18 éves korosztály közéleti-politikai aktivitásának
vizsgálati módszerei. Budapest, 1973. KISZ KB Ifjúságkutató
Csoportja. Kézirat 18 old.
- Ifjuvezetői munka - KISZ megbízatás.
Ifjuvezető, 1974. 2. sz. 6-11 old.
- Az Ifjúságkutatók III. Lipcsei Kollokviuma. 1974. 22 old.
MTA PKCS D/842.
- Az iskolai ifjúsági szervezetek szerepe a tanulmányi munka
segítésében; a tanulóifjúság közéleti tevékenységre nevelésében. Előadás a Magyar Pedagógiai Társaság 1974. május
11-1 közgyűlésén. 14 old.

- Közéleti-aktivitás fejlesztésének feltételei és lehetőségei, a fiatalok bevonása a közéletbe. Kutatási beszámoló. 1974. I. félévi eredményeiről. 1974. MTA FKCS D/948 14 old.
- Politikai műveltség - politikai-közéleti aktivitás. Előadás az Országos Pedagógiai Intézet és a Magyar Pedagógiai Társaság Világnézeti, politikai képzés c. Tudományos Konferenciáján. 1974. június 5-7. 16 old.
- Adalékok a KISZ tudatformáló tevékenységéhez. Bp. 1974. 106 old. Kézirat. MTA FKCS dok./1038.
- Az ifjúság és a nevelési intézmények. 1974. 18. old. Kutatási Beszámoló, Állami Ifjúsági Bizottság
- A 14-18 éves korú diák lányok közéleti-politikai aktivitása. Bp. 1974. 44. old. 34. old. melléklet. Kutatási beszámoló, Magyar Nők Országos Tanácsa
- 14-18 éves korú tanulófiatalok szakszervezetekre vonatkozó nézetei. Bp. 1975. 88. old. Kutatási Beszámoló. Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete.
- A 14-18 éves korú tanulóifjúság közéleti-politikai aktivitásának vizsgálata. Kutatási jelentés 6. országos kutatási főirány. 4. old. Program Iroda, 1975.
- Az iskolai közösségek nevelési lehetőségei. Előadás a Salgótarjáni Nyári Egyetemen. 1975. július 15-25. 24 old.

- A 14-18 éves koru tanulóifjúság közéleti-politikai aktivitása vizsgálatának eredményei. Tájékoztató a szocialista országok pedagógiai kutatásairól. Sófia, 1975. 6 old.
- Die Untersuchung der Verbreitung der marxistisch-leninistischen Ideologie in den KJV. - Grundorganisationen der Mittelschulen. Előadás az Ifjúságkutatók IV. Nemzetközi Kollokviumán, Leipzig, 1975. okt. 8-10. 19 old.
- Einige Grundfragen der marxistischen Jugendforschung. /A marxista ifjúságkutatás néhány alapkérdése./ Wissenschaftliche Konferenz. Leipzig, 1975. október 8-10. Előadás. 22 old.
- K hagyományos és vegyes életkoru KISZ szervezetek összehasonlító vizsgálata. Kutatási beszámoló. 1975. MTA PKCS D/1954. 63 old.+ 16 old. melléklet
- A mozgalmi átmenetek - uttorából a KISZ-be, - mozgalmi-pedagógiai problémái. Kutatási beszámoló. 1975. MTA PKCS D/1955. 34 old.
- Angyalföld tanulóifjúságának politikai-erkölcsi-világnézeti neveltségi szintje egy vizsgálat elenzése alapján. Kutatási beszámoló. 1975. MTA PKCS D/2068. 29 old. +14 old. melléklet
- A tanulóifjúság viszonya a közéleti-politikai tevékenységhez. Kutatási beszámoló. Kézirat. 1976. ELTE TTK Neveléstudományi Tanszéki Szakcsoport. 51 old + 28 old. melléklet

- A békés egymás mellett élés eredményei, problémái és feladatai a tanulóifjúság körében. In: Az ifjúság és a béke. Országos Béketanács, 1975. 69-79 old.
- A tanulóifjúság erkölcsi-politikai-világnézeti neveltségi szintje a pápai járásban. Kutatási beszámoló. 1976.
MTA PKCS D/2134. 34. old. + 96 old. melléklet
- Az ifjúság és a nevelési intézmények. Állami Ifjúsági Bizottság, 1976. 65 old.

- 1./ Aczél György: Az értelmes közösségi életért. Köznevelés, 1973. 4. sz. 3-6. p.
- 2./ Aczél György: Az új ember nevelése. In: Béke és Szocializmus 1973. 7. sz. 32-41. p.
- 3./ Aczél György: Szocialista kultúra - közösségi ember. Bp. 1974. Kossuth K. 359 p.
- 4./ Adalékok az ifjúságkutatáshoz. /14-24 éves korig/ Budapest, 1969. Országos Pedagógiai Könyvtár, 144 p.
- 5./ Afanaszjev, V.: A társadalom tudományos irányítása. Kossuth Kiadó, Budapest, 1969. 332 p.
- 6./ Ágoston György: Marx Gazdasági-filozófiai kéziratok című művének koncepciója. Magyar Pedagógia. 1965. 2-3. sz. 62 p.
- 7./ Ágoston György: A kommunista erkölcs tartalma és az erkölcsi nevelés feladatai. Tankönyvkiadó, 1962. 219 p.
- 8./ Ágoston György: /és munkaközössége/ A negyedik osztályos gimnáziumi tanulók körében végzett, a hazafias nevelés eredményeit vizsgáló felmérés tapasztalatai. Szeged, 1968. József Attila Egyetem, 51 p.
- 9./ Ágoston György: Nevelésteória, Tankönyvkiadó, 1970. 319 p.
- 10./Ágoston - Nagy - Orosz: Méréses módszerek a pedagógiában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 186 p.
- 11./Ágoston György: Az esztétikai nevelés marxista fogalmához Pedagógiai Szemle, 1971.1.sz. 3-9. p.
- 12./Ágoston György: A pedagógia alapfogalmai és a nevelési célrendszer. Szeged, 1972. JATE soroz. 15 p.
- 13./Alekszandrov, N.V.: A szovjet tanár társadalmi-politikai aktivitásának fejlesztése, a fejlesztés tudományos pedagógiai alapjai. Szovjetszkaja Pedagogika, 1974. No 11. 51-59 p.
- 14./Allen, S.: Some theoretical problems in the study of youth /Az ifjúságkutatás néhány elméleti kérdése/ Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
- 15./Allport, G.W.: Pattern and growth in Personality /Módszer és fejlődés a személyiségben/ New-York, 1961. /417. old. Interjú terve/

- 16./ Almond, G., Verba, S.: The Civic Culture. Princeton, 1973. 381 p.
- 17./ Amburs P.: Adalékok a makói járás KISZ-kerü fiataljainak helyzetéhez. MTA PKCS Dek./1117. 32 p.
- 18./ Amy, W.: Nem, szocializáció és politika = American Sociological Review, 1974. No 2. 197-209.p.
- 19./ Angliai ifjúsági munka új formái /Rich Variety in Youth Work/ = Education, 1971. Vol. 138. No 22. 498-499 p.
- 20./ Angelul és franciául is megjelent a dán "Kis Vörös Diákkönyv" = The Times Educational Supplement, 1971. No. 2915-2916 p.
- 21./ Antoscsenko, B.M.: A szocialista személyiség tipizálásának alapvető sajátosságai. = Vesznyik Leningradzskégo Unyiverszityete, 1974. No 11. 53-57 p.
- 22./ Aradi J.: Jegyzetek ifjúságunk beilleszkedési problémáiról, Korunk, 1970/7. 998-1004 p.
- 23./ Arbatov, G.A.: Nemzetközi politika és ideológiai harc. Kossuth Kiadó, Budapest, 1972. 256 p.
- 24./ Aren R.: The Elusive Revolution: Anatomy of a Student Revolt /A meghatározhatatlan forradalom/ London, 1970, Pall Mall, 200 p.
- 25./ Assel, H.G. Tanulási cél: a béke, mint pedagógiai feladat = Welt Der Schule, 1974. No 10. 345-350 p.
- 26./ Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai Válogatott dokumentumok gyűjteménye. Tankönyvkiadó, Bp. 1973. 416 p.
- 27./ Az általános iskolai tanulók tervszerű nevelési programja /Nevelési terv/ Tankönyvkiadó, 1963. 199 p.
- 28./ Babosik, I.: Az erkölcsi tudatosság hatása a magatartásra a serdülés időszakában, Budapest, 1969. Tankönyvkiadó, 143 p.
- 29./ Bábosik - Nádasi: Az oktatás nevelőhatásának vizsgálata /Ped. közl. 12/ Tankönyvkiadó, 1970. 131 p.
- 30./ Bábosik - Nádasi: Az erkölcsi magatartás vizsgálatának kutatásmódszertani kérdései. /Budapest, 1970/1. Magyar Pedagógia. 79-85 p.
- 31./ Bábosik István: Az erkölcsi tudatosság és magatartás kapcsolata. Bp. 1975. Akadémia Kiadó, 235 p.
- 32./ Bachman, J.G.: Youth in transition. /Változó Ifjúság/ Ann Arbor, 1967. University of Michigan, 257 p.
- 33./ Badina, O.: Le cadre institutionnel de l'étude scientifique de la jeunesse en Roumanie /Az ifjúság tudományos vizsgálatának intézményes keretei Romániában,

Revue Roumanie des Sciences Sociales
/Série de Sociologie/, 1970/14. 97-108 p.

- 34./ Bakó Ferenc: Adatok szakmunkástanulók világnézeti-politikai tudatáról egy vidéki iskolában
Pedagógiai Szemle, 1972. 4.sz. 370-377 p.
- 35./ Bakó Ferenc: Adatok tanulóink boldogság és jövőtudatához.
Szakmunkásnevelés, 1972. 10.sz. 6-8 p.
- 36./ Bakó Ferenc: Szakmunkástanulók boldogság és jövőtudata.
Pedagógiai Szemle, 1973. 2.sz. 139-149 p.
- 37./ Bakonyi Pál - Murányi Kovács Endréné - Pataki Ferenc:
A marxista-leninista személyiségelmélet és a pedagógia. Pedagógiai Szemle, 1964. 7-8.sz. 724-728 p.
- 38./ Balázs Gy.-né: Történelemoktatásunk és az ifjúság szocialista nevelése, Társadalmi Szemle, 1968/6. 67-73 p.
- 39./ Bálint Mária: Friedhelm Nyssen: Az iskolakritika, mint a kapitalizmus kritikája /Schulkritik als Kapitalismuskritik, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen und Zürich, 1971./ Könyvismertetés.
Valóság, 1972. 7.sz. 115-117. p.
- 40./ Banach, Cz: Az ifjúság Lengyelország társadalmi-gazdasági fejlődésének dinamikus tényezője.
Młodzież czynnikiem dynamizującym rozwój społeczno-gospodarczy Polski/ = Huch Pedagogiczny, 1973. No 2. 125-135 p.
- 41./ Bánfalvi József: Közéleti nevelés. Délmagyarország, 1974. III. 13. 4 p.
- 42./ Barabás János: Politikai aktivitás az egyetemeken.
Ifjukkommunista, 1973. 10. sz. 37-38 p.
- 43./ Barát József: Legendák és valóság a KISZ-ről. Bp. KISZ élet, 1971. 6 sz. 34-35 p.
- 44./ Barkóczy - Putnoky: Tanulás és motiváció, Tankönyvkiadó, 1967. 282 p.
- 45./ Barsi, T.: Iskolaszociológia a gyakorlatban
Pedagógiai Szemle, 1970/3. 254-259 p.
- 46./ Bassendorfer, J.: Szabadidő és nevelés. Budapest, 1970.
Tankönyvkiadó. 124 p.
- 47./ Báthory Zoltán: 7 Sztdandardizált tantárgyteszt. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1973. OPI Sokszorosító, 252 p.

- 48./ Behrmanns, G.C.: Soziales System und politische Sozialisation. Eine Kritik der politischen Pädagogik. Stuttgart - Berlin stb. 1972. 86 p.
- 49./ Beitl, D.M.: Das Bild der Jugendlichen in der Psychologie des Jugendalters von Eduard Spranger und in der heutigen Jugendforschung
/A fiatalok képének ábrázolása Eduard Spranger ifjúságpszichológiájában és korunk ifjúságkutatásában/
München, 1967. 400 p.
- 50./ Belinevá, L.: Az óvodai nevelés néhány problémájáról.
Socialistická Škola, 1974-75. No 1. 17-23 p.
- 51./ Benesik István: A népfremszervezés és az ifjúság.
Ifjúságkommunista, 1974. 5. sz. 24-25 p.
- 52./ Benkő Á.: Mathilde Niel: Az ifjúság válsága.
Valóság, 1968/1. 102-103 p.
- 53./ Beny, Arcaten: A felszabadult ember. A korszerű szakszervezeti mozgalmak feladatai. Szakszervezeti Szemle I. 1972. 1. 63-66 p.
- 54./ Berger, H.: Személyiségfejlődés az iskolai közösségben.
Pädagogik, 1974. No 9. 828-840 p.
- 55./ Berger, H.: A szocialista közösség és a szocialista személyiség dialektikus egységének kialakítása a politikailag szervezett tanulóközösségben.
MTA PKCS Dok/250. 34 p.
- 56./ Bergstraesser, A.: Politik in Wissenschaft und Bildung.
/Politika a tudományban és képzésben/
Freiburg, 1966. Br. Rembach, 351 p.
- 57./ Bernáth József: A permanens művelődés iskolai megalapozásának néhány kérdése. Bp. 1974. Kandidátusi értekezés. Kézirat. 218+65 p.
- 58./ Bernolák Éva: Egy vallásszociológiai vizsgálat anyagából. Magyar Pädagogia, 1972. 4.sz. 443-454 p.
- 59./ Berlinguer, G.: Originalita e contraddizioni nel movimento studentesco
/A diákmozgalom eredeti vonásai és ellentmondásai./
Rinascita, 1970. V. 8. 3-7 p.
- 60./ Bertram, B.: A szakmunkástanulók és ifjúság munkakörébe és szakmai beállítódásának néhány problémája. /Einige Probleme der Arbeits- und Berufseinstellungen bei Lehrlingen und jungen Facharbeitern./
Jugendforschung, 1969. No. 12. 47-61 p.

- 61./ Beszkina, R.M. - Topaler, E.Sz: Az iskolai munka tapasztalatai a tanulók társadalmi aktivitásával kapcsolatban. Szovjetszkaja Pedagogika, 1974. No 11. 77-84 p.
- 62./ Biró Viktorné: Az általános iskolai IV. o. tanulók erkölcsi tudatosságának vizsgálata és alakíthatósága az oktató-nevelő munka során. 1971. Kandidátusi értekezés. Kézirat. 335 p.
- 63./ Bisky, L.: Az ifjúság és a tömegkommunikációs eszközök. /Jugend un Massenkommunikationsmittel./ = Handbuch der Jugendforschung. Berlin. 1969. 362-385 p.
- 64./ Bisky, Lothar - Friedrich, Walter: Massenkommunikation und Jugend. Berlin, 1971. Deutscher Verl. d. Wissenschaften. 224 p.
- 65./ Boelamer, J.: Der Mensch ohne Ich. Basel - Wien, 1962.
- 66./ Bognár László: A fiatalok bekapcsolódása a társadalmi munkamegosztásba c. kötet recenziója. Szociológia, 1973. 1.sz. 148-150 p.
- 67./ Bojti Ander - Lakatos Józsefné: Vállalati szakszervezeti vezető testületek kézikönyve. Budapest, 1971. Táncsics Kiadó 294 p. /A szakszervezeti aktivitsták kézikönyve/
- 68./ Bóka József - Szóts Rudolf: Középiskolások életeszmenyei. Köznevelés, 1971. 19. sz. 37-41 p.
- 69./ Bóka László: Túrelmetlen ifjúság. Könyvek, gondok. 1966. Gondolat. 427 p.
- 70./ Borbély Gábor: Demokratizmus az iskolában - nagyobb aktivitás a közéletben. Ifjúsági Fórum, 1971. 9. sz. 9-10 p.
- 71./ Berrmann, R.: Ifjúság és szerelem. Budapest, 1967. Kossuth, 215 p.
- 72./ Bölcs István: "Hangadók" Pápán. Köznevelés, 1972. 18. sz. 3-4 p.
- 73./ Brezo, J.: Jouth and youth groups. /Ifjúság és ifjúsági csoportok/ London, 1970. Faber 247 p.
- 74./ Brichta, V.: Az erkölcsi-politikai nevelés problémái. Socialistická Skola. 1974-75. No 1. 10-14 p.

- 75./ Budai Rózsa: A közéletiség iskolája. A diákpár-
mentek küldöttei között.
Vas Népe, 1972. nov. 5. 3 p.
- 76./ Bueva, L.P.: A társadalmi tevékenység társadalmi
irányítása és a személyiség alakítása.
/Obscsesztvennoe upravlenie szocialnoj
dejatelnosztju i formirovanie licznosztj./
Szovjetszkaja Pedagogika 1970. No.6.
20-31 p.
- 77./ Buhalov, J. - Jakuba, J.: Obsevsztvennaja aktivnosztj, jejo
szogyer. Zsannije ikritevii. /A társadal-
mi aktivitás, tartalma és kritériumai./
Filoszofszkije nauki, 1968. 4.sz. 78-87 p.
- 78./ Bujanov, V.: Komszomol eszmei-politikai nevelő munká-
járól. Ifjukommunista, 1973. 10. sz.
10-12 p.
- 79./ Butler, D.: The Study of Political Behaviour.
London-Melbourne etc., 1970.
- 80./ Buza Márton: A munkásosztály vezető szerepének néhány
kérdése. Kossuth Könyvkiadó, 1966. 225 p.
- 81./ Cennigs, R. - Neimi, R.: Patteris of Political Learning.
In.: Harward Educational Review. 1968.
- 82./ Cenciper, A.B.: A tanulók közösségi helyzetének tanul-
mányozása. /Izucsenie polozsenija uczenika
v kollektive./ Szovjetszkaja Pedagogika.
1965. No 11. 57-64 p.
- 83./ Coleman, S.: Education and political development
/Oktatás és politikai fejlődés/
Princeton, 1965. 165 p.
- 84./ Coleman, S.: A serdülők társadalma. /The Adolescent
Society./ Sociologists at Work. /ed./
P.E. Hammond. New York, 1964. 184-211 p.
- 85./ Coppermann, E.: Problémes de la jeunesse. /Az ifjúság
problémái./ Rec.: M. Amiot, Sociologie
du Travail 10/1. 1968. jan.-márc.
107-108 p.
- 86./Curin, U.J.: A felsőosztályok erkölcsi-akarati akti-
vításának nevelése. Szovjetszkaja Peda-
gogika, 1974. IV. 3. 20 p.
- 87./ Cvekl, J.: Le facteur humain /Az emberi faktor./
Recherches internationales No. 55.
1966. 161-166 p.

- 88./ Cseh - Szembathy - Ferge: A szociológiai felvétel módszerei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1968. 430 p.
- 89./ Csoportlélektan. Szerk.: Pataki F. Budapest, 1970. Gondolat Kiadó, 413 p.
- 90./ Csőregyh Éva /szerk./: A nevelésszociológia műhelyéből /Ped. időszervi kérdései hazánkban/ Tankönyvkiadó, 1971. 95 p.
- 91./ Dach, R.: Az ifjúság helyzete és harca a fejlett tőkés országokban. In: Nemzetközi Szemle, 1973. 8-9 sz. 128-135 p.
- 92./ Dallos Nándor: A szakszervezet szerepe a dolgozók iskolai képzésében. Baranyai Művelődés, 1971. szept. 79-82 p.
- 93./ Damm, D.: Politikai oktatás középiskolásokkal folytatott csoportmunkában. Kísérleti javaslat. Deutsche Jugend 1974 No. 10. 465-471 p.
- 94./ Daróczy Sándor: Világnézeti nevelésünk és a vallás. Világosság, 1968/4. 207-214 p.
- 95./ Daróczy Sándor: A közvélemény állapota középiskolai kollégiumi tanulóknál. Pedagógiai Szemle, 1968/7-8. 632-647 p.
- 96./ Daróczy Sándor: Az eszmei - politikai közvélemény vizsgálata és formálásának néhány kérdése a középiskolák kollégiumokban. 1969. Kandidátusi értekezés. Kézirat. 365 p.
- 97./ Daróczy Sándor: A középiskolások társadalmi-politikai ismereteiről. Pártélet 1971. 11. sz. 55-59 p.
- 98./ Daróczy Sándor: Felmérés a középiskolák körüli tanulóifjúság világnézeti, politikai, erkölcsi állapotáról. Részanyag. MTA PKCS Dok/170. 213 p.
- 99./ Daróczy Sándor: Társadalmi-politikai nevelés középiskolák kerében. Bp. 1973. Akadémiai K. 420 p.
- 100./ Daróczy Sándor - Szvéték Sándor: A középiskolák körüli tanulóifjúság világnézeti, eszmei-politikai arculatának fontosabb vonásai. /Helyzettanulmány "A tanulóifjúság szocializációja és értékerientációja" c. témacsoport kutatásához / MTA PKCS Dok. 1974. 71 p.

- 101./ Dawson, R.E. - Prewitt, K.: Political socialization.
Little Brown, Boston, 1969. 216 p.
- 102./ Debreceeni Tibor: Alkotó közösséget. Bp. KISZ Élet,
1973. 10. sz. 38-41 p.
- 103./ Diákéletmód Budapesten. /A vizsgálatot irányította
Gazsó Ferenc - Pataki Ferenc/ Budapest,
1969. Főv. Tanács VB. Oktatási Főoszt.
Szakfelügyeleti és Továbbképzési Int.
168 p.
- 104./ Diákmozgalmak Nyugaton. Cikk, beszédek, dokumentumok.
Budapest, 1969. Kossuth K. 229 p.
- 105./ Diósi P.: Kontaktusteremtés, tervszerűség, demok-
ratizmus ifjúsági klubokban. 1974.
/KISZ KB Ifjúságkutató Csoport Közl. 4./
57 p.
- 106./ Dobos Gyula: Diákok a közéletben. Iskolai demokratizmus.
Tolna megyei Népujság, 1972. okt. 5.
7 p.
- 107./ Dokumentum-gyűjtemény. "Az ifjúsági mozgalom nevelőmunkája"
kollégiumhoz. Bp. 1962. Ifjúsági Lap-
kiadó. 244 p.
- 108./ Dorst, W.: Einige aktuelle pädagogische Probleme
der Einstellungserziehung. In: A beál-
lítóidő időszerű kérdései. Debrecen 1973.
18-37 p.
- 109./ Drobnyickij, O.G.: A szellemi értékek világa. Kossuth Kiadó,
Budapest, 1970.
- 110./ Drucker Tibor: Nyugati ifjúsági szervezetek - magyar
szemmel. Bp. KISZ Élet. 1971. 7-8 sz.
77-79 p.
- 111./ /Dvornokov/ Dvornikov, /Eugenij/ Jevgenyij: Milyen a mai
szovjet diák? Ifjukommunista, 1971.
10 sz. 26-27 p.
- 112./ Duró - Kelemen - Radnai: Fejlődés és neveléslélektan.
Tankönyvkiadó 1965. 244 p.
- 113./ Egységes Rendtartás a szakmunkás-képző iskolák és az
önálló szakmunkás tanuló kollégiumok
számára. 1973. 243 p.
- 114./ Elasar, D.: The American Partnership, Chicago, 1962.
118 p.

- 115./ Elekes L.: Történelmi ismeret, szocialista tudat.
Bp. 1968. 216 p.
- 116./ Erdei Ferenc - Huszár Tibor: Beszélgetés Leninről, Adyról,
Bartókról 1970-ben.
Valóság, 1974. 4. sz. 3-9 p.
- 117./ Erdős Endre: A kísérletről - mindenkinek. /A vegyes
életkorú KISZ alapszervezetek munkájának
egyéves tapasztalatairól./
Bp. KISZ Élet, 1971. 7-8. sz. 63-66 p.
- 118./ Erdős Ferenc: Pszichikum és személyiség. /Reflexiók
Lucien Séve "Marxizmus és személyiség-
elmélet" c. könyvéről/
Magyar Filozófiai Szemle XVI évf.
1972/3-4. 483-492 p.
- 119./ Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémiai Kiadó, 1972. 1550 p.
- 120./ Faragó Jenő: Fiatalok vallomásai világnézetéről, er-
kölcéről.
Budapest, 1968. Kossuth Kiadó, 266 p.
- 121./ Farkas Endre: Szabadság és egyéniség, Budapest, 1968.
Kossuth Kiadó, 257 p.
- 122./ Faragó Jenő: Demokrácia és közéletiség. Népszabadság,
XXXII. évf. 201 sz. 1974. aug. 29. 8 p.
- 123./ Farkas Endre: A kommunista létforma erkölcsi sajátos-
ságai. Résztanulmány. MTA PKCS D/1416.
1974. 21 p.
- 124./ Faust, H.: Az ismeretszerzés, a képességfejlesztés
és a meggyőződés kialakításának egysége.
Pädagogik, 1970. No 7. 17 p.
- 125./ Fazekas Sándor: A középiskolás tanulók aktivitásra, ön-
tevékenységre, önállóságra nevelésének
tapasztalatai. /Tanulmány./ MTA PKCS
Dok/1221. 1974. 21 p.
- 126./ Fáy László: Több önállóságot! Elsős középiskolások.
Bp-i KISZ Élet. 1972. 2. sz. 38-39 p.
- 127./ Fehér Béla: A forradalmiságról az iskolapadban.
Ceglédi fiatalok vitája. Pest megyei
Hírlap, 1974. márc. 29. 3 p.
- 128./ Fekete D.: Az ifjúság eszmei orientációja és a ne-
velőmunka feladatai. Debrecen, 1974.
MTA PKCS D/1614. 35 p.

- 129./ Felkai Lórántné: A középiskolai ifjúsági mozgalom és az osztályfőnöki nevelőmunka összefüggései. MTA PKCS Dok/487. 1973. 26 p.
- 130./ Ferge Zsuzsa: Társadalmunk rétegződése. Elvek és tények. Budapest 1969. Közgazdasági és Jogi Kiadó. 347 p.
- 131./ A fiatalok bekacsolódása a társadalmi munkamegosztásba. Társadalom-statisztikai közlemények, 1971. Központi Statisztikai Hivatal kiadása.
- 132./ Ferge Zsuzsa: A társadalmi struktúra és az iskolarendszer összefüggései. Köznevelés, 1972. 17. sz. 13 p.
- 133./ Ferruccio, Deva: Az aktív iskolán túl. Scuola e Città 1974. No 2. 51-60 p.
- 134./ Fischer, E.: A fiatal nemzedék problémái. Budapest, 1964. Gondolat 255 p.
- 135./ Fomenko, N.: Újabb előrelépés a társadalmi nevelésben. Szovjetszkaja Pedagogika. 1974. No. 3. 14 p.
- 136./ Foner, Anne: Kor szerinti rétegződés és életkori konfliktus a politikai életben. American Sociological Review 1974. No 2. 187-196 p.
- 137./ Förster, P. - Hennig, W.: Ifjúság és szabadidő. /Jugend und Freizeit./ Handbuch der Jugendforschung. Berlin. 1969. 323-345 p.
- 138./ Franz, K.: A tanulók társadalmi felelősségre nevelése. Pedagogik 1974. No. 8. 735-743 p.
- 139./ Friedrich, W.: Jugend heute. Theoretische Probleme, empirische Daten, pädagogische Konsequenzen /Az ifjúság ma. Elméleti kérdések, tapasztalati tényezők, pedagógiai következtetések/ Berlin, 1966. Dtsch. Verl. d. Wissensch., 200 p.
- 140./ Friedrich, W.: Az ifjúság nevelésének alapelvei. /Grundsätze der Jugend-erziehung./ Handbuch der Jugendforschung. Berlin. 1969. 427-440 p.
- 141./ Friedrich, W.: Zu theoretischen Problemen der marxistischen Jugendforschung. /A marxista ifjúságkutatás elméleti problémái./ Jugendforschung, 1969. No. 7. 23-60 p.

- 142./ Friedrich, W. - Schmidt, G.: A fiatalok ítélőalkotásának vizsgálata. /Experiment zur Urteilsbildung von Jugendlichen./ Jugendforschung. 1969. No 12. 31-46 p.
- 143./ Friedrich, W.: Az ifjúság fejlődési és nevelési törvényszerűségeit vizsgáló kutatás néhány módszertani problémája. /Einige methodologische Probleme bei der Erforschung von Gesetzmäßigkeiten der Entwicklung und Erziehung der Jugend/ Jugendforschung, 1970. No. 14. 33-47 p.
- 144./ Friedrich, W.: Az NDK ifjúságkutatásának társadalmi célkitűzése és módszertani problémái. /Zur gesellschaftlichen Zielstellung und zu methodologischen Problemen der marxistisch-leninistischen Jugendforschung in der DDR./ Jugendforschung in der DDR. 1973. No. 1. 5-21. p.
- 145./ Fukász György: A munka filozófiája. Kossuth Könyvkiadó, 1965. 552 p.
- 146./ Gal, R.: Hol tart a pedagógia? Gondolat Kiadó, 1967. 183 p.
- 147./ Gazsó Ferenc: Az ifjúsági kérdések kutatásának országos közléptévu /1973-1975/ programja. Társad. tud. Közlem. 1973. 1/2 sz. 1957-162 p.
- 148./ Gál Andrásné: Társadalmi aktivitásra való felkészítés az általános iskola felső tagozatán. Kandidátusi értekezés. 1972. Kézirat 318 p.
- 149./ Gálné, Nagy Olga: A közösségi viszonyok szabályozása - a közösségi aktivitás fejlődése. Pedagógiai Szemle, 1974. 7-8. sz. 618-624 p.
- 150./ Gál László: A szakszervezetek és a munkásifjúság. Pártépítés, 1973. 7. sz. 9-14 p.
- 151./ Garay László: Személyiségdinamika és társadalmi lét. Budapest, 1969. 231 p.
- 152./ Gáspár János - Jusztinger János: Korszerű /ifjúsági/ klubéletet! Baranyai Művelődés 1971. 1.sz. 44-49 p.
- 153./ Gáspár László: Hogyan neveljünk? - A párhuzamos hatás. Pedagógiai Szemle 1971. 6. sz. 524-530 p.

- 154./ Gáspár László: Az ősztársadalmi gyakorlat és a nevelés összefüggései. Pedagógiai Szemle, 1973. 7-8. sz. 765-776 p.
- 155./ Gáspárné, Zauner Éva: Pedagógiai, pszichológiai módszer a személyiség megismerésére. Bp. 1971. MTA KESz /Kandidátusi értekezés tézisei/ 16 p.
- 156./ Gáspár Sándor: Szakszervezetek a szocializmusért, Bp. 1970. Tánács Kiadó. 475 p.
- 157./ Gáspár Sándor: Interju. a szakszervezeti mozgalom előtt álló feladatokról. Riporter: Sánta Ilona. Társadalmi Szemle 26. 1971. 5. 12-19 p.
- 158./ Gennings, M., Niemi, R.: Patterns of Political Learning. In: "Harvard Educational Review" 1968. No. 31.
- 159./ Gerő Zsoltné - Papp István: A szakszervezeti könyvtárak kézikönyve. 2. átdolgozott bővített kiadás. Bp. 1971. Tánács Kiadó, 405 p.
- 160./ Gerő Zsoltné: A szakszervezeti könyvtárak helyzete és propagandamunkája. Bp. 1971. Szakszervezeti Elméleti Kutató Intézet. 60 p.
- 161./ Gerth, I. - Meder, Fr.: Zur politisch-ideologischen Erziehung und geistigen Manipulierung der Schuljugend im staatsbürgerkundlichen Unterricht einiger kapitalistischer Länder. In: Vergleichender Pädagogik, 1970. 66-92 p.
- 162./ Gombár József: Igényesebben és megalapozottabban. Ifjukkommunista, 1971. 12. sz. 24-25 p.
- 163./ Gombár József: Az ifjúsági mozgalom - a mozgalom ifjúsága. Társadalmi Szemle, 1973. 5. sz. 54-60 p.
- 164./ Gosztonyi János: Nevelni csak meggyőződéssel, hittel, hozzáértéssel lehet. Köznevelés, 27. 1971. 12-14 p.
- 165./ Gosztonyi János: Van miben hinni ma is. Beszélgetés az ifjúságról. Bedecs Éva beszélget-sal Ifjúsági Fórum, 1972. 5. sz. 22-23 p.

- 166./ Gottschalch, W.: Bedingungen und Chancen politischer Sozialisation. Frankfurt am Main 1972. 136 p.
- 167./ Gramsci, A.: Marxizmus, kultúra, művészet. Kossuth Kiadó, Budapest, 1965.
- 168./ Greenstein, F.: Revolution Leader, Children's Image of Political Authority. 960 p.
- 169./ Guilford, J. P.: Az alkotó készséget segítő és hátráltató tényezők. /Factors that Aid and Hinder Creativity. /TCR, 1962. No. 5. 380-393 p.
- 170./ Gurova, R.G. A konkrét szociálpedagógiai kutatások kérdéséhez. /K Voproszu o konkretnyh szocial' nopedagogicseszkah isszledovanijah./ Szovjetszkaja Pedagogika, 1966. No. 2. 62-71 p.
- 171./ Guevara, E. Ch.: Was heisst ein junger kommunist sein? Darmstadt, 1966. Melzer Verlag, 108 p.
- 172./ Hancsin, V.Sz.: A tanulók társadalmi és munka-aktivitására vonatkozó sztandardizált jellemzés módszertana. Szovjetszkaja Pedagogika, 1974. No. 7. 61-73. p.
- 173./ Halay T. - Módra L.: Az ifjúsággal foglalkozó hazai kutatások megszervezése. Társadalomtudományi Közlemények. 1971/2. 91-94. p.
- 174./ Halai Tibor - Módra László: Tudományos kutatások az ifjúságról. Társadalmi Szemle, 1971. 12 sz. 91-94 p.
- 175./ Hargreaves, D.H.: Társadalmi kapcsolatok egy angol középiskolában. /Social Relations in a Secondary School/ Two Subcultures, London 1968. 206 p.
- 176./ Harsányi István: Az iskolai nevelés pszichológus szemmel. Tankönyvkiadó, 1972.
- 177./ Harsányi István: A tanulók megismerése, Tankönyvkiadó 1971. 95 p.
- 178./ Harsányi Iván - Varga Dénesné /szerk./: Olvasókönyv a világnézetünk alapjai tantárgy tanulmányozásához. Bp. 1972. 208 p.
- 179./ Harsányi Iván - Varga Dénesné - Zrinszky László: Világnézetünk alapjai. Bp. 1972. 139 p.

- 180./ Hausten, H.J.: Szocialista életmód és személyiség. A szocialista személyiség gyermek- és serdülőkori fejlesztésének elméletével foglalkozó kutatócsoport 7. ülése. Sozialistische Lebensweise und Entwicklung der Persönlichkeit./ Pädagogik, 1972, No. 8. 749-752 p.
- 181./ Havas Ottóné /szerk/: Serdülőkről. Tankönyvkiadó, 1970. 219 p.
- 182./ Hennig, E.: Programkövetelmények a marxista-leninista társadalomkutatásban alkalmazott mérési eljárások kidolgozásában. /Programmatische Anforderungen zur Entwicklung metrischer Verfahren in der marxistisch-leninistischen Sozialforschung./ Jugendforschung in der DDR, 1973. No 1. 22-34 p.
- 183./ Hennig, L.: A fiatalok érdeklődési strukturái. Jugendforschung. 1968. No. 5. 19-33 p.
- 184./ Hérics Lajosné: Közéletiségre nevelés a KISZ szervezetben. MTA PKCS 1972. D/22. 18 p.
- 185./ Hérics Lajosné: 14-18 éves középiskolás fiatalok személyiségtypusai a mozgalmi aktivitás alapján. MTA PKCS 1973. D/548. 22 p.
- 186./ Hermann, A. - Stolz, H.: Az internacionalista-hazafias nevelés lényege és lehetőségei. Pädagogik, 1974. No 9. 818-827 p.
- 187./ Hermann Alice: Szovjet és amerikai gyermekek erkölcsi szintje egy amerikai vizsgálat tükrében. Pedagógiai Szemle 1970. 2. sz. 171-174 p.
- 188./ Hess, R., Tornby, I.: The Development of Political Attitudes in children. New York, 1968. 615. p.
- 189./ Hevér László: Közös tervezés, egységes cselekvés. Ifjukommunista, 1973. 2. sz. 36-37 p.
- 190./ Hidy Péter: Az ifjúsági klub. Módszertani utmutató. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1974. 64 p.
- 191./ Hiebsch, H. - Voorweg, M.: Bevezetés a marxista szociálpszichológiába. Kossuth Kiadó, 1967.
- 192./ Hiebsch, Hans: Sozialpsychologische Grundlagen der Persönlichkeitsforschung. Berlin, 1966. D.V. der W. 159 p.

- 193./ Hodzsaeva, I. Z.: A tanulóiifjúság politikai szocializálásának elmélete és gyakorlata az USA-ban. /O teorii i praktike politiceszkov szocializacii skol'noj molodezsi v SZSA;/ Szovjetszkaja Pedagogika, 1974. No 3. 127-133 p.
- 194./ Hoffmann, H.G.: Nationalismus und Konvergenztheorie in der westdeutschen Pedagogie. /Nacionalizmus és konvergenciaelmélet a nyugatnémet pedagógiában/ Einheit, 1969/11. 1115-1126 p.
- 195./ Hollstein, W.: Der Untergrund zur Sociologie jugendlicher Protestbewegungen. Neuwied, 1969. Luchterhand. 180 p.
- 196./ Horváth L.: Az osztályközösségek rétegződésének néhány problémája az általános iskola felső tagozatában /Ped. Közl. 2./ Tankönyvkiadó, 1966. 117 p.
- 197./ Horváth Lajos: Az erkölcsi követelmények érvényesítése a 10-14 éves tanulók közösségi tevékenységében. /Tanulmányok a neveléstudomány köréből, 1967./ Bp. 1968. Akadémiai K. 127-158 p.
- 198./ Horváth Lajos: A közösségi tevékenység erkölcsformáló hatásának biztosítása a 10-14 éves tanulók nevelése folyamán. MTA PKCS D/4740.
- 199./ Horváth Lajos: Közéletiségre és felelősségre nevelés az általános iskola felső tagozatában. Kut. tanulmányvázlat, 9 p. + mell. MTA PKCS 1974. D/1482.
- 200./ Horváth László Gábor: Új módszerek a személyiség megismerésére. Akadémiai Kiadó, 1971. 250 p.
- 201./ Horváth Rózsa: Ez is közösségi nevelés! Tanító, 1972. 11. sz. 17 p.
- 202./ Hunyady Györgyné: A közösségi helyzet és a kollektívizmus összefüggéseinek kísérleti vizsgálata. Pedagógiai Szemle, 1972. 10. sz. 856-880 p.
- 203./ Hunyady Györgyné: Az osztályközösség szerkezete és a közösségi beállítódás összefüggése. Kandidátusi értekezés. Kézirat 1974. 407 p.
- 204./ Hunyady Györgyné: Kollektivitás az általános iskolában. Akadémiai Kiadó. Sajtó alatt.

- 205./ Husen, T.: Az iskola az ezredfordulón. Tankönyvkiadó, 1972. 143 p.
- 206./ Husen, T.: Intelligencia, érvényesülési lehetőség és sikeres életpálya /Ability, Opportunity and Career./ Educational Research, 1968. No. 3. 170-184 p.
- 207./ Ifjúság - Közélet - Politika. Kézirat. MTA Állam- és Jogtudományi Intézete, Budapest, 1975. 352 p.
- 208./ Az ifjúság problémáinak pedagógiai-pszichológiai megközelítése. Pedagógiai Szemle 1967/7-8. 711-714 p. /B.P./
- 209./ Az ifjúsági kérdések kutatásának országos középtávu /1973-1975/ programja. MTA PKCS dok.
- 210./ Ifjúsági vita az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézetben. 1969. febr. 26-án. Jegyzőkönyv, 141 p.
- 211./ Ifjúságkutatás. Szerk. Illés Lajosné. /A pedagógia időszerű kérdései külföldön c. sorozat/ Budapest, 1969. Tankönyvkiadó, 83 p.
- 212./ Ifjúságszociológia. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest 1969. 374 p.
- 213./ Az ifjúságpolitika új vonásai. Pedagógiai Szemle 1970/7-8. 577-580 p.
- 214./ Ifjúságpolitikai dokumentumok. 1. kötet. Ifjúsági Lapkiadó. 1971. 234 p.
- 215./ Huszár, T. - Sükösd M.: Ifjúságszociológia. /Összeáll. vál. bev. - Ford. Félix Pál, Forintos György, Józsa Péter/ Budapest, 1969. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 373 p.
- 216./ Huszár Tibor: Erkölc és társadalom. Gondolat Kiadó, Budapest, 1968. 305 p.
- 217./ Illés L-né - Juhász Gy.: Adalékok az ifjúságkutatáshoz. /14-24 évesek/ Budapest, 1969. Nemzetközi Oktatásügy 9. 144 p.
- 218./ Az információtól a közéletig. Kossuth Könyvkiadó, 1973. 212 p.
- 219./ Inglehart, R.: The new Europeans: inward or outwardlooking? /Az új európai nemzedék: befelé vagy kifelé tekintés/ International Organization, 1970/1.

- 220./ Az iskola az ideológiai munka fontos területe. OPKM. D/3429.
- 221./ Az iskolai élet demokratizmusa. Országos Pedagógiai Intézet. Budapest, 1972. Kézirat. 16.o.
- 222./ Az iskolai társadalomtudományi képzés korszerűsítésének problémái. /MTA Elnökségi Közoktatási Bizottság Társadalomtudományi Albizottsága. Tájékoztató jellegű összefoglaló/ 1974. MTA PKCS Dok./ D/1329. 119 p.
- 223./ Iskolavezetés. I-III. kötet. Magyar Pedagógiai Társaság. 1970. Budapest. 300 p.
- 224./ Itelszon, L.B.: Matematikai és kibernetikai módszerek a pedagógiában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969. 300 p.
- 225./ Jancsó Béla:/1578/ Irodalom és közélet. Bukarest, 1973. Kritérium. 348. p.
- 226./ Jakobszon, P.: A személyiség nevelésének pszichológiai problémái. Narodnoe Obrazovanie, 1973. No 9. 49 p.
- 227./ Jander, M., Wunderlich, W.: Az iskolán kívüli politikai képzés/információ az információról vagy információ az érdekekről. Deutsche Jugend, 1974. No 12. 553-558 p.
- 228./ Jascsenko, M.M.: Az iskolai komszomol és a család közös tevékenységének aktivizációs problémái a felsőtagozatosok nevelésében. Szovjetszkaja Pedagogika, 1974. No. 7. 19-27 p.
- 229./ Jelentés az ifjúság ról./Raport sur la jeunesse./ UNESCO, Conférence Générale, quinzième session, 15.o/15. 1968. Paris, 34 p.
- 230./ Jelentés a KISZ 1974-75-ös akcióprogramjának teljesítéséről. Kézirat. KISZ KB Irattára. 1975. 32 p.
- 231./ Jugend in der modernen Gesellschaft. /Az ifjúság a modern társadalomban./ Köln, 1965. Kiepenheuer und Witsch. 564 p.
- 232./ Die Jugendfrage - eine erzieherische Aufgabe. Hrsg. v. Hermann Röhrs, Frankfurt/M. 1965. Akademische Verl. VII. 444 p.

- 233./ A Jugoszláv Ifjúsági Szövetség értekezletéről.
Magyar Szó, 1972. Jun.30. No.178. 5 p.
- 234./ A Jugoszláv Kommunista Szövetség harca az ifjú nemzedék szocialista beállítottságáért és aktív részvételéért az önzorgatásu szocialista társadalom fejlesztésében. /Borba Saveza komunista za socijalisticku usmjerenost i aktivno sudjelovanje mlade generacije u razvoju samoupravnog socijalistickog društva./Borba, 1972. No 339. mell. 1-8 p.
- 235./ Juhász Ferenc: A motiváció szerepe a nevelésben. ELTE Neveléstudományi Tanszékének kiadványai. Tankönyvkiadó 1969. 58 p.
- 236./ Juhász Sándor: Annotált bibliográfia 180 szakcikk alapján a 14-18 éves korosztály közéleti aktivitásáról. MTA PKCS D/542. 126 p.
- 237./ Kádár István - Kerekes Györgyné: A munkásműveltség és a szakszervezetek. Bp. 1972. Táncsics Kiadó, 88 p.
- 238./ Kahuda, F.: A nevelésszociológia jelentősége a pedagógiában. /Vyznam pedagogické sociologie pro pedagogiku./ Socialistická Skola 1968/69. No 2. mell. 11-16 p.
- 239./ Kairev - Gonesarov - Jeszipov - Zankov: Pedagógia. Tankönyvkiadó, 1960. 555 p.
- 240./ Kalinin, M.I.: A kommunista nevelésről, Szikra Bp. 1949. 287 p.
- 241./ Kalmár György : Az ifjúság politikai beilleszkedése. Társadalmi szemle 1973. 5. sz. 60-68 p.
- 242./ Kardos Lajos: Általános pszichológia, Tankönyvkiadó, 1964. 282 p.
- 243./ Kárpáti Tamás: A szakszervezeti információ jelentősége és gyakorlata. Bp. 1972. Táncsics Kiadó, 101 p.
- 244./ Kassai Kelemen János: Ifjúság és ifjúságszociológia. Tiszatáj, 1971. 1.sz. 59-63 p.
- 245./ Katona K.: Adalékok az fiatalság problémáihoz. Pedagógiai Szemle, 1966/3. 197-212 p.
- 246./ Katona K.: Ifjúságunk problémái. Budapest, 1967. Gondolat, 206 p.

- 247./ Katona, K.: Ifjúságunk problémái. Társadalmi Szemle, 1968/3. 104-107 p.
- 248./ Keniston, K.: Young radicals notes on committed Youth. /Ifju radikálisok. Megjegyzések az elkötelezett ifjúságról/ New York, 1968. Brace and World. 368 p.
- 249./ Kerekes Györgyné: A szakszervezeti művelődési otthonok látogatóiról. Szakszervezeti Szemle, 2. 1973. 2. 103-105 p.
- 250./ Király István: A mindennapok forradalmisága. Kortárs, 1973. 11. sz. 1791-1808 p.
- 251./ Kircsi K.: A közösség fejlődése, formálódása egy vegyes életkorú KISZ alapszervezetben. Az alapszervezet közösséggé formálódásának addigi története, az első éves új KISZ-tagok beilleszkedésének jellemzői. MTA PKCS Dók/1517. 16 p.
- 252./ Kisfaludi Sándor: Közéleti nevelés. Magyar Hírlap, 1971. aug. 15. 12 p.
- 253./ Kisváradai Éva: A közéletiségre nevelés. Köznevelés, 1972. 7. sz. 15-17 p.
- 254./ Dr. Kiss Artur: Marxizmus és demokrácia. Kossuth Könyvkiadó, 1973. 345 p.
- 255./ Kislexikon. Akadémia kiadó, 1968. 941 p.
- 256./ A KISZ szervezeti szabályzata. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1971. 24 p.
- 257./ KISZ vezetők országos agitációs és propaganda tanácskozása, 1972. január 26. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, 1972. 56 p.
- 258./ KISZ KB 1974. április 17-i határozata. BP.1974.Ifj.Lapkiadó 20 p.
- 259./ Klimpel, P.: A szocialista személyiség pedagógiai vizsgálata /Zu pädagogischen Untersuchungen der sozialistischen Persönlichkeit./ Pädagogik, 1972. No 7. 632-640 p.
- 260./ Knieschewski, E.: Fiatalok rétegspecifikus reakciómódja az ifjúsági munka programkinálatára. Deutsche Jugend, 1974. No 9. 395-407 p.

- 261./ Kohlmayer Ádám: Politizálás, önszervezés, hagyományteremtés. Ifjulkommunista, 1974. 3. sz. 50-51 p.
- 262./ Komlósi Sándor: A családi nevelés értékközvetítő szerepe. In: II. Nemzetközi Neveléstudományi Munkásértekezlet. Balatonfüred-Zánka, 1976. 4. K. Közösség-személyiségprogram, szocialista életmód, az ifjúság mozgalmi tevékenysége, 34-47 p.
- 263./ Kondratyuk, A.P.: Önnevelés és közösség. Nesztnyik Vüszsej Skoli, 1974. No 6. 59-61 p.
- 264./ A Kommunista Ifjúsági Szövetség KB határozatai, irányelvei az ifjúság szövetségi tevékenységéről, feladatairól. 1966-68. Budapest, 1970. Ifjúsági Lapkiadó, 321 p.
- 265./ Ken, I.Sz.: Az Én a társadalomban. Budapest, 1969. Kossuth Könyvkiadó, 292 p.
- 266./ Korunk Ifjúsága, Budapest, 1969. Ifjúsági Lapkiadó, 205 p.
- 267./ Kossakowski, A.: A társadalmi magatartás normái interiorizálásának alapvető összetevői. /Grundlegende Komponente der Interiorisation von Normen des Sozialverhaltens/ Pädagogik, 1968. No 1. 2-16 p.
- 268./ Kossakowski, A.: A szocialista magatartási tulajdonságok kialakításának lélektani problémái. /Psychologische Probleme der Entwicklung sozialistischer Verhaltenseigenschaften/ Pädagogik, 1969. No 9. 868-881.p.
- 269./ Kossakowski, A.: A 15-18 éves fiatalok személyiséglélektana. /Zur Psychologie der Persönlichkeiten älterer Schüler./ Pädagogik, 1971. No 10. 923-939 p.
- 270./ Kossakowski, A.: A szocialista személyiség lélektani kutatása. /Zur psychologischen Erforschung der sozialistischen Persönlichkeit./ Pädagogik, 1972. No 7. 621-628. p.
- 271./ Koszonerskin, I.M.: - Kolesznyikov, Jn.Sz. - Iszejko.A.V.: Az ifjúság középfokú oktatáshoz való viszonyának szociálpedagógiai aspektusai. Szovjetszkaja Pedagogika, 1974. No 9. 55-60 p.
- 272./ Kosztics Szilárdné: A középiskolás KISZ-fiatalok eszméipolitikai beállítódása. MTA PKCS. D/486. 34 p.

- 273./ Kovaljov, S.G.: Személyiséglélektan. Tankönyvkiadó, Budapest, 1972. 500 p.
- 274./ Kovács András: Egy film forrásvidéke. /A pedagógiai időszerű kérdései hazánkban/ Bp, 1972. Tankönyvkiadó, 28. sz. kötete. 133 p.
- 275./ Kovács József: A szakszervezetek és az ifjúság Bp. 1972. Táncsics Kiadó, 117 p.
- 276./ Kozma Tamás: Hátrányos helyzetű tanulók falun. Kandidátusi disszertáció. Kézirat, 1973. 425 p.
- 277./ Köpeczi B.: Reform vagy forradalom? Diákság, egyetem, társadalom Nyugat-Európában. Budapest, 1970. Kozmosz. 278 p.
- 278./ A középiskolai tanulók tervszerű nevelésének programja. Tankönyvkiadó, 1965. 139 p.
- 279./ Közoktatásunk helyzete. /Elméleti munkaközösség tanulmánya/ Kézirat, 1972. 196 p.
- 280./ Kraszkovszkaja, V.K.: A felsőosztályos tanulók politikai neveltségi szintje tanulmányozásának néhány módszeréről. NII obsej pedagogiki APN SzSzsZR Otgyel naucsno-pedagogicseszkoi informacii i propagandü. Voproszi metodologii i metodiki konkretnüh pedagogicseszkoih isszledovannij. Moszkva, 1972. 9. kiadás, 35-45 p.
- 281./ Krupszkaja, N.K.: A szocialista iskoláról /összeállította: Kóte Sándor/ Tankönyvkiadó, 1962. 230 p.
- 282./ Krupszkaja, N.K.: A gyerekek és fiatalok társadalmi és politikai aktivitásra neveléséről. Szovjetszkaja Pedagogika, 1965. No 12. 94-112 p.
- 283./ Kucenko, T.A.: A tudásért folyó harc és a tanulók társadalmi-politikai tevékenységének megszervezése. /Ber' ba za znaniya i organizacija obszesztvennepoliticseszkoi dejaktel' noszti skol' nikov/ Szovjetszkaja Pedagogika, 1972. No 10. 20-28 p.

- 284./ Kulcsár, L.: Az ifjúság szociológiai, pedagógiai, pszichológiai problémái. /Bibliográfia/ MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont. Közlemények, 1970. aug. 28.
- 285./ Kurtzman, K.A.: Az alkotó tehetséggel rendelkező serdülők viszonya az iskolához, társadalmi helyzetük az osztályban és személyiségük néhány vonása. /A Study of School Attitudes, Peer Acceptance, and Personality of Creative Adolescents./ Ech 1967, No 3. 157-162 p.
- 286./ Kutatási módszerek az ifjúságszociológiában. Budapest, 1970. Ifjúsági Lapkiadó, 136 p.
- 287./ Laczkó András: Politikai tájékozottságról szerzett tapasztalatok egy tanulóközösségben. Szakmunkásnevelés, 1971. 1. sz. 5-6 p.
- 288./ Laurisztin, M.J.: A tömeginformáció tartalmi elemzésének módszertani kérdése. Voproszi Filozofii. 1974. No 6. 112-121 p.
- 289./ Lános János: Lenin a szocializmus szakszervezeteiről. Társadalmi Szemle, 1970. 10. 47-54 p.
- 290./ Lános János: Szakszervezetek Magyarországon, Bp. 1973. Kossuth Kiadó - Táncsics Kiadó, 140 p.
- 291./ Lenin: Az ifjúsági szövetségek feladatairól. Művei 31. kötet. Szikra kiadás, Bp. Ifjúsági Lapkiadó, 1964. 63 p.
- 292./ Lenin: Mi a teendő? Társadalmunk égető kérdései. Bp. 1948. Szikra, 224 p.
- 293./ Leroy, Roland: A kultúra napjainkban. Kossuth Kiadó, 1973.
- 294./ Le Vine, R.: Political Socialisation and Cultural Change. In: C. Geertz. Old Societies and New States. London 1963.
- 295./ Leontyev, A.N.: Tevékenység és személyiség, Voproszi Filozofii. 1974. No 5. 654-78 p.
- 296./ Lewin, A.: Egyén és csoport a kollektív nevelés rendszerében. In: A személyiség nevelése és a közösség. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1970.
- 297./ Liess, O.: Generations und Nachwuchs probleme in Südosteuropa. Bildungsreform und politische Erziehungsfragen in Vordergrund. /Nemzedéki és utánpótlás-problémák Délkelet-Európában. Előterben az oktatási reform és a politikai nevelés./ Mitteilungen der Südosteuropa-Gesellschaft, 1970/1. 40-46 p.

- 298./ Lick József: Az erkölcs: Kényszer vagy döntés. Kossuth Kiadó, 1970. 239 p.
- 299./ Lick József: A személyiség és a filozófia. Kossuth Könyvkiadó, 1969.
- 300./ Lick József: A személyiségelmélet néhány filozófiai problémája. Kézirat. Kandidátusi értekezés. Bp. 1967. 285 p.
- 301./ Lieskó György: A marxi munkafelfogás. Akadémia Kiadó, 1969. 123 p.
- 302./ A II. lipcsei ifjúságkutatás kollokvium. /1969. május 29-31./ Jugendforschung, 1970. No 13. 7-15. 23-33., 51-79 p.
- 303./ Litavska, M. - Karnasova, M: Hogyan neveljük a diákságot a szocialista hazafiságra, proletár-internacionalizmusra és békeharcra? MTA PKCS D/1311. 26 p.
- 304./ Lukács György: Az esztétikum sajátosságai. Kossuth Könyvkiadó, 1971. 490 p.
- 305./ Magyar Értelmező Kéziszótár. Akadémia Kiadó, Budapest, 1972. 1550 p.
- 306./ MagyarNyelv Értelmező Szótára. IV. kötet. Akadémia Kiadó, Budapest. 1966. 511 p.
- 307./ Magyar Szakszervezetek Kongresszusa, 22. Budapest, 1971. május 4-8. A kivonatos jegyzőkönyve. Kiadta: SZOT, Budapest, 1971. Táncsics Kiadó, 99 p.
- 308./ A Magyar Szakszervezetek alapszabálya, Budapest, 1971. V.Sz.M. /soksz./ 22 p.
- 309./ A Magyar Szocialista Munkáspárt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. Budapest, 1970. Kossuth, 86 p.
- 310./ Makarenko: Művei I-II-III. kötet. Akadémiai kiadó, - Tankönyvkiadó. Budapest, + 3. kötet 1955-1956. 690, 442-471 p.
- 311./ Makarenko A.Sz.: Nevelésselméleti művei I-II. Budapest, Tankönyvkiadó, 1965. 504 p.
- 312./ Mamareadsvili: Analiz szornanyija v rabotah Marksza /A tudat elemzése Marx műveiben./ Voproszi Filozofii, 1968. 6 sz. 16-17 p.
- 313./ Manacorda, M.A.: Marx és a mai pedagógia. Tankönyvkiadó, 1973. 194 p.

- 314./ Manszurev, N.Sz.: Az ifjúság problémáinak kutatása a Szovjetunióban. /Isszledovanija problem molodezsi v SzSzsZR./ Szovjetszkaja Pedagogika, 1968. No 12. 84-94 p.
- 315./ Manszurev, N.Sz.: Az ifjúsági kollektívák és szervezetek vezetésének szociálpszichológiai problémái a Szovjetunióban. /Sozialpsychologische Probleme der Leitung von Jugendkollektiven und -organisationen./ Jugendforschung, 1970. No 13. 71-79 p.
- 316./ Marjenko, I.Sz.: A tanulók eszmei-politikai nevelésének metodikai kérdései. Szovjetszkaja Pedagogika, 1972.
- 317./ Maróthy László - Ferenc Győző: Kézikönyv a szakszervezeti művelődési intézmények munkájához. Bp. 1970. Táncsics Kiadó, 183 p. /Szakszervezeti Aktivisták Kézikönyve/
- 318./ Marx, K.: Gazdaságfilozófiai kéziratok 1844-ből. Kossuth Kiadó, Budapest, 1962. 248 p.
- 319./ Marx, K.: Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie /A politikai gazdaságtan kritikájának alapvonalai/ Dietz Verlag, Berlin, 1953. 387 p.
- 320./ Marx - Engels: A német ideológia. Szikra, Budapest, 1952. 164 p.
- 321./ Marx - Engels Művei 3. kötet, Budapest, Kossuth Kiadó, 1960. 607 p.
- 322./ Meeske, H.: A szocialista személyiségfejlesztés diagnosztikai szempontjai az osztályfőnök munkájában. MTA PKCS D/1256. 17 p.
- 323./ Meier, A.: A szocialista személyiség szociológiai kutatása. /Zur sozialistischen Erforschung der sozialistischen Persönlichkeit./ Pädagogik, 1972. No. 7. 615-620 p.
- 324./ Mencsinszkaja, N.: A személyiség aktivitásának pszichológiai problémái az oktatásban. Narodnoe Obrazovanie, 1974. No 3. 11p.
- 325./ Metz, G.: Elméleti és empirikus kezdeményezés speciális beállítottságok vizsgálatához, c. disszertációból.
1.fej.: A beállítottság problémájának elmélete;
3.fej.: A beállítottság és a nevelési stílus közötti kapcsolat;
6.fej.: Módszerkritika.
MTA PKCS D/1375. 103 p.

- 326./ Mezei Gyula: A tanulófiatalok társadalmi-közéleti tevékenysége. Budapest, Nevelő, 1973. 1. sz. 35-42 p.
- 327./ Mérei F.: Közösségek rejtett hálózata. A szociometriai értelmezés. Budapest, 1971. Közgazdasági és Jogi Kiadó. 402 p.
- 328./ Mérei F.: Szociometria módszerei és jelenségvilága. Pedagógiai Szemle, 1969. 7-8 sz.
- 329./ Mihajlov, Sz.: Problemi mladezsta v szvetlinata na edno szociologiceszko isszledvane /Az ifjúság problémái egy szociológiai felmérés tükrében./ Szófia, 1969. Szocializmot i mladoszta, 446 p.
- 330./ Mihály Ottó: A pedagógiai célelmélet nevelésfilozófiai alapproblémái. 1973. Kandidátusi értekezés, Kézirat, 298 p.
- 331./ Mikulási Béla: A 10-18 éves tanulóifjúság világnézeti-politikai nevelésével foglalkozó hazai és külföldi irodalomról. Bibliográfia és rövid ismertető. MTA PKCS D/1185 74 p.
- 332./ Mivel foglalkoznak az ifjúságkutatók? Előre, 1972. No. 7736. 3 p.
- 333./ Mód Aladárné - Kozák Gyula: A munkások rétegződése, munkája, ismeretei és az üzemi demokrácia a Dunai Vasmű két gyárrészlegében. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974. 196 p.
- 334./ Mohás L.: Társas kapcsolatok vizsgálata gimnáziumi osztályokban. Pedagógiai Szemle. 1970/1. 16-26 p.
- 335./ Molnár L.: A "politikai magatartás" rendszerszemléletű elemzéséhez. In: Szociológia, 1972. 4. sz. 461-482 p.
- 336./ Molnár - Nemes - Szalainé:
- 337./ Montmollin, G.: A közvélemény befolyása az ítéletalkotásra. /Influence sociale et jugement perceptif./ L'Année psychologique 1966. No. 1. 11-129 p.

- 338./ Mordkovics, V.G.: Az ifjúság társadalmi-politikai aktivitásának kialakulása. /Zur Entwicklung der gesellschaftlich-politischen Aktivität der Jugend./ Jugendforschung 1968. No 7. 25-38 p.
- 339./ Mordkovics, V. - Zsitenev, V.: A szociológiai kutatások és az ifjúsági szövetség tevékenysége. /Soziologische Untersuchungen und Tätigkeit des Jugendverbandes - Erfahrungen aus Swerdlowsk./ Jugendforschung 1969. No 10. 25-32 p.
- 340./ MSZMP KB irányelvei A munkásosztály vezető szerepének erősítéséről, helyzetének további javításáról. 1974. márc. Kossuth Kiadó, 42 p.
- 341./ Az MSZMP KB 1973. nov. 28-i ülésének határozata "A párt káderpolitikájáról, a káder és személyzeti munka helyzetéről, valamint főbb feladatairól". Pártélet, 1974. 1. sz. 23-31 p.
- 342./ MSZMP KB Párt és Tömegszervezet Osztálya: Jelentés az ifjúság helyzetéről, a KISZ munkájáról és feladatairól. MTA PKCS D/519. 66 p.
- 343./ MTA Elnökségi Közoktatási Bizottsága: Állásfoglalás az iskola nevelőtevékenységének fejlesztéséről. Budapest, 1976. Kézirat, 16 p.
- 344./ A munkásműveltség és a szakszervezetek /Tudományos ülés-szak/ Bp. 1970. április 23-24. Rend.: SZOT /Bp./ Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete /előadások/ Bp.1970. Ságvári Ny. 157 p.
- 345./ Murányi Mihály: A szabadság technológiája. IN: Világosság, 1970. No 10. és 12.
- 346./ Murányi Mihály: A döntési szféra elidegenedése. Világosság, 1971. No. 11.
- 347./ Muratov, Hu.I.: Az iskola és a Komszomol szövetsége a kommunizmus ifju építőinek nevelésében. Szovjetszkaja Pedagogika, 1974. No. 4. 3-11 p.
- 348./ Muszynska, Lucja: A gyermekek társadalmi szerepek betöltésében tanúsított aktivitásának hatása egyes szakirányú diszpozícióik fejlődésére. Kwartalnik Pedagogiczny, 1974. No. 3. 89-104 p.

- 349./ Müller, H.: Ifjúság és demokrácia. /Jugend und Demokratie./ Jugendforschung, 1969. No. 11. 45-58 p.
- 350./ Müller, H.: A fiatalok szocialista beállítottságainak kialakítása. /Zur Entwicklung sozialistischer Einstellungen im Jugendalter./ Jugendforschung, 1970, No 13. 23-27 p.
- 351./ Müller, J.: Az iskolán kívüli politikai képzés problematikájáról. Deutsche Jugend 1974. No 9. 416-424 p.
- 352./ Nagy László: A 14-18 éves korosztály társadalmi-közéleti aktivitásának marxista pszichológiai elméleti megközelítése. MTA PKCS D/547. 24 p.
- 353./ Nagy Sándor: Didaktika, Tankönyvkiadó, 1969. 239 p.
- 354./ Dr.Nagy Sándor - Horváth Lajos /szerk./: Neveléstudomány, Tankönyvkiadó, 1967. 433 p.
- 355./ Neil, E.Mc.: Human Socialisation. California, 1969. 145 p.
- 356./ Nemeskürthy István: Mindnyájunknak döntési szerepe van valamiben. Köznevelés, 1974. április 19. 16. sz. 3-4 p.
- 357./ V. Nevelésügyi Kongresszus. I-II. Budapest, 1971. szept. 28-29. 194. + 343 p.
- 358./ Nevelőmunka a középiskolában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969. 448 p.
- 359./ A Német Demokratikus Köztársaság ifjúságpolitikai törvénytervezete /Jugendgesetz der DDR. Entwurf./ Deutsche Lehrerzeitung, 1973. No. 26. 7-10 p.
- 360./ Az NDK ifjúsági törvénye. - Az ifjúság részvétele a szocialista építésben és a társadalom iránításában. Berlin, 1972, Staatsverl. d. DDR. 47 p.
- 361./ Novikova, L.I.: A kiscsoport problémái az USA iskolai pedagógiájában. /Problemy maloj gruppi v skol'noj pedagogike SzSA./ Szovjetizkaja Pedagogika, 1971. No. 12. 126-138 p.
- 362./ Novikova, L.I.: A személyiség nevelése a kollektívában. D/13568. 44 p.

- 363./ A nyugatnémetországi ifjúsági szakszervezeti mozgalom ifjúságpolitikai követelései. /Jugendpolitische Forderungen der Gewerkschaftsjugend/ Gesamtschulungsforderungen, 1971. No 4. 87-94 p.
- 364./ Nők a közéletben.
- 365./ Ogilvie, E.: Kreativitás és curriculum-struktúra. Educational Research, 1974. No 2. 16 p.
- 366./ Opperman, L. - Apel, H.: Zur Dialektik der Entwicklung von sozialistischer Gesellschaft, Volkshilungswesen und pädagogischer Theorie. In: Deutsche Zeitschrift für Philosophie 1975. No. 10. 1289-1299 p.
- 367./ IV. Országos Diákpárlament gyorsírói jegyzőkönyve, Budapest, 1972. 1320 p.
- 368./ Osztályfőnöki kézikönyv az általános iskolák számára. Tankönyvkiadó, 1971.
- 369./ Osztályfőnöki kézikönyv a középiskolai osztályfőnöki órák Tanterv és utasításához. Szerk. Bólyai Iméréné - Dobos László. Tankönyvkiadó, 1965. 239 p.
- 370./ VII. Összszövetségi Pedagógiai Kutatásmetodológiai Tanácskozás. Szovjetszkaja Pedagogika. 1974. No 5. 157 p.
- 371./ Pallos János - Forgács Istvánné: A művészeti nevelés feladatai a szakszervezeti bizottság munkájában. Bp. 1971. Táncsics Kiadó, 106. /Szakszervezeti Aktivisták Kézikönyve.
- 372./ Parsons, T.: The School Class as a Social System: Some of its Functions in American society. In: "Harward Educational Review, 1959. XXIX.
- 373./ A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. MSZMP KB. 1970. febr. 18-19. ülésének határozata. Kossuth Kiadó, Budapest, 1970. 76 p.
- 374./ Pataki Ferenc: Makarenko élete és pedagógiája. Tankönyvkiadó, 1966. 583 p.
- 375./ Pataki Ferenc: /szerk/ Csopertlélektan, Gondolat Könyvkiadó, 1969. 413 p.
- 376./ Pataki Ferenc: A fővárosi középiskolások társas világa. Valóság, 1970/2. 10-22 p.

- 377./ Pataki Ferenc - Hunyady György: Csoportkezelés.
Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1973. 334 p.
- 378./ Pál, M.:
Diákok eszméi, politikai nevelésének
tapasztalatai. Pártélet, 1968/1.
- 379./ /Havas Ottóné/: Pályaválasztás és ifjúságkutatás.
Pedagógiai Szemle, 1971. 2.sz. 67-78 p.
- 380./ Peasinevic, R.:
A kollektíván belüli társas kapcsola-
tokról és kísérleti kutatásuk lehető-
ségeiről. OPKM D 15066.
- 381./ Petrikás Á. - Vajó P. - Vastagh Z.: Ifjúság és nevelés.
Budapest, 1967. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat.
172 p.
- 382./ Petrikás Árpád:
A közösségi nevelés elméleti és gyakor-
lati problémái a pedagógiai viszony-
rendszer összefüggésében. Tanulmányok a
neveléstudomány köréből. 1967. Akadémiai
Kiadó, Budapest, 1968. 29-58 p.
- 383./ Petrikás Árpád: Az osztályközösség szervezési és nevelése.
Tankönyvkiadó, 1968. 128 p.
- 384./ Petrikás Árpád: Ifjúságkutatás a felnővekvő nemzedék
nevelésének szolgálatában. Budapest,
1969. Tankönyvkiadó, 5-22 p.
- 385./ Petrikás Árpád: A tanulóifjúság életkörülményeinek, kö-
zösségeinek és mozgalmi tevékenységének
alapvető kérdései. MTA PKCS, 1972.
D/196. 52 p.
- 386./ Petrikás Árpád: A személyiség beállítódásának nevelési
aspektusai. In: A beállítódás pedagógi-
ájának időszzerű kérdései. Debrecen,
1973.
- 387./ Petrovskij, A.V.: A pedagógiai pszichológia fő fejlődési
irányai és jelen helyzete./Osznevnije
napravlenija razvityja i szovremennoe
Szosztejanie pedagogiceszkaj psziologii./
Szevjetszkaja Pedagogika, 1972. No. 5.
98-107 p.
- 388./ Pék András:
Jutalmazás és büntetés az uttörőmozgalom-
ban, 1970. Doktori értekezés. ELTE
Egyetemi Könyvtár, 136 p.
- 389./ Piaget, Jean; Fraisse, Paul; Reuchlin, Maurice: A kísérleti
pszichológia módszerei. Akadémiai Kiadó,
Bp., 1967. 115 p.

- 390./ Piaget, J.: Válogatott tanulmányok, Gondolat Kiadó, 1970. 549 p.
- 391./ Piaget, J.: A helnap nevelésének tudományos megalapozása./Fondements scientifiques pour l'éducation de demain./ Perspectives, 1972. no. 1. 13-30. p.
- 392./ Prangasvili, A.Sz.: Ponjutyie usztanovki v szisztjeme szovjetszkoj pszichologii v szvete iszledovanii gruzinszkoj pszichologicseszkoi skoli.Vop.Pszich.1967.No.4.11-15.p.
- 393./ Predáts Gy. : A szakszervezetek ifjúságnevelő tevékenysége. Bp. 1964. Táncsics Kiadó, 107 p.
- 394./ Privalova, F.L - Grisin, M.D.: Tökéletesítsük az ideológiai politikai, nevelési problémák vizsgálatának módszereit! Szovjetszkaja Pedagogika, 1973.
- 395./ A politikai műveltség tartalmi és szerkezeti vázlata. Pedagógiai Szemle, 1974. 6.sz.
- 396./ Political Socialisation Its Role in the Political Process. In:"The Annuels of the American Adademy of Political Science and Social Studien." 1965. 365 p.
- 397./ Politisz, J.: A francia ifjúság problémái. Társadalmi Szemle, 1960/5. 106-111 p.
- 398./ Pullai Árpád: A Magyar Szocialista Munkáspárt Ifjúságpolitikájának néhány kérdéséről. Budapest, 1971. Kossuth Kiadó, 28 p.
- 399./ Rákos Imre: A párt vezető szerepéről. Kossuth Könyvkiadó, 1973. 182 p.
- 400./ Rapoport, Rhona - Rapoport, Rubert N.: A szabadidő-szociológia négy témája. BJS, 1974, No 2. 213-229 p.
- 401./ Rendtartás a gimnáziumok és szakközépiskolák számára. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976. 154 p.
- 402./ Renzulli, J.S. - Hartman, R.K.: A tehetséges tanulók magatartási jellemzőit mérő skála. Exceptional Children. 1971. No. 31. 243-248 p.
- 403./ Richnovszky A.: A tanuló tevékenységének, fajtáinak vizsgálata, különös tekintettel azok politikai, világnézeti formáló hatására. /3000-es populációjú felmérés elemzése/ MTA FKCS D/1178. 25. + 15 p.

- 404./ Bichta: Válaszuten a civilizáció. /A tudományos-technikai fejlődés társadalmi és emberi összefüggései./ Bp. 1968. Kossuth Kiadó, 281 p.
- 405./ Rebeca, M.: Az ifjúság - a tudományos kutatás tárgya. TÚ. 1968. No 42. 3 p.
- 406./ Roland Ferenc: Szakszervezeti agitáció az alapszervezetekben. Bp. 1970. Táncsics Kiadó, 199 p.
- 407./ Rosenayr, Leopold: Az ifjúság és a politika viszonyának változásai. MTA PKCS D/1454. 152 p.
- 408./ Rezsennann István: Növekvő felelősséggel. Gondolatok a szakszervezeti munka továbbfejlesztéséről. Szakszervezeti Szemle, 1973. 3. 70-79 p.
- 409./ Rozsnyai Istvánné: Közösség születek. Tankönyvkiadó, 1968. 396 p.
- 410./ Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai I-II. Akadémiai Kiadó, 1964. 1103 p.
- 411./ Rubinstein: Léte és tudat. Kossuth Könyvkiadó, 1967. 325 p.
- 412./ Ryszard Wroczynski: Társadalompedagógia. Tankönyvkiadó, 1971. 106 p.
- 413./ Salamon J.: Gyermekek gondolkodása a cselekvésben, Akadémiai Kiadó, 1964. 316 p.
- 414./ Salamon P.: Vázlatok az illetékes ifjúságról. Valóság, 1965/3. 47-55 p.
- 415./ Salamon Zoltán: /szerk/ A pedagógiai kutatás módszerei. I. Tankönyvkiadó, 1971. 275 p.
- 416./ Salamon Z. - Salamon Z.-né: Középiskolások ifjúsági szervezetükkel való identifikációjának vizsgálata időmérlegen, szabadidő-karakterisztikájuk tükrében. Magyar Pedagógia, 1971/4. 430-444 p.
- 417./ Salamon Zoltán: A közösségi nevelés értelmezésének problémái. /Személyiség és közösség./ Tanulmányok a neveléstudomány köréből. 1971. Bp. 1972. Akadémiai Kiadó. 119-159 p.
- 418./ Salamon Zoltán: A középiskolai tanulók iskolai-közéleti tevékenységének vizsgálata szabadidő-karakterisztikájuk tükrében. Kandidátusi értekezés, Kézirat. 1973. 315 p.

- 419./ Salamon Zoltánné: Ifjúságunk közéleti tevékenységre nevelése. Ifjukommunista, 1972. 12. sz. 31-33 p.
- 420./ Sas Judit: A szakszervezeti művelődési otthon jellegű intézmények műser- és rendezvény-politikája, Budapest, 1970. 87 p.
- 421./ Dr.Sántha Pál: Az iskolák és a művelődési otthonok együttműködésének lehetőségei a diákok szabadidő szokásainak alakításában - a permanens önművelés megalapozásában. Neveléstudományi Közlemények 5. sz. MTA PKCS, Budapest, 1975.
- 422./ Dr.Sántha Pál: A középiskolai diákság tanulmányi előmenetelének és szabadidőtevékenységének néhány összefüggése. In: A személyiség nevelése és a közösség. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1970.
- 423./ Dr.Sántha Pál: A szakszervezetek nevelő szerepe és feladatai a munkásifjúság körében. Szakszervezeti Szemle, 1972. 1. 55-57 p.
- 424./ Sehelsky, Helmut: Die skeptische Generation. Düsseldorf-Köln, 1958. Diedericks. 5204 p.
- 425./ Schmidt, H. - D.: A személyiség fogalmának konstrukciójáról az empirikus személyiségkutatásban és diagnosztikában. Zeitschrift für Psychologie 1974. No. 1. 1-17 p.
- 426./ Schwettmann, Wilhelm - Sander, Ulrich: Jugend und Klassenkampf oder Antikapitalistische Jugendarbeit heute. Dortmund, 1972. Weltkreis-Verlage GmbH. 273 l.
- 427./ Séve, L.: Marxizmus és személyiségelmélet, Kossuth Kiadó, Budapest, 1971. 490 p.
- 428./ Siskin: A marxista etika alapjai. Kossuth Kiadó, 1964. 547 p.
- 429./ Semes Lajos: A társadalmi, közéleti tevékenységre nevelés néhány tapasztalata megyénk középiskoláiban, különös tekintettel a fizikai dolgozók gyermekeire. Hevesi Művelődés, 1973. 2. sz. 9-16 p.
- 430./ Strasszer, Gy.: Sajátos módszerek az ifjúság közötti agitációban. Pártélet, 1964/1 76-79 p.
- 431./ Suchodolski B.: A jövőnek nevelünk. Tankönyvkiadó, 1964. 541 p.

- 432./ Szabó Andrásné: Tapasztalatok a szakszervezeti információs munkáról /Pártélet, 1971.IV.8./ 69-71 p.
- 433./ Szabócs O.: Nemzetközi szimpózium a munkásmozgalom iskolai tanításának kérdéseiről. In: Párttörténeti Közlemények, 1972. No 1. 175-178 p.
- 434./ A szakszervezetek helye, szerepe a szocializmus felépítésének időszakában. A Szakszervezeti munka főbb elvi és gyakorlati kérdései. Bp. 1970. 50 p. MSZMP KB Politikai Főiskola Pártépítési Tanszék.
- 435./ A szakszervezetek kulturális, agitációs és propaganda munkája. /Szerk.: Simó Tiber/ Bp. 1970. Táncsics Kiadó, 471 p.
- 436./ A szakszervezeti művelődési otthonok igazgatóinak országos tanácskozása. 1971. június 9-10./Rövidített jegyzőkönyv/ /Szerk: Maróthy László/ Budapest, 1971. Táncsics Kiadó. 172 p. /Szakszervezeti Művelődési intézmények./
- 437./ Szakszervezetek Országos Tanácskozása 1970. július 2-i ülés. A dolgozók ifjúság érdekvédelmével összefüggő tennivalók. Bp. 1970. Táncsics Kiadó, 123 p.
- 438./ Szakszervezeti Világkongresszus 7. Bp. 1969. okt. 17-26. /Rend.: a Szakszervezeti Világszövetség/ Rövidített jegyzőkönyv, Budapest 1970. Táncsics Kiadó, 370 p.
- 439./ A szakmunkástanulók erkölcsi-politikai nevelése. MTA PKCS D/469. 31 p.
- 440./ Szamel Lajos: A Község tisztaságáról. Kossuth Kiadó, Budapest, 1969. 221 p.
- 441./ Szarka József: A személyiségfejlődés aktuális kérdései a Magyar Népköztársaságban. Pedagógiai Szemle, 1974. No. 10-11. 1014-1024 p.
- 442./ Szarka József: A nevelési tapasztalat. Akadémiai Kiadó, 1971. 138 p.
- 443./ Szatmári M. - Szécsi A. - Zrínszky L. és mások: A párt tömegoktatásának módszertana. Bp. 1973. 116 p.
- 444./ Szász J. /szerk/ Mérei - Szelényi: Kutatási módszerek az ifjúságszociológiában. Budapest, 1970. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat 116 p.
- 445./ Szász János: Az amatőr színjátszó mozgalmáról. Valóság, 1973. 11.sz. 60-67 p.

- 446./ Szász J.: Ifjúságszociológia és társadalmi gyakorlat. Valóság, 1970/9. 56-61 p.
- 447./ Szász J. - Bakes I.: Ifjúságunk és a politika. Valóság, 1972.
- 448./ Szabenyi P.: A társadalmi és állampolgári ismeretek cél- és követelményrendszerének vizsgálati módszeréről. Pedagógiai Szemle, 1972.
- 449./ Szabenyi P.-né dr.: A tudatosság és a rendszer problémái az erkölcs gimnáziumi oktatásában Magyarországon a XX. században, Bp. 1972. Kandidátusi értekezés. Kézirat 340p.
- 450./ Szabenyi Péterné: Gimnazisták életideálja. Akadémiai Kiadó. 1975. 91 p.
451. Dr.Széchy Éva: A közösségi nevelés utjai a középiskolában. Tankönyvkiadó. 1967.
- 452./ Székely, L. - Szabó P.: A tanulói ifjúság eszményképének vizsgálata önvallemések alapján. Ifjukommunista, 1970/8.
- 453./ Székely Tamás: Politikai vitélkedő a Radnóti Gimnáziumban. Mindenki nyer. Budapesti KISZ-élet. 1971. 3.sz. 39 p.
- 454./ A személyiség fejlődésének speciális tényezői. /A 18. Nemzetközi Pszichológiai Kongresszus anyagából./ Magyar Pszichológiai Szemle. 1967/3. 397-403 p.
- 455./ Szentos Tamás: A neokolonializmus új tartalma és az ellene folytatandó harc. Nemzetközi Szemle, 1973. 5.sz. 524 p.
- 456./ Szilágyi Vilmos: /ford./ Szociometria az iskolában. /Ped. id. kérdései külföldön/. Tankönyvkiadó, 1971. 83 p.
- 457./ A színház szerepe az ifjúság nevelésében. Nemzetközi Kollokvium. Budapest, 1972. december 11-13. /Bp./ 1973. M.Színházi Intézet Szeksz. 125 p.
- 458./ Szirmai István: Felszólalás a KISZ KB 1965. jun. 17-1 ülésén. Gyorsírói jegyzőkönyv. 220 p.
- 459./ Szokoloszy István: Az aktivitás elve, mint általános pedagógiai alapelv. Tankönyvkiadó. 221 p. Budapest, 1963.

- 460./ Szovjet szociológia ma. Kossuth Könyvkiadó, 1971. 339 p.
- 461./ Szmolencev, J.M.: A kommunista világnézet kialakulásának problémái a felső tagozatban. MTA PKES D/844. 18 p.
- 462./ Szpirulisz Ildikó: A mai munkáseosztály kutatásának módszertani kérdései. Nemzetközi Szimpózium. 1972. XII. 7-9. Társadalelműdományi Közlemények. 1972/4. 93-100 p.
- 463./ Szűcs Istvánné: Középiskolások társadalmi-politikai aktivitása. /Előadói beszéd "Az európai szocialista országok ifjúsági szervezetekinek középiskolai és szakmunkástanuló szemináriumán." Budapest, 1973. április 27 - május 1./17 p.
- 464./ Szűszöenke, I.V.: Néhány ellentmondás a felső osztályos tanulók kommunista meggyőződésének kialakításában. Szovjetszkaja Pedagógika. 1970. No 10; 43-53 p.
- 465./ Dr.Szvéték Sándor: Erköles i nevelés középiskolás korban. Tankönyvkiadó, 1969. 298 eld.
- 466./ Tanulóifjúságunk politikai neveléséről /Szerk. cikk/ Pedagógiai Szemle, 1962.3.189-193 p.
- 467./ Tar, K.: A tanulóifjúság világnézet i arculatának néhány sajátossága. Alföld, 1970/8. 61-68 p.
- 468./ Targowla, O.: A párizsi Ifjúsági Dekamentációs Központ. /Le Centre Information - Documentation - Jeunesse./ Éducation et Développement, 1971. No 67. 46-48 p.
- 469./ A társadalmi és állampolgári ismeretek helyzete iskoláinkban és a továbbfejlesztés lehetőségei. Országos Pedagógiai Intézet, Bp. 1972. Kézirat. 84 p.
- 470./ Terbe Dezső: A KISZ feladata az ifjúság közéletiségre való nevelésében. Művelődésügyünk. 1971. 17. sz. 98-100 p.
- 471./ Tjazzselnyikov, E.: A szovjet ifjúság és a tudományos-technikai haladás./Szovjetszkaja molodezs i naucsno-technicseszkiy processz./ Kommuniszt, 1971. No 16. 40-51 p.
- 472./ Tomaschewsky, K.: Az erkölcsi fogalmak közvetítésének problémái. Deutsche Zeitschrift für Phil. 1973. No 10. 28 p.

- 473./ Tomka K.: Egy figyelemreméltó ifjúságszociológiai elmélet. Pedagógiai Szemle. 1967/8. 715-717 p.
- 474./ Tordai Zádor: Az elidegenedés mítosza és valósága. Kossuth Kiadó, 1973. 305 p.
- 475./ Tordai Zádor: Állam, szocializmus és demokrátizálódás. Magyar Filozófiai Szemle, 1970. No. 2.
- 476./ Tornyai Jenő: Gimnáziumi tanulók személyiségének vizsgálata a tananyag segítségével. Pedagógiai Szemle, 1971. 5. sz. 403-410 p.
- 477./ Tóth István: Osztályfőnök és vertikális alapszervezet. c. pályamunka. Szombathely, 1971. 32 p.
- 478./ Történelem az általános iskolák VIII. osztálya számára. Tankönyvkiadó,
- 479./ Tudásszintmérés világszerte/Báthory Zoltán/ Tankönyvkiadó, 1971. 112 p.
- 480./ Törvény az ifjúságról. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1974. 32 p.
- 481./ Turcsányi Ervin: 14-18 éves középiskolás fiatalok közéletiségének fejlesztése az osztályfőnöki munkában. MTA PKCS D/545. 23 p.
- 482./ Tyszkowska, Maria - Szambelan, Krystyna: A serdülő korú tanulók önértékelése és társadalmi pozíciójuk a kortársi csoportban. Psychologia Wychowawcza 1974. No. 4. 417-431 p.
- 483./ Ujhegyi Lajos: Pedagógiai teljesítmény-tesztek szerkesztésének néhány kérdéséről. Pedagógiai Szemle, 1971. 4.sz. 355-367 p.
- 484./ Utmutató a közép- és szakmunkásképző iskolai KISZ-tevékenység továbbfejlesztésével kapcsolatos kísérletben résztvevő iskolák és KISZ-szervezeteik részére. KISZ Központi Bizottság középiskolás és Szakmunkástanuló Osztálya, Budapest 1970. 24 p.
- 485./ Vajó Péter: A középiskolai KISZ szervezetek önállóságának és öntevékenységének néhány problémája. Pedagógiai Szemle, 1967/7-8.

- 486./ Vajó Péter: Az egyetemi ifjuság társadalmi-közéleti tevékenységének néhány kérdéséről és a KISZ feladatairól. Az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók II. Országos Konferenciáján elhangzott előadói beszéd. Pécs, 1967. 46 p.
- 487./ Vajó Péter: A középiskolai ifjúsági szervezetek nevelőmunkájának néhány fő kérdése. Budapest, 1968. Ifjúsági Kiadó, 172 p.
- 488./ Vajó Péter: Az ifjuság megismerésének tudományos kérdései és az ifjúságkutatás problémái. Ifjukkommunista, 1969/8-9.
- 489./ Vajó Péter: A közösségi nevelés és az ifjúsági szövetség munkája, fejlesztésének néhány kérdése a középiskolákban. Pedagógiai Szemle, 1970. No 2. 102-111 p.
- 490./ Vajó Péter: - Daróczy Sándor: Társadalmi-politikai nevelés középiskolás korban. Akadémiai Kiadó, 420 p.
Könyvismertetés. Magyar Pedagógia, 1974. 109-111 oldal.
- 491./ Vajszburg, A.A.: A serdülőközösség közvéleményének szociálpszichológiai jellemzése. /O szocialni-psihologicseszkoi karakterisztiko obszesesztvennogo mnenija kollektiva podrosztkov./ Szovjetszkaja Pedagogika. 1972. No. 1. 51-60 p.
- 492./ Valenta, Frantisek: Alkotó aktivitás - innovációk - hatások. Budapest, 1973. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 339 p.
- 493./ Vanek, J.: Az ideológiai nevelés pedagógiájának vázlata. Soc. S. 1974. No 3. 238-248 p.
- 494./ Várhegyi Gy.: Diákéletmód és a személyiség fejlődése. Budapesti Nevelő, 1970/1.
- 495./ Vass Imre: Mozgalmi élet és művészeti nevelés. Pártélet, 1973. No. 8. 53-55 p.
- 496./ Vastagh Zoltán: Általános iskolai osztályok társas-közösségi viszonyainak vizsgálati tapasztalatai MTA PKCB Dok .
- 497./ Verbai Lajos: A szakszervezetek ifjúságnevelő munkájáról. Ifjukkommunista. 1973. 11. sz. 32-34 p.

- 498./ Veress J.: Ifjúságszociológia és pedagógia. Pedagógiai Szemle. 1969/1. 22-29 p.
- 499./ Vértés Róbert: A magyar szakszervezetek kongresszusainak krónikája. /Közreműködött: Ács Andrásné /1899-1967./ Budapest, 1971. Táncsics Kiadó, 283 p.
- 500./ Világnézetünk alapjai a középiskolák IV. osztálya számára. Tankönyvkiadó, Budapest, 1972. 200 p.
- 501./ Vincze László: Vizsgálat módszerek a lélektanban, a teszt, Tankönyvkiadó, 1967. 366 p.
- 502./ Vintanu, N.: A tanulók magatartás-típusai. /Tipologie de comportament la elevi./ Revista de Pedagogie, 1973. No. 7-8. 72-77 p.
- 503./ Voksán József: A Pedagógusok Szakszervezete és az oktatáspolitiká. Pedagógiai Szemle, 1972. 2.sz. 99-108 p.
- 504./ Verenov, A.V.: A tanulók közösségi aktivitásának fejlesztése az iskola-kommunákban és az iskola-városokban. / O vospitanii obščesztvennoj aktivnoszti učascsiszkja v skolah-kommunah i skolahgeredkah./ Szovjetszkaja Pedagogika, 1967. No. 5. 33-41. p.
- 505./ Vulfov, V.Z. - Hoze, Sz.Je. - Jascsenko, M.M.: Az iskolai Komszomol néhány problémája a pedagógiai kutatásokban. Szovjetszkaja Pedagogika, 1973. No 11. 19-26 p.
- 506./ Washburn, P.C.: Politikai szociológia az Egyesült Államokban - esettanulmány az elmélet változásából és a kontinuitásáról. HR. 1974. No 4. 321-338 p.
- 507./ Wäsch G.: A Szabad Német Ifjúsági Szövetség alapszervezeteinek felelőssége és feladatai az állampolgári nevelésben /Die Verantwortung und die Aufgaben der FDJ - Grundorganisationen bei der staatsbürgerlichen Erziehung der Schüler/ Pädagogik, 1971. No 2. 135-146 p.
- 508./ Weber, Max: Gazdaság és társadalom. Közgazdasági és Jogi Kiadó. Budapest, 1967. 354 p.

- 509./ Wirth Ádám: A modern magyar munkásosztály. Magyar Hírlap. 1974. március 31. 3-5 p.
- 510./ Weiss, Carl: Abriss der Pädagogischen Soziologie. Bad Heilbrunn. 1957. 321 p.
- 511./ Zaborowski, Z.: Az állampolgári nevelés hatása a tanuló társadalmi beállítottságára. Kwartalnik Pedagogiczny 1969.
- 512./ Zaredov:
- 513./ Zdravomiszlov: A szociológiai kutatások módszertana. Kossuth Könyvkiadó, 1973. 213 p.
- 513./ Zentai Károly: A tanulók megismerése és a tipológia. Módszertani Közlemények. 1965. 3. sz. 185-190 p.
- 514./ Ziperovszky Hanna: Svédország, Norvégia és Dánia középiskolás ifjúsági szervezeteinek áttekintése. MTA PKCS 1973. D/676. 48 p.
- 515./ Zrinszky L.: Történelmiség az ifjúságkutatásban. Ifjukkommunista. 1970/11.
- 516./ Zrinszky L.: A politikai képzés alapvető elméleti kérdései. Kandidátusi értekezés. Kézirat. 1975. 330 p.
- 517./ Zuerik, Elia T.: A pártról alkotott fogalmak és a partizánság az angol fiatalok körében. British Journal of Sociology, 1974. No. 2. 179-200 p.
- 518./ Zsivkov, T.: Az ifjúsággal és a Komszomollal végzendő munka néhány alapvető problémája. A Bolgár Kommunista Párt Központi Bizottsága Politikai Bizottságának 1967. október 12-i ülésén elhangzott tézisek.
- 519./ Zukevits István: Az aktivitás serkentő tényezői az oktatásban. Tankönyvkiadó, Budapest, 1972. 120 p.